

Humanities Diliman

A Philippine Journal of Humanities • January - June 2026 • Vol. 23 No. 1

ARTICLES

Artista bilang Aktibista: Pagsusuri sa Naratibo ng Eksibit na *Warm Bodies* gamit ang Semyotikang Pangmuseo
Jay Israel B. De Leon and Maria Elena M. Dator

Mga Nakapaloob na Ideolohiyang Politikang sa Klaster ng Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano sa Eksibit na *Sining Saysay* ng Gateway Gallery
Rose P. Capulla and Feorillo Petronilo A. Demeterio III

Local Culture and Contextual Design: Visual identification on Lamuri Tombstone Ornaments
Bambang Sunarto, Agung Zainal Muttakin Raden, Agung Purnomo, and Andra Arie Anto

'Our Silent Slavery, Our Silent Martyrdom': The Janus-Facedness of Silence as a Feminist Rhetorical Art
Nicko Enrique L. Manalastas

The War Against COVID: A Critical Discourse Analysis of Former President Duterte's Speeches During the 2020 Pandemic in the Philippines
Ejay R. Domingo

Pagsasalin ng Dugo: Ang Ugnayan ng Rasismo at Kolonyalismo sa Salin ng *The Octoroon* ni Mary Elizabeth Braddon tungong *Dugo sa Dugo* ni Francisco Laksamana
Christoffer Mitch C. Cerda

Ang D.A.N.A.S at Kuripot: Dalumat-Salita sa Marangyang *Padas* ng Diasporang-Ilokana sa Singapore
Baby Jean VC. Jose

REVIEW

Revaluing Manong: Nicanor Tiongson's *Manong: The Life and Works of Gerardo de Leon*
Laurence Marvin S. Castillo

CONTENTS

FROM THE EDITOR	ii
<i>Ruth Jordana L. Pison</i>	
ARTICLES	
Artista bilang Aktibista: Pagsusuri sa Naratibo ng Eksibit na <i>Warm Bodies</i> gamit ang Semyotikang Pangmuseo	1
<i>Jay Israel B. De Leon and Maria Elena M. Dator</i>	
Mga Nakapaloob na Ideolohiyang Politikang sa Klaster ng Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano sa Eksibit na <i>Sining Saysay</i> ng Gateway Gallery	58
<i>Rose P. Capulla and Feorillo Petronilo A. Demeterio III</i>	
Local Culture and Contextual Design: Visual identification on Lamuri Tombstone Ornaments	96
<i>Bambang Sunarto, Agung Zainal Muttakin Raden, Agung Purnomo, and Andra Arie Anto</i>	
‘Our Silent Slavery, Our Silent Martyrdom’: The Janus-Facedness of Silence as a Feminist Rhetorical Art	121
<i>Nicko Enrique L. Manalastas</i>	
The War Against COVID: A Critical Discourse Analysis of former President Duterte’s Speeches During the 2020 Pandemic in the Philippines	141
<i>Ejay R. Domingo</i>	
Pagsasalin ng Dugo: Ang Ugnayan ng Rasismo at Kolonyalismo sa Salin ng <i>The Octoroon</i> ni Mary Elizabeth Braddon tungong <i>Dugo sa Dugo</i> ni Francisco Laksamana	168
<i>Christoffer Mitch C. Cerda</i>	
Ang D.A.N.A.S at Kuripot: Dalumat-Salita sa Marangyang <i>Padas</i> ng Diasporang-Ilokana sa Singapore	222
<i>Baby Jean VC. Jose</i>	
REVIEW	
Revaluing Manong: Nicanor Tiongson’s <i>Manong: The Life and Works</i> of Gerardo de Leon	262
<i>Laurence Marvin S. Castillo</i>	
Call for Papers	268
Journal Subscription Form	269
Editorial and Publication Ethics Policy	270
Information for Authors	272

Humanities Diliman's January-June 2026 issue features articles that are cross-cultural and interdisciplinary in their analysis of cultural practices and exchanges, aesthetics, discourse, translation, and identity. Consistent with the critical, context-specific, and deconstructive nature of studies in the humanities, the articles in this issue underline the necessity of probing into the complex interplay of history, economics, and politics in the analysis of any cultural material.

In “Artista bilang Aktibista: Pagsusuri sa Naratibo ng Eksibit na *Warm Bodies* gamit ang Semyotikang Pangmuseo,” Jay Israel B. De Leon and Maria Elena M. Dator examine *Warm Bodies: Upholding Freedom of Expression*, an exhibit of the Concerned Artists of the Philippines at the University of the Philippines from 26 January to 17 February 2024.

Using museum semiotics as a framework to analyze the narrative of the exhibit, the study provides a critical reading of the various parts of the exhibit, in particular its linguistic, iconic, and design codes to show how artists and cultural workers in the Philippines have struggled for freedom of expression since the 1970s. Taking off from the meaning of “warm bodies” which refers to a general way of determining the number of people in gatherings such as protests and rallies, the exhibit reveals that each warm body has a particular story to tell. Readers are not only provided with a clear method of mapping out the segments of the exhibit—“Rehimeng Marcos Sr.,” “Rehimeng Duterte,” and “Rehimeng Marcos, Jr.”—before particular works such as songs, photographs, editorial cartoons, and paintings are semiotically approached, but also with an analysis of the entire exhibit as a system of signification whose objects and elements constitute a discourse. As such, the narrative of the entire exhibit is shown to be one of repression of freedom of speech—a repression of warm bodies calling for justice—in the Philippines.

In a similar vein, Rose P. Capulla and Feorillo Petronillo A. Demeterio III’s “Mga Ideolohiyang Politikang Nakapaloob sa mga Obrang Kabilang sa Klaster ng Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano ng Permanenteng Exhibit na *Sining Saysay* ng Gateway Gallery” examines the ideologies of six paintings under the American Period cluster of *Sining Saysay: Philippine History in Art* in the Gateway Gallery. The current study complements the authors’ 2023 article titled “Mga Ideolohiyang Politikang Nakapaloob sa mga Obra ng *Sining Saysay* na

Kabilang sa Panahon ng Batas Militar Hanggang sa Kasalukuyan” which focused on the fifth sequential cluster of the exhibit. Complementing Roland Barthes’s semiotics with Hans Slomp’s and F.P.A. Demeterio’s ideological spectrum and Alice Guillermo’s art criticism as hermeneutical lenses, the study determines and compares each painting’s politics—from liberal libertarian, to conservative libertarian, to authoritarian. The discussion then uses both synchronic and diachronic perspectives in further looking at the general ideology of the cluster. The meticulous identification of the different elements of each painting reminds us of the importance of exploring the six works in relation to the other paintings in the exhibit— twenty-three sequential works and seven thematic works in all. What the study demonstrates is a way of engaging with numerous artworks curated according to historical periods and themes. Moreover, *Sining Saysay* is an important subject of analysis as it is a permanent exhibit at the Araneta Center continuously viewed by shoppers, employees, and passersby, and the result of collaborative efforts of the University of the Philippines Diliman’s Alumni Association and Araneta Center, Incorporated.

Whereas the first two articles examine the process of signification within the intersemiotic space of an exhibition, Bambang Sunarto, Agung Zainal Muttakin Raden, Agung Purnomo, and Andra Arie Anto’s “Local Culture and Contextual Design: Visual Identification on Lamuri Tombstone Ornaments” turns to a public space and focuses on gravestones not just as personal symbols of remembrance but as cultural and historical markers.

For a deeper appreciation of the Lamuri Plak-Plieng tombstones, the study deploys a visual methodology to determine and examine their ornaments. Readers will find fascinating the historical and archaeological significance of the Lamuri site, in Lamreh Village, Mesjid Raya District, Aceh Besar Regency, Aceh Province, Indonesia. Such critical location made it a major hub of trade from the 13th to the 15th centuries; Lamuri was once a strong kingdom and played a crucial part in the development of the Aceh Sultanate. The perspective afforded by the visual methodology used in the study leads to the investigation of four correlated sites: site of production, site of image, site of circulation, and site of audience. The analysis pays attention to the craft involved in making the tombstones—design elements such as symmetry, floral patterns, ornamental motifs, and geometrics—

as a clear indication of skills and as an index of interactions between Hinduism, Buddhism, and Islam. The Plak-Plieng tombstones, as the study asserts, gesture toward a narrative of cultural exchange and adaptation.

From discussions on different cultural productions and artifacts, the next two articles deconstruct discourses and their ideological implications.

“‘Our Silent Slavery, Our Silent Martyrdom’: The Janus-facedness of Silence as a Feminist Rhetorical Art” by Nicko Enrique L. Manalastas returns to a long-debated issue of whether silence is an act of cowardice or a strategic deployment of power. Discussing the extent of violence against women in the Philippines as a background to highlight the significance of both remaining and breaking one’s silence, the study then narrates the courageous opposition voiced out by Tessa Luz Reyes-Sevilla, wife of a military officer who was about to be appointed to the rank of Brigadier General in the Armed Forces of the Philippines. After remaining silent regarding the abuse she and her children experienced in the hands of her husband, Reyes-Sevilla finally spoke up. Although the problematization of whether silence as a rhetorical act is a form of power has been done by numerous scholars, in particular those in the West, Manalastas’s study locates the issue in the context of Philippine society, its patriarchal value system that informs familial relationships. Rhetorical silence, as the study asserts, is a “necessary antecedent to speaking out,” an argument that traces its provenance to the developments in queer, feminist, and racial liberation movements in the second half of the 20th century. Because silence is not the opposite of speaking but shares its potency and thus could be considered its supplemental, the study reiterates that in remaining silent before speaking out, Reyes-Sevilla recognized the former’s strategic power.

If silence’s potency is at the core of Manalastas’s study, it is the “loud” and intense language of former President Rodrigo Duterte’s pandemic speeches which is the focus of Ejay Domingo’s “The War Against COVID: A Critical Discourse Analysis of former President Duterte’s Speeches during the 2020 Pandemic in the Philippines.” By combining critical discourse analysis, corpus linguistics, and critical metaphor analysis, Domingo identifies the pervasive discourse during the first few months of the COVID-19 pandemic in the Philippines. The analysis of twenty-one transcripts of Duterte’s speeches from March 2020 to May 2020 reveals the particular lexical

and metaphorical choices which framed the pandemic as a “war” necessitating an aggressive response. Such discursive framing, palpable in the word choice, collocation, and connotations in the speeches, became more apparent when Duterte appointed numerous retired army generals to the National Task Force (NTF) Against COVID-19. More interesting, however, is Domingo’s assertion that the COVID-19 pandemic war discourse must not be seen as distinct and peculiar to Duterte’s administration as the latter just resurrected former President Ferdinand Marcos Sr.’s rhetoric of war to rationalize the use of force in dealing with the new enemy—the virus.

Interrogating the politics of discourse is equally critical in dealing with translations. Christopher Mitch Cerda’s “The Pagsasalin ng Dugo: Ang Ugnayan ng Rasismo at Kolonyalismo sa Salin ng *The Octoroon* ni Mary Elizabeth Braddon tungong *Dugo sa Dugo* ni Francisco Laksamana” thoroughly teases out the interventions that occurred in the translation of *The Octoroon* by Mary Elizabeth Braddon. Using as major references the computer-aided analysis programs deployed in Ramon Guillermo’s *Translation and Revolution: A Study of Jose Rizal’s Guillermo Tell* (2009) and the essay “The Pulse of the Text: Using Digital Tools for Closer Reading,” the analysis carefully details the strategies employed in translating the English novel to Tagalog. Cerda’s reading of the two novels calls attention to how the act of translating is, to an extent, an act of re-writing and as such necessitates an intimate relationship with both the source text and its translation. As Cerda argues, the themes of slavery and racism were reworked from *The Octoroon*’s abolitionist and anti-racist discourse into *Dugo sa Dugo*’s anti-colonial and anti-imperialist discourse. The study’s exhaustive comparison of the novels—the English published in 1862 and the Filipino, in 1921—demonstrates the complementarity of machine-aided data collection, literary studies, and a deep understanding of the factors informing the process of translation.

The last article in this issue revisits a common belief about the Ilocano people—their extreme sense of frugality bordering on selfishness, otherwise known as “pagka kuripot.” Baby Jean VC Jose, in “Ang D.A.N.A.S at Kuripot: Dalumat-Salita sa Marangyang *Padas* ng Diasporang-Ilokana sa Singapore” untangles the web of Filipino values and characteristics associated with this identity/cultural marker in the context of Ilocano women’s migration from the Province of Isabela in the Northern Philippines. Generally seen as a negative trait of the Ilocano people,

panagkuripot, as Jose explains must be understood in light of the economic and cultural realities of the Northern Philippines—Isabela in particular—and the challenges faced by Ilokano women in the diaspora. Thirteen women with five to twenty-five years of work experience in Singapore as domestic helpers, caregivers, nurses, and sales representatives were the primary informants of the study framed by Rogelia Pe Pua’s push and pull theory accounting for the various reasons why these women leave the country. Jose encapsulates her findings in the acronym D.A.N.A.S or D(anag/anxiety), A(nus)/sacrifice, N(amnama)/hope, A(rapaap)/aspiration, S(anikua)/accumulation, which explains the various aspects of the lived experiences of Ilokano women in Singapore. What emerges in the study is a finer appreciation of the word “kuripot,” one which points at prudence, careful management of resources, community solidarity, and a range of related positive Filipino values.

This issue closes with Laurence Marvin Castillo’s review of Nicanor Tiongson’s *Manong: The Life and Works of Gerardo de Leon*, published by the University of the Philippines Press in 2025. By emplotting the different sections of the book and summarizing each part which foregrounds National Artist for Film Gerardo de Leon’s contribution to Philippine cinema, the evaluation likewise offers readers a glimpse of Tiongson’s breadth of knowledge—described by Castillo as his “encyclopedic grasp of Philippine cultural history and archival rigor”—not only of Philippine cinema but also of Philippine culture in general. Castillo’s review is thus two-pronged as it highlights both de Leon’s achievements and legacy and Tiongson’s contribution to scholarship in Philippine arts and humanities.

We hope that the articles in this issue have made visible how ideologies and conditions of production and utterance shape, structure, and influence the processes of knowledge creation. Indeed, a wealth of insights always emerge from the many ways of approaching texts and considering their positionality and situatedness.

RUTH JORDANA L. PISON
Editor-in-Chief

Artista bilang Aktibista: Pagsusuri sa Naratibo ng Eksibit na *Warm Bodies* gamit ang Semyotikang Pangmuseo

Artist as Activist: Analyzing the Narrative of the Exhibit *Warm Bodies* using Museum Semiotics

Jay Israel B. De Leon

De La Salle University, Manila

Maria Elena M. Dator

National University, Philippines

De La Salle University, Manila

ABSTRAK

Noong 26 Enero hanggang 17 Pebrero 2024, binuksan ng Concerned Artists of the Philippines ang isang eksibit na pinamagatang *Warm Bodies: Upholding Freedom of Expression* sa University of the Philippines Fine Arts Gallery, Diliman, Quezon City. Isa itong tugon sa opisyal na pagbisita sa bansa ng United Nations Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression. Ipinakita ng eksibit na ito ang mga paraan ng mga artista at manggagawang pangkultura sa pagtataguyod ng kalayaan sa pamamahayag sa gitna ng panggigipit ng mga puwersa ng pamahalaan. Ang ganitong konteksto ay nag-aanyaya ng masusing pagsisiyasat kung paano binubuo at ipinahahayag ng isang eksibit ang naratibo nito sa publiko. Kaugnay nito, nilalayon ng pag-aaral na suriin ang eksibit na *Warm Bodies* mula sa lente ng semyotikang pangmuseo (museum semiotics). Nahahati ang diskusyon ng papel sa dalawang sustantibong seksiyon: 1) segmentasyon ng eksibit at 2) imbentaryo at koordinasyon ng mga kodang lingguwistiko, ikoniko, at disenyo sa loob ng eksibit. Sa pagsusuri, lumitaw ang sumusunod na temang pinag-ugnay-ugnay sa isang pangkalahatang naratibo: 1) kolonyalismo at neokolonyalismo, 2) pagbabaluktot sa kasaysayan, 3) politikal na persekusyon, 4) karahasan at pag-abuso sa kapangyarihan, at 5) pagtindig at pakikibaka. Sa dulo, binigyang-diin na kinakailangan ang patuloy na pagsasalaysay ng

mga naratibo ng opresyon at paglaban sa lipunang Pilipino na maaaring magbunga ng mas malalaki pang pagkilos sa hinaharap.

Mga Susing Salita: *Warm Bodies*, Concerned Artists of the Philippines, semyotikang pangmuseo, kalayaan sa pamamahayag, Pilipinong sining biswal

ABSTRACT

On 26 January to 17 February 2024, the Concerned Artists of the Philippines opened an exhibit titled *Warm Bodies: Upholding Freedom of Expression* at the University of the Philippines Fine Arts Gallery, Diliman, Quezon City. It was a response to the official visit of the United Nations Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression in the country. The exhibit presented how artists and cultural workers fought for freedom of expression amidst repression by government forces. This context invites a careful examination of how an exhibit constructs and communicates its narrative to the public. In this regard, the study analyzes the exhibit *Warm Bodies* through the lens of museum semiotics. The discussion is divided into two substantive sections: 1) segmentation of the exhibit and 2) inventory and coordination of the linguistic, iconic, and design codes in the exhibit. The analysis shows the following themes which were woven in the overall narrative: 1) colonialism and neocolonialism, 2) historical distortion, 3) political persecution, 4) violence and abuse of power, and 5) dissent and struggle. In the end, the study emphasizes that the persistent narration of the story of oppression and resistance in Philippine society is necessary and may result in larger movements in the future.

Keywords: *Warm Bodies*, Concerned Artists of the Philippines, museum semiotics, freedom of expression, Philippine visual arts

For it is the supreme duty of the artist to investigate the truth, no matter what forces attempt to hide it. And then to report it to the people, to confront them with it, like a whiplash that will cause wounds but will free the mind from the various fantasies and escapist fare that the Establishment pollutes our minds with.

—sipi mula sa “Artist as Citizen” ni Lino Brocka (1939-1991), Pambansang Alagad ng Sining para sa Pelikula at Brodkast

Introduksiyon

Noong 2 Enero hanggang 2 Pebrero 2024, bumisita sa Pilipinas si Irene Khan, United Nations (UN) Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression, upang siyasatin ang estado ng pagtataguyod sa karapatan sa malayang pagsasalita at pamamahayag sa bansa. Kabilang ito sa mga gawain ng UN upang matiyak na napangangalagaan ang mga pundamental na kalayaang inihayag sa preambulo ng 1948 Universal Declaration of Human Rights, kung saan nangunguna ang kalayaan sa pagsasalita at pamamahayag (Umali). Samantalang ang pagbisita ni Khan ay bunsod ng imbitasyon ng pamahalaan ng Pilipinas (Khan 1), napapanahon ito sapagkat ang Pilipinas ay nananatiling isa sa pinakamapapanganib na bansa para mga mamamahayag at iba pang praktisyoner sa midya, mga artista at manggagawang pangkultura, mga akademiko, mga aktibista, at iba pang kritikal sa pamahalaan. Sa tala ng World Press Freedom Index 2023, ang Pilipinas ay ika-132 sa 180 bansa at minarkahang nasa mahirap na sitwasyon. Ayon dito, “dumanas ng mga pag-atake at panggigipit ang mga mamamahayag at awtlet pangmidya na masyadong kritikal sa pamahalaan mula noong 2016” (“Philippines”; amin ang salin). Sa tala naman ng Freedom in the World 2023, ang Pilipinas ay bahagyang malaya at may gradong 58/100 lamang. Sa aspekto ng kalayaan sa pagsasalita, binanggit nito na ang mga mamamahayag sa Pilipinas ay nakararanas ng mga pisikal na pag-atake, pagbabanta, red-tagging, at pagpatay (“Philippines: Freedom in the World”).

Sa kasaysayan ng pamamahayag sa Pilipinas, maituturing ang rehimen ng diktador na si Ferdinand Marcos, Sr. bilang isang napakadilim na yugto. Sa pagpapatupad niya ng Batas Militar noong 1972 hanggang sa pagpapataksik sa kaniya noong 1986 sa pamamagitan ng makasaysayang EDSA People Power Revolution,

lubusang nasikil ang kalayaan sa pagsasalita at pamamahayag ng mga Pilipino (Umali). Gayunpaman, mula 1986 hanggang 2022, nananatiling nabubusalan ang kalayaang ito. Tinatayang nasa 199 mamamahayag ang pinaslang sa bansa (Bollo). Ayon sa kaniyang preliminaryong ulat, sinabi ni Khan na sa kaniyang pakikipagpulong sa iba't ibang miyembro ng lipunang sibil, palagi niyang naririnig ang red-tagging o terror-tagging ng pamahalaan, kung saan ang mga grupo o indibidwal ay pinararatangang sumusuporta o kaanib ng Communist Party of the Philippines-New People's Army (CPP-NPA) (3). Nagiging instrumento ito ng pamahalaan upang patahimikin ang mga entidad na may mga pananaw na kritikal at progresibo. Nagreresulta ito sa mga pagbabanta, ilegal na pagmamanman, pag-atake, at pagpatay, gayundin sa panliligalig ng kalayaan sa pagsasalita na sumisikil sa aktibismo, peryodismo, debate, at kritisismo (Khan 4). Lubusan itong pinalakas sa ilalim ng administrasyon ni dating Pangulong Rodrigo Duterte, lalo na sa pamamagitan ng nilikha nitong National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC).

Sa cyberspace, lubusan ding nararamdaman ang mga panliligalig na ito. Bukod sa mga pagbabanta, itinuturing na pinakamatinding kaaway ngayon ng malayang pamamahayag ang paglaganap sa social media ng disimpormasyon, misimpormasyon, fake news, at black propaganda (Umali). Hinahadlangan nito ang malayang pag-akses sa tama at mapagkakatiwalaang impormasyon na mahalaga sa isang demokratikong lipunan. Bagama't sinabi ni Pangulong Marcos Jr. na walang lugar ang fake news sa modernong lipunan, matatandaang siya ang pinakanakinabang sa disimpormasyon noong kampanya sa pambansang halalan noong 2022 (Cupin).

Kabilang sa mga nakararanas ng pagsikil sa kalayaan sa pagsasalita at pamamahayag ang mga artista ng iba't ibang midya. Bilang kanilang tugon sa pagbisita ni Khan sa Pilipinas, binuksan ng Concerned Artists of the Philippines (CAP) sa publiko noong 26 Enero hanggang 17 Pebrero 2024 ang isang eksibit na pinamagatang *Warm Bodies: Upholding Freedom of Expression* sa University of the Philippines (UP) Fine Arts Gallery, Diliman, Quezon City. Ayon sa kurador ng eksibit na si Propesor Lisa Ito-Tapang, ang eksibit ay isang "panahunang paglalantad" (temporal unpacking) ng krisis sa karapatang pantao sa loob at labas ng komunidad ng Pilipinong sining (*On The Historical Imperative*). Karaniwang

naririnig ang mga salitang “warm bodies” tuwing may mga pagtitipon upang tukuyin ang mga taong dumalo rito. Ayon kay Ito-Tapang, isa itong paraan ng pagbibilang ng mga tao at pagpapahayag ng pangangailangan sa maraming tao sa mga gawain tulad ng mga kilos-protesta. Ngunit nais ipaalala ng eksibit na may kuwento ang bawat warm body na lumalahok sa mga kilusang panlipunan, at ang mga kuwentong ito ay matatagpuan sa bawat likhang-sining (Ito-Tapang).

Sinipat ng *Warm Bodies* ang mga paraan ng mga artista at manggagawang pangkultura, mula noong dekada 70 hanggang kasalukuyan, sa pagtataguyod ng kalayaan sa pamamahayag sa gitna ng panunupil at panggigipit ng mga puwersa ng pamahalaan. Mula sa pagkakatatag ng CAP noong 1983 hanggang sa kasalukuyan, naging aktibo ito sa paglaban sa iba’t ibang uri ng represyon at pakikipag-ugnayan sa iba pang sektor ng lipunan. Naging biktima rin ang mga kasapi nito sa iba’t ibang uri ng sensorsyip at pagbabanta dahil sa kanilang mga paninindigan. Sa pamamagitan ng eksibit na *Warm Bodies*, patuloy na ipinaaalala ng CAP na hindi pa tapos at lalong kinakailangan sa kasalukuyan ang pakikibaka para sa kalayaan sa pagsasalita at pamamahayag.

Sa ganitong konteksto, ipinapalagay ng pag-aaral na ang koleksiyon ng mga artepaktong matatagpuan sa loob ng eksibit na *Warm Bodies* ay may ipinahahayag na naratibo. Samakatwid, ang eksibit ay isang tekstong maaaring basahin. Kaugnay nito, tinugunan ng pag-aaral ang pangunahing suliranin na: “Ano ang ipinahahayag na naratibo ng mga kurador ng eksibit na *Warm Bodies*?” Mula sa pangunahing suliraning ito, nais sagutin ng pag-aaral ang sumusunod na katanungan: 1) “Paano maaaring imapa sa mga seksiyon o segment ang eksibit na *Warm Bodies*?”; 2) “Ano-ano ang mga kahulugang matatagpuan sa bawat seksiyon o segment ng eksibit?”; at 3) “Paano nagkakaugnay-ugnay sa isang naratibo ang mga kahulugang matatagpuan sa eksibit?”

Makabuluhan ang pag-aaral na ito sapagkat nagbibigay ito ng pagpapahalaga sa kasaysayan at pinapakahulugan ang mga pangyayaring may kinalaman sa pakikibaka para sa kalayaan sa pagsasalita at pamamahayag sa pamamagitan ng pagsusuri ng mga likhang-sining na sumibol mula rito. Inaasahan ng mga mananaliksik na makaaambag ang pag-aaral na ito sa pagdidiskurso at patuloy na pagtataguyod ng malayang pagsasalita at pamamahayag at iba pang karapatang

pantao sa bansa na humaharap sa iba't ibang uri ng banta. Sa larangan ng Araling Filipino, mahalaga ang pag-aaral na ito sa lalo pang pagpapayabong ng teoretikal na batis at aplikasyon ng semyotika sa pagsusuri ng mga imahen sa iba't ibang midya. Sa larangan naman ng sining at museolohiya, makatutulong ang pag-aaral na ito upang mas maging malay ang mga kurador ng mga eksibit at museo sa paglalahok ng mga artepakto at pagsasaayos ng mga ito sa loob ng isang espasyo sa isang makahulugang paraan sang-ayon sa mensahe o paninindigang nais nilang matanggap ng mga bisita. Naghahandog din ang pag-aaral ng isang sistematikong paraan o proseso ng semyotikong pagsusuri o deskodipikasyon ng isang eksibit o museo na may mga partikular na magkakasunod na hakbang na maaaring iangkop ng mga susunod na katulad na pag-aaral. Ipinakikita rin ng pag-aaral na ito na hanggang ngayon, nananatiling makabuluhan at makapangyarihang instrumento ng protesta, pagmumulat, at pakikibaka ang sining. Katulad ng CAP na naglunsad ng *Warm Bodies*, naniniwala rin ang mga mananaliksik na ang mga artista, gayundin ang mga mananaliksik na sumusuri at nagsusulat tungkol sa kanilang sining, ay may responsibilidad sa lipunan: ang paglingkuran ito sa pamamagitan ng pagsisiwalat ng katotohanan at pagtataguyod ng katarungan.

Nabanggit sa itaas na ang eksibit ay isang tekstong maaaring basahin, at sa pag-aaral na ito, ang pamamaraan ng pagbasa ay semyotika. Mula sa mga layunin ng kurador ng naturang eksibit, makikita rin ang mga usaping panlipunan at pampolitikang nais niyang patingkarin, partikular na ang sensorsyip, represyon, mahinang pamamahala, at kawalang-katarungan sa lipunang Pilipino. Ang semyotika bilang kagamitang metodolohikal ay makapangyarihan sa pagbasa ng iba't ibang politikal na teksto, tulad ng mga nakasulat na akda, sining-biswal, mga awitin, at iba pa. Sa Pilipinas, nakasentro ang maraming semyotikong pag-aaral sa pagbabaklas sa “mito” ng teksto at pagpapalitaw sa ideolohiya napapaloob dito, sang-ayon sa eksplikasyon ng teoristang si Roland Barthes sa semyotika. Sa pagsusuri ni Feorillo Petronilo Demeterio sa mga awitin ng Pilipinong rapper na si Gloc-9, mahusay na ibinuod ang kaisipan ni Barthes hinggil sa semyolohiya batay sa libro nitong *Mythologies* na kaniya namang inilapat sa ideolohikal na pagsusuri ng mga awitin ni Gloc-9. Sa madaling pagpapaliwanag, ang semyotika o semyolohiya ay tumutukoy sa pag-aaral ng *sign* o senyas na binubuo ng *signifier* (i.e., ang materyal) at *signified* (i.e., ang mental na konsepto) na nagsasanib sa prosesong tinatawag na signipikasyon.

Mula sa pagsusuring semyolohikal ni Demeterio, lumitaw ang mga tema ng korapsiyon, pagkamakabayan, kahirapan at buhay-manggagawa, krimen at kaguluhan, at homopobya sa mga piling awitin ni Gloc-9 ("Semyolohikal" 25). Sa isa pang pag-aaral, inilapat din ni Demeterio (sa paraang pabaliktad o kontra-diskurso) ang semyolohiya ni Barthes sa pagsusuri naman ng mga retratong kuha ng mamamahayag na si Rafael Lerma tungkol sa "drug war" ng dating pangulong Rodrigo Duterte. Ayon kay Demeterio, ang mga mito ay diskursong kapwa nakikita o nakukubli sa mga imahen ng isang lipunan, lalo na ang mga imahen ng kulturang popular, at maaaring malay o di-malay ang tagapagpalaganap ng mito sa kabuuang dimensiyon ng kaniyang signipikasyon o sa gawain ng pagpapalaganap ng naturang signipikasyon ("Rafael Lerma's" 93, 97). Kabilang sa mga sosyokultural na imaheng natukoy ni Demeterio mula sa dalawampu't limang retrato ang kahirapan, pang-aapi o kawalan ng pagpapahalaga sa mga nasawi, relihiyon, mahinang pamamahala sa Pilipinas, "Oplan Tokhang" ng Philippine National Police, at ang estado. Matagumpay rin na nailapat ang mga pamamaraan ng semyotika sa pagsusuri ng mga kartung editoryal na mabisang ginagamit sa pagpapahayag ng mga isyung politikal (Montaña at Nares 261). Sa pagsusuri ng mga piling kartung editoryal mula sa iba't ibang pahayagan sa Pilipinas na pumapatungkol sa noo'y papalapit na pambansang halalan 2022, nadekonstrak nina Joveth Jay Montaña at John Albert Nares ang mga mito tulad ng alitang politikal, politikal na kulay, mga pangako noong halalan, pag-aabuso sa kapangyarihan, ang impluwensiya ng social media sa kampanya, ang banyagang impluwensiya sa halalan, at katapatan sa halalan, na sa kabuu'y nagpapahayag ng negatibong perspektiba hinggil sa sitwasyong panghalalan ng Pilipinas (271).

Sa mga nirebyung literatura sa itaas, makikita ang tunay na kapakinabangan ng semyotika sa pagsusuri ng mga imahen sa iba't ibang teksto. Sa pag-aaral na ito, inilapat naman ang semyotika sa pagbabasa ng mga likhang-sining. Ayon kay Alice Guillermo, sangkot sa pag-unawa ng sining ang pagbabasa sa biswal na obra bilang muling presentasyon ng mundo, isang artistikong likha, at gawaing nagpapakahulugan na nagpapahayag ng isang kompleks ng mga idea, damdamin, halagahin, saloobin, at kapaligiran na nagmumula sa mga pagtingin sa mundo at ideolohiya (1). Ang paggamit ng semyotika sa paglalantad ng ideolohiya ng likhang-sining ay matagumpay na naisagawa nina Rose Pascual Capulla at Demeterio sa isang pag-aaral hinggil sa ilang pintang matatagpuan sa isang

eksibit na pinamagatang *Sining Saysay: Philippine History in Art*. Sa partikular, sinuri nila ang apat na obrang nauukol sa panahon ng Batas Militar sa Pilipinas sa pamumuno ni Ferdinand Marcos, Sr. Ginamit nila ang semyolohiya ni Barthes upang matukoy ang mga historikal at kultural na icon na nilalaman ng mga obra at maangkat ang mga dala-dala nitong ideolohikal na usapin (Capulla at Demeterio 78). Bukod sa pagtukoy sa posisyon ng mga sinuring obra sa ideolohikal na espektro, lumitaw rin sa pag-aaral nina Capulla at Demeterio ang mga tema tulad ng diktadura, pang-aabuso sa karapatang pantao, aktibismo, demokrasya, at korapsiyon na mahahalagang paksa para sa mga Pilipinong umaasa ng panlipunang kaunlaran (77).

Ang mga pag-aaral na sinipi sa itaas ay gumamit ng semyotika sa pagsusuri ng mga indibidwal na awitin, retrato, kartung editoryal, at pinta. Samantala, ginamit naman sa pag-aaral na ito ang semyotika sa pagsusuri ng eksibit bilang isang kabuuan. Sa isang pag-aaral ni Maria de Lourdes Parreiras Horta, mahusay na ipinakita kung paano maaaring suriin ang isang museo, eksibisyon, o anomang organisadong koleksiyon ng mga artepakto sa balangkas ng semyotikang pangmuseo. Batay ito sa dalawang pangunahing teoretikal na batis—ang teorya ng semyotika ni Umberto Eco at ang semyolohiya ni Barthes. Tinitingnan ng semyotikang pangmuseo ang isang museo bilang isang sistema ng signipikasyon na may natatanging wika, i.e., isang “wikang pangmuseo,” at binubuo ng mga obhetong pangmuseo (museum objects) bilang mga behikulong nagpapakahulugan (signifying vehicles) na nagtataglay ng sign-function na nililikha (kinokodipika) ng mga tagapaghatid ng mensahe (i.e., ang kurador ng museo) at pinapakahulugan (dinedeskodipika) ng mga tagatanggap ng mensahe (i.e., ang publiko) (Horta 7). Ang mga senyas na ito ay isinaayos sa isang makahulugang paraan sa isang diskursong pangmuseo (i.e., ang rabaw ng pahayag o expression-plane) na kumakatawan sa mga mensahe (i.e., ang rabaw ng nilalaman o content-plane) (7-8). Lumilitaw mula rito na na ang museo ay maituturing bilang isang tekstong maaaring basahin. Ayon kay Daria Arkhipova, ang tekstuwal na analisis ng isang museo ay maaaring makapagbigay-liwanag sa mga estruktural na ugnayan sa pagitan ng lahat ng mga bahagi at gamit ng museo bilang isang kabuuan (255). Samakatwid, ang mga artepakto sa loob ng museo ay maihahalintulad sa pinakamaliliit na bahagi ng isang teksto, tulad ng mga salita at pangungusap. Sa ganang ito, lumalabas na ang museo bilang teksto ay ipinahahayag (i.e., nakapako ito sa isang wika o sistema ng

mga senyas), kinumpleto (i.e., may isinasalaysay itong idea), at estrukturalisado (i.e., mayroon itong kaayusang panloob) (Arkhipova 255). Gayunman, kailangan pa ring isaisip na ang mga bagay-bagay sa isang museo, bilang mga indibidwal na obheto, ay may kani-kaniyang taglay na mga simbolo at kahulugan. Ngunit kapag pinagsama-sama na ang mga ito sa isang espasyo, nagkakaroon ang koleksiyon ng mga bagong kahulugan bilang isang kabuuan. Ayon kina Samuel Smith at Kenneth Foote, ang pagkakaayos ng espasyo at pagpoposisyon ng mga bagay sa loob nito ay karaniwang may malaking ambag sa pagpapakahulugan (2). Maihahalintulad ito sa pagsasaayos ng mga pangungusap at kaisipan sa loob ng isang teksto upang makapagpahayag ito ng isang mensahe o diskurso. Samakatwid, nagdidiskurso ang mga kagamitan sa museo sapagkat inayos ang mga ito sa isang makahulugang paraan.

Hindi rin maihihiwalay ang kahulugan ng museo sa kontekstong panlipunan nito. Hindi matatanggal ang suhetibong elemento sa konteksto ng museo sapagkat ang mismong proseso ng pagpili ng mga bagay na ilalahok sa eksibit at pagsasaayos ng mga ito sa isang “makahulugang” paraan ay hitik na sa intensiyon sa parte ng mga kurador. Bitbit naman ng mga bibisita sa museo ang namamayaning ideolohiya ng lipunan kung saan inilunsad ang museo. Sa semyotikong pagsusuri ng isang museong pang-agham, binigyang-diin nina Glykeria Anyfandi et al. ang pangangailangan sa mas malalim na pagsisiyasat sa kung paano nililikha ang kahulugan sa museo kaugnay ng at sa loob ng mas malawak na kapaligirang sosyo-kultural (231). Natatransporma rin ang kahulugan ng mga kagamitan sa loob ng museo na naiimpluwensiyahan ng namamayaning kaayusang panlipunan at mga dominanteng ideolohiya (Anyfandi et al. 231). Mula sa isang semyotikong perspektiba, ang mga gawain tulad ng pagpili, pagsasaayos, at pagtatanghal ng mga artepakto sa museo ay may simbolikong papel na hinubog ng pang-ilalim na lohikang panlipunan (Zou et al. 2). Ayon kay Peter Vergo, ang pagkakaroon o kawalan ng mga partikular na bagay sa isang museo ay sumasalamin sa mga partikular na puwersang ideolohikal at mga ugnayang panlipunan (sinipi sa Zou et al. 2). Ang mga bagay na ito ay nakaiimpluwensiya sa diskurso at naratibo ng mga museo.

Sangkot sa pangangalap ng datos para sa pag-aaral na ito ang dokumentasyong biswal ng buong espasyo ng eksibit. Noong 6-7 Pebrero 2024, bumisita sa eksibit ang mga mananaliksik upang kumuha ng mga larawan at bidyo. Mula sa entrada

ng eksibit, kumuha ng bidyo ang mga mananaliksik habang naglalakad papasok at paikot sa buong eksibit upang maidokumento ang pagkakaayos ng mga bagay at obra sa loob nito. Sinunod ng mga mananaliksik ang mga panandang arrow sa sahig habang iniikot ang eksibit. Pagkatapos nito, kinunan ng larawan ang bawat obra sa loob ng eksibit, kasama na ang kalakip na karatula na naglalaman ng mga impormasyon tungkol sa obra. Mula sa dokumentasyong ito, lumikha ng isang simpleng floor plan ng eksibit ang mga mananaliksik (tingnan ang Figura 1). Naidokumento rin ng mga mananaliksik ang konseptong papel na nakapaskil sa eksibit at nagsagawa rin ng interbyu ang mga mananaliksik sa kurador ng eksibit na si Propesor Lisa Ito-Tapang na nagsilbing supplementaryang datos sa pagdedeskodipika ng naratibong nilalaman nito.

Sa pagsusuri ng naratibong ipinahahayag ng eksibit na *Warm Bodies*, sinunod ng mga mananaliksik ang balangkas ng semyotikang pangmuseo ni Horta na siyang sisipiin sa mga susunod na talata ng seksiyong ito. Ayon sa kaniya, may tatlong magkakasunod na yugto ang semyotikang pangmuseo: 1) pagsusuri ng mensahe gamit ang mga metodong semyotiko at retorikal; 2) pagsusuri ng pagtanggap sa mensahe gamit ang ebalwasyon ng mga bumisita sa museo; at 3) pagsusuri ng datos mula sa una't ikalawang yugto upang matasa ang antas ng kabisaan o komunikabilidad ng museo (186-88). Sapagkat interesado lamang ang pag-aaral na ito sa nilalamang naratibo ng eksibit, ililimita lamang ang kasalukuyang pag-aaral sa unang yugto ng pagsusuri. Mayroon itong tatlong yugto na isinang-ayon ni Horta kay Barthes (176): 1) segmentasyon; 2) imbentaryo ng mga koda; at 3) koordinasyon ng mga koda sa isang naratibo.

Tinutugunan ng segmentasyon ang unang tiyak na suliranin ng pag-aaral. Sangkot dito ang paghahati-hati sa teksto (i.e., ang buong museo) sa mga piraso na maaaring paglunsaran ng mas malalimang pagbasa, o mga yunit na tinatawag na *lexia* (176). Magagawa ito sa pamamagitan ng pagmamapa sa plano ng museo o pagtukoy sa mga seksiyon o pangunahing paksa nito (187). Mula sa mga naidokumentong obra sa loob ng eksibit, pinagpangkat-pangkat ang mga ito. Maihahalintulad ito sa isinagawa nina Capulla at Demeterio na pagkakalaster ng mga icon na matatagpuan sa obrang kanilang sinuri. Samantalang minapa nina Capulla at Demeterio ang mga senyas ng isang pinta, minapa naman ng kasalukuyang pag-aaral ang mga behikulong nagpapahiwatig (i.e., mga obhet) ng isang buong eksibit.

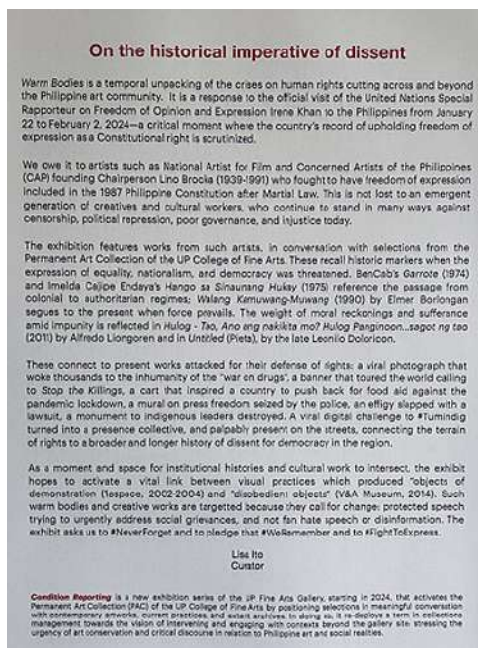
Tinutugunan naman ng imbentaryo ng mga koda ang ikalawang tiyak na suliranin ng pag-aaral. Sa yugtong ito, tinutukoy ang mga kahulugang napapaloob sa bawat *lexia* o segment ng museo (177). May tatlong koda ang wikang pangmuseo: 1) kodang lingguwistiko; 2) kodang ikoniko; at 3) koda ng disenyo. Tumutukoy ang kodang lingguwistiko sa mga tekstong berbal na kalakip ng bawat obra (198). Ginagamit ang kodang lingguwistiko sa pagkontrol sa pagtanggap ng mensahe sapagkat nagbibigay ito ng balangkas sa ninanais na paraan ng pagbasa ng mga tagapagsalaysay ng naratibo (i.e., mga kurador ng museo) (246). Tumutukoy naman ang kodang ikoniko sa mga kongkreto at biswal na tandang makikita sa mga obra (198). Tumutukoy naman ang koda ng disenyo sa paraan ng pagkakatanghal o framing ng mga kodang ikoniko sa espasyo ng museo (199). Sangkot dito ang dramatikong pagkakaayos, estilo, o dekorasyon na nakaaambag sa ekspresyon ng mga damdamin at saloobin ng mga tagapaghatid ng mensahe kaugnay ng nilalamang nais nilang ipahayag (114).

Tinutugunan naman ng koordinasyon ng mga koda ang ikatlong tiyak na suliranin ng pag-aaral. Sangkot dito ang pag-uugnay-ugnay ng mga kahulugang natukoy sa una at ikalawang yugto sa isang pangkalahatang naratibo. Tinitingnan dito ang museo bilang “nasa proseso” ng pagpapahayag ng mensahe na maaaring sumangguni sa mga reperensiyang nasa loob at nasa labas ng eksibit (Horta 178). May kani-kaniyang papel na ginagampanan ang mga kodang lingguwistiko, ikoniko, at disenyo sa pagbubuo ng naratibo. May tatlong gamit ang kodang lingguwistiko: reperensiyal, ekspresibo, at konatibo. Reperensiyal ang kodang lingguwistiko kapag binibigyang-ngalan nito ang kongkretong bagay sa isang natural at mapaggiit na paraan (Horta 262). Samakatwid, isa itong direktang representasyon ng bagay na pinatutungkulan ng salita o mga salita. Konatibo (conative) ang kodang lingguwistiko kapag iginigiit nito ang gustong paraan ng pagbasa ng tagapaghatid ng mensahe sa pamamagitan ng detalyadong paglalarawan ng mga anyo, hugis, at iba pang mga tanda na gumagamit ng mga panloob at panlabas na sanggunian (263). Ekspresibo naman ang kodang lingguwistiko kapag ibinubunyag nito ang sistema ng signipikasyon o ang mismong mensahe na nais ipahayag ng awtor ng diskurso (265). Sa mga salita ni Barthes, ito ang “mito” na nais ipalaganap ng tagapaghatid ng mensahe. Ginagamit naman na subkoda ang kodang ikoniko sapagkat pinatutungkulan ito ng kodang lingguwistiko sa paraang mapangangatwiran o mailalarawan ito

(268). Samakatwid, nagsisilbing suporta ang kadang ikoniko sa kodipikasyon ng kahulugan. Mangyari pa, ang kadang ikoniko ay nagpapatunay o nagpapatibay sa mitikal na lengguwahe ng tagapaghatid ng mensahe (272). Ang disenyo naman ng eksibisyon ay sumusuporta sa paliwanag na ibinibigay ng mga tagapaghatid ng mensahe sa publiko (274). Nag-aambag ang disenyo sa pagbibigay ng lalim sa itinatag na kaayusan sa loob ng eksibisyon (274).

Pagtukoy sa mga Segment ng Eksibit

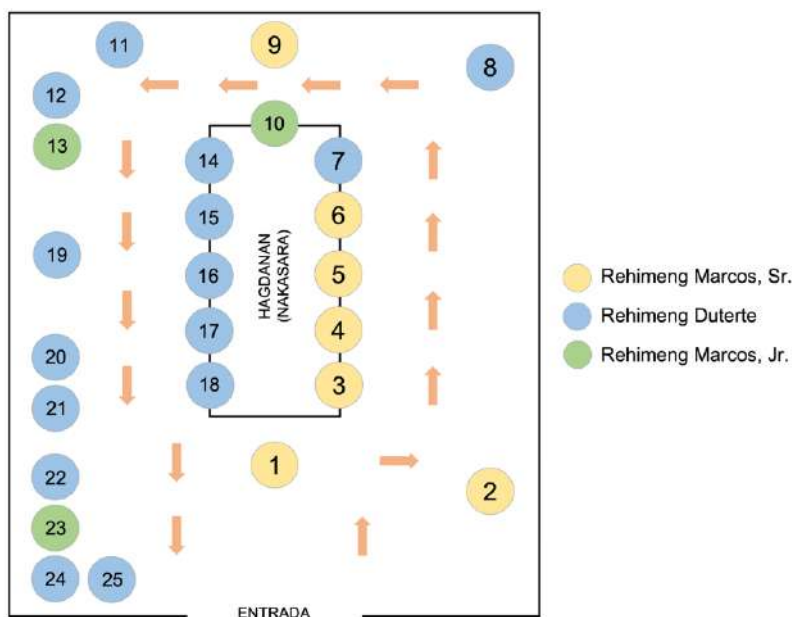
Sa ibang museo o eksibit, karaniwang may inihandang floor plan o mapa ang mga kurador na nagpapakita kung paano nakagrupo ang mga artepakto sa mga seksiyon o mas maliliit na eksibisyon. Gayunman, walang ganitong katangian ang *Warm Bodies* kung kaya't nasa kamay ng mga mananaliksik kung paano hahatiin sa mas maliliit na segment ang eksibit upang magsilbing lexias ng mas malalimang pagbasa sa mga susunod na yugto ng pagsusuri. Unang tiningnan ang tila konseptong papel na nakapaskil sa bandang entrada ng eksibit na pinamagatang *On The Historical Imperative of Dissent* (tingnan ang Imahen 1)

Imahen 1: Nakapaskil na konseptong papel ng eksibit

sa pag-asang inilalarawan doon kung paano isinaayos ang mga kagamitan sa loob ng silid. Bagama't hindi eksplisitong nagbanggit ang naturang teksto ng mga partikular na seksiyong bumubuo sa eksibit, nagbibigay ito ng idea sa kung paano pinili ang mga obrang ilalahok sa eksibit. Ayon dito, pumili ang kurador ng mga obra mula sa permanenteng koleksiyon ng UP College of Fine Arts na nilikha sa panahong may pagbabanta sa pagkakapantay-pantay, nasyonalismo, at demokrasya sa bansa. Isinama sa eksibit ang mga obrang ito upang "makipag-usap" sa mga mas kontemporaryong obra na inatake ng estado dahil sa pagtataguyod ng mga ito sa karapatang pantao. Kinalap ang mga obrang ito sa pamamagitan ng mga network at kontak ng kurador sa mga kultural na organisasyon at mga mismong artista at manggagawang pangkultura (Ito-Tapang). Ang mga obra ding ito ay ginawan ng case study ng CAP at isinama sa ulat na kanilang isinumite kay Khan (Ito-Tapang). Sa ganang ito, ang eksibit ay nagsilbing salubungan at lunsaran ng talastasan ng nakaraan at kasalukuyan.

Ang ikalawang isinaalang-alang ng mga mananaliksik sa segmentasyon ng eksibit ay ang mga arrow na nakadikit sa sahig na tila nagmumungkahi sa mga bisita ng partikular na paraan ng paglakad at pag-ikot sa eksibit. Ang mga naturang pananda ay nakatutulong sa oryentasyon at sirkulasyon sa loob ng eksibit. Sangkot sa oryentasyon ang kamalayan at pag-unawa sa mga tema at pagkakaayos ng mga paksa sa isang pasilidad (Bitgood 156). Kapaki-pakinabang para dito ang mga kagamitang pang-oryentasyon tulad ng mga mapa at iba pang panandang pandireksiyon. Inilalarawan naman ng sirkulasyon ang galaw at pagbagtas ng mga tao sa loob ng pasilidad (156). Bagama't walang anomang paalala sa loob ng eksibit na kailangang sundin ang direksiyong ibinibigay ng mga arrow, maaaring ipahayag ng mga panandang ito (tingnan ang Pigura 1) ang idea ng mungkahing landas mula sa parte ng kurador. Sa katunayan, ayon kay Ito-Tapang, ito nga sana ang ideal na direksiyon ng pag-ikot sa eksibit. Kung mula sa entrada ay lumakad ang bisita patungo sa kanang bahagi ng eksibit, magsisimula muna siya sa mas historikal na dimensiyon ng eksibit sa pamamagitan ng mga obrang nagpapakita kung bakit nga ba nasa ganitong sitwasyon ngayon ang bansa (Ito-Tapang). Ngunit maaari din naman daw na magsimula sa kaliwang bahagi ng eksibit ang bisita kung saan makikita naman niya ang mga mas kontemporaryong obra tungkol sa extrajudicial killings hanggang sa unti-unti niyang mabalikan ang kasaysayan habang lumalakad patungo sa kanang bahagi ng eksibit (Ito-Tapang). Sang-

Pigura 1: Simpleng floor plan ng eksibit na *Warm Bodies* at mga segment nito

ayon dito, napansin ng mga mananaliksik na may pagkakronolohikal nga ang pagkakaayos ng mga obra sa loob ng eksibit. Ang kronolohiyang ito ay batay sa nilalamang paksa ng mga obra at hindi lamang sa petsa ng pagkakalikha. Mula sa mga impormasyong ito, mababakas ang intensiyon ng kurador na magsalaysay ng isang partikular na naratibo mula sa pagpasok ng bisita hanggang sa siya'y makalabas.

Mula sa oryentasyon at sirkulasyong iminungkahi ng mga panandang arrow, napagpasyahang gawing dayakroniko ang lapit sa pagtukoy sa mga segment ng eksibit. Tatlong segment ang natukoy: 1) “Rehimeng Marcos, Sr.”; 2) “Rehimeng Duterte”; at 3) “Rehimeng Marcos, Jr.” Ipinakikita ng Imahen 2 ang harapang panig ng eksibit na bubungad sa bisita pagpasok sa eksibit. Ipinakikita naman ng Figura 1 ang simpleng floor plan na ginawa ng mga mananaliksik na nagpapakita ng segmentasyon ng eksibit.

Tumutukoy ang mga segment sa mga rehimen ng tatlong pangulo ng Pilipinas na ang mga pangala'y nagpapaalala sa awtoritaryang pamamahala na kalaban

ng malayang pagsasalita at pamamahayag. Una na riyan ang rehimen ni dating pangulong Ferdinand Marcos, Sr. (1965-1986) na mula 1972 hanggang 1986 ay isinailalim sa madugong diktadura ang bansa. Ang rehimen naman ni dating pangulong Rodrigo Duterte (2016-2022) ay nagmarka rin bilang isang awtoritaryang rehimen sa kaniyang pagpapatupad ng “war on drugs” o giyera kontra droga, pagpapalawig sa kapangyarihan ng mga koersibong institusyon tulad ng kapulisan at militar, sistematiko at agresibong pag-atake sa oposisyon at midya, at disimpormasyon (Curato). Ang rehimen naman ni pangulong Ferdinand “Bongbong” Marcos, Jr., bagama’t hindi pa natatapos, ay hindi maihihiwalay sa rehimen ng kaniyang ama. Aktibong ginamit ng nakababatang Marcos ang pangalan at alaala ng ama sa kaniyang kampanya. Ipinagtanggol din niya ang pagpapatupad ng Batas Militar ng ama, at sinabing ito’y kinakailangan upang maipagtanggol umano ng pamahalaan ang sarili nito sa mga rebelde (Flores).

Imahen 2: Harapang panig ng eksibit

Patuloy rin niyang itinatanggi ang nakaw na yamang kinamal ng kanilang pamilya noong namuno ang kaniyang ama (Chi). Katulad ng nabanggit sa panimula, ang paggamit ni pangulong Marcos Jr. ng disimpormasyon ay matinding hadlang din sa malayang pagsasalita at pamamahayag.

Imbentaryo at Koordinasyon ng mga Koda

Mula sa mga natukoy na segment na magsisilbing lexias ng mas malalimang pagbasa sa eksibit, inilista sa mga talahanayan sa ibaba ang mga kodang lingguwistiko, ikoniko, at disenyo na matatagpuan sa bawat lexia. Sa ilalim ng kodang lingguwistiko, inilista ang mga pasulat na tekstong kalakip ng bawat obheto sa eksibit, partikular na ang pangalan ng awtor, pamagat, at petsa ng pagkakalikha para sa mga likhang-sining. Para sa mga obheto ng eksibit na pahayag o sanaysay, inilista sa ilalim ng kodang lingguwistiko ang pangalan ng awtor, pamagat, petsa, at maikling buod ng nilalaman ng mga ito. Inilista naman sa ilalim ng kodang ikoniko ang mga kongkreto at biswal na tanda, tulad ng mga partikular na imahen, simbolo, at mga materyal na ginamit. Inilista naman sa ilalim ng koda ng disenyo ang paraan o estilo ng pagkakaayos ng partikular na obheto sa espasyo ng eksibit. Pagkatapos ng bawat talahanayan, inilahad naman ang pag-uugnay-ugnay ng mga natagpuang koda sa isang naratibo.

Segment 1, “Rehimeng Marcos, Sr.”: Inilista sa Talahanayan 1 ang mga artepaktong napapaloob sa unang segment at ang mga kodang lingguwistiko, ikoniko, at disenyo na natagpuan sa bawat isa.

Kung pagbabatayan lamang ang kodang lingguwistiko ng mga obra sa segment na ito, hindi magagagap ang kahulugan ng mga ito. Hindi ekspresibo o kahit konatibo man lang ang mga kodang lingguwistiko. Walang detalyadong paglalarawan sa nilalaman ng bawat obra, at wala ring paliwanag sa kung ano ang mensahe ng mga ito. Dito kapaki-pakinabang ang pagbabasa sa kodang ikoniko na sumusuporta sa kodang lingguwistiko sa kodipikasyon ng kahulugan.

Ang mga tandang makikita sa *Laman Loob* (2018) (tingnan ang Imahen 3), partikular na ang mga salitang “BENEVOLENT ASSIMILATION” at “MANIFEST DESTINY” na nakaukit sa hawakan ng palakol (na siyang bumiyak sa ulo ng taong nalantad ang laman-loob), gayundin ang mga simbolo ng krus, ang salitang “INDIO,” at

Talahanayan 1: Mga Koda sa Segment na “Rehimeng Marcos, Sr.”

Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
1	Toym Imao <i>Laman Loob</i> , 2018 Fiberglass, welded steel, pounded brass, carved wood	Biniyak na ulo ng tao; laman-loob ng ulo; palakol na may nakaukit na mga salitang “BENEVOLENT ASSIMILATION” at “MANIFEST DESTINY”; maskarang may krus at may nakalawit na dilang may nakaukit na salitang “AMEN” sa baybayin; salitang “INDIO”; maskarang demonyo	Nakatayong eskultura; nasa bungad ng eksibit; nasa gitnang bahagi
2	Toym Imao <i>Nganga at Ngawa</i> , 2018 Fiberglass, welded steel, pounded brass, carved wood	Ulo ng tao na may nakapatong na dalawa pang ulo; ulong kulay pula na nakalawit ang dila na may mga salitang “NGAWA”; ulong may pintang bungo sa mukha na nakalawit ang dila na may mga salitang “NGANGA”; espadang may nakaukit na mga salitang “SOMEDAY THE SONS OF LIGHT SHALL FILL ALL THE EARTH, THE MORNING OF JUSTICE SHALL HAVE COME TO ITS BIRTH” sa harap at “SO WE’LL ALL WAVE OUR BANNER HIGH FREE THROUGH THE AIR, FOR THE LOVE AND GLORY WE THEN ALL SHALL SHARE” sa likod	Nakatayong eskultura; nasa kanang bahagi ng eksibit; nasa tabi ng talaan ng mga bumisita sa eksibit
3	Imelda Cajipe-Endaya <i>Hango sa Sinaunang Hukay</i> , 1975 Etching 57.9 x 36.7 cm	Mga pigurang bilog na tila nasa hukay; mga salitang nakabaybayin tulad ng “PILIPINAS” at “PANAHO”; mga salitang “LUHA,” “LUPA,” “NINUNO,” “NILIMOT,” “CHINO,” “BIFFAYAS,” at “NEGRILLOS”	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; nakalagay sa kuwadro na may salamin; nasa kanang bahagi ng eksibit

Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
4	BenCab <i>Garrote</i> , 1974 Etching 15.2 x 19.6 cm	Isang taong ginarote sa ibabaw ng isang platapormang kahoy	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; nakalagay sa kuwadro na may salamin; nasa kanang bahagi ng eksibit
5	Elmer Borlongan <i>Walang Kamuwang-muwang</i> , 1990 Oil on canvas 76.2 x 76.2 cm	Portrait ng isang pamilyang may pitong miyembro; krus; mga salitang "ORA PRO NOBIS"; mga militar; mga helicopter; mga taong natatakpan ang ilong at bibig	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; nakakuwadro; nasa kanang bahagi ng eksibit
6	Alfredo Liongoren <i>Hulog (Tao, Ano ang nakikita mo? Hulog Panginoon ... sagot ng tao)</i> , 2011 Oil on canvas 122.3 x 155 cm	Taong may hawak na tatsulok sa kanang kamay at puso ng saging sa kaliwang kamay; mga salitang "SA PAMAMAGITAN NITO, IPAPAKITA KO ANG PAGKAKAMALI NG AKING BAYAN." - PANGINOON" sa tatsulok	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; hindi nakakuwadro; nasa kanang bahagi ng eksibit
9	George Burchett <i>Democracy</i> , 2014 Screen print on DZO paper 220 x 336 cm	Mga kamay na nakaturo sa itaas ang hintuturo; mga pigurang tao na nakasalakot na kulay itim at pula; salitang tila "demokratia" ngunit mali ang baybay	Nag-iisang nakapaskil sa puting pader; pinagtagni-tagning anim na panel; nasa dulong gitnang bahagi ng eksibit

Imahen 3: *Laman Loob* (2018) ni Toym Imao

ang salitang “AMEN” na nakasulat sa katutubong baybayin, ay nagpapahiwatig ng kolonyal na karanasan ng mga Pilipino sa ilalim ng mga Espanyol at Amerikano. Ayon kay Ito-Tapang, ipinosisyon ito bilang pambungad na obra ng eksibit dahil sa praktikal at simbolikong konsiderasyon. Una, ang malawak na espasyong kinalalagyan nito ay nararapat para sa mga obrang tridimensiyonal, at ikalawa, iniuugnay nito sa mahabang kasaysayan ng kolonyalismo ang pagsupil ng kalayaan sa pamamahayag na napakatingkad sa ilalim ng diktadurang Marcos Sr. (Ito-Tapang). Ito rin marahil ang dahilan kung bakit kasunod ng *Laman Loob*, makikita naman ang obrang *Nganga at Ngawa* (2018) na ang imahe’y direktang nauukol kay Marcos Sr. Maiuugnay ang mga kahulugang matatagpuan sa *Laman Loob* sa mga kahulugang matatagpuan sa *Hango sa Sinaunang Hukay* (1975) (tingnan ang Imahen 4), kung saan ang mga biswal na tanda tulad ng mga salitang nakabaybayin na “PILIPINAS” at “PANAHOON”; mga salitang “LUHA,” “LUPA,” “NINUNO,” at “NILIMOT”; at mga salitang mula sa Boxer Codex (isang dokumentong nagtatala ng impormasyon tungkol sa prekolonyal na lipunang Pilipino) tulad ng “CHINO,”

Imahen 4: *Hango sa Sinaunang Hukay* (1975) ni Imelda Cajipe-Endaya

“BIFFAYAS,” at “NEGRILLOS” ay nagpapahayag naman ng idea ng pagsasantabi, pagsasawalang-bahala, o pagbabaon sa limot (kung kaya’t kailangang hanguin mula sa hukay) sa mga bagay na katutubo sa mga Pilipino at sa mismong mga katutubong Pilipino. Makikita ito sa maraming paraan, tulad ng pagkakamkam sa mga lupang ninuno at iba pang uri ng karahasan sa mga katutubo, at bunsod din ito ng mga puwersa ng kolonyalismo at makabanyagang polisiya ng gobyerno. Makikita rin ang idea ng kolonyalismo sa *Garrote* (1974) (tingnan ang Imahen 5) kung saan makikita ang isang taong biktima ng di-makataong hustisya sa pamamagitan ng pagbitay sa garote noong panahon ng mga Espanyol. Ang mga paring martir na sina Mariano Gomez, Jose Burgos, at Jacinto Zamora o mas kilala sa tawag na Gomburza ay mga tanyag na halimbawa ng mga Pilipinong di-makatarungang pinatay sa naturang pamamaraan.

Ang ulo naman sa base ng *Nganga at Ngawa* (2018) (tingnan ang Imahen 6) ay kamukha ni Marcos Sr. Nakapatong sa ulong ito ang dalawang ulo rin na

Imahen 5: *Garrote* (1974) ni BenCab

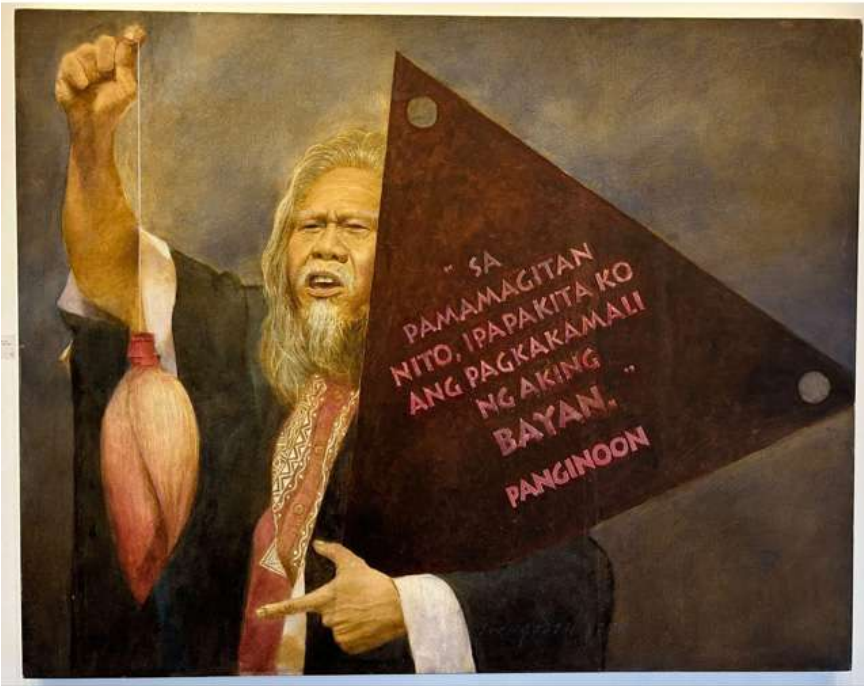

Imahen 6: *Nganga at Ngawa* (2018) ni Toym Imao

nakalawit ang dila kung saan mababasa ang mga salitang “NGANGA” at “NGAWA.” Nasa kaniyang lingkod ang isang espada kung saan nakaukit ang mga salitang “SOMEDAY THE SONS OF LIGHT SHALL FILL ALL THE EARTH, THE MORNING OF JUSTICE SHALL HAVE COME TO ITS BIRTH” sa harap at “SO WE’LL ALL WAVE OUR BANNER HIGH FREE THROUGH THE AIR, FOR THE LOVE AND GLORY WE THEN ALL SHALL SHARE” na pawang mga titik ng theme song ng anime na Voltes 5 na ipinatigil ang pag-ere noong panahon ng diktadura ni Marcos Sr. Maraming espekulasyon kung bakit ipinatigil ito ng rehimeng Marcos, at isa na rito ang paniniwalang ipinatigil ito dahil sa subersibong mensahe ng pagpapatalsik sa isang mapaniil na pinuno (Chua). Ang diktadura ni Marcos ay ipinahihiwatig din sa obrang *Walang Kamuwang-muwang* (1990) (tingnan ang Imahen 7). Pangunahing paksa ng pintang ito ang larawan ng pamilya ng awtor na si Elmer Borlongan noong siya ay sanggol at bagong binyag pa lamang (San Juan). Ipinanganak si Borlongan noong 1967, kasisimula pa lamang ng pamumuno ni Marcos Sr. sa bansa.

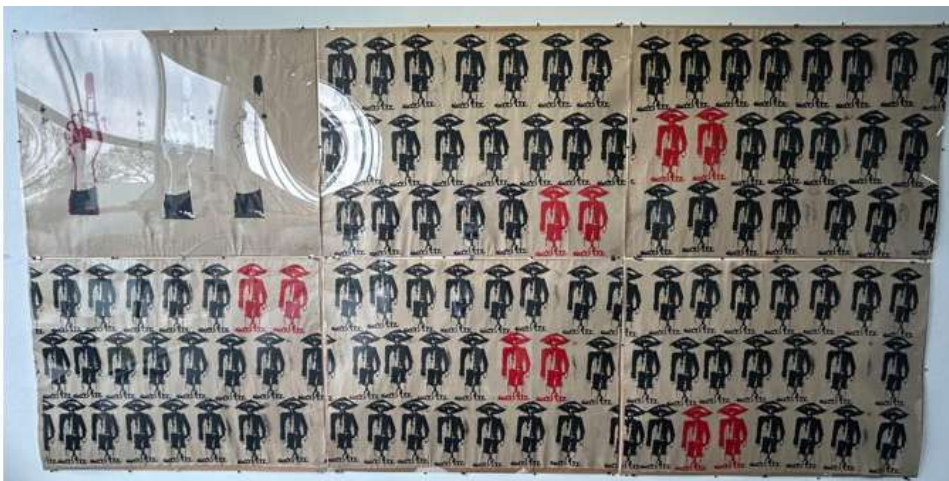

Imahen 7: *Walang Kamuwang-muwang* (1990) ni Elmer Borlongan

Imahen 8: *Hulog (Tao, ano ang nakikita mo? Hulog Panginoon ...sagot ng tao)* (2011)
ni Alfredo Liongoren

Hindi lang ang sanggol na si Borlongan ang walang kamuwang-muwang; wala ring kamuwang-muwang ang kanilang buong pamilya sa sasapitin ng bansa sa ilalim ni Marcos Sr. Ang iba pang biswal na tanda sa naturang obra ay nagpapaalala rin sa danas ng mga Pilipino sa ilalim ng diktadura: ang mga militar, mga helicopter, at ang taumbayang humarap sa mga puwersa ng estado. Ginamit din ng pintor na si Alfredo Liongoren, isang artistang nagprotesta laban sa diktadura, bilang paksa ng pinta ang kaniyang sariling imahen sa *Hulog (Tao, Ano ang nakikita mo? Hulog Panginoon ...sagot ng tao)* (2011) (tingnan ang Imahen 8). May hawak siyang puso ng saging sa kanang kamay at tatsulok na tabletang sa kaliwang kamay na naglalaman ng mga katagang “SA PAMAMAGITAN NITO, IPAPAKITA KO ANG PAGKAKAMALI NG AKING BAYAN.’- PANGINOON” na tila si Moises na bumaba mula sa bundok bitbit ang mga kautusan ng Diyos. Sa pamamagitan ng mga imaheng ito, nais niyang ipahayag na ang pagreresolba sa mga sakit ng lipunan ay isang gradwal na prosesong nagsisimula sa sarili—ang transpormasyon ng puso ng

Imahen 9: *Democracy* (2014) ni George Burchett

tao (*Layers and Layers* 7). Maaari ding ang kaniyang puso o sarili ay ang kaniyang sining mismo, at sa pamamagitan nito, isisiwalat niya ang tunay na kondisyon ng kaniyang lipunan na makaaambag sa unti-unting pagpapanibago nito.

Sa dulo ng segment na ito, makikita ang malaking obrang *Democracy* (2014) (tingnan ang Imahen 9). Bagama't hindi Pilipino, ang mga biswal na tanda sa pinta ng awtor na si George Burchett ay umuugnay sa Pilipinong danas ng kolonyalismo at diktadurang Marcos. Ang naturang obra ay pag-alala at pagbibigay-pugay ni Burchett sa kaniyang ama (Long), isang Australyanong mamamahayag, na nakipamuhay sa mga gerilyang Vietnamese sa Hilagang Vietnam noong Vietnam War. Naging malapit din ang nakatatandang Burchett sa rebolusyonaryong si Ho Chi Minh na nanguna sa pakikipaglaban sa mga puwersang imperyalista. Ang mga paulit-ulit na biswal na tanda ng isang taong nakasalakot o *non la* (Vietnamese conical hat) ay depiksiyon mismo ng kaniyang ama na nagsusuot nito, at ang pag-uulit-ulit nito sa espasyo ng obra ay nagpapahiwatig ng walang kapagurang pagpapatuloy at paglaban (Long). Ang mga hintuturong may tinta sa dulo ay nagpapakita naman ng idea ng halalan, ngunit ang katagang Griyego na “demokratia” sa tabi ng mga ito ay mali ang baybay. Nagpapahiwatig ito ng idea ng isang nabigong demokrasya, na maaaring pumapatungkol sa di-matagumpay

na pag-iisa ng Hilaga at Timog Vietnam sa pamamagitan sana ng isang halalan (alinsunod sa Kasunduang Geneva ng 1954) dahil sa mga motibo ng isang imperyal na bansa (ang Estados Unidos) at mga kakampi nito (Burchett). Sa halip, ang pag-iisa ay nakamit hindi sa pamamagitan ng balota kundi sa pamamagitan ng isang armadong pakikibaka (Burchett).

Kung susuriin ang koda ng disenyo sa segment na ito, masasabing wala namang katangi-tangi o agaw-atensiyong paraan ng pagsasaayos ng mga obra. Walang dagdag na dekorasyon ang mga obra. Kung nakapaskil man, ang background ay isang puting pader lang. Gayunman, sa pamamagitan ng ganitong disenyo, hindi nalilihis ang mga mata ng tumitingin palayo sa mga obra. Kung susuriin ang pagkakaayos ng mga obra, na para bang mga salita sa isang binubuong pangungusap, may makikitang isang naratibo. Ang unang sumupil sa malayang pagsasalita at pamamahayag ay kolonyalismo. Sa pamamagitan ng puwersa, ikinintal sa mga Pilipino ang kolonyal at dayuhang mga halagahin at ideolohiya, at napilitan ang mga “indio” na magsalita sa wika at kultura ng mga kolonisador. Pinilit ng mga kolonisador na ibaon sa hukay ang katutubong kaluluwa ng mga Pilipino para sa kanilang sariling mga motibo. Ang magsalita laban sa kolonyal na kapangyarihan ay may kaparusahan. Nang umalis ang mga kolonisador sa bansa, hindi pa ganap na lumaya mula sa dayuhang impluwensiya at kontrol ang mga Pilipino. Nagpatuloy ito at umigting hanggang sa panahon ng diktadura ni Marcos na sinuportahan ng Estados Unidos sa isang neokolonyal na ugnayan. Katulad noong panahon ng kolonyalismo, ang magsalita laban sa diktador ay may kaparusahan. Upang malehitimisa ang diktadura, nagsikap si Marcos na palabasing gumagana ang mga demokratikong institusyon at proseso ng bansa. Isang halimbawa nito ang snap election noong 1986 na ang resulta’y dinaya rin naman pabor kay Marcos. Maraming Pilipino ang lumaban sa diktadura sa iba’t ibang pamamaraan. Marami ang lumahok sa armadong pakikibaka. Sa dulo, napatalsik ang diktador sa kapangyarihan ng taumbayan sa pamamagitan ng makasaysayang People Power Revolution.

Segment 2, “Rehimeng Duterte”: Inilista sa Talahanayan 2 ang mga artepaktong napapaloob sa ikalawang segment at ang mga kodang lingguwistiko, ikoniko, at disenyo na natagpuan sa bawat isa.

Talahanayan 2: Mga Koda sa Segment na “Rehimeng Duterte”

Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
7	Tarantadong Kalbo <i>Tumindig</i> , 2021 Digital print	Mga pigurang kamao na nakakuyom na may iba't ibang itsura	Nag-iisang nakapaskil sa puting pader; hindi nakakuwadro; nasa dulong gitnang bahagi ng eksibit
8	Boyett de Mesa <i>Alter-Postcard Project</i> , 2016 Digital print	Mga papel na may nakaimprentang mukha ng tao at mga salitang “FREE RENANTE GAMARA” at “FREE ALL POLITICAL PRISONERS”	Nasa loob ng lalagyang transparent; nasa dulong kanang sulok ng eksibit
11	Ding Royales <i>Replica of the Anti-Chico Dam Heroes Monument (2017) in Bugnay, Tinglayan, Kalinga Province which bears the portraits of Cordillera heroes Macli-ing Dulag, Pedro Dungooc, Sr., and Lumbaya Gayuda</i> , 2021 The original work was demolished by the Philippine National Police in 2021. Photograph 8 x 3 ft.	Tatlong panel na kahoy; may nakaukit na mukha ng tao sa bawat panel	Tatlong panel na kahoy na nakatayo; nasa dulong kaliwang sulok ng eksibit; sa tabi nito'y may isang tablet kung saan nagpe-play ang isang video kung saan ginagawa ang Anti-Chico Dam Heroes Monument
12	“Cordillera Heroes: Katutubong Dangal, Katutubong Tapang” (This speech was delivered in July 10, 2021 by Bantayog ng mga Bayani Executive Director May Rodriguez during the opening of the Katutubong Dangal, Katutubong Tapang Cultural Fair, a celebration for Cordillera heroes and unveiling of the Kalinga heroes monument replica at the Bantayog grounds. Photos from Altermidya, TAKER, and Raymund Villanueva of Kodao.)	Tekstong nakaimprenta sa apat na papel; mga larawang kuha noong pinasinayaan ang isang replika ng Anti-Chico Dam Heroes Monument sa Bantayog ng mga Bayani, Quezon City, 10 Hul. 2021	Nakadikit sa patag na ibabaw ng isang plataporma ang apat na papel na naglalaman ng teksto ng talumpati; nasa dulong kaliwang sulok ng eksibit

Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
12	(Buod ng teksto ng mga may-akda): Ipinaalala ni Rodriguez kung paano lumaban ang tatlong bayani ng Kalinga sa diktadurang Marcos—sina Macli-ing Dulag, Pedro Dungoc, at Lumbaya Gayudan. Noong 2017, itinayo ang isang monumento sa kanilang alaala sa Bugnay, Tinglayan, Kalinga. Ipinatanggal ito ng gobyerno noong 2021 na mariing tinutulan ng Bantayog ng mga Bayani.		
14	Raffy Lerma <i>Masks (The Ones Left Behind)</i> , 2018 Photograph 76.2 x 50.8 cm	Apat na taong may maskara na umiiyak sa harapan	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; hindi nakakuwadro; nasa kaliwang bahagi ng eksibit; katapat ng nakasabit na obrang may mga salitang "STOP THE KILLINGS"
15	Raffy Lerma <i>The body of alleged drug pusher Jesus Jonas lifeless on the street after he was killed in an anti-illegal drug police operation in Quezon City on October 8, 2016. According to the police, Jonas was a notorious drug dealer in the community.</i> 2016 Photograph 76.2 x 50.8 cm	Duguang lalaking nakahandusay sa lansangan; malaking anino ng isang tao sa background na pader	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; hindi nakakuwadro; nasa kaliwang bahagi ng eksibit; katapat ng nakasabit na obrang may mga salitang "STOP THE KILLINGS"

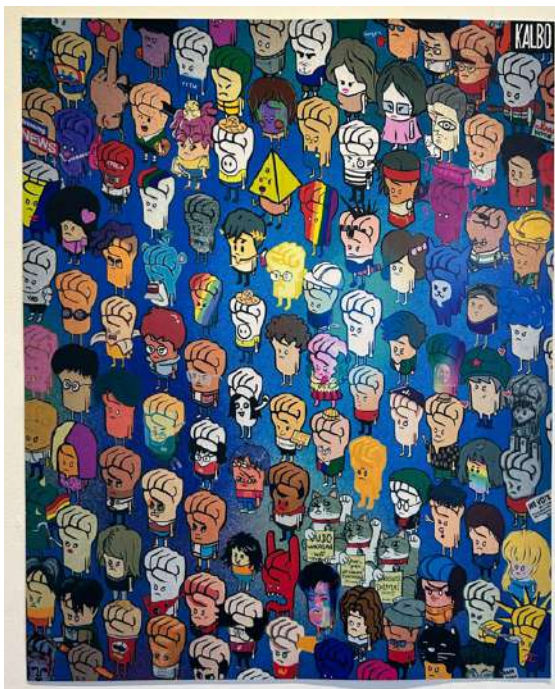
Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
16	Raffy Lerma <i>Jennilyn Olayres holds her partner Michael Siron, 30, a pedicab driver who was shot and killed by unknown motorcycle-riding gunmen along Pasay Rotonda, EDSA, on July 23, 2016. A placard was left beside the victim's body which says, "Drug pusher ako," ...</i> 2016 Photograph 75.5 x 51.4 cm	Isang babaeng yakap ang isang lalaking walang buhay sa lansangan sa harapan; isang karton na may nakasulat na "drug pusher"; mga taong nakatayo sa background; isang signboard na may nakasulat na "BAWAL MAGSAKAY AT MAGBABA NG PASAHERO DITO" sa background	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; hindi nakakuwadro; nasa kaliwang bahagi ng eksibit; katapat ng nakasabit na obrang may mga salitang "STOP THE KILLINGS"
17	Leonilo Doloricon <i>Untitled (Pieta)</i> Watercolor on paper 14 x 8.5 cm	Hawak ni Maria si Hesus na walang buhay; pulang bilog	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; nakalagay sa kuwadrang may salamin; nasa kaliwang bahagi ng eksibit; katapat ng nakasabit na obrang may mga salitang "STOP THE KILLINGS"
18	Jef Carnay <i>La Chica con el Pelo Rojo (The Girl with the Red Hair)</i> , 2018 "Part of the series Ang Serye ng Drama at Katakutan Pen, acrylic, colored pencil on tea and coffee stained project 40 x 46 cm"	Diablo; buwitre; buwaya; aso; lalaking nakaluhod; babaeng nagtatago sa likod ng palumpong; mga ulap at kidlat; mga salitang "at tinugis ng mga halimaw ang babae ... panginoong diablo, hindi po aswang ang anak ko huwag niyo po siyang sasaktan"	Nakapaskil sa puting pader kasama ng iba pang obra; nakalagay sa kuwadrang may salamin; nasa kaliwang bahagi ng eksibit
19	RESBAK (PH) <i>Stop the Killings Banner</i> , 2017 Mourning pins on cloth 871 x 145 cm STOP THE KILLINGS 2017-present Canvas cloth, acrylic pins RESBAK	Nabuong salita na "STOP THE KILLINGS" gamit ang mga itim na acrylic pins na ginagamit ng mga taong namatayan	Nakasabit; nasa kaliwang bahagi ng eksibit

Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
19	“STOP THE KILLINGS” is an address by RESBAK (Respond and Break the Silence Against the Killings) --- to organized against former president Rodrigo Duterte’s War on Drugs in the Philippines. Up to 30,000 have died by police assassination and extrajudicial action since 2016. The words of the banner, which made its way through protest are pixelated by mourning pins, traditional acrylic markers worn by the bereaved.		
20	Tarantadong Kalbo <i>Matimyas Community Pantry</i>, 2021 This image was altered and displayed in the streets of Pasig, with the artist and the community pantry initiative accused as being fronts of the New People’s Army. Digital print, .PNG digital file 25.4 x 31.75 cm	Tatlong tao; isang karitong kahoy na may lamang mga prutas at gulay; plakard na may nakasulat na “MAGBIGAY AYON SA KAKAYAHAN, KUMUHA BATAY SA PANGANGAILANGAN”; plakard na may nakasulat na “DEFEND JOBS PHILIPPINES DROP-OFF CENTER” na may address at cellphone number	Nakadikit sa patag na ibabaw ng isang plataporma; nasa kaliwang bahagi ng eksibit
21	Patreng Non <i>Magbigay ayon sa kakayahan, kumuha batay sa pangangailangan</i>, 2021 Bamboo wood cart, concrete installation	Karitong kahoy na may lamang mga biskuwit at tinapay	Nakatayo sa kaliwang bahagi ng eksibit; nasa kaliwang bahagi ng eksibit; nakaayos na tila isang maliit na tindahan
22	Worn Expressions, SPELLS, Jason Magpantay, Cleo Colon <i>Sibol Society DEFEND PRESS FREEDOM Journalist Vest</i>, 2020 Mixed media collage 48.26 x 58.42 cm	Vest na may mga guhit na bulaklak	Nakasabit; nasa kaliwang bahagi ng eksibit

Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
24	Concerned Artists of the Philippines (Gabriel Garcia, Jeune Aramburo, Abner Dormiendo, Aldous Reyes) <i>Replica of the Fight for 58 (2019) mural commissioned from CAP by the National Union of Journalists of the Philippines (NUJP) on the 19th anniversary of the Ampatuan massacre in Maguindanao on November 23, 2019.</i> 2024 The original mural was seized by the Civil Disturbance Management Unit of the National Capital Region Police Office during the vigil awaiting the case verdict promulgation in front of Camp Bagong Diwa, Taguig, on December 19, 2019. Acrylic on canvas 180.34 x 137.16 cm	Mga manggagawang pangmidya; mga mamamayang nagpoprotesta; mga plakard na may nakasulat na "STOP THE ATTACKS," "STOP KILLING JOURNALISTS," "186 KILLINGS SINCE 1986," "END IMPUNITY," "FIGHT FOR 58," "DEFEND PRESS FREEDOM," "STOP DDOS ATTACKS," "JUSTICE NOW," "CONVICT AMPATUAN"; backhoe; mga telebisyon	Nakapaskil sa puting pader; hindi nakakuwadro; nasa kaliwang bahagi ng eksibit malapit sa entrada
25	"Artists' Statement, Fight for 58" Acrylic on canvas November 23, 2019 Mehan Garden, Manila (Buod ng teksto ng mga may-akda): Ipinaliliwanag nito ang konsepto sa likod ng mural na idinisenyo para sa ika-10 anibersaryo ng Ampatuan Massacre sa Maguindanao kung saan pinatay ang 58 tao na karamiha'y mga mamamahayag. Paalala ang mural ng pakikibaka laban sa kapabayaan ng estado at impunidad, at ng patuloy na paghahanap ng katarungan.	Tekstong inimprenta sa isang papel na may larawan ng "Fight for 58" mural	Nakadikit sa patag na ibabaw ng isang plataporma; nasa kaliwang bahagi ng eksibit malapit sa entrada katabi ng replika ng isang mural

Ang mga naitalang kodang lingguwistiko sa segment na ito ay mula pa rin sa mga label na kalakip ng bawat obra—mga batayang impormasyon tulad ng awtor, pamagat, taon, midyum, at sukat. Gayunman, kaiba sa naunang segment na “Rehimeng Marcos Sr.,” marami sa mga kodang lingguwistiko sa segment na ito ay konatibo na detalyadong naglalarawan sa obra, pati na rin ang konteksto ng mga ito. Isang halimbawa nito ang pamagat ng obrang *Replica of the Anti-Chico Dam Heroes Monument (2017) in Bugnay, Tinglayan, Kalinga Province which bears the portraits of Cordillero heroes Macli-ing Dulag, Pedro Dungooc, Sr., and Lumbaya Gayuda* (2021). Bukod sa pagbibigay ng mga impormasyon tungkol sa pagiging replika nito, lokasyon ng orihinal na obra, at mga indibidwal na mukhang makikita rito, may kalakip din itong karagdagang impormasyon na ang monumento’y giniba ng kapulisan noong 2021. Kalakip din nito ang isang tekstong nakaimprenta sa papel, ang transkrip ng talumpating “Cordillera Heroes: Katutubong Dangal, Katutubong Tapang” (2021) na nagpapahalaga sa naturang monumento. Ganito rin ang lapit sa pagsulat ng kodang lingguwistiko ng *Replica of the Fight for 58 (2019) Mural* (2024) na nagbibigay ng mayamang detalye tungkol sa motibasyon ng mga lumikha, pangyayaring ginugunita (Ampatuan massacre) at kinahinatnan ng obra sa mga kamay ng kapulisan. May kalakip din itong isang tekstong nakaimprenta sa papel, ang “Artists’ Statement, Fight for 58” (2019). Marami ring impormasyon sa kodang lingguwistiko ng retrato ng pinaslang na si Jesus Jonas at ang retrato ni Jennilyn Olayres na yakap ang kaniyang binaril na asawa sa lansangan. Kumpleto ang mga ito sa impormasyon tungkol sa dahilan ng pagkakapatay sa dalawang biktima. Ekspresibo naman ang kodang lingguwistiko ng ibang obra, kung saan ipinahahayag na ang tema o kahulugang nais ng mga tagapaghatid ng mensahe na makuha ng mga bisita ng eksibit, katulad ng *Tumindig* (2021), *Masks (The Ones Left Behind)* (2018), at *Magbigay ayon sa kakayahan, kumuha batay sa pangangailangan* (2021). May mga reperensiyal din na kodang lingguwistiko, tulad ng *Alter-Postcard Project* (2016), *Untitled (Pieta)*, *La Chica con el Pelo Rojo (The Girl with the Red Hair)* (2018), *Stop the Killings Banner* (2017), *Matimyas Community Pantry* (2021), at *Sibol Society DEFEND PRESS FREEDOM Journalist Vest* (2020).

Ang mensahe ng pagtindig ay lalong pinagtibay ng mga kodang ikoniko na matatagpuan sa obrang *Tumindig* (tingnan ang Imahen 10). Makikita rito ang mga pigura ng mga kamao na tila mga taong may iba’t ibang itsura at dekorasyon—may mga mata, nakalabas ang mga ngipin na matatalim, may salamin, at iba pa.

Imahen 10: *Tumindig* (2021) ni Tarantadong Kalbo

Mapapansin din ang kanilang mga emosyon. May umiiyak, nakasimangot, nang-uusig, at nakikipaglaban. Maging mga hayop tulad ng mga pusa ay sangkot sa pagtindig ng mga kamao. Ang iba pang biswal na tanda, tulad ng mga salitang makikita sa plakard na hawak ng ilang pigura, ay nagpapahayag ng pagtindig laban sa rehimeng Duterte: “DU30 WAKASAN,” “Meowst Duterte,” at “DUTERTE PATALSIKIN.” Makikita rin ang iba pang panawagan, tulad ng “STAND WITH THE POOR” at “ADOPT DON’T SHOP.” Ayon sa artista nitong si Kevin Raymundo (a.k.a. Tarantadong Kalbo), resulta ito ng isang kampanya na magsalita at manindigan ang mga Pilipino kahit na pakiramdam nila’y sila lamang ang gumagawa nito (Baizas). Noong 17 Hulyo 2021, ilang araw bago ibahagi ni dating pangulong Duterte ang kaniyang State of the Nation Address (SONA), inilathala ni Raymundo sa Twitter ang kaniyang likhang larawan ng isang kamaong nakatindig sa gitna ng iba pang mga kamaong nakayuko. Simula noon, makikita ang sunod-sunod na pakikiisa ng mga artista sa pamamagitan ng paisa-isang pagdaragdag ng nakatayong kamao na tinipon ni Raymundo (Baizas). Sa mga kilusang panlipunan, makahulugan ang

Imahen 11: *Alter-Postcard Project* (2016)
ni Boyet de Mesa

kamaong nakakuyom bilang simbolo ng paglaban sa opresyon at pagkakaisa ng mga taong nakikilahok sa isang politikal na pakikibaka (“The raised fist”).

Ang pagbibigay ng artista ng iba’t ibang anyo sa mga pigurang kamao sa *Tumindig* ay nagpapakita ng inklusyon at sama-samang pakikipaglaban sa isang mapaniil na gobyerno. Ang iba pang kodang ikoniko ng mga obra sa segment na ito ay lalong nagpapalakas sa imahen ng mapaniil na rehimeng Duterte. Ang *Alter-Postcard Project* (tingnan ang Imahen 11) ay may mga biswal na tandang nagpapahayag ng politikal na persekusyon: ang mukha ni Renante Gamara, at mga salitang “FREE RENANTE GAMARA” at “FREE ALL POLITICAL PRISONERS.” Si Gamara ay isang peace consultant ng National Democratic Front of the Philippines (NDFP) na inaresto noong 2012 dahil umano sa murder ngunit pinalaya rin sa piyansa upang makalahok sa negosasyong pangkapayapaan sa Oslo, Norway noong 2016 (Cinco). Bagama’t inaresto bago pa man maupo si Duterte bilang pangulo, hindi rin nakaligtas si Gamara sa politikal na persekusyon sa ilalim ni Duterte. Noong

2019, inaresto muli si Gamara kasama si Arturo Balagat ng pinagsamang puwersa ng Special Action Force (SAF) at Philippine Army dahil umano sa illegal possession of firearms and explosives ("Free Renante Gamara"). Ayon sa 2023 datos ng mga organisasyong Karapatan at Kapatid, may kabuuang 801 bilanggong politikal sa bansa, kung saan 672 ang naghihintay pa sa pagdinig o sa hatol ng hukuman. Malaking bilang sa mga ito ay dinakip at ibinilanggo noong administrasyon ni Duterte (Buan). Ang iba pang biswal na tanda sa *Alter-Postcard Project* ay nagpapakita ng kawalan ng katarungan para sa mga bilanggong politikal. Ang larawang pinaglapatan ng mukha ni Gamara ay isang batang musmos na may hawak na bote ng tubig, na para bang isang inosenteng bilanggong nauuhaw sa hustisya.

Ang naratibo ng politikal na represyon sa ilalim ng rehimeng Duterte ay pinaigting pa ng obrang *Replica of the Anti-Chico Dam Heroes Monument* (tingnan ang Imahen 12). Isa itong eskulturang kahoy na replika ng isang monumentong bakal

Imahen 12: *Replica of the Anti-Chico Dam Heroes Monument* (2017) in Bugnay, Tinglayan, Kalinga Province (2021) ni Ding Royales

na itinayo sa Kalinga bilang pagpaparantal sa tatlong katutubong bayani na sina Macli-ing Dulag, Pedro Dungoc, Sr., at Lumbaya Gayuda na tumutol sa Chico Dam River Project ng rehimeng Marcos Sr. Itinayo ang orihinal na monumento noong 2017. Bagama't hindi biktima ng politikal na represyon sa ilalim ni Duterte sina Dulag, Dungoc, at Gayuda, ang kanilang mga mukhang simbolo ng kabayanihan at paglaban sa isang mapaniil na gobyerno ay tinangkang supilin ng rehimeng Duterte. Noong Enero 2021, binaklas ang *Anti-Chico Dam Heroes Monument* na isang makahulugang akto: ang pagtatanggal sa monumento ay paglapastangan sa alaala ng pakikibaka ng mga katutubo laban sa makasariling interes ng gobyerno't mga korporasyon. Ang mga kodang lingguwistiko at ikoniko sa transkrip ng talumpating “Cordillera Heroes: Katutubong Dangal, Katutubong Tapang” (tingnan ang Imahen 13) ay lalo pang nagpapatibay sa pagpapakahulugang ito. Hindi lamang din si Marcos Sr. ang may ganitong uri ng proyekto. Si Duterte ay naglayon ding magtayo ng isang dam, ang Kaliwa Dam, na isa lamang sa maraming proyekto sa ilalim ng kaniyang programang “Build, Build, Build” na ang ilan ay pinondohan

Imahen 13: Isang Pahina ng Teksto ng talumpating “Cordillera Heroes: Katutubong Dangal, Katutubong Tapang” ni May Rodriguez

ng Tsina (Cepeda). Tulad ng tatlong bayani ng Kalinga, tinutulan din ito ng mga residente dahil sa idudulot nitong displacement ng mga katutubo at banta sa kalikasan. Ang paglikha at eksibisyon sa publiko ng *Replica of the Anti-Chico Dam Heroes Monument* ay nagsisilbing panawagan sa kasalukuyang henerasyon na patuloy na alalahanin ang mga bayani ng Kalinga at patuloy ring itaguyod ang karapatan at kapakanan ng mga katutubo.

Ang mga sumunod na obra sa segment na ito ay nagpapahayag naman ng madugong extrajudicial killings sa ilalim ng rehimeng Duterte. Malakas ang signipikasyon ng mga kadang lingguwistiko at ikoniko ng mga retratong kuha ni Raffy Lerma. Kaakibat ng mga detalyadong kadang lingguwistiko ang mga karimarimarim na imahen ng mga napaslang dahil sa di-makatarungan at di-makataong giyera kontra droga ng administrasyong Duterte. Sa isa sa mga retratong ito, makikita ang isang lalaking walang buhay, duguan, at nakahandusay sa lansangan. Siya si Jesus Jonas, isang pinaghinalaang tulak ng droga na pinatay sa isang operasyon sa Quezon City noong 2016 (tingnan ang Imahen 14). Karamihan sa mga nakitil sa giyera kontra droga ay nanlaban umano sa awtoridad at hindi na dumaan pa sa pormal na imbestigasyon (Conde), na siya ring nangyari kay Jonas. Katabi ng retratong ito ang isa pang retrato na nagpapakita kay Jennilyn Olayres na yakap

Imahen 14: *The body of alleged drug pusher Jesus Jonas lifeless on the street after he was killed in an anti-illegal drug police operation (2016) ni Raffy Lerma*

Imahen 15: *Jennilyn Olayres holds her partner Michael Siaron, 30, a pedicab driver who was shot and killed by unknown motorcycle-riding gunmen (2016) ni Raffy Lerma*

ang bangkay ng kaniyang asawang si Michael Siaron, isang pedicab driver na binaril ng mga di-kilalang indibidwal noon ding 2016 (tingnan ang Imahen 15). Ang iba pang biswal na tandang pumapaligid sa imahen nina Olayres at Siaron ay nagpapahiwatig ng kaugnayan ng pagkapaslang kay Siaron sa giyera kontra droga. Katabi ng walang buhay na katawan ni Siaron ang isang karton kung saan nakasulat ang mga salitang “DRUG PUSHER AKO.” Ang lahat ng ito’y nangyari sa isang pampublikong espasyo, sa isang lansangan kung saan “BAWAL MAGSAKAY AT MAGBABA NG PASAHERO,” at ang pagtangis ni Olayres habang yakap ang asawa ay tinutunghayan ng maraming tao katulad ng makikita sa mga paa at binting nasa background. Ang tagpong ito, ayon kay Lerma, ay katulad ng pamosong eskultura ni Michelangelo na *Pieta* na nagpapakita ng pagluluksa ni Maria habang yakap din ang walang buhay na katawan ni Hesus (“The story behind”), na sa kabila ng pagiging inosente ay di-makatarungan ding pinatay. Ang paghahambing na ito ay lalo pang pinalakas ng mga kodang ikoniko ng katabi nitong obra, ang *Watercolor* na rendisyon ni Leonilo Doloricon sa imahen ng *Pieta* (tingnan ang Imahen 16). Ayon sa mga ulat, hindi bababa sa 6,252 indibidwal ang nasawi sa mga operasyon ng kapulisan kaugnay ng giyera kontra droga sa ilalim ng administrasyong Duterte, at hindi pa kasama rito ang tinatayang 27,000 hanggang 30,000 biktima ng vigilanteng estilo na pagpatay (Gavilan, “Duterte’s violent war”).

Imahen 16: *Untitled (Pieta)* ni Leonilo Doloricon

Sa mga kasong katulad nito, ang pagkamatay ng mga magulang na kumakayod para sa kanilang mga pamilya ay lalong nagsasadlak sa kanilang mga naulila sa kahirapan (Conde). Ang ideang ito ay sinusuportahan naman ng isa pang retratong kuha ni Lerma, ang *Masks (The Ones Left Behind)* (tingnan ang Imahen 17). Makikita sa foreground ng retrato ang mga indibidwal na natatakpan ng puting tela ang buong mukha. Kuha ito ni Lerma noong 2018 sa labas ng Kongreso habang ipinahahayag ni Duterte ang kaniyang SONA. Sila’y mga pamilyang naulila ng mga biktima ng giyera kontra droga (Lerma, “Ethics”), na sinusuportahan naman ng kodang lingguwistikong “The Ones Left Behind.” Nagpapahayag ang mga biswal na tanda ng pagluluksa—sa puting tela’y iginuhit gamit ang itim na tinta ang isang mukhang umiiyak. Ang signipikasyon ng pagluluksa ay lalo pang pinalakas ng isang malaking obrang katapat ng mga retrato ni Lerma, ang *Stop the Killings Banner* (tingnan ang Imahen 18) na nagpoprotesta rin laban sa mga paglabag sa karapatang pantao kaugnay ng giyera kontra droga sa ilalim ng rehimeng Duterte. Ang kodang ikoniko tulad ng mga itim na acrylic pins na karaniwang isinusuot ng mga namatayan sa kulturang Pilipino ay simbolo ng mga taong naulila nang

Imahen 17: *Masks (The Ones Left Behind)* (2018) ni Raffy Lerma

Imahen 18: Bahagi ng *Stop the Killings Banner* (2017)
ng RESBAK (PH)

dahil sa extrajudicial killings. Kaakibat ng pagluluksa ay ang panawagan para sa hustisiya, ngunit mailap ito. Sa panahong inilunsad ang eksibit, ang administrasyon ni pangulong Marcos Jr. ay nagpahayag ng di-pakikiisa sa International Criminal Court (ICC) na nag-iimbestiga sa giyera kontra droga ni Duterte. Noong Enero 2024, sinabi niya na ang ICC ay walang hurisdiksiyon sa Pilipinas at ang imbestigasyon nito'y banta sa soberanya ng bansa ("PBBM reiterates"). Gayunpaman, pagkaraan ng higit isang taon, inaresto si Duterte noong Marso 2025 at dinala sa kustodiya ng ICC para litisin.

Imahen 19: *La Chica con el Pelo Rojo (The Girl with the Red Hair)* (2018) ni Jef Carnay

Bukod sa giyera kontra droga, ang red-tagging ay malaking bahagi ng naratibo ng eksibit tungkol sa rehimeng Duterte. Ang mga biswal na tanda sa *La Chica con el Pelo Rojo (The Girl with the Red Hair)* (tingnan ang Imahen 19) ay nagpapakita ng isang pulang diyablong nakasakay sa buwaya na may kasamang buwitre at aso, isang taong nakaluhod, at isang babaeng may pulang buhok na nagtatago sa likod na halaman. Ang mga salitang nakasulat sa itaas at ibabang bahagi ng obra ay nagtatahi sa mga biswal na tandang ito sa isang kuwento—na “tinugis ng mga halimaw ang babae”—at nagmamakaawa sa kaniya ang taong nakaluhod na nagsabing, “panginoong diablo, hindi po aswang ang anak ko, huwag nyo po syang sasaktan.” Makahulugan sa obrang ito ang kulay pula. Ayon sa lumikha nito, ang pinta’y tugon ng artista sa red-tagging at witch-hunt ng mga aktibista at manggagawang pangkultura (Jefishfish Carnay). Ang rehimen ng “panginoong diablo,” sa pamamagitan ng mga puwersa ng estado na sinisimbolo ng mga kasama nitong halimaw, ay walang habas na nanre-redtag na naghahatid ng banta sa buhay ng mga biktima nito. Isa na rito si Ana Patricia Non na nagtayo ng isang community pantry sa Maginhawa Street, Diliman, Quezon City gawa sa kawayan noong panahon ng pandemya, na kasali rin sa mga obra ng eksibit (tingnan ang Imahen 20). Ang kodang lingguwistikong *Magbigay ayon sa kakayahan, kumuha batay sa pangangailangan* ay nagpapahayag ng pangkalahatang pilosopiya ng community pantry. Ipinahihiwatig din ng kapayakan at pagiging “bukas” nito ang idea ng pagbibigayan ng mga tao, anoman ang kanilang estado sa buhay, noong panahon ng pandemya. Ang mga donasyon ay nagmula sa mga may kakayanang pinansiyal at kahit pa yaong mga kapos din sa buhay, at pati ang mga korporasyon at mga mangingisda’t magsasaka mula sa kanayunan ay nagbigay rin (Kusuma).

Imahen 20: *Magbigay ayon sa kakayahan, kumuha batay sa pangangailangan* (2021) ni Patreng Non

Sinasalamín nito ang pagkakaisa ng mga Pilipino sa gitna ng isang matinding krisis. Sinuportahan ito ng isa pang obra, ang *Matimyas Community Pantry* (tingnan ang Imahen 21) na nagtatampok naman sa itinayong community pantry sa Matimyas Street, Sampaloc, Maynila. Makikita sa iba pang biswal na tanda sa obra na nagsilbing inspirasyon ng mga organisador nito ang community pantry na sinimulan ni Non. Gayunman, naging biktima ng red-tagging si Non. Ipinaskil ng Quezon City Police District sa opisyal na pahina nito na ang community pantry ay propaganda umano ng Communist Party of the Philippines (CPP) (De Leon). Mula noo'y nakatanggap si Non ng mga banta sa kaniyang buhay (Tilo).

Naging target din ng mga pag-atake ang midya. Sa ilalim ng pamumuno ni Duterte, tinatayang hindi bababa sa 23 mamamahayag at manggagawang pangmidya ang pinatay, at may hindi bababa sa 32 ang naiulat na insidente ng red-tagging sa mga miyembro ng naturang sektor (Gavilan, "Six years"). Sa eksibit, katabi ng community pantry ni Non ang obrang *Sibol Society DEFEND PRESS FREEDOM Journalist Vest* (tingnan ang Imahen 22) na nagpapahayag ng paglaban sa pag-atake sa malayang pamamahayag sa bansa. Isa itong vest na kakikitaan ng iba pang kodang ikoniko tulad ng mga bulaklak. Kung titingnang mabuti, ang mga bulaklak na ito'y tila mga tama ng baril, at mula rito'y may tumutulo na dugo. Sa

Imahen 21: *Matimyas Community Pantry* (2021) ni Tarantadong Kalbo

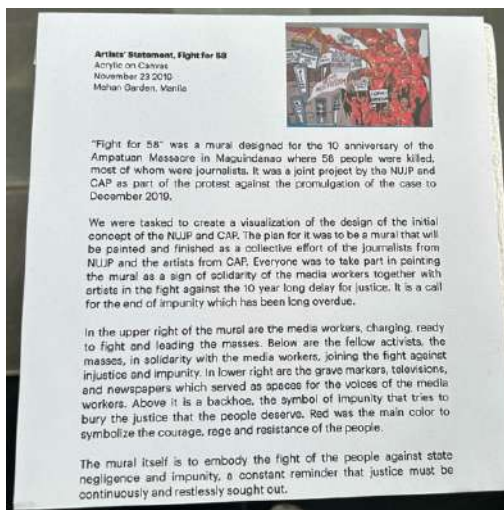

Imahen 22: *Sibol Society DEFEND PRESS FREEDOM Journalist Vest* (2020) ng Worn Expressions, SPELLS, Jason Magpantay, Cleo Colon

Imahen 23: *Replica of the Fight for 58 (2019) (2024)* nina Gabriel Garcia, Jeune Aramburo, Abner Dormiendo, at Aldous Reyes

kabila ng mga pag-atakeng ito, sumibol mula sa mga butas ang mga bulaklak na nagpapahayag ng di-pagsuko at patuloy na paglaban ng mamamahayag. Sa kasaysayan ng karahasan sa mga mamamahayag at manggagawang pangmidya sa Pilipinas, hindang-hindi malilimutan ang Ampatuan Massacre na kumitil sa buhay ng 58 indibidwal kung saan 32 ang mamamahayag noong 2009 (“People of the Philippines”). Itinampok ito sa obrang *Replica of the Fight for 58 (2019) mural* (tingnan ang Imahen 23). Ang mga kodang ikoniko sa obra ay nagpapaalala sa malagim na masaker: mga manggagawang pangmidya, telebisyon, at ang backhoe na ginamit upang ibaon sa hukay ang mga pinaslang. Bagama’t nangyari ang masaker noong panahon ng pamumuno ni dating pangulong Gloria Macapagal-Arroyo, ang iba pang biswal na tanda sa mural ay umuugnay sa mga pag-atakeng naranasan ng mga mamamahayag sa ilalim ng rehimeng Duterte (e.g., mga mamamayang nagpoprotesta, at mga katagang “STOP THE ATTACKS,” “STOP KILLING JOURNALISTS,” “186 KILLINGS SINCE 1986,” “END IMPUNITY,” “DEFEND PRESS FREEDOM,” at “STOP DDOS ATTACKS”), gayundin ang patuloy na paghingi ng hustisya para sa mga biktima ng masaker (e.g., mga katagang “JUSTICE NOW” at “CONVICT AMPATUAN”). Inilunsad ang mural noong ika-10 taong anibersaryo ng masaker, 23 Nobyembre 2019, batay na rin sa katabing “Artists’ Statement, Fight for 58” ng replika nito sa eksibit (tingnan ang Imahen 24). Noong 19 Disyembre 2019,

Imahen 24: Teksto ng “Artists’ Statement, Fight for 58” (2019)

lumabas ang desisyon ng korte at hinatulang nagkasala sina Andal Ampatuan Jr., kaniyang kapatid na si Zaldy Ampatuan, at 26 iba pang kasabwat (“People of the Philippines”). Sa kabuuan, makikita ang paglaban para sa mga karapatan ng mga mamamahayag mula noon hanggang ngayon.

Kung susuriin ang koda ng disenyo sa segment na ito, makikitang walang engrangdeng dekorasyon o katangi-tanging paraan ng pagtatanghal sa mga obra. Gayunman, mapapansing nagkatahi-tahi ang mga obra na nagpapahayag ng magkakatulad o magkakalapit na mensahe. Nagsimula ang naratibo ng segment sa sama-samang pagtindig ng mga mamamayang nagmula sa iba’t ibang sektor ng lipunan. Ang mga sumunod na obra’y naglantad sa mga mapaniil na gawain at praktis ng rehimeng Duterte: politikal na persekusyon, pagbubura sa alaala ng mga bayaning katutubo habang itinataguyod ang mga proyektong dayuhan na may dala-dalang banta sa lokal na komunidad at kalikasan, ang kultura ng impunidad na ipinakikita ng mga kaso ng extrajudicial killings kaugnay ng giyera kontra droga, red-tagging, at iba pang anyo ng pag-atake sa mga mamamahayag at manggagawang pangkultura. Sa dulo nito’y pinaalingawngaw pa rin ang kahalagahan ng paglaban at pagtanggì sa isang mapaniil na pamahalaan.

Segment 3, “Rehimeng Marcos, Jr.”: Inilista sa Talahanayan 3 ang mga artepaktong napapaloob sa ikatlong segment at ang mga kodang lingguwistiko, ikoniko, at disenyo na natagpuan sa bawat isa.

Talahanayan 3: Mga Koda sa Segment na “Rehimeng Marcos, Jr.”

Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
10	Sulat sa Daan <i>Kaha</i> , 2023 Digital print and acrylic paint on cigarette boxes 44.5 x 44.5 cm	Iba’t ibang larawang kuha sa mga pampublikong espasyo na may mga salitang “MARCOS NOT A HERO,” “MABUHAY ANG PAGLABAN SA HISTORICAL DISTORTION,” “MARCOS HINDI BAYANI,” “A WOMAN’S PLACE IS IN THE REVOLUTION,” “DI TAYO MALAYA,” “STOP KILLING FARMERS,” “HUSTISYA PARA KAY ERICSON ACOSTA,” “NEVER AGAIN,” “PAG-ARALAN ANG LIPUNAN,” “MAKATARUNGAN MAGREBOLUSYON,” “SAHOD ITAAS, PRESYO IBABA,” “PEACE TALKS ITULOY”; nababahiran ng tintang pula ang mga pinagdikit-dikit na larawan at sa gitna’y may kulay dilaw na martilyo at karit	Nakapaskil sa puting pader; hindi nakakuwadro; nasa dulong bahagi ng eksibit, gitna, katapat ng <i>Democracy</i>

Bilang sa Floor Plan	Kodang Lingguwistiko	Kodang Ikoniko	Koda ng Disenyo
13	Tokwa Penaflorida <i>Shirt Design, Fashion Against Fascism</i> , 2023 Digital print on cotton shirt	Mga kamay na may hawak na baril, patalim, at sulo; umiiyak na kabundukan; nasusunog na bahay at kapaligiran; umiiyak na kalabaw; sundalong namamaril; mga kamaong nakakuyom sa ere	Nakasabit; nasa kaliwang bahagi ng eksibit katabi ng <i>STOP THE KILLINGS</i>
23	Max Santiago Video documentation of the Doble Kara (Two-Faced) Effigy commissioned by Bagong Alyansang Makabayan (BAYAN) for the State of the Nation Address (SONA) protest in July 2023. In October 2023, the artist was accused and charged by the police of violating the Clean Air Act. The complaint was dismissed in December 2023. Video file	Isang lalaking may hawak na papel na windmill sa kanang kamay at nakahugis “V” ang kaliwang kamay sa isang mukha ng barya na may nakasulat na “BAGONG PILIPINAS” at “UNITY”; isang lalaking may hawak na baril at sako ng pera sa kabilang panig ng barya na may nakasulat na “ROB THE PHILIPPINES”	Pine-play on loop sa isang screen; nasa kaliwang bahagi ng eksibit malapit sa entrada

Ang mga naitalang kodang lingguwistiko sa segment na ito ay mula pa rin sa mga label na kalakip ng bawat obra. Ang kodang lingguwistiko ng *Kaha* (2023) ay mga batayang impormasyon lamang tungkol sa obra, tulad ng awtor, pamagat, taon, midyum, at sukat. Mula rito’y hindi kaagad magkakaroon ng idea ang tumitingin kung ano ang kahulugan ng obra dahil ang gamit ng koda ay reperensiyal lamang. Samantala, konatibo at ekspresibo ang kodang lingguwistiko ng dalawa pang obra sa segment na ito. Ibinubunyag na agad ng pamagat ng *Shirt Design, Fashion Against Fascism* (2023) ang pangunahing idea ng obra—na ito’y lumalaban sa

pasismo. Ang huli nama'y nagbibigay detalyadong impormasyon tungkol sa obrang *Doble Kara Effigy* (2023), mga nagpagawa nito ("Bagong Alyansang Makabayan [BAYAN]"), motibasyon sa paglikha ("for the State of the Nation Address [SONA] protest in July 2023"), at implikasyon nito sa lumikha ("the artist was accused and charged by the police of violating the Clean Air Act"; "complaint was dismissed in December 2023").

Lubos na nakatulong ang mga kodang ikoniko sa kodipikasyon ng kahulugan sa obrang *Kaha* (tingnan ang Imahen 25). Binubuo ito ng pinagdikit-dikit na mga litratong kuha sa mga pampublikong espasyo tulad ng sidewalk, tulay, poste ng kuryente, at pampublikong transportasyon. Ang bawat litrato ay may mga salitang isinulat sa pamamagitan ng graffiti. Katulad ng nabanggit na, ang administrasyon ni Marcos Jr. ay hindi maihihiwalay sa rehimen ng kaniyang ama. Ang mga katagang "MARCOS NOT A HERO," "MABUHAY ANG PAGLABAN SA HISTORICAL DISTORTION," "MARCOS HINDI BAYANI," at "NEVER AGAIN" ay mga biswal na tanda ng paglaban sa rebisyonistang naratibong patuloy na ipinalalaganap ng mga Marcos hanggang sa kasalukuyan, lalo na ngayong nakabalik na sila sa Malacañang, na si Marcos Sr. ay hindi isang diktador kundi isang bayani, at makatwiran ang pagpapatupad noon

Imahen 25: *Kaha* (2023) ni Sulat sa Daan

ng Batas Militar. Ang mga kataga namang “STOP KILLING FARMERS,” “HUSTISYA PARA KAY ERICSON ACOSTA,” at “PEACE TALKS ITULOY” ay nagpapahayag ng patuloy na karahasan ng mga puwersa ng estado. Sa tala ng Human Rights Watch noong 2023, nagpatuloy pa rin sa ilalim ni Marcos Jr. ang extrajudicial killings kaugnay ng operasyon kontra droga, politika, midya at pamamahayag, at operasyon kontra armadong kilusan, gayundin ang red-tagging ng mga kritiko ng pamahalaan (“World Report”). Ang mga katagang “SAHOD ITAAS, PRESYO IBABA” ay nagpapahayag ng patuloy na panawagan ng mga manggagawang Pilipino. Ang mga kataga namang “A WOMAN’S PLACE IS IN THE REVOLUTION,” “DI TAYO MALAYA,” “PAG-ARALAN ANG LIPUNAN,” at “MAKATARUNGAN MAGREBOLUSYON” ay nagpapahayag ng pagpapatuloy ng pakikibaka para sa pagbabagong panlipunan. Lalo pa itong pinalakas ng mga biswal na tanda na pulang pinta at mga simbolong martilyo at karit sa gitna.

Konektado rin sa pakikibaka at karahasan ng estado ang obrang *Shirt Design, Fashion Against Fascism* (tingnan ang Imahen 26). Bahagi ito ng isang fashion

Imahen 26: *Shirt Design, Fashion Against Fascism* (2023) ni Tokwa Penafloida

show ng Youth Advocates For Climate Action Philippines (YACAP), isang grupo ng mga tagapagtanggol ng kalikasan na naglalayong bigyang-diin kung paanong nag-ambag ang unang taon ng administrasyon ni Marcos Jr. sa paglala ng krisis pangklima ng bansa (“Fashion show”). Nais din nitong ipakita ang pagpapatuloy ng pagkasira ng kalikasan mula sa rehimen ni Marcos Sr. hanggang sa pamumuno ng kaniyang anak (“Fashion show”). Pinagtitibay ito ng mga biswal na tanda sa disenyo ng tshirt: umiiyak na kabundukan, umiiyak na kalabaw, at nasusunog na kapaligiran. Sa ulat ng IBON Foundation noong 2023, pinahintulutan ng kasalukuyang administrasyon ang proliperasyon ng mga proyektong nakasisira ng kalikasan, tulad ng pagtataguyod ng 187 malakihang proyekto ng reklamasyon at pagmimina ng malalaking korporasyon sa pamamagitan ng pag-apruba ng 35 permit ng eksplorasyon sa mga unang buwan ng pamumuno (“Marcos Jr admin fails”). Bukod sa pagkasira ng kalikasan, ang biswal na tanda na isang sundalong namamaril ay nagpapakita ng karahasan ng estado. Sa tala ng Global Witness, Pilipinas ang nananatiling pinakamapanganib na bansa sa Asya para sa mga tagapagtanggol ng kalikasan. Noong 2022, sa nadokumentong 16 pagpatay sa Asya, 11 ang nangyari sa Pilipinas (“Standing firm”). Ayon sa Global Witness, bigo ang administrasyon ni Marcos Jr. sa pagtugon sa mga paglabag sa karapatang pantao at sa halip ay nagpokus sa mga ekonomiko at pangnegosyong interes habang dumarami ang mga gawaing mapagsamantala sa kalikasan katulad ng pagmimina (“Standing firm”). Ang iba pang biswal na tanda ay nagpapakita ng pakikibaka: mga kamay na may hawak na baril, patalim, at sulo, at mga kamaong nakakuyom sa ere.

Ipinapalabas naman nang paulit-ulit sa isang screen ang bidyong dokumentasyon ng *Doble Kara Effigy* (tingnan ang Imahen 27). Ang mga biswal na tanda sa obrang ito ay nahahati sa dalawang mukha ng isang baryang ginto na maihahalintulad sa “Tallano gold” na napasakamay umano ng mga Marcos. Sa isang mukha, ipinahahayag ang pangako ni pangulong Marcos Jr. mula noong panahon ng kampanya hanggang sa kaniyang pag-upo sa Malacañang. Ipinakikita rito si Marcos Jr. na may hawak na papel na windmill sa kanang kamay—isang simbolong paulit-ulit na ginagamit upang ipahayag ang “maunlad” na Pilipinas noong panahon ng kaniyang diktador na ama. Ang mga daliri naman sa kaniyang kaliwang kamay ay nakahugis “V”—simbolong ginamit pa ni Marcos Sr. na isang tanda ng pagtatangka ni Marcos Jr. na ipagpatuloy ang legasiya ng ama. Dito’y

Imahen 27: Screen kung saan mapanonood ang bidyong dokumentasyon ng *Doble Kara (Two-Faced) Effigy* (2023) ni Max Santiago

nakasulat ang mga salitang “BAGONG PILIPINAS” (na nagpapaalala pa rin sa “Bagong Lipunan” ng nakatatandang Marcos) at “UNITY” na siyang panawagan ng tambalang Marcos Jr. at Sara Duterte noong panahon ng kampanya. Ang lahat ng biswal na tandang ito’y sumusuporta sa mitong ipinalalaganap ng mga Marcos—ang mito ng “ginintuang panahon” sa ilalim ng diktador (“The making”). Ipinakikita naman sa kabilang mukha ng parehong barya ang imahen ng isang magnanakaw na may hawak na baril sa kanang kamay at sako ng pera sa kaliwa, at ang mga katagang “ROB THE PHILIPPINES.” Ayon sa mga gumawa ng effigy, ipinakikita nito ang isang “mas makatotohanang imahen” ni Marcos Jr. (“The making”). Ang baril ay kumakatawan sa nagpapatuloy na paglabag sa karapatang pantao sa ilalim ng kaniyang pamumuno, at ang sako ng pera ay kumakatawan naman sa patuloy na pandarambong sa pera ng sambayanan (“The making”). Kinokontra nito ang mitong ipinalalaganap ng mga biswal na tanda sa kabilang mukha ng barya. Ang ginawang pagtugon ng mga puwersa ng estado sa protestang ito ay simboliko rin: kinasuhan ng mga pulis ang artistang si Maximo Santiago dahil sa mga paglabag umano sa Ecological Waste Management Act at Clean Air Act (Laqui). Gayunman, nabasura ito dahil sa kakulangan ng sapat na ebidensiya. Lumilitaw na ito’y hindi isang aktong dala ng pagmamalasakit sa kalikasan kundi isang aktong politikal na sumusupil sa malayang pagsasalita at pamamahayag ng sambayanan.

Kung susuriin ang koda ng disenyo sa segment na ito, makikitang walang engrande o katangi-tanging paraan ng pagtatanghal sa mga obra. Gayunman, nakapuwesto ang mga ito sa makahulugang posisyon sa espasyo ng eksibit. Ang *Kaha* ay katapat ng malaking obrang *Democracy* na nagpapalakas sa signipikasyon ng pakikibaka. Ang *Shirt Design, Fashion Against Fascism* ay katabi ng “Cordillera Heroes: Katutubong Dangal, Katutubong Tapang” at *STOP THE KILLINGS* na nagpapalakas din sa mensahe ng pagtutol sa karahasan ng estado sa mga mamamayan nito. Ang bidyong dokumentasyon naman ng *Doble Kara Effigy* ay katabi ng replika ng *Fight for 58 mural* at *Sibol Society DEFEND PRESS FREEDOM Journalist Vest* na nagpapaalala sa patuloy na banta sa malayang pagsasalita at pamamahayag sa bansa. Kung ihahambing din sa dalawa pang segment ng eksibit, ang mga obra sa segment na Marcos Jr. ay hindi magkakatabi. Ang tatlong obra ay nakakalat sa iba’t ibang bahagi ng eksibit. Ipinakikita ng ganitong pagkakaayos ang hindi maihihiwalay na naratibo ng rehimeng Marcos Jr. sa naratibo ng mga rehimeng Marcos Sr. at Duterte. Ang naratibo ng pasismo at ang paglaban dito ng sambayanan sa iba’t ibang pamamaraan ay nagpapatuloy mula noon hanggang ngayon.

Kongklusyon at Rekomendasyon

Sa anyong pagbubuod, tinangka ng pag-aaral na ilapat ang balangkas ng semyotikang pangmuseo ni Horta sa pagsusuri ng naratibong ipinahayag ng eksibit na *Warm Bodies: Upholding Freedom of Expression*. Tatlong segment ang natukoy sa eksibit: 1) “Rehimeng Marcos Sr.”; 2) “Rehimeng Duterte”; at 3) “Rehimeng Marcos, Jr”. Sa pamamagitan ng pag-uugnay-ugnay ng mga kodang lingguwistiko, ikoniko, at disenyo ng mga segment, lumitaw ang mga imaheng maaaring pagbuklurin sa sumusunod na tema: 1) kolonyalismo at neokolonyalismo; 2) pagbabaluktot sa kasaysayan; 3) politikal na persekusyon; 4) karahasan at pag-abuso sa kapangyarihan; at 5) pagtindig at pakikibaka. Ang mga temang ito’y mapag-uugnay-ugnay sa isang naratibo ng pagsupil sa malayang pagsasalita at pamamahayag sa Pilipinas na binubuo ng sumusunod na subnaratibo. Una, sinupil ng kolonyalismo ang malayang pagsasalita at pamamahayag ng mga Pilipinas, at ang mga bakas ng kolonyal na ugnayan ng Pilipinas sa iba pang bansa ay naoobserbahan pa rin kahit na “lumaya” na ang Pilipinas mula sa mga kolonisador. Ikalawa, ang mga rehimen ay gumamit ng iba’t ibang anyo ng pagbabaluktot sa kasaysayan, pagbubura ng mga alaala ng nakaraan, at iba pang

anyo ng disimpormasyon para sa kani-kanilang politikal na interes, na nagkait din sa sambayanan ng akses sa tamang impormasyon na bahagi ng karapatan sa malayang pagsasalita at pamamahayag. Ikatlo, ang mga kritiko ng mga rehimen ay pinatahimik sa pamamagitan ng politikal na persekusyon at iba pang anyo ng represyon. Ikaapat, gumamit ng karahasan ang mga rehimen at inabuso ang kanilang kapangyarihan upang magpakita ng lakas at maghasik ng takot sa sinomang nagtatangkang tumuligsa sa umiiral na kalakaran. Ikalima, sa kabila ng mga banta sa malayang pagsasalita at pamamahayag at sa iba pang karapatang pantao sa bansa, patuloy na nakikibaka at lumalaban ang mga Pilipino tungo sa isang mas makatarungang lipunan.

Mahalaga ring banggitin na lubusang nakapag-ambag sa pagiging kohesibo at sa kakayahang tumayo ng naturang naratibo ang dalawang tradisyong kinapopookan ng *Warm Bodies* na nagsilbi rin nitong tuntungan. Una na rito ang institusyonal na karanasan ng CAP bilang biktima ng represyon at bilang tagapagtanggol din ng kalayaan sa pamamahayag. Ang ikalawa naman ay nauukol sa mismong lugar na pinagdausan ng eksibit. Ang UP ay may mahabang kasaysayan ng pagtataguyod ng mga karapataong pantao at pakikibaka laban sa mga mapaniil at di-makatarungang patakaran ng estado. Matingkad na matingkad ito noong panahon ng diktadurang Marcos Sr. at nagpapatuloy pa hanggang sa kasalukuyan. May pagpapahalaga ang naturang institusyon sa kalayaan sa pamamahayag at kalayaang akademiko, kaya nagsilbi ito bilang isang ligtas na espasyo para ibahagi ang kritikal na mensahe ng eksibit (Ito-Tapang). Sa partikular, ang UP College of Fine Arts mismo—ang mga fakulti, estudyante, at alumni nito—ay naging target din ng iba’t ibang anyo ng represyon tulad ng red-tagging (Ito-Tapang).

Malay rin ang mga mananaliksik sa papel na ginagampanan ng kaalamang taglay ng mga bisita ng eksibit, partikular na sa kasaysayan, mga kilusang panlipunan, at sining-protesta, sa mabisang pagtatahi-tahi ng mga natagpuang koda sa isang naratibo. Katulad ng nabanggit sa itaas, sa yugto pa lamang ng konseptuwalisasyon ng *Warm Bodies* ay may kuwento nang nais buuin ang kurador, i.e., intensiyonal at makahulugan ang pagtatabi-tabi at pagkakaayos ng mga obra sa espasyo ng gallery. Gayunman, hindi dapat asahang makaaabot ang lahat ng bisita ng eksibit sa magkakaparehong lebel ng pagtatahi-tahi at deskodipikasyon

dahil hindi magkakapareho ang taglay nilang kaalaman bago pumunta sa eksibit. Kaugnay nito, isa raw sa mga natutuhang leksiyon ng kurador ang kahalagahan ng pagbabalanse sa kagustuhang magsalita ang obra sa sarili nito at sa pagkakaroon ng mga karagdagang teksto sa eksibit na magbibigay-konteksto sa mga itinampok na obra (Ito-Tapang). Sa pamamagitan nito, mas matitiyak ng mga naglunsad ng eksibit na naitatawid sa mga tumutunghay ang batayang naratibong nais nilang isalaysay.

Makabuluhan at higit na kinakailangan ang patuloy na pagsasalaysay sa kasalukuyan ng mga naratibo ng opresyon at paglaban sa lipunang Pilipino. Ito ang ginawa ng eksibit na *Warm Bodies*. Ang pagpapanatili ng ganitong diyalektika sa kamalayan ng sambayanan sa pamamagitan ng ugnaya't talaban ng mga kahulugang bitbit ng mga imahen ay maaaring magbunga ng mas malalaki pang pagkilos sa lipunan. Naging matagumpay ang eksibit sa pagtatampok sa iba't ibang kuwento ng mga "warm body" na nakikipaglaban at/o nananawagan ng katarungan, mula sa mga artista, manggagawang pangkultura, at mamamahayag na biktima ng represyon, hanggang sa mga pamilyang iniwan ng mga biktima ng extrajudicial killings. Itinampok din ng eksibit ang mga obrang hindi sumusunod sa mga tradisyonal na pamantayan ng sining, na nagpapakita ng tensiyon at kontradiksiyon sa pagitan ng namamayaning kaayusan at pagbaklas dito.

Para sa mga susunod na pag-aaral, inirerekomenda na ilapat din ang balangkas ng semiyotikang pangmuseo sa iba pang museo at eksibit sa Pilipinas, lalo na yaong mga bahagyang permanenteng eksibisyon o mga eksibisyong pinupuntahan ng mas maraming tao. Sapagkat nagpokus lamang ang kasalukuyang pag-aaral sa unang yugto ng pagsusuri ng naratibo ng eksibit, nagsilbing limitasyon ng isinagawang semiyotikong analisis ang kakulangan ng pagtalakay sa apektibong aspekto na nauukol sa impluwensiyang emosyonal at maging sikolohikal ng eksibit sa mga bumisita rito. Kaya naman, inirerekomenda ring isagawa ang ikalawang yugto (i.e., pagsusuri ng pagtanggap sa mensahe gamit ang ebalwasyon ng mga bumisita sa eksibisyon) at ikatlong yugto (i.e., pagsusuri ng datos mula sa una't ikalawang yugto) upang lalong maging holistiko ang pagtatasa sa antas ng kabisaan o komunikabilidad ng eksibisyon.

MGA SANGGUNIAN

- Anyfandi, Glykeria, et al. "A socio-semiotic framework for the analysis of exhibits in a science museum." *Semiotica*, No. 200, 2014, pp. 229-54. www.researchgate.net/publication/274328060_A_socio-semiotic_framework_for_the_analysis_of_exhibits_in_a_science_museum.
- Arkhipova, Daria. "The Design of Museums: A Semiotic Approach." *CROSS-INTER-MULTI-TRANS: Proceedings of the 13th World Congress of the International Association for Semiotic Studies (IASS/AIS)*, pinamatnugutan nina Dario Martinelli, Audrone Daubariene, Simona Stano, at Ulrika Varankaite, IASS Publications & International Semiotics Institute, 2018, pp. 253-58. www.researchgate.net/publication/345663930.
- "Artist as Citizen' by Lino Brocka." *My Ecdysis*, 27 July. 2010, www.myeecdysis.com/2010/07/artist-as-citizen-by-lino-brocka. Inakses 7 Apr. 2024.
- Baizas, Gaby. "'Tumindig': Artists dare to dissent in online campaign." *Rappler*, 21 July 2021, www.rappler.com/moveph/advocacies/tumindig-artists-dare-dissent-online-fist-people-campaign. Inakses 12 Apr. 2024.
- Bitgood, Stephen. "Problems in Visitor Orientation and Circulation." *Visitor Studies*, Vol. 1, No. 1, 1988, pp. 155-70. www.informalscience.org/sites/default/files/VSA-a0a1o7-a_5730.pdf.
- Bolledo, Jairo. "IN NUMBERS: Filipino journalists killed since 1986." *Rappler*, 23 July 2022, www.rappler.com/nation/numbers-filipino-journalists-killed-since-1986. Inakses 7 Apr. 2024.
- Buan, Lian. "Political prisoners wait an average of 4 years in jail while on trial." *Rappler*, 8 Feb. 2024, www.rappler.com/newsbreak/data-documents/political-prisoners-average-wait-time-jail-while-trial. Inakses 12 Apr. 2024.
- Burchett, George. "The Ten Principles of Bandung." *People's Republic*, n.d., peoplesrepublic.net.au/pib.htm. Inakses 11 Apr. 2024.
- Capulla, Rose Pascual, at Feorillo Petronilo Demeterio III. "Mga Ideolohiyang Politikang na Nakapaloob sa mga Obra ng Sining Saysay na Kabilang sa Panahon ng Batas Militar Hanggang sa Kasalukuyan." *Humanities Diliman*, Vol. 20, No. 2, 2023, pp. 72-106. journals.upd.edu.ph/index.php/humanitiesdiliman/article/view/9458.
- Cepeda, Mara. "A new dam threatens this Filipino tribe. It's just one of the country's stalled China-funded projects." *The Straits Times*, 3 Mar. 2024, www.straitstimes.com/multimedia/graphics/2024/03/chinese-investment-philippines/index.html?shell. Inakses 12 Apr. 2024.
- Chi, Cristina. "Marcos denies family's ill-gotten wealth anew, accuses critics of 'propaganda.'" *Philstar*, 5 Mar. 2024, www.philstar.com/headlines/2024/03/05/2338285/marcos-denies-familys-ill-gotten-wealth-anew-accuses-critics-propaganda. Inakses 10 Apr. 2024.
- Chua, Xiao. "XIAOTIME, 18 September 2012: BAKIT NA-BAN ANG VOLTES V?" *Xiaochua*, 19 Sept. 2012, xiaochua.net/2012/09/19/xiaotime-18-september-2012-bakit-na-ban-ang-voltres-v. Inakses 11 Apr. 2024.
- Cinco, Maricar. "NDFP peace consultant, priest arrested." *Inquirer*, 22 Mar. 2019, newsinfo.inquirer.net/1098662/ndfp-peace-consultant-priest-arrested. Inakses 12 Apr. 2024.

- Conde, Carlos. "'Our Happy Family Is Gone': Impact of the 'War on Drugs' on Children in the Philippines." *Human Rights Watch*, 27 May 2020, www.hrw.org/report/2020/05/27/our-happy-family-gone/impact-war-drugs-children-philippines. Inakses 12 Apr. 2024.
- Cupin, Bea. "Marcos, beneficiary of disinformation, to launch campaign vs fake news." *Rappler*, 19 June 2023, www.rappler.com/nation/marcos-beneficiary-disinformation-launch-campaign-fake-news/#:~:text=MANILA%2C%20Philippines%20-%20President%20Ferdinand%20Marcos,no%20place%20in%20modern%20society. Inakses 7 Apr. 2024.
- Curato, Nicole. "Democratic expressions amidst fragile institutions: Possibilities for reform in Duterte's Philippines." *Brookings*, 22 Jan. 2021, www.brookings.edu/articles/democratic-expressions-amidst-fragile-institutions-possibilities-for-reform-in-dutertes-philippines. Inakses 10 Apr. 2024.
- De Leon, Dwight. "Defying red-baiting, Patricia Non, Maginhawa community pantry carry on." *Rappler*, 20 Apr. 2021, www.rappler.com/nation/patricia-non-maginhawa-community-pantry-defies-red-tagging-resumes-operations. Inakses 12 Apr. 2024.
- Demeterio, Feorillo Petronilo III. "Rafael Lerma's Photojournalistic Take on the Duterte Administration's Drug War: A Counter-Barthesian Semiological Study." *Plaridel*, Vol. 17, No. 1, 2020, pp. 75-110. www.plarideljournal.org/wp-content/uploads/2020/06/2020-01-Demeterio.pdf.
- . "Isang Semyolohikal na Pagsusuri sa mga Kontradiksiyong Nakapaloob sa Panlipunang Kritisismo ni Gloc-9." *Malay*, Vol. 26, No. 1, 2013, pp. 17-35. ejournals.ph/article.php?id=8042.
- "Fashion show against fascism and fossil fuels held." *Bulatlat*, 18 Sept. 2023, www.bulatlat.com/2023/09/18/news-in-pictures-fashion-against-fascism-and-fossil-fuels-fashion-show. Inakses 11 Apr. 2024.
- Flores, Helen. "President Marcos: My father was not a dictator." *Philstar*, 15 Sept. 2022, www.philstar.com/headlines/2022/09/15/2209778/president-marcos-my-father-was-not-dictator. Inakses 10 Apr. 2024.
- "Free Renante Gamara! Stop political persecution of peace consultants!" *Karapatan*, n.d., www.karapatan.org/media_release/free-renante-gamara-stop-political-persecution-of-peace-consultants. Inakses 12 Apr. 2024.
- Gavilan, Jodesz. "Duterte's violent war on drugs, as recorded by rights groups, int'l bodies." *Rappler*, 4 July 2022, www.rappler.com/nation/list-reports-documentation-rodrigo-duterte-drug-war-killings. Inakses 12 Apr. 2024.
- . "Six years of blood and violence: People we lost under Duterte." *Rappler*, 24 June 2022, www.rappler.com/newsbreak/iq/duterte-administration-blood-violence-drug-war-lawyers-activists-mayors-vice-mayors-killed. Inakses 12 Apr. 2024.
- Guillermo, Alice. *Image to Meaning: Essays on Philippine Art*. Ateneo de Manila UP, 2001.
- Horta, Maria de Lourdes Parreiras. *Museum Semiotics: A New Approach to Museum Communication*. 1992. University of Leicester, dissertation. *ProQuest*, www.proquest.com/docview/1675046018?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses.
- Ito-Tapang, Lisa. *On The Historical Imperative of Dissent*. Concerned Artists of the Philippines, 2024.

- . Personal na interbyu. Nina Jay Israel De Leon at Maria Elena Dator. 26 Nov. 2024.
- Jefishfish Carnay [@jefishfish]. “la chica con el pejo rojo (the girl with red hair).” *Threads*, 28 Jan. 2024, www.threads.net/@jefishfish/post/C2pQNqCv-af. Inakses 12 Apr. 2024.
- Khan, Irene. “Preliminary observations by the UN Special Rapporteur on freedom of opinion and expression, Ms. Irene Khan, at the end of her visit to the Philippines.” *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*, 2 Feb. 2024, www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/expression/statements/20240202-eom-philippines-sr-freedex.pdf. Inakses 7 Apr. 2024.
- Kusuma, Nazalea. “Maginhawa Community Pantry in the Philippines: A New Hope.” *Green Network*, 3 Aug. 2021, greennetwork.asia/news/maginhawa-community-pantry-in-the-philippines-a-new-hope. Inakses 12 Apr. 2024.
- Laqui, Ian. “QC prosecutor dismisses charges vs artist for effigy burning at SONA protest.” *Philstar*, 14 Dec. 2023. qa.philstar.com/headlines/2023/12/14/2318845/qc-prosecutor-dismisses-charges-vs-artist-effigy-burning-sona-protest. Inakses 11 Apr. 2024.
- Layers and Layers of the Self Peeled Through*. Liongoren Family, Parola UP Fine Arts Gallery, at Tin-aw Art Projects, 2023. [img1.wsimg.com/blobby/go/8acdca7c-a653-4d0e-a75b-9e60152bb47a/AAL%20Catalogue%20-%20over17Sep2023%20\(1\).pdf](https://img1.wsimg.com/blobby/go/8acdca7c-a653-4d0e-a75b-9e60152bb47a/AAL%20Catalogue%20-%20over17Sep2023%20(1).pdf).
- Lerma, Raffy. “Ethics through the lens: Photographing the Drug War in the Philippines.” *Saving the News: Ethics and the Fight for the Future of Journalism*, pinamatnugutan nina Chris Elliott at Tom Law, Ethical Journalism Network, 2019, pp. 29-33. ethicaljournalismnetwork.org/wp-content/uploads/2019/04/EJN-Saving-the-News-2019.pdf.
- . “The story behind the viral photo.” *Raffy Lerma*, 31 July 2016, www.raffylerma.com/blog-1/2016/12/22/the-story-behind-the-viral-photo. Inakses 12 Apr. 2024.
- Long, Mai Nguyen. “George Burchett Democracy.” *Slot Gallery*, Dec. 2014, slotgallery.blogspot.com/2014/12/current-exhibition-george-burchett.html. Inakses 11 Apr. 2024.
- “Marcos Jr admin fails to respect, protect, and fulfill social and economic rights.” *IBON Foundation*, 9 Dis. 2023, www.ibon.org/marcos-jr-admin-fails-to-respect-protect-and-fulfill-social-and-economic-rights. Inakses 11 Apr. 2024.
- Montaña, Joveth Jay, and John Albert Nares. “(De)Constructing Myths in Editorial Cartoons: The Case of Philippine Elections.” *International Journal of Language and Literary Studies*, Vol. 4, No. 1, 2022, pp. 260-72. doi.org/10.36892/ijlls.v4i1.837.
- “PBBM reiterates ICC has no jurisdiction over PH; won’t cooperate in its investigation.” *Presidential Communications Office*, 23 Jan. 2024, pco.gov.ph/news_releases/pbbm-reiterates-icc-has-no-jurisdiction-over-ph-wont-cooperate-in-its-investigation. Inakses 12 Apr. 2024.
- “People of the Philippines v. Datu Andal ‘Unsay’ Ampatuan Jr.” *Global Freedom of Expression*, 19 Dec. 2019, globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/people-of-the-philippines-v-datu-andal-unsay-ampatuan-jr. Inakses 12 Apr. 2024.
- “Philippines.” *Reporters Without Borders*, 2023, rsf.org/en/country/philippines. Inakses 7 Apr. 2024.
- “Philippines: Freedom in the World 2023 Country Report.” *Freedom House*, 2023, freedomhouse.org/country/philippines/freedom-world/2023. Inakses 7 Apr. 2024.

- San Juan, Thelma Sioson. "Elmer Borlongan's untold stories." *Lifestyle Inquirer*, 25 Mar. 2018, lifestyle.inquirer.net/289874/elmer-borlongans-untold-stories. Inakses 11 Apr. 2024.
- Smith, Samuel, and Kenneth Foote. "Museum/space/discourse: analyzing discourse in three dimensions in Denver's History Colorado Center." *Cultural Geographies*, Vol. 24, No. 1, 2016, pp. 1-18. doi.org/10.1177/1474474016663930.
- "Standing firm: The Land and Environmental Defenders on the frontlines of the climate crisis." *Global Witness*, 13 Sept. 2023, www.globalwitness.org/en/campaigns/environmental-activists/standing-firm. Inakses 11 Apr. 2024.
- "The making of the 'Doble Kara' effigy." *Bulatlat*, 25 July 2023, www.bulatlat.com/2023/07/25/first-person-the-making-of-the-doble-kara-effigy. Inakses 11 Apr. 2024.
- "The raised fist: a history of the symbol." *People's History Museum*, 4 Sept. 2023, phm.org.uk/blogposts/the-raised-fist-a-history-of-the-symbol. Inakses 12 Apr. 2024.
- Tilo, Dexter. "Maginghawa pantry organizer bares receiving threats, fake food deliveries under her name." *Inquirer*, 11 May 2021, newsinfo.inquirer.net/1430337/maginghawa-pantry-organizer-bares-receiving-threats-fake-food-deliveries-under-her-name. Inakses 12 Apr. 2024.
- Umali, Joey. "Kalayaan sa pamamahayag." *Philstar*, 6 May 2023, www.philstar.com/pang-masa/punto-mo/2023/05/06/2264180/kalayaan-sa-pamamahayag. Inakses 7 Apr. 2024.
- "World Report 2024: Philippines." *Human Rights Watch*, n.d., www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/philippines. Inakses 11 Apr. 2024.
- Zou, Yongguang, et al. "Constructing identity in space and place: Semiotic and discourse analyses of museum tourism." *Tourism Management*, Vol. 93, 2022, pp. 1-12. doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104608.

Si **Jay Israel B. De Leon** (jay.deleon@dlsu.edu.ph) ay lektiyurer ng Departamento ng Filipino, De La Salle University (DLSU), Manila. Nakuha niya ang digring Batsilyer ng Sining sa Kasaysayan (*magna cum laude*) mula sa University of the Philippines Diliman noong 2018, at ang digring Master ng Sining sa Araling Filipino mula sa DLSU noong 2022 na may Outstanding Thesis Award. Kasalukuyan niyang tinatapos ang programang Doktor ng Pilosopiya (By Research) sa Araling Filipino sa DLSU.

Si **Maria Elena M. Dator** (mariaelenadator@gmail.com) ay propesor sa National University, Laguna. Nakuha niya ang digring Bachelor in Secondary Education (Filipino) mula sa De La Salle Lipa at ang digring Master ng Sining sa Araling Filipino mula sa De La Salle University (DLSU), Manila. Kasalukuyan niyang tinatapos ang programang Doktor ng Pilosopiya sa Araling Filipino sa DLSU.

Mga Nakapaloob na Ideolohiyang Politikang sa Klaster ng Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano sa Eksibit na *Sining Saysay* ng Gateway Gallery

Embedded Political Ideologies in the Cluster of the American Colonial Period in the *Sining Saysay* Exhibit of Gateway Gallery

Rose P. Capulla

Visayas State University

Feorillo Petronilo A. Demeterio III

De La Salle University

ABSTRAK

Sinusuri ng papel na ito ang mga ideolohiyang politikal na nakapaloob sa anim na obra sa ilalim ng cluster ng Panahon ng mga Amerikano sa permanenteng eksibit na *Sining Saysay* ng Gateway Gallery. Gamit ang semiotika ni Roland Barthes at ang ideolohikal na ispektrum nina Slomp at Demeterio bilang mga hermenyutikal na lente, sinuri ang bawat obra upang matukoy ang kanilang mga politikal na ideolohikal na paninindigan, gayundin ang kabuuang padron ng ideolohiya ng klaster. Ipinapakita ng pagsusuri na ang mga obrang *Reasserting Independence*, *American Betrayal of an Ally*, at *Filipinos Experiencing Invasion* ay nagpapahayag ng ideolohiyang liberal libertaryan, samantalang ang *Philippines Under the Stars and Stripes* at *Quezon-Osmeña Administration* ay konserbatibong libertaryan, at ang *Occupied Philippines* ay nasa pagitan ng konserbatibong libertaryan at awtoritaryan. Sa isang sinkronikong pananaw,

ang kabuuang ideolohiya ng klaster ay maituturing na katamtaman; sa isang dayakronikong pananaw, makikita ang unti-unting paglipat mula sa liberal libertarian tungo sa konserbatibong awtoritaryan. Inilalahad ng papel ang sining bilang tagapagdala ng ideolohiya sa espasyo ng museo at binibigyang-diin ang pangangailangang magsagawa ng kritikal na pagninilay sa historikal at kontemporaryong ugnayan ng Pilipinas at Estados Unidos.

Mga Susing Salita: *Sining Saysay*, ideolohiyang politikal, pananakop ng mga Amerikano, kalupitan ng digmaan, *Leyte landing*

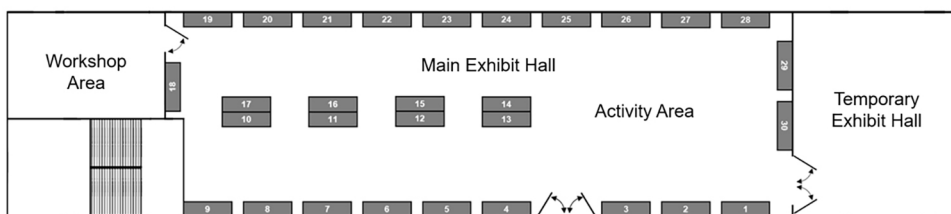
ABSTRACT

This paper examines the political ideologies embedded in the six paintings under the American Period cluster in the permanent exhibit of *Sining Saysay* in Gateway Gallery. Using Roland Barthes's semiotics and Slomp and Demeterio's ideological spectrum as hermeneutical lenses, each painting is examined to identify its political ideological stances, as well as the overall ideological pattern of the cluster. The analysis concludes that the paintings *Reasserting Independence*, *American Betrayal of an Ally*, and *Filipinos Experiencing Invasion* express a liberal libertarian ideology, *Philippines Under the Stars and Stripes* and *Quezon-Osmeña Administration* are conservative libertarian, and *Occupied Philippines* is somewhere between conservative libertarian and authoritarian. While from a synchronic perspective, the overall ideology of the cluster appears moderate, from a diachronic perspective, a gradual shift from liberal libertarian to conservative authoritarian is seen. The paper presents art as a carrier of ideology in the museum space and emphasizes the need to critically reflect on the historical and contemporary relations between the Philippines and the United States.

Keywords: *Sining Saysay*, political ideology, American colonization, atrocities of war, *Leyte landing*

Introduksiyon

Ang Gateway Gallery ay isang museong pansining na matatagpuan sa ikalimang palapag ng Gateway Mall, sa loob ng Araneta Complex, sa distrito ng Cubao, Lungsod ng Quezon. Pinasinayaan ito noong 2014. Kabilang ang museong ito sa mga atraksiyon ng Gateway Mall, at pati na ng Araneta Complex. Pagmamay-ari ang museo, ang mall, at ang buong kompleks ng Araneta Group of Companies. Nilalayon ng museo na magsilbing kaluluwa ng Araneta Center, “kung saan matatagpuan at mapagninilayan ng mga bisita ang Pilipinong pagkakakilanlan at esensya sa pamamagitan ng mga exhibit at event” (“About Us”). Nagtatampok ang Gateway Gallery ng mga guided tour, storytelling session, kultural na pagtatanghal, pagpapalabas ng pelikula, art workshop, panayam, reading session, at palaro (“About Us”). Ipinapakita ng Figura 1 ang floorplan ng Gateway Gallery.

Pig. 1: Floorplan ng Gateway Gallery

Nasa mahigit kumulang aninmapung metrong haba at sampung metrong lapad ang kabuuang laki ng Gateway Gallery. Binubuo ito ng pangunahing bulwagan ng eksibit, mga lugar para sa worksyap at iba pang mga aktibidad, at pansamantalang bulwagan ng eksibit.

Pangunahin at permanenteng eksibit ang *Sining Saysay: Philippine History in Art* ng Gateway Gallery. Ito ang “flagship exhibit” ng nasabing museo (“Permanent Exhibits”). Binubuo ito ng tatlung panel at bawat isa nito ay may sukat na anim na talampakang taas at labindalawang talampakang haba. Isinalaysay nito ang kasaysayan ng bansa mula prehistoriko hanggang sa kasalukuyan. “Isa itong biswal at dramatikong paglalakbay ng bata pang republika habang hinahanap at sinusuong nito ang landas tungo sa isang progresibo at pantay-pantay na

lipunan” (“Permanent Exhibits”). Nabuo ito dahil sa kolaborasyon ng Unibersidad ng Pilipinas Diliman, ng University of the Philippines Alumni Association, at ng Araneta Center, Incorporated. Ipinapakita ng Talahanayan 1 ang pangalan ng mga pintor at pamagat ng mga obrang bumubuo ng Sining Saysay.

Talahanayan 1: Pangalan ng mga Pintor at Pamagat ng mga Obrang Bumubuo sa *Sining Saysay*

Mga Pintor	Mga Obra	Lokasyon sa Figura 1	Periodisasyon/ Pagklaster
Luis Enano Yee, Jr. (Ipinanganak: 1942)	Pre-Historic Philippines I	1	Panahong Pre-Historikal (Mga Sekwensiyal na Obra)
Benjamin Isla Cabangis (Ipinanganak: 1957)	<i>Prehistoric Philippines II</i>	2	
Simkin Sarabosing de Pio (Ipinanganak: 1976)	<i>Peopling the Philippines I</i>	3	
Gig Completo de Pio (Ipinanganak: 1951)	<i>Peopling the Philippines II</i>	4	
Randy Solon (Ipinanganak: 1971)	<i>Pre-Hispanic Philippines</i>	5	
Armand Bacaltos (Ipinanganak: 1949)	The West Discovers the Philippines I	7	Panahon ng Pananakop ng mga Espanyol (Mga Sekwensiyal na Obra)
Amado Hidalgo (Ipinanganak: 1945)	<i>The West Discovers the Philippines II</i>	8	
Vincent Paolo Sarabosing de Pio (Ipinanganak: 1979)	<i>Filipino Responses to Spanish Colonization</i>	11	
Romeo Castillo Mananquil (Ipinanganak: 1942)	<i>Breaking Colonial Ties I</i>	12	
Aileen Lanuza-de Pio (Ipinanganak: 1987)	<i>Breaking Colonial Ties II</i>	13	
Adonai Artificio (Ipinanganak: 1981)	Re-asserting Independence	15	Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano (Mga Sekwensiyal na Obra)
Norman Damasco Dreó (Ipinanganak: 1970)	<i>American Betrayal of an Ally</i>	16	
Janno Gonzales (Ipinanganak: 1988), Jasmin Gonzales (Ipinanganak: 1994), Marianne Rios (Ipinanganak: 1972), at Aman Santos (Ipinanganak: 1973)	<i>Filipinos Experiencing Invasion</i>	17	
Cris Cruz (Ipinanganak: 1935)	<i>The Philippines under the Stars and Stripes</i>	18	
Romeo San Antonio Carlos (Ipinanganak: 1945) at Norman Damasco Dreó (Ipinanganak: 1970)	<i>Quezon-Osmeña Administration</i>	19	
Julius Samson (Ipinanganak: 1977)	Occupied Philippines	20	

Mga Pintor	Mga Obra	Lokasyon sa Pigura 1	Periodisasyon/ Pagklaster
Norlito Meimban (Ipinanganak: 1966)	<i>Building from the Ashes</i>	21	Panahon Matapos ang Digmaan (Mga Sekwensiyal na Obra)
Romy Carlos (Ipinanganak: 1945) at Michael Velasco (Ipinanganak: 1980)	<i>Quirino Presidency</i>	23	
Ben Infante, Sr. (Ipinanganak: 1937)	<i>Post-War Philippines</i>	24	
Pablo Baen Santos (Ipinanganak:1943)	<i>Martial Law in the Philippines</i>	25	Panahon ng Batas Militar hanggang sa Kasalukuyan (Mga Sekwensiyal na Obra)
Angel Cruz Cacnio (1931-2021)	Filipinos Unite to End Martial Law	26	
Michael Velasco (Ipinanganak: 1980)	<i>Ramos-Estrada Administration</i>	27	
Grandier Gil Bella (Ipinanganak: 1972)	<i>Restoration of Democracy Continues</i>	28	
Abdulmari Asia Imao (1936-2014) at	<i>Muslims in the Philippines</i>	6	Mga Obrang mas Kultural ang Tema at Hindi Basta-bastang Maikakahon sa Nabanggit nang Periodisasyon (Mga Tematikong Obra)
Jonahmar Aguilar Salvosa (Ipinanganak: 1953)	<i>Galleon Trade</i>	9	
Janice Liuson-Young (Ipinanganak: 1965)	<i>Chinese in the Philippines</i>	10	
Grace Javier Alfonso (Ipinanganak: 1952)	<i>Woman Empowerment in the Philippines</i>	14	
Leonilo Ortega Doloricon (Ipinanganak: 1957)	<i>History of Labor in the Philippines</i>	22	
Denes Villacruz Dasco (Ipinanganak: 1973)	<i>Philippine Icons and Symbols</i>	29	
Romeo San Antonio Carlos (Ipinanganak: 1945)	<i>Philippine Festivals</i>	30	
Pinaghanguan: Capulla at Demeterio 72-106			

Makikita din sa Talahanayan 1 ang mga numerong tumutukoy sa tiyak na lokasyon ng bawat obra sa Pigura 1. Makikita din sa nasabing talahanayan ang pagkaka-klaster ng dalawampu't tatlong obra sa limang panahon: 1) Panahong Pre-historikal; 2) Panahon ng Pananakop ng mga Espanyol; 3) Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano; 4) Panahon Matapos ang Digmaan; at 5) Panahon ng Batas Militar hanggang sa Kasalukuyan (Capulla at Demeterio 76). Ang dalawampu't tatlong obra na ito ay tinatawag na sekwensiyal na mga obra, habang ang nalalabing pitong obra na wala sa alinmang temporal na klaster ay tinatawag na tematikong mga obra, at nakakalat ang mga lokasyon nito sa pagitan ng mga sekwensiyal na obra (Defeo 13).

Sa 2023 na artikulong “Mga Ideolohiyang Politikal na Nakapaloob sa mga Obra ng *Sining Saysay* na Kabilang sa Panahon ng Batas Militar Hanggang sa Kasalukuyan” ng mga may-akda ng papel na ito, sinuri na ang panlimang sekwensiyal na klaster ng Sining Saysay (Capulla & Demeterio). Sa kasalukuyang papel na ito, susuriin naman ang pangatlong sekwensiyal na klaster: ang mga obra na napabilang sa Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano. Hangad ng mga may-akda na makagawa pa ng ilang papel na susuri sa tatlo pang nalalabing sekwensiyal na klaster, pati na sa nag-iisang tematikong klaster.

Ayon sa Talahanayan 1, may anim na obra ang napabilang sa sekwensiyal na klaster ng Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano: 1) *Re-asserting Independence* ni Adonai Artificio (numero 15 sa Pigura 1); 2) *American Betrayal of an Ally* ni Norman Damasco Dreó (numero 16 sa Pigura 1); 3) *Filipinos Experiencing Invasion* nina Janno Gonzales, Jasmin Gonzales, Marianne Rios, at Aman Santos (numero 17 sa Pigura 1); 4) *The Philippines under the Stars and Stripes* ni Cris Cruz (numero 18 sa Pigura 1); 5) *Quezon-Osmeña Administration* nina Romeo San Antonio Carlos at Norman Damasco Dreó (numero 19 sa Pigura 1); at 6) *Occupied Philippines* ni Julius Samson (numero 20 sa Pigura 1). Ang mga Imahen 1, 2, 3, 4, 5, at 6 ay nagpapakita sa anim na obrang ito.

Imahen 1: *Re-Asserting Independence* ni Adonai Artificio (Cruz)

Imahen 2: *American Betrayal of an Ally* ni Norman Damasco Dreo (Cruz)

Imahen 3: *Filipinos Experiencing Invasion* nina Janno Gonzales, Jasmin Gonzales, Marianne Rios, at Aman Santos (Cruz)

Imahen 4: *Philippines Under the Stars and Stripes* ni Cris Cruz (Olivares)

Imahen 5: *Quezon-Osmeña Administration* nina Romeo San Antonio Carlos at Norman Damasco Dreo (Olivares)

Imahen 6: *Occupied Philippines* ni Julius Samson (Olivares)

Batay sa kasaysayan, ang Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano ay nagsimula noong 1898, matapos talunin ng Estados Unidos ng Amerika ang Espanya sa Digmaang Espanyol-Amerikano. Sa pamamagitan ng Kasunduan sa Paris, isinuko ng Espanya ang Pilipinas sa Amerika kapalit ng halagang dalawampung milyong dolyar. Bagaman ipinangako ng mga Amerikano ang demokrasya at edukasyon, sinupil nila ang kalayaan ng mga Pilipino. Nagkaroon ng digmaan sa pagitan ng mga Pilipino at Amerikano mula 1899 hanggang 1902, at tinatawag itong Digmaang Pilipino-Amerikano. Sa ilalim ng pamahalaang kolonyal, ipinakilala ng Amerika ang sistemang pampublikong edukasyon, wikang Ingles, at mga bagong impraestruktura. Gayunman, sinikap din nilang baguhin ang kultura at pamumuhay ng mga Pilipino upang maging maka-Kanluran. Binigyan ng ilang kalayaan ang mga Pilipino sa pamamagitan ng mga halalan, ngunit nanatiling kontrolado ng Amerika ang pamahalaan. Sa kabila ng pag-unlad, nanatili ang layunin ng mga Amerikano na panatilihin ang kanilang kapangyarihan. Nagtapos lamang ang kolonisasyon nang kilalanin ang kalayaan ng Pilipinas noong Hulyo 4, 1946.

Ang anim na sekvensiyal na obra ay nag-uumpisa sa Digmaang Pilipino-Amerikano (1899) sa pamamagitan ng obrang *Re-asserting Independence* (Imahen 1) at nagtapos sa pagbabalik ni General Douglas MacArthur (1944) sa pamamagitan ng obrang *Occupied Philippines* (Imahen 6).

Nilalayon ng papel na ito na ungkatin ang, o ang mga, ideolohiyang politikal na nakapaloob sa anim na obrang naiklaster sa Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano. Susuriin din kung magkakapareho o magkakaiba-iba ba ang ideolohiyang politikal ng nasabing anim na obra, at kung magkakaiba-iba man, may makikita bang padron sa gitna ng kanilang pagkakaiba-iba.

Ginamit sa papel na ito ang dalawang teorya sa pagsusuri, ang una ay ang semiolohiya ni Roland Barthes, at ang pangalawa ay ang modipikadong ideolohikal na ispektrum nina Hans Slomp at Feorillo Demeterio upang tuklasin at uriin ang mga ideolohiyang nakapaloob sa mga historikal at kultural na simbolo o icon sa mga likhang sining.

Ang semiolohiya ni Barthes ay isang pamamaraang naglalayong ilantad ang ikalawang antas ng kahulugan ng mga simbolo—mga kahulugang hindi lantarang nakikita ngunit malalim na nakaugat sa kasaysayan, kultura, at politika. Nakabatay ito sa teorya ni Ferdinand de Saussure kung saan ang isang *sign* ay binubuo ng *signifier* (anyo o imaheng nakikita o naririnig) at *signified* (konsepto o ideang kinakatawan nito). Sa pagpapalawig ni Barthes, maaaring magamit ang isang *sign* bilang bagong *signifier* upang lumikha ng mas malalim na antas ng kahulugan na tinatawag na mitolohiya—isang proseso kung saan ang isang bagay ay nagiging tagapagdala ng ideolohiya.

Sa konteksto ng pananaliksik na ito, tinatawag na icon ang mga ganitong klaseng *sign*—mga biswal na simbolo na, sa kabila ng kanilang harapang kahulugan, ay may taglay na masalimuot na ideolohikal na nilalaman. Sa pamamagitan ng semiolohiya, sinusuri ng papel kung paano ang mga icon sa mga likhang sining ng *Sining Saysay* ay naging behikulo ng partikular na mga pananaw politikal o panlipunan.

Bilang karugtong ng semiolohikal na pagsusuri, ginamit ng papel ang modipikadong ideolohikal na ispektrum nina Slomp at Demeterio upang sistematikong uriin ang mga ideolohiyang nakalantad mula sa mga icon. Ang ispektrum ay inilahad sa pamamagitan ng dalawang aksis: ang x-aksis na nagpapakita ng oryentasyong progresibo (hangaring pagbabago) hanggang retrogresibo (paghahangad sa pagbabalik ng nakaraan), at ang y-aksis na naglalarawan ng pagiging awtoritaryan (pagpapahalaga sa estado) hanggang libertaryan (pagpapahalaga sa indibidwal) (tingnan ang Figura 2). Mula sa pagkakabuo ng ispektrum, naipakita ang walong posisyong ideolohikal: radikal na libertaryan, radikal na awtoritaryan, liberal na libertaryan, liberal na awtoritaryan, moderato, konserbatibong libertaryan, konserbatibong awtoritaryan, at reaksiyonaryo (tingnan ang Figura 2).

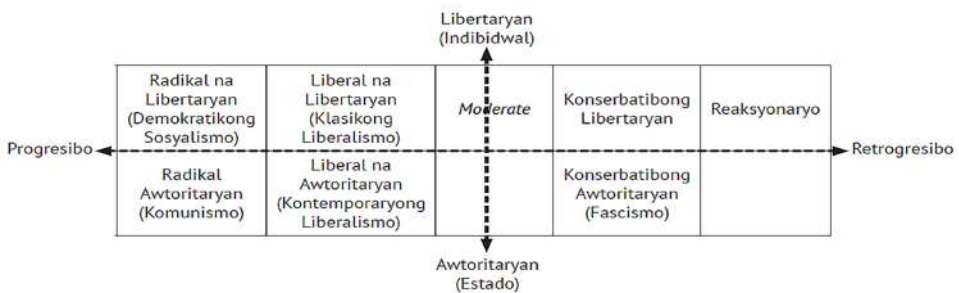

Fig. 2: Ang Ideolohikong Ispektrum na may Dalawang Dimensiyon na Unang Binuo ni Slomp at Minodipika ni Demeterio

Talahanayan 2: Paliwanag sa Figura 2

Ideolohiya	Paliwanag	Halimbawa
Radikal na libertaryan	Paninindigang pumapabor sa madalian at malalimang progresibong pagbabago habang nagpapahalaga sa kalayaan at sa indibidwal	Sosyalismong demokratiko na nakabatay sa Marxistang prinsipyong “matapos ang rebolusyon ng proletarya, dapat pamunuan ng demokrasya ng masa ang lipunan”

Ideolohiya	Paliwanag	Halimbawa
Radikal na awtoritaryan	Pumapabor din sa mabilis at malalimang pagbabago ngunit nagpapahalaga sa panlipunang kontrol at sa estado	Komunismong nakabatay sa Leninistang paniniwalang “matapos ang rebolusyon, dapat pamunuan ng isang diktadurang awtoritaryo ang lipunan”
Liberal na libertarian	Pumapabor sa kalkuladong pagbabago habang pinahahalagahan ang kalayaan at indibidwal	Klasikong liberalismong “naniniwalang ang estado ang umaapi sa mga tao kaya dapat limitahan ang kapangyarihan nito”
Liberal na awtoritaryan	Sumusuporta rin sa kalkuladong pagbabago ngunit pinahahalagahan ang panlipunang kontrol at estado,”	Kontemporaryong liberalismong “naniniwalang kailangan ng estado sa pagsasaayos ng mga gawain at inisyatiba ng mga indibidwal”
Moderato	Mabusising kumikilatis sa pangangailangan ng pagbabago at benepisyo ng kasalukuyang kaayusan	Dahil sa hangaring masusing suriin ang dalawang panig, itinuturing ni Demeterio na walang kabuluhan ang distinksiyon sa pagitan ng moderatong liberal at awtoritaryan
Konserbatibong libertarian	Sumasang-ayon sa kasalukuyang kaayusan habang pinahahalagahan ang kalayaan at indibidwal	Makakanang liberalismo sa Hilagang Amerika at Europa
Konserbatibong awtoritaryan	Sumasang-ayon sa kasalukuyang kaayusan ngunit pinahahalagahan ang panlipunang kontrol at estado at pinakamalalang halimbawa nito ang pasismo	Pasismo
Reaksiyonaryo	Pumapabor sa paorong na pagbabago	Dahil sa layuning ibalik ang lumang kaayusan, hindi na rin nakikitang makabuluhan ang pagkakaiba ng reaksiyonaryong libertarian at awtoritaryan
Pinaghanguan: Demeterio 20-22		

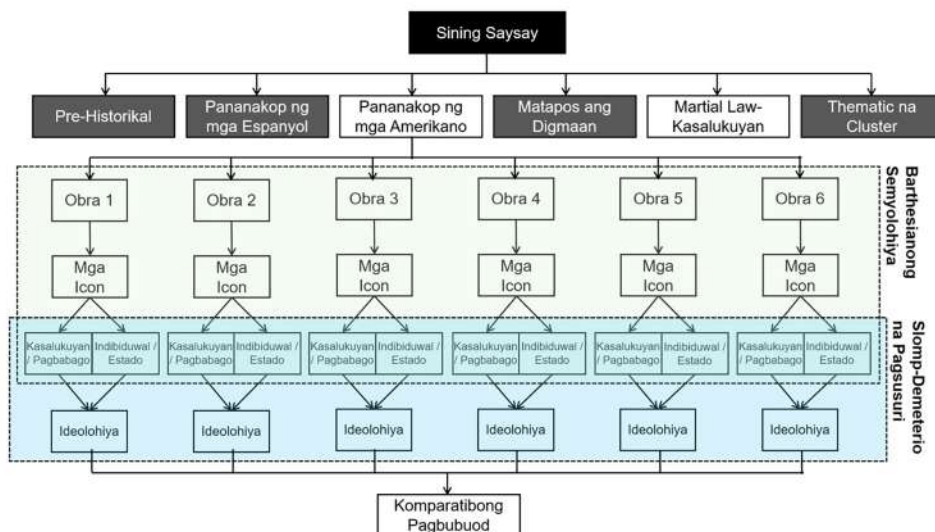

Fig. 3: Konseptuwal na Balangkas ng Pananaliksik

Ipinapakita ng Figura 3 ang konseptuwal na balangkas ng papel na ito.

Makikita sa pigurang ito kung paano hinango ang mga icon mula sa anim na obra, at kung paano sinusuri ang kani-kanilang mga diskurso tungkol sa kasalukuyan/pagbabago ng lipunan at tungkol sa pagpapahalaga sa indibidwal/estado, gamit ang semiolohiya ni Barthes. Makikita din sa pigurang ito kung paano muling susuriin ang mga diskurso tungkol sa kasalukuyan/pagbabago at indibidwal/estado, gamit ang modipikadong ispektrum nina Slomp at Demeterio, para matukoy ang tiyak na ideolohikal na paninindigan ng bawat obra.

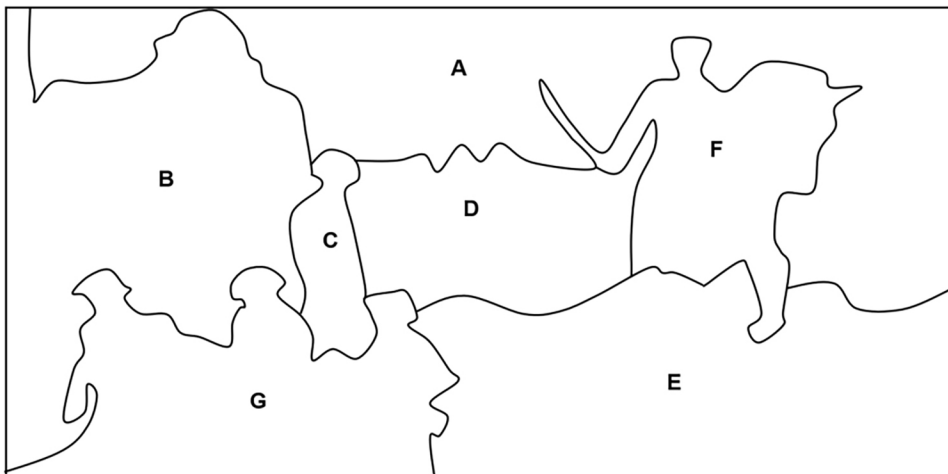
Batay pa rin sa Figura 3, may anim na substantibong seksiyon ng pag-aaral na ito na susuri sa ideolohiyang politikal ng bawat isa sa anim na obrang saklaw ng klaster ng Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano.

Sa pagsusuri ng mga piling obra sa *Sining Saysay*, tinutukoy ng pananaliksik na ito ang sining bilang tagapagdala ng politikal na ideolohiya sa pampublikong espasyo ng kasaysayan at kultura. Sa larangan ng museolohiya, nakatutulong ang pagbubunyag ng mga ideolohikal na mensahe upang mapalalim ang *curatorial*

practice at interpretasyon ng mga bisita. Samantala, ipinapakita ng larangan ng estetika ang kapangyarihan ng sining na hindi lamang maglarawan kundi maghubog ng diskurso sa kolonyalismo, nasyonalismo, at kolektibong alaala. Nagbibigay ito ng mahalagang ambag sa Araling Pilipino sa pag-unawa sa pananakop ng mga Amerikano sa pamamagitan ng Barthesyanong semiolohiya at ideolohikal na ispektrum nina Slomp at Demeterio. Kaugnay nito, ang kasalukuyang alyansa ng Pilipinas at Estados Unidos ay nagpapatingkad sa pangangailangang kritikal na suriin ang mga salaysay ng nakaraan—tulad ng Digmaang Pilipino-Amerikano, pamana ng mga Amerikano, at mga personalidad gaya nina dating presidente Manuel Quezon at Sergio Osmeña. Sa likod ng *Sining Saysay* ay makikita ang kolaborasyon ng akademya, civil society, negosyo, at sining, na may kani-kaniyang ideolohiyang politikal. Sa kontekstong ito, layunin ng pananaliksik na linangin ang mas kritikal na pag-unawa sa sining bilang salamin ng politika at pambansang pagkakakilanlan sa harap ng kasaysayan at kontemporaryong hamon.

Ang Obrang *Re-Asserting Independence* ni Adonai Artificio

Una nang ipinakita sa Imahen 1 ang obrang *Re-Asserting Independence* ni Artificio. Minapa ng Figura 4 ang mga icon na nilalaman ng obrang ito.

Pig. 4: Pagmamapa sa mga Icon na Nilalaman ng Obrang *Re-Asserting Independence*

Mahalagang banggitin na nakalatag sa halos kabuuang espasyo ng canvas ang bandila ng Pilipinas, na unang isinapubliko noong Mayo 1898, at nagsisilbing background sa limang parte ng obra. Nagpapahiwatig nito na ang limang parte ng obra ay kuwento ng batang republika. Ang parteng A sa Pigura 4 ay naglalarawan sa Labanan ng Maynila ng Digmaang Espanyol-Amerikano na naganap noong Mayo 1898 at nagbukas sa kolonisasyong Amerikano. Ang parteng B sa parehong pigura ay naglalarawan sa Kongreso ng Malolos na nag-umpisa noong Setyembre 1898 at nagproklama ng Konstitusyon ng Republika ng Pilipinas noong Enero 1899. Isinusulong ng konstitusyong ito ang isang presidensiyal at demokratikong pamahalaan, na may ehekutibo, lehislatibo, at hudisyal na mga sangay, at naniniwala sa mga pundamental na karapatan ng mga mamamayan. Ang parteng B ang maaaring sabihin na pinakabatayan ng pamagat na “Re-Asserting Independence.” Ang parteng C sa parehong pigura ay naglalarawan kay Private William Walter Grayson, ang Amerikanong sundalong unang nagpapatok ng baril noong Pebrero 1899 na naging mitsa ng Digmaang Pilipino-Amerikano. Ang parteng D sa parehong pigura ay naglalarawan sa dehadong kalagayan ng mga Pilipino sa Digmaang Pilipino-Amerikano. Ang parteng E ng parehong pigura ay naglalarawan ng pagpaslang ni Heneral Antonio Luna noong Hunyo 1899 batay umano sa utos ng Pangulong Emilio Aguinaldo. Ang parteng F ng parehong pigura ay naglalarawan kay Heneral Gregorio del Pilar na sakay sa kanyang puting kabayo. Matatandaang napatay ng mga sundalong Amerikano ang heneral na ito sa Labanan ng Pasong Tirad noong Disyembre 1899. Ang parteng G naman ng parehong pigura ay naglalarawan sa pagkadakip ng Pangulong Aguinaldo ng mga sundalong Amerikano noong Marso 1901.

Dalawang taon at sampung buwan na kasaysayan, mula Mayo 1898 hanggang Marso 1901, ang isiniksik ng pintor sa kanyang obra upang ikuwento ang bigong reasersiyon ng kasarinlan ng batang republika, pagtatraydor ng mga Amerikano sa mga Pilipino, at pati na sa pagtatraydor ng mga Pilipino sa kapwa Pilipino. Bigo ang nasabing reasersiyon at hindi kinilala ng mga Amerikano ang kasarinlan ng bansa at ang naitatag na republika. Trinaydor ng mga Amerikano ang mga rebolusyunaryo dahil matapos nila talunin ang mga Espanyol ay isinailalim ang buong kapuluan sa pangalawa nitong ganap na kanluraning kolonisasyon. Si Heneral Luna ay di umano tinraydor ni Aguinaldo, si del Pilar ay tinraydor ng isang

Tinguian, at si Heneral Aguinaldo naman ay tinraydor ng mga taga-Macabebe, Pampanga.

Ipinapahiwatig ng obrang baguhin ang kasalukuyang positibong imahen ng mga Amerikano at pati ang talamak na pagtatraydor ng mga Pilipino sa kapwa Pilipino na mitsa ng ating kawalan ng pagkakaisa at humahadlang sa ating pag-unlad bilang republika. Ang mga pagbabagong ito ay inaasahang makamtan sa banayad, intelektuwal, at edukasyunal na paraan. Kaya masasabing liberal ang pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago.

Batay sa pagpapahalaga ng obra sa Malolos Convention na nagluwal sa pinakaunang konstitusyon ng ating bansa, pinahahalagahan din nito ang diwa ng demokrasya na naglalagay sa ugat ng politikal na kapangyarihan sa bawat indibidwal na Pilipino. Ipinapahiwatig din ng konstitusyong ito ang pagprotekta sa bawat indibidwal na Pilipino laban sa anumang pang-aabuso ng mga pinunong magpapatakbo ng estado. Kaya, masasabi nating mas kinikilingan ng obra ang indibidwal kaysa estado. Ibig sabihin, mas libertaryan kaysa awtoritaryan ang obrang ito.

Kapag pagsasamahin natin ang liberal na pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago, at ang pagkiling nito sa indibidwal kaysa estado, at ilatag sa two-dimensional Slomp-Demeterio na ispektrum, makikita natin sa Pigura 5 na ang tiyak na ideolohiyang politikal nito ay liberal na libertaryan.

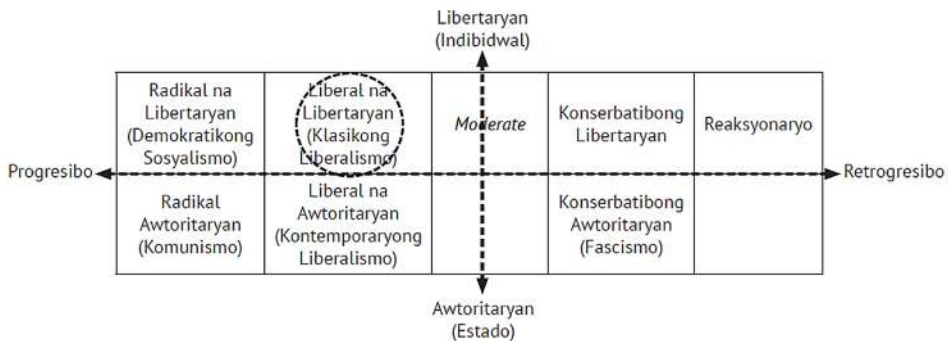
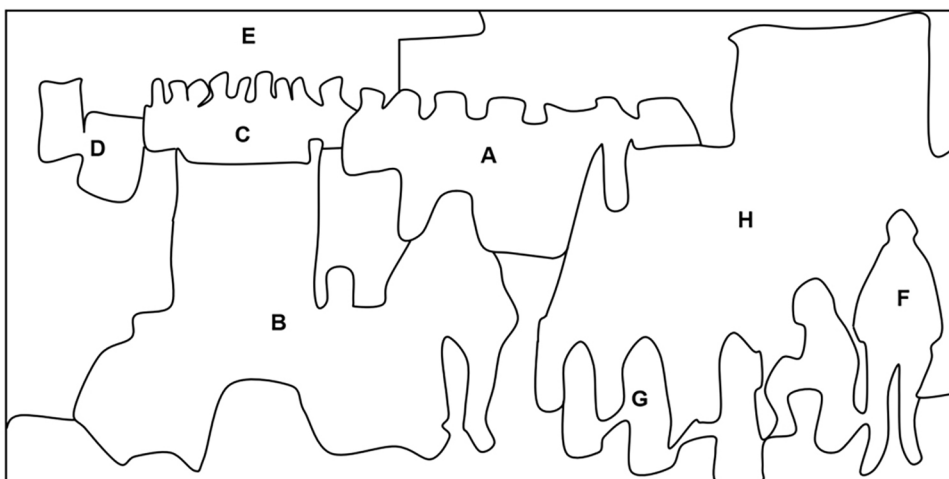

Fig. 5: Ang Tiyak na Ideolohiyang Politikal ng Obrang *Re-Asserting Independence*

Ang obrang *Re-Asserting Independence* ni Adonai Artificio ay masalimuot na pagsasalaysay ng mahahalagang pangyayari mula Mayo 1898 hanggang Marso 1901—panahong sinubukang muling igiit ng batang Republika ng Pilipinas ang kasarinlan nito. Sa pamamagitan ng mga pigura’t simbolo, inilalarawan ng obra ang kolonyal na pagtataksil ng mga Amerikano, gayundin ang mga pagtatraydor ng mga Pilipino sa kapwa Pilipino. Binibigyang-diin nito ang halaga ng Malolos Convention at ang diwa ng demokrasya, na nagpapalakas sa kapangyarihang politikal ng indibidwal. Isinusulong ng obra ang isang liberal at libertaryang pananaw—isang panawagan sa edukado, mapanuri, at makataong pagbabago sa ating lipunan.

Ang Obrang *American Betrayal of an Ally* ni Norman Damasco Dreo

Una nang ipinakita sa Imahen 2 ang obrang *American Betrayal of an Ally* ni Dreo. Minapa ng Pigura 6 ang mga icon na nilalaman ng obrang ito.

Pig. 6: Pagmamapa sa mga Icon na Nilalaman ng Obrang *American Betrayal of an Ally*

Si Macario Sakay y de Leon pagkapatapos binigyan ng amnestiya ng mga Amerikano noong huling bahagi ng 1902 ay nagdesisyonang mamundok at

ipagpatuloy ang rebolusyong Pilipino na dati ay laban sa mga Espanyol pero uminog sa pakikipaglaban sa mga Amerikano. Nagbuo siya ng rebolusyunaryong pamahalaang Republika ng Katagalugan na siya ang naglilingkod na Pangulo. Nasa kanyang tabi ang bandila ng nasabing Republika, pati ang isang rebolusyunaryong Pilipino. Ang kaalyansang tinraydor base sa pamagat ng obrang *American Betrayal of an Ally* ay ang Republika ng Pilipinas, ngunit si Sakay ang nagsisilbing mukha o representayon ng kaalyansang ito. Ang parteng C ay naglalarawan sa mga pangunahing pinuno ng kanyang pamahalaan, pati na ang mga ilustradong sumusuporta sa kanya. Ang parteng D ay nagpapakita ng dalawang imahen ng mga pinuno ng Katipunan na noong 1902 ay hindi yumuko sa bandila ng Amerika, sina Apolinario Mabini at Heneral Artemio Ricarte. Matapos sumuko sina Pangulong Aguinaldo at Heneral Miguel Malvar, ang dalawang nasabing bayani ay ang nagsisilbing inspirasyon kay Sakay para ipagpatuloy pa ang rebolusyon. Matatandaang si Mabini ay nanumpa sa bandila ng Amerika noon lamang 1903, at si Heneral Ricarte naman ay talagang hindi sumumpa sa nasabing bandila. Ang parteng E ay naglalarawan sa kubo ni Sakay sa kabundukan ng Timog Luzon na nagsisilbing punong-tanggapan ng kanyang pamahalaan.

Ang parteng F ay naglalarawan kay Koronel Harry Hill Bandholtz at isa pang Amerikanong sundalo. Si Koronel Bandholtz ang siyang nakipagsabwatan kay Dominador Gomez, para pasukuin si Sakay. Si Gomez ay isa sa mga ilustradong sumusuporta sa pamahalaan ni Sakay, at isa siya sa mga personalidad na makikita sa parteng C ng obra. Ginamit nina Bandholtz at Gomez ang nilalaman ng 1902 na Philippine Organic Act ng Kongreso ng Amerika. Ipinangako ng batas na ito na itatag sa Pilipinas ang isang asembleya ng mga halal na representate kapag natupad ang tatlong kondisyon: una, dapat mawala ang anumang insureksiyon sa kapuluan; pangalawa, matapos at mailathala ang nooy isinasagawa nang census; at pangatlo, magkakaroon ng dalawang taong tuloy-tuloy na kapayapaan mula sa pagkalathala ng census. Gagamitin ang mga pangako at kundisyong ito ng mga Amerikano bilang pain sa pagpapasuko kay Sakay. Batay sa una at pangalawang kundisyon ng Philippine Organic Act, ipinamumukha nina Koronel Bandholtz at Gomez kay Sakay na nagiging hadlang na ang kanyang pagkilos sa pagkakaroon ng Asambleya sa Pilipinas. Sumuko nga si Sakay sa mga Amerikano noong Hulyo 1906 at agarang pinagkalooban ng amnestiya. Noong Hulyo 1907 ay agarang naganap ang halalan para sa unang Asemblea ng Pilipinas.

Pero hindi nagtagal ang kalayaang ipinagkaloob ng mga Amerikano kay Sakay ng kanyang mga pinuno. Ang parteng G ay simbolikong naglalarawan sa tatlong batas ng kolonyal na pamahalaang Amerikano na ginamit sa muling pag-usig kay Sakay at ng kanyang mga pinuno ilang araw lamang matapos silang pinagkalooban ng amnestiya: ang Sedition Law, Brigandage Law, at Flag Law. Gamit ang mga batas na ito, hinatulan sina Sakay ng parusang kamatayan. Ang parteng H ay naglalarawan sa pagbitay kay Sakay noong Setyembre 1907.

Halos siyam taon na kasaysayan, mula Disyembre 1898 hanggang Setyembre 1907, ang isiniksik ng pintor sa kanyang obra upang ikuwento ang pagtraydor ng mga Amerikano sa mga Pilipino sa katauhan ni Sakay. Ang pagtratraydor na ito ay pagtatraydor din ng mga ilustradong Pilipino sa mga rebolusyunaryong nagmumula sa mabababang uri ng lipunan.

Ipinapahiwatig din ng obrang baguhin ang kasalukuyang malawakang positibong imahen ng mga Amerikano at pati ang talamak na pagtatraydor ng mga Pilipino sa kapwa Pilipino na mitsa ng ating kawalan ng pagkakaisa at humahadlang sa ating pag-unlad bilang republika. Mas matingkad ang pagiging class-based ng mga Pilipino sa kapwa Pilipino sa obrang ito. Nagmukhang ibinenta si Sakay sa mga Amerikano ng mga ilustrado na gusto nang pumuwesto bilang mga mambabatas. Pero ang mga pagbabago na minimithi ng obra ay inaasahang makamtan pa rin sa banayad, intelektuwal, at edukasyunal na paraan. Kaya masasabing liberal din ang pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago.

Batay sa pagkundena ng obra sa ginawang pagbenta kay Sakay sa mga Amerikano para sa kapakanan ng kolonisadong bayan, at pati na sa awtoritaryang mga batas na ginamit sa pag-usig kina Sakay, ipinahihiwatig ng obra na mas kinikilingan nito ang indibidwal kaysa kolonisadong at kolonisador na estado. Ibig sabihin, mas libertaryan kaysa awtoritaryan ang obrang ito.

Kapag pagsasamahin natin ang liberal na pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago, at ang pagkiling nito sa indibidwal kaysa estado, at ilatag sa two-dimensional Slomp-Demeterio spectrum, makikita natin sa Figura 7 na ang tiyak na ideolohiyang politikal nito ay liberal na libertaryan rin.

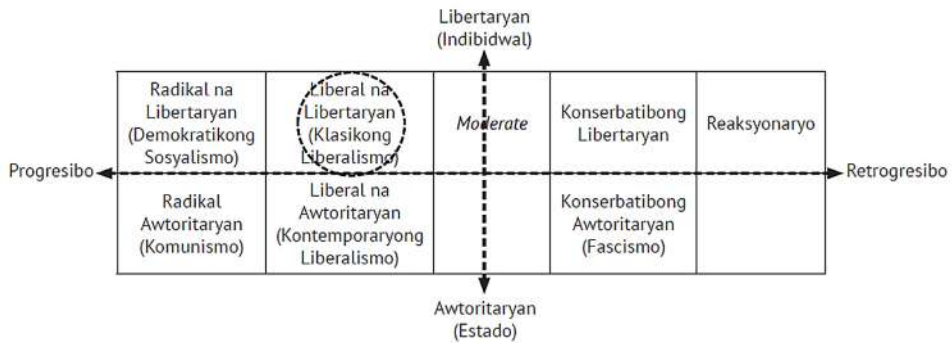

Fig. 7: Ang Tiyak na Ideolohiyang Politikal ng Obrang *American Betrayal of an Ally*

Ang obrang *American Betrayal of an Ally* ni Norman Damasco Dreo ay nagpapakita ng kasaysayan ng pagtataksil ng mga Amerikano sa rebolusyunaryong si Macario Sakay mula 1898 hanggang 1907. Sa pamamagitan ng simbolismo at makasaysayang pigura, itinatampok nito ang panlilinlang gamit ang Philippine Organic Act, pati ang pagtatraydor kay Sakay ng kapwa Pilipino para sa pansariling kapakinabangan. Ipinapahiwatig ng obra ang liberal at libertaryang pananaw—isinusulong nito ang intelektwal at mapayapang pagbabagong panlipunan, habang kinikilala ang halaga ng indibidwal laban sa kapangyarihan ng kolonisador at elitista. Isang makapangyarihang komentaryo ito sa kasalukuyang anyo ng ating pambansang pagkakakilanlan.

Obrang *Filipinos Experiencing Invasion* nina Janno Gonzales, Jasmin Gonzales, Marianne Rios, at Aman Santos

Ang obrang *Filipinos Experiencing Invasion* ay naiiba sa unang dalawang binanggit nang obra, pati na sa lahat ng nalalabing dalawampu't pitong obra ng *Sining Saysay*. Hindi ito lubusang nilikha para sa nasabing koleksiyon. Isa itong pinalaking reproduksiyon ng 1980 na obrang *A Page from an Officer's Diary* ni Benedicto "Bencab" Cabrera, isang Pambansang Alagad ng Sining. Bahagi ang obra ni Cabrera sa koleksiyon ng Ayala Corporation. Ang orihinal na obra ay may sukat na apat na talampakan na taas at walong talampakan na haba. Ibig sabihin, mula sa tatlungpu't dalawang kuwadrang talampakan (4 ft x 8 ft), pinalaki ang obra ni Cabrera sa

pitumpu't dalawang kuwadrangong talampakan (6 ft x 12 ft) nina Janno Gonzales, Jasmin Gonzales, Marianne Rios, at Aman Santos. Mahigit doble ang inilaki ang reproduksiyon nina Gonzales, Gonzales, Rios, at Santos sa orihinal ni Cabrera.

Una nang ipinakita sa Imahen 3 ang obrang *Filipinos Experiencing Invasion* nina Gonzales, Gonzales, Rios, at Santos. Minapa ng Pigura 8 ang mga icon na nilalaman ng obrang ito.

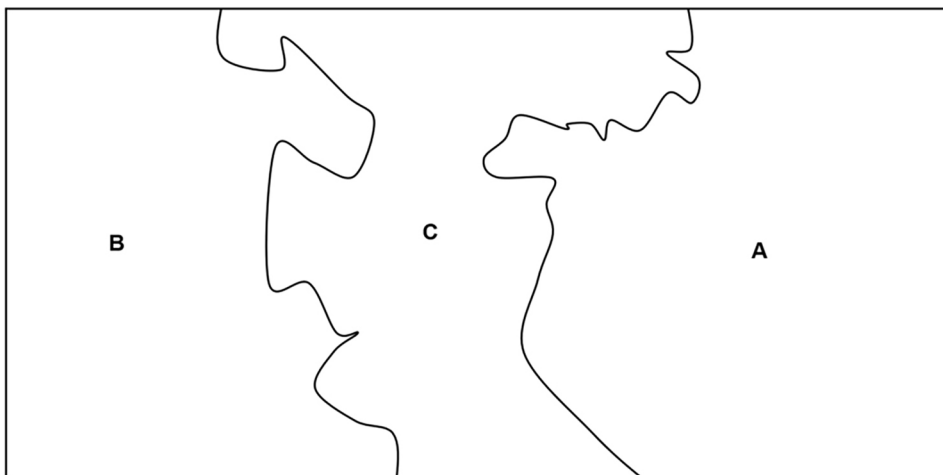

Fig. 8: Pagmamapa sa mga Icon na Nilalaman ng Obrang *Filipinos Experiencing Invasion*

Kahalintulad sa nauna nang sinuri na dalawang obra, nariyan pa rin ang mga bandila ng Amerika at Pilipinas sa background ng obra. Ngunit mas maliit ang mga ito. Nasa mahigit-kumulang 1/4 lamang na espasyo ng canvas ang sinakop ng mga ito. Kapansin-pansin ding pababa ang pagkalatag ng bandilang Amerikano at likurang bahagi ng bandila ang ipinapakita. Ang bandilang Pilipino naman ay pahiga ang pagkalatag at ang pulang kulay ang nasa itaas sa halip na ang asul na kulay. Sa babang kaliwang kanto ng obra matatagpuan ang pahayag na ang obrang ito ay kopya ng 1980 na orihinal ni Cabrera na may pamagat na *A Page from an Officer's Diary*. Ang parteng A ay naglalarawan ng mga opisyal at sundalong Pilipino. Nasa likuran ng mga opisyal ang bandilang Pilipino. Ang parteng B ay naglalarawan ng mga opisyal at sundalong Amerikano. Nasa likuran din ng mga opisyal ang bandilang Amerikano. Ang parteng C ay naglalarawan ng bitayan kung saan may binitay na babae, at garote kung saan may babae ring ginarote.

Walang malinaw na historikal na pagtukoy ang mga imaheng ipinakita sa obra, kahit ilan sa mga imahen ng mga Pilipinong opisyal at sundalo ay ibinatay ni Cabrera sa ilang mga lumang litrato. Halimbawa ang Imahen 7, na bahagi ng parteng A, ay nakabatay sa Imahen 8, na parte naman ng litrato ni Heneral del Pilar at kanyang mga sundalo na kuha noong 1898, ilang buwan bago pa sumiklab ang Digmaang Pilipino-Amerikano.

Imahen 7: Detalye ng Parteng A ng Obrang *Filipinos Experiencing Invasion*

Imahen 8: Bahagi ng Litrato ni Henral Gregorio del Pilar na Kuha sa Probinsiya ng Pampamga noong 1898

Halos walang pinagkaiba ang kawalan ng malinaw na historikal na banggit ng obrang *Filipinos Experiencing Invasion* sa tematikong obrang *Galleon Trade* ni Jonahmar Aguilar Salvosa, numero 9 sa Pigura 1. Kaya medyo nakakalito kung bakit ang *Filipinos Experiencing Invasion* ay itinuturing na sekwensiyal na obra, habang ang *Galleon Trade* ay itinuturing na tematikong obra ng *Sining Saysay*.

Maaari sigurong sabihin na halos tatlong taong kasaysayan, mula Pebrero 1899 hanggang Hulyo 1902, ang isiniksik ni Cabrera sa kanyang orihinal na obra upang ikuwento ang pagsalakay ng mga Amerikano sa Pilipinas. Pebrero 1899 unang sumiklab ang Digmaang Pilipino-Amerikano, habang Hulyo 1902 naman idineklara ng mga Amerikano pagkatapos ng nasabing Digmaan, kahit may mga rebolusyunaryo pa rin sa iba't ibang lokasyon sa bansa.

Kahalintulad sa unang dalawang obrang sinuri, ipinahiwatig din ng obrang *Filipinos Experiencing Invasion* baguhin ang kasalukuyang malawakang positibong imahen ng mga Amerikano. Subalit, naiiba ito sa naunang dalawang obra dahil hindi nito pinuna ang talamak na pagtatraydor ng mga Pilipino sa kapwa Pilipino. Ang baliktad na bandilang Amerikano ay tila nagsasagisag sa kanilang nakakubling motibo sa pagpunta sa kapuluan, at ang baliktad na bandilang Pilipino ay mas tiyak na nagsasagisag sa pakikipagdigma ng mga Pilipino sa mga mananakop na Amerikano. Kahalintulad sa una nang sinuring dalawang obra, ang pagbabago na minimithi ng obrang ito ay inaasahang makamtan pa rin sa banayad, intelektuwal, at edukasyunal na paraan. Kaya masasabing liberal din ang pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago.

Batay sa pagkundera ng obra sa karahasan ng mga Amerikano sa mga walang kalaban-labang Pilipino, sinasagisag ng mga binitay at ginaroteng Pilipino, ipinapahiwatig ng obra na mas kinikilingan din nito ang indibidwal kaysa kolonisador na estado. Ibig sabihin, mas libertaryan kaysa awtoritaryan ang obrang ito.

Kapag pagsasamahin natin ang liberal na pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago, at ang pagkiling nito sa indibidwal kaysa Estado, at ilatag sa two-dimensional Slomp-Demeterio spectrum, makikita natin sa Pigura 9 na ang tiyak na ideolohiyang politikal nito ay liberal na libertaryan rin.

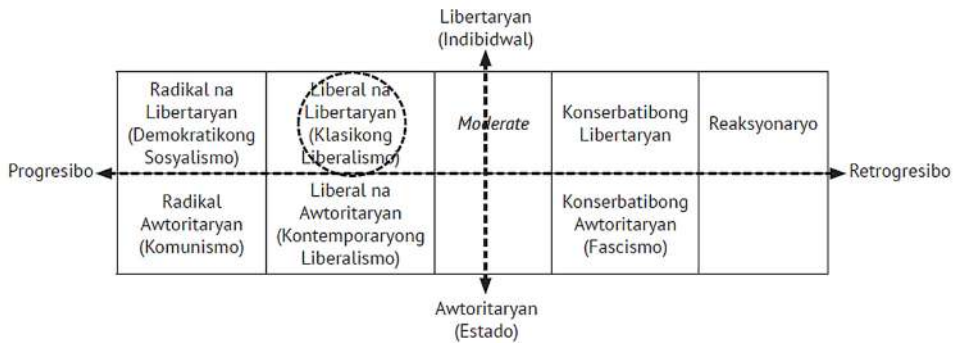

Fig. 9: Ang Tiyak na Ideolohiyang Politikang ng Obrang *Filipinos Experiencing Invasion*

Ang *Filipinos Experiencing Invasion* nina Janno Gonzales, Jasmin Gonzales, Marianne Rios, at Aman Santos ay pinalaking reproduksiyon ng 1980 na obrang *A Page from an Officer's Diary* ni Bencab. Ipinapakita nito ang pag-atake ng mga Amerikano sa Pilipinas mula 1899 hanggang 1902. Sa pamamagitan ng simbolismong bandilang baligtad, bitayan, at sundalo, ipinapahayag ng obra ang pananakop at karahasang dinanas ng mga Pilipino. Taliwas sa ibang obra, hindi nito tinutuligsa ang pagtatraydor ng mga Pilipino sa kapwa Pilipino. Gayunman, liberal at libertaryan ang pananaw nito: binibigyang-halaga ang edukasyon para sa pagbabago, at pinapaboran ang karapatan ng indibidwal laban sa kolonyal na kapangyarihan.

Ang Obrang *Philippines Under the Stars and Stripes* ni Cris Cruz

Una nang ipinakita sa Imahen 4 ang obrang *Philippines Under the Stars and Stripes* ni Cris Cruz. Minapa ng Pigura 10 ang mga icon na nilalaman ng obrang ito.

Naiiba sa unang tatlong obrang sinuri, wala na sa background ang mga bandila ng Pilipinas at Amerika sa obrang ito, kung hindi nasa sentrong foreground na. Ang parteng A ay naglalarawan sa gusali ng Korte Suprema kasama ang litrato ng una nitong Chief Justice na si Cayetano Arellano. Sinasagisag ng mga ito ang pagkakatatag ng Korte Suprema sa kapuluan noong Hunyo 1901 ng Philippine Commission. Ang parteng B ay naglalarawan sa barkong US Army Thomas na dumaong noong Agosto 1901, sakay ang mahigit tatlong daang mga Amerikanong

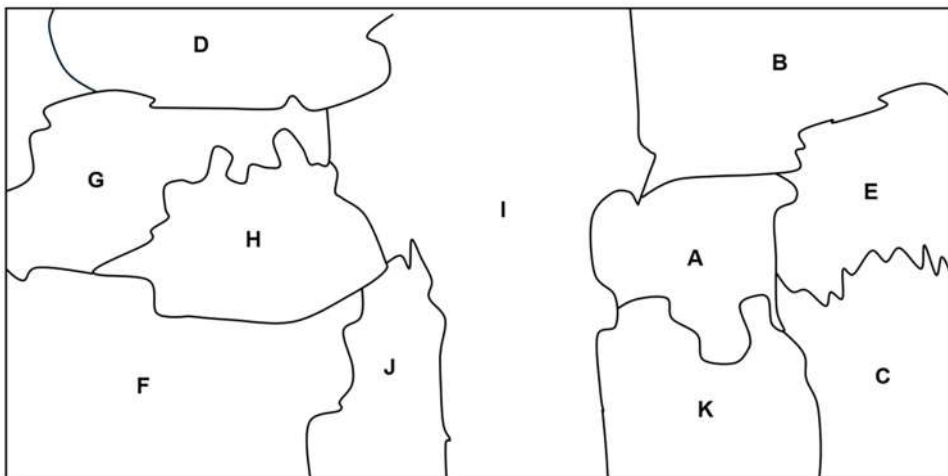

Fig. 10: Pagmamapa sa mga Icon na Nilalaman ng Obrang *Philippines Under the Stars and Stripes*

guro na magpapatatag sa pampublikong edukasyon sa kapuluan gamit ang wikang Ingles. Naglalarawan din ang parteng ito ng isang eksena sa loob ng silid paaralan kasama ang isang Amerikanang guro. Ang parteng C ay naglalarawan sa isang bahagi ng Kennon Road na nagsasagisag sa pagdeblop ng Baguio para maging “Summer Capital” ng mga Amerikano umpisa noong Nobyembre 1901.

Ang parteng D ay naglalarawan ng isang eroplanong pangkoreo at ng gusali ng Post Office. Sinasagisag ng mga ito ang muling pag-organisa sa serbisyong koreo ng Pilipinas bilang Bureau of Posts sa Ilalim ng Department of Trade ng Philippine Commission noong 1902. Ang parteng E ay naglalarawan ng isang gusali ng Unibersidad ng Pilipinas kasama ang litrato ni Ignacio Villamor, ang kauna-unahan nitong Pilipinong pangulo, at lalaki at babaeng graduate. Sinasagisag ng mga ito ang pagkatatag ng nasabing pamantasan noong 1908. Ang parteng F ay nagpapakita ng isang eksena ng pag-aani ng tubo sa harap ng isang modernong gilingan ng asukal. Sinasagisag nito ang pagkakatatag ng merkado ng asukal para sa Amerika sa ilalim ng Payne-Aldrich Act ng 1909.

Ang parteng G ay naglalarawan sa gusali ng senado at nagsasagisag sa pagkakatatag ng Senado ng Pilipinas noong 1916. Umpisa noon ay naging dalawang kapulungan

na ang lehislatura ng Pilipinas. Ang parteng H ay naglalarawan sa paglagda sa Tydings-McDuffie Law noong 1934. Ipinangako ng batas na ito ang kalayaan ng Pilipinas at inuutos nito ang pagtatag ng saligang batas at transisyunal na Pamahalaang Commonwealth. Ang parteng I ay naglalarawan ng isang alegorya ng Pamahalaang Commonwealth ng Pilipinas na itinatag noong 1935. Gamit nito bilang sagisag ang isang babae, o ang inang bayan, na hawak ang mga bandilang Amerikano at Pilipino, habang nasa lilim ng Agila ng Amerika. Ang parteng J ay naglalarawan ng mga Pilipino at Pilipinang bumuboto at sinasagisag ng mga ito ang matagumpay na plebisito ng 1937 na kumikilala sa karapatan ng mga Pilipinang bumoto. Ang parteng K ay naglalarawan ng isa pang alegorya ng modernisasyon at kasaganahang tumatagos sa tahananang Pilipino. Gamit nito bilang sagisag ang isang eksena sa loob ng isang kusina o hapag kainan kung saan may mag-inang nakatayo sa harap ng bukas na refrigerator na hitik sa mga pagkain at inumin.

Tatlumpu't anim na taon ng kasaysayan, mula 1901 hanggang 1937, ang isiniksik ng pintor sa obrang ito para ikuwento ang ekonomiko, politikal, kultural, impraestruktural, at administratibong biyayang napala ng mga Pilipino sa ilalim ng Amerikanong kolonyalismo.

Naiiba ang obrang ito sa nauna nang sinuring tatlong obra. Hindi nito minimithing baguhin ang malawakang positibong imahen ng mga Amerikano. Sa halip ay sinusugan nito ang ganitong positibong imahen. Kaya, kung ang usapin tungkol sa ating masalimuot na pakikitungo sa mga Amerikano ang pagbabatayan, masasabi nating konserbatibo ang pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago.

Batay sa pagpapahalaga ng obra sa Tydings-McDuffie Law na nagsilbing pundasyon sa pagpanday sa 1935 na Konstitusyon ng Pilipinas, sa Korte Suprema, sa edukasyon, sa karapatang bumoto ng dating marhinalisadong sektor ng kababaihan, at sa kalagayan ng tahananang Pilipino, masasabi nating mas kinikilingan ng obra ang indibidwal kaysa estado. Ibig sabihin, mas libertaryan kaysa awtoritaryan ang obrang ito.

Kapag pagsasamahin natin ang konserbatibong pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago, at ang pagkiling nito sa indibidwal kaysa estado, at

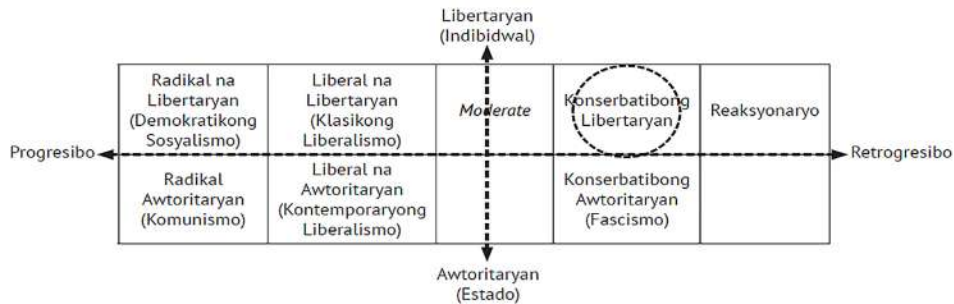

Fig. 11: Ang Tiyak na Ideolohiyang Politikal ng Obrang *Philippines Under the Stars and Stripes*

ilatag sa two-dimensional Slomp-Demeterio spectrum, makikita natin sa Figura 11 na ang tiyak na ideolohiyang politikal nito ay konserbatibong libertayan.

Ang *Philippines Under the Stars and Stripes* ni Cris Cruz ay nagsasalaysay ng tatlumpu't anim na taong kasaysayan ng Pilipinas sa ilalim ng kolonyalismong Amerikano, mula 1901 hanggang 1937. Sa halip na batikusin, pinagtitibay ng obra ang positibong pananaw sa panahong iyon. Tampok dito ang mga institusyong gaya ng Korte Suprema, edukasyong pampubliko, Senado, at Unibersidad ng Pilipinas. Inilalarawan din nito ang mga reporma sa kabuhayan at karapatang bumoto ng kababaihan. Ipinapakita ng obra ang konserbatibong pananaw sa kasalukuyan at pagbabago, at isang malinaw na pagkiling sa indibidwal, kaya't matuturing itong may ideolohiyang konserbatibong libertayan.

Ang Obrang *Quezon-Osmeña Administration* nina Romeo San Antonio Carlos at Norman Damasco Dreó

Una nang ipinakita sa imahen 5 ang obrang *Quezon-Osmeña Administration* nina Carlos at Dreó. Minapa ng Figura 12 ang mga icon na nilalaman ng obrang ito.

Mapapansing bumalik sa obrang ito ang estilo ng paggamit ng bandila bilang background. Sa pagkakataong ito, bandila ng Pilipinas na lamang ang nakalatag sa mahigit kalahating espasyo ng canvas. Nawala ang bandila ng Amerika pero makikita pa rin ang presensiya ng imperyalistang bansa sa malaking Amerikanong agila na nakadapo sa eskuda ng Pamahalaang Commonwealth na matatagpuan naman sa itaas na kaliwang kanto ng obra. Ang parteng A ay naglalarawan sa

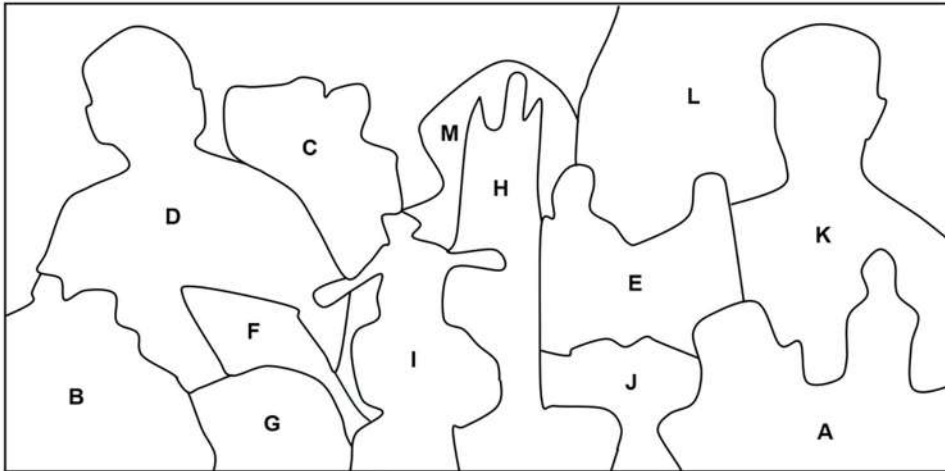

Fig. 12: Pagmamapa sa mga Icon na Nilalaman ng
Obrang *Quezon-Osmeña Administration*

unang Asembleya ng Pilipinas kung saan ang nahalal na Ispiker ay si Sergio Osmeña noong 1907. Ang parteng B ay muling naglalarawan sa paglagda sa Tydings-McDuffie Law noong 1934. Ang parteng C ay naglalarawan sa panunumpa ni Manuel Quezon bilang Pangulo ng Pamahalaang Commonwealth ng Pilipinas noong 1935. Ang parteng D ay naglalarawan kay Pangulong Quezon. Siya ang unang pangulo ng nasabing pamahalaan, mula 1935 hanggang 1944. Ngayon ay itinuturing siyang ikalawang pangulo ng Republika ng Pilipinas, kasunod kay Aguinaldo. Ang parteng E ay naglalarawan kina Quezon at Osmeña na nagtutulungan bilang Pangulo at Katuwang na Pangulo ng Pamahalaang Commonwealth mula 1935 hanggang 1944.

Ang mga parteng F hanggang J ay nagpapakita sa mga pangunahing proyekto ng administrasyong Quezon-Osmeña. Ang parteng F ay naglalarawan sa isang aklat gramatika ng wikang Tagalog, at sinasagisag nito ang pagkakahirang ng nasabing wika bilang wikang pambansa ng Pilipinas noong 1937. Ang parteng G ay naglalarawan sa gusali ng Quezon Institute na itinayo noong 1938 bilang Santol Sanatorium, isang pagamutan para sa sakit na Tuberculosis. Ang parteng H ay naglalarawan sa monumentong Quezon Memorial, at sinasagisag nito ang Quezon City na nilikha noong 1939 para maging bagong kabisera ng bansa. Opisyal itong

naging kabisera ng bansa mula noong 1949 hanggang 1976, kung kailan ibinalik ang katayuang ito sa Maynila. Ang parteng I ay naglalarawan sa estatwang Oblation ng Unibersidad ng Pilipinas. Sinasagisag nito ang pagpapalawak ng nasabing pamantasan mula Maynila patungong Diliman, Siyudad ng Quezon, umpisa noong 1939. Ang kampus na ito ay kalaunan magiging University of the Philippines Diliman, ang flagship kampus ng nasabing pamantasan. Ang parteng J ay naglalarawan sa pangunahing gusali ng Tala Leprosarium na itinatag noong 1940. Nagsilbing pagamutan ng mga may sakit na ketong ang institusyong ito.

Ang parteng K ay naglalarawan kay Osmeña bilang ikalawang Pangulo ng Pamahalaang Commonwealth ng Pilipinas, mula 1944 hanggang 1946, at ngayon ay itinuturing na ikaapat na Pangulo ng Republika ng Pilipinas. Matatandaang masalimuot ang pagbibilang ng pagkakasunod-sunod ng mga pangulo ng nasabing Republika dahil may overlap sa panunungkulan ni Jose Laurel sa panunungkulan nina Quezon at Osmeña. Ang parteng L ay naglalarawan sa panunumpa ng mga kasapi ng Gabinete ni Osmeña. Ang parteng M ay naglalarawan sa mapa ng probinsiya ng Quezon, ang dating Tayabas, ang lugar ng kapanganakan ng dating Pangulong Quezon na ipinangalan sa kanya noong 1946.

Halos tatlumpu't siyam na taon ng kasaysayan, mula 1907 hanggang 1946, ang isiniksik ng mga pintor sa obrang ito para ikuwento ang politikal, kultural, impraestruktural, at administratibong biyayang napala ng mga Pilipino sa ilalim ng Pamahalaang Commonwealth. Hindi ipinakita ng mga pintor ang malagim na bahagi ng panahong ito, ang katotohanang ang mahigit-kumulang 1/3 ng panahon ng Pamahalaang Commonwealth ay binulabog ng pananakop ng mga Hapon at ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Sina Quezon at Osmeña ay napilitang pumunta sa Estados Unidos noong 1942. Doon na pumanaw si Quezon at doon na rin inumpisahan ni Osmeña ang kanyang paglilingkod bilang Pangulo ng Pamahalaang Commonwealth. Ang obrang *Quezon-Osmeña Administration* ay ang pinakasiksik sa anim na obra kung ang haba ng sinasaklawang kasaysayan at dami ng parte ang pag-uusapan.

Mas pareho ang ideolohiyang politikal ng obrang *Quezon-Osmeña Administration* sa *Philippines Under the Stars and Stripes* kaysa *Re-asserting Independence*, *American Betrayal of an Ally* at *Filipinos Experiencing Invasion* na mga obra. Hindi rin nito minimithing baguhin ang malawakang positibong imahen ng mga Amerikano.

Sa halip ay sinususugan rin nito ang ganitong positibong imahen. Kaya, kung ang usapin tungkol sa ating masalimuot na pakikitungo sa mga Amerikano ang pagbabatayan, masasabi nating konserbatibo ang pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago.

Batay pa sa pagpapahalaga ng obra sa unang demokratikong lehislatura ng bansa, sa Tydings-McDuffie Law na nagsilbing batayan sa pagpanday sa 1935 na Konstitusyon ng Pilipinas, sa reporma sa edukasyon, sa wika ng masang Pilipino, sa kalusugan ng mga Pilipino, masasabi nating mas kinikilingan pa rin ng obra ang indibidwal kaysa estado. Ibig sabihin, mas libertaryan kaysa awtoritaryan ang obrang ito.

Kapag pagsasamahin natin ang konserbatibong pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago, at ang pagkiling nito sa indibidwal kaysa estado, at ilatag sa two-dimensional Slomp-Demeterio spectrum, makikita natin sa Pigura 13 na ang tiyak na ideolohiyang politikal nito ay konserbatibong libertayan.

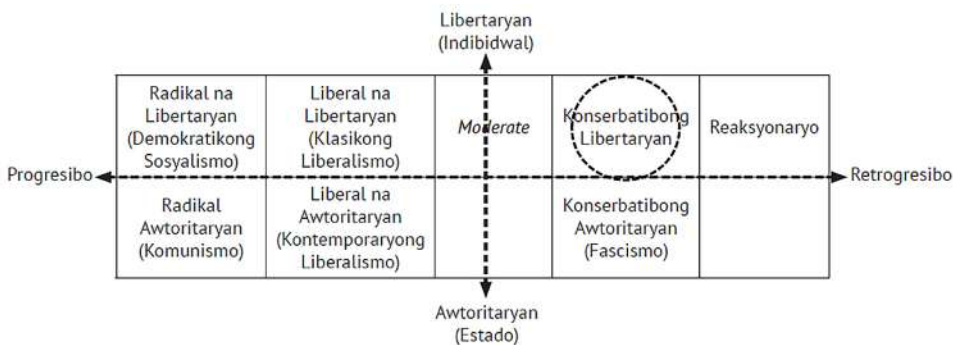

Fig. 13: Ang Tiyak na Ideolohiyang Politikal ng Obrang *Quezon-Osmeña Administration*

Ang *Quezon-Osmeña Administration* nina Carlos at Dreo ay nagsasalaysay ng tatlumpu't siyam na taong kasaysayan mula 1907 hanggang 1946 sa ilalim ng Pamahalaang Commonwealth. Itinatampok nito ang mga institusyong demokratiko, reporma sa wika, edukasyon, kalusugan, at impraestruktura, habang pinapanatili ang positibong imahe ng kolonyalismong Amerikano. Bagamat simbolikong nawala ang bandila ng Amerika, nananatili ang presensiya nito sa obrang alegorikal. Hindi

isinama ang trahedya ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig, kaya't lumilitaw na konserbatibo ang pananaw nito sa kasaysayan. Dahil sa pagkiling sa indibidwal at hindi sa estado, masasabing ang obra ay nagpapakita ng ideolohiyang konserbatibong libertaryan.

Ang Obrang *Occupied Philippines* ni Julius Samson

Una nang ipinakita sa Imahen 6 ang obra ni Samson. Minapa ng Pigura 14 ang mga icon na nilalaman ng obrang ito.

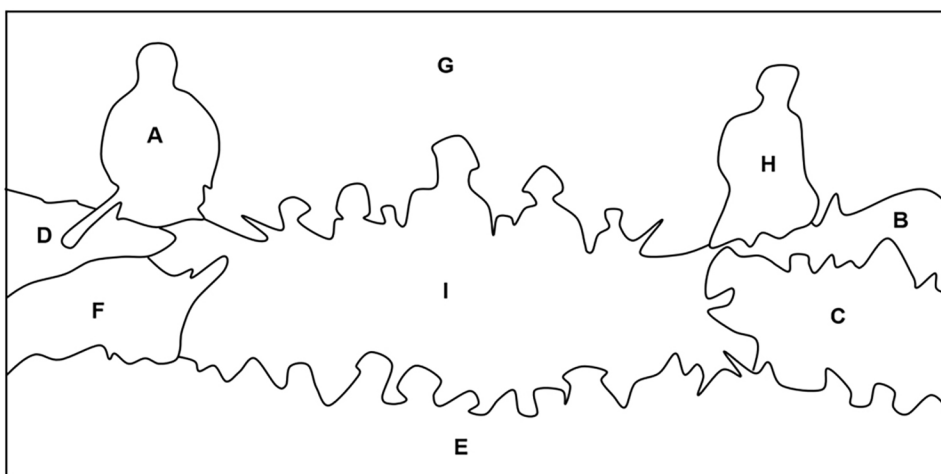

Fig. 14: Pagmamapa sa mga Icon na Nilalaman ng Obrang *Occupied Philippines*

Lubusang naiiba sa unang limang obrang sinuri ng papel na ito, hindi ginagamit ng obrang *Occupied Philippines* ang anumang bandila bilang parte ng background o foreground. Pero nanatili ang presensiya ng imperyalistang estado ng Amerika sa pamamagitan ng mga sagisag ng kapangyarihang militar nito. Dagdag pa nito nariyan din ang presensiya ng isa pang imperyalistang estado, ang bansang Hapon. Ang parteng A ay naglalarawan kay Heneral Masaharu Homma, ang Kumander ng Imperyal na Hukbong Hapon na lumusob sa Pilipinas noong 1941. Nagtagal si Homma sa bansa hanggang 1944. Ang parteng B ay naglalarawan ng isang eksena sa Lungsod ng Maynila kung saan may karatulang nagsasabi na isa itong “open city.” Matatandaang idineklara ni Heneral Douglas, ang Kumander ng US

Army Forces in the Far East at nakabase sa Pilipinas, ang Manila bilang “open city” noong 1941 para maiwasan ang madugo at mapanirang paglusob nito ng mga Hapon.

Ang parteng C ay naglalarawan sa isang eksena ng Bataan Death March kung saan pinaglakad ng mga Hapon ang mahigit pitumpung libo na Pilipino at Amerikanong bilanggo ng digmaan mula Bataan hanggang Tarlac. Marami sa kanila ang nasawi. Ang parteng D ay naglalarawan sa isang bahagi ng baybayin ng isla ng Corregidor. Matatandaang sa islang ito pansamantalang nanatili ang mga Amerikano habang hinihintay ang karagdagang puwersa mula sa kanilang bansa, pero bumagsak ito sa kamay ng mga Hapon noong 1942. Ang parteng E ay naglalarawan ng isang eksena ng labanan sa lupa, ang parteng F ng bakas ng isang eksena ng labanan sa dagat, habang ang parteng G ng isang eksena ng labanan sa himpapawid. Ang parteng H ay naglalarawan kay Jose Laurel ang Pangulong itinalaga ng mga Hapon noong 1943 para pamunuan ang kanilang nilikhang Pangalawang Republika ng Pilipinas. Ang parteng I ay naglalarawan sa Leyte Landing, ang pagbabalik ng puwersang Amerikano noong 1944 para umpisahan ang pagpapalaya ng Pilipinas sa pananakop ng mga Hapon. Makikilala sa parteng ito sina Macarthur, dating Pangulong Osmeña, at Carlos P. Romulo na noon ay bahagi ng Gabinete ni Osmeña.

Halos tatlong taon ng kasaysayan, mula 1941 hanggang 1944, ang isiniksik ng pintor sa obrang ito para ikuwento ang malagim na episyodyo ng Pananakop ng mga Hapon at Ikalawang Digmaang Pandaigdig na nagtapos naman sa matagumpay na paglipol sa mga Asyanong mananakop ng mga kaalyadong Amerikano. Nasa sentro ng canvas ang matagumpay na konklusyong ito, habang nasa mga laylayan halos ang malalagim na detalye ng nasabing pananakop at digmaan.

Mas kahalintulad ang obrang ito sa ikaapat at ikalimang obrang sinuri ng papel na ito kaysa una, pangalawa, at pangatlong mga obra. Hindi rin nito minimithing baguhin ang malawakang positibong imahen ng mga Amerikano. Sa halip ay sinusugan nito ang ganitong positibong imahen. Pati ang kasalukuyang malawakang positibong imahen ng mga Hapon ay bahagyang sinusugan ng obrang ito sa pamamagitan ng banayad lamang na pagpapakita ng kalagiman ng kanilang pananakop. Kaya, kapag ang usapin tungkol sa ating masalimuot na

pakikitungo sa mga Amerikano pati na sa mga Hapon ang pagbabatayan, masasabi nating konserbatibo ang pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago.

Hindi katulad sa naunang limang obrang sinuri ng papel na ito, ang obrang *Occupied Philippines* ay walang malinaw na mga icon na maaaring magpahiwatig kung mas kinikilingan ba nito ang indibidwal o estado. Ibig sabihin, hindi natin matitiyak kung libertaryan o awtoritaryan ang obrang ito.

Kung pagsasamahin natin ang konserbatibong pananaw ng obra tungkol sa kasalukuyan at pagbabago, maging ang hindi malinaw na pagkiling nito sa indibidwal o sa estado, at ilatag sa two-dimensional Slomp-Demeterio spectrum, makikita natin sa Figura 15 na ang tiyak na ideolohiyang politikal nito ay nasa pagitan konserbatibong libertaryan at konserbatibong awtoritaryan.

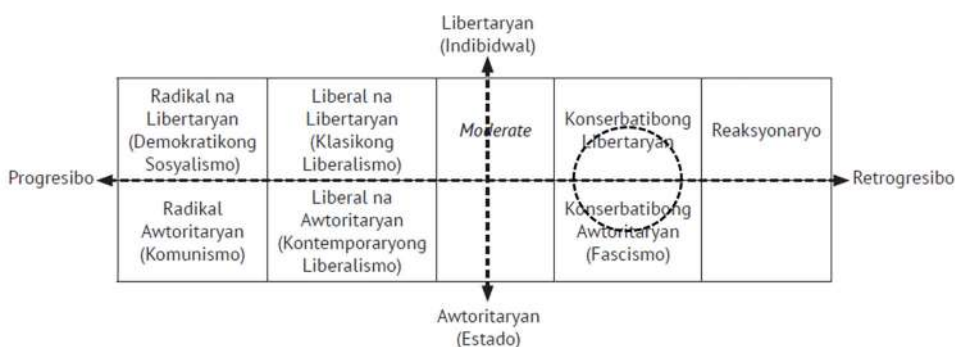

Fig. 15: Ang Tiyak na Ideolohiyang Politik ng Obrang *Occupied Philippines*

Ang *Occupied Philippines* ni Julius Samson ay nagpapakita ng malagim na kasaysayan mula 1941 hanggang 1944 sa panahon ng pananakop ng mga Hapon at Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Sa halip na bandila, ginamit sa obra ang mga sagisag ng kapangyarihang militar upang ilarawan ang kaguluhan, karahasan, at paglaban. Bagama't itinatampok ang kalupitan ng mga Hapon, nasa sentro ng canvas ang pagbabalik ng mga Amerikano, na muling nagpatibay sa positibong imahe ng Estados Unidos. Gayunman, hindi malinaw kung ang obra ay kumikiling sa indibidwal o sa Estado, kaya't ideolohikal, ito'y pumapagitna sa konserbatibong libertaryan at konserbatibong awtoritaryan.

Konklusyon

Naipakita ng papel na ito na may kanya-kanyang ideolohiyang politikal ang anim na obrang hinalaw at sinuri mula sa eksibit na *Sining Saysay*. Liberal na libertaryan ang mga ideolohiyang politikal ng mga obrang *Re-asserting Independence*, *American Betrayal of an Ally*, at *Filipinos Experiencing Invasion*. Konserbatibong libertaryan naman ang mga ideolohiyang politikal ng mga obrang *The Philippines under the Stars and Stripes* at *Quezon-Osmeña Administration*. Habang, nasa pagitan ng konserbatibong libertaryan at konserbatibong awtoritaryan ang ideolohiyang politikal ng obrang *Occupied Philippines*.

May dalawang paraan para tingnan ang kabuuang ideolohiyang politikal ng anim na sekwensiyal na obrang bumubuo sa klaster ng Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano. Ang una ay ang pagtingin sa mga obrang ito bilang iisang konstelasyon, o sinkronikong pagtingin. Ipinapakita ng Figura 16 ang sinkronikong pagtingin sa iba't ibang ideolohiya ng nasabing mga obra.

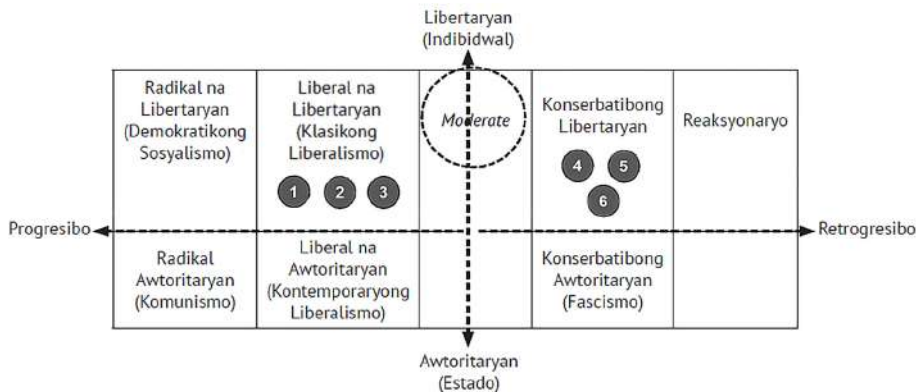

Fig. 16: Ang Kabuuang Sinkronikong Ideolohiyang Politikal ng Anim na Sekwensiyal na Obrang Bumubuo Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano

Tatlong obra ang ay may liberal na libertaryan, dalawa ang may konserbatibong libertaryan, at isa ang nasa pagitan ng konserbatibong libertaryan at konserbatibong awtoritaryan. Kaya, sa isahang pagtingin ay lalabas na moderado ang ideolohiyang politikal ng mga obrang ito.

Ang pangalawang paraan para tingnan ang kabuuang ideolohiyang politikal ng anim na sekwensiyal na obra ay ang pagturing sa mga ito bilang mga punto na

nakalatag sa takbo ng panahon, o diakronikong pagtingin. Pero may dalawang takbo ng panahong sangkot dito. Ang unang takbo ng panahon ay tungkol sa historikal na panahong tumatayong sanggunian ng mga obrang ito. Ipinapakita ng Pigura 16 ang mga historikal na panahong saklaw ng bawat isa sa anim na obra. Muling ipinapakita rin ng Pigura 17 ang sequence ng mga ideolohiyang politikal sa ganitong pagkakalatag.

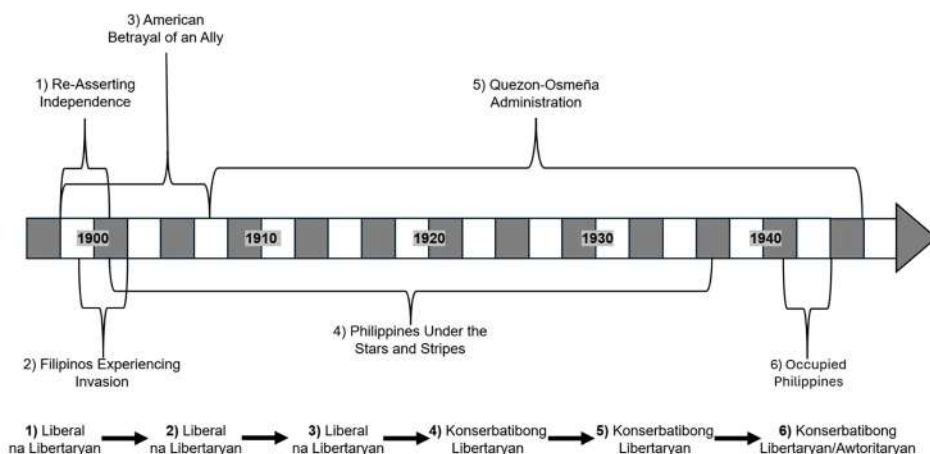

Fig. 17: Ang Kabuuang Diakronikong Ideolohiyang Politikol ng Anim na Sekwensiyal na Obrang Bumubuo sa Panahon ng Pananakop ng mga Amerikano

Mapapansin nating hindi tumutugma ang eksibit sequence ng anim na obra sa historikal sequence ng mga ito. Ang obrang *Filipinos Experiencing Invasion* na pangatlo sa eksibit sequence ay pangalawa sa sequence ng mga historikal na sanggunian ng mga obra. Bunsod ito sa katotohanang hindi naman talaga orihinal na idinisenyo ang nasabing obra para sa eksibit na *Sining Saysay*. Gayunpaman, kung gagawin ang diakronikong pagtingin, kung saan ang panahong pinag-uusapan ay ang historikal na sanggunian ng bawat obra, ganito ang pagkakasunod-sunod ng mga ideolohiyang politikal: mula sa liberal na libertarian papunta sa konserbatibong libertarian/awtoritaryan.

Ang ikalawang takbo ng panahong sangkot sa diakronikong pagtingin sa anim na obrang bumubuo sa sekwensiyal na klaster ng Panahon ng Pananakop ng mga

Amerikano ay ang panahon ng bawat bisita ng museo na tumingin sa unang obra hanggang sa ikaanim na obra. Susunod ang pagkakasunod-sunod na ito ayon naman sa pagkakasunod-sunod ng eksibit. Kahit may kaunting pagkakaiba ang pagkakasunod-sunod na ito sa historikal na sanggunian ng mga obra, lalabas sa diakronikong pagtingin ay ganito pa rin: mula sa liberal na libertaryan papunta sa konserbatibong libertaryan/awtoritaryan.

Sa parehong sinkroniko at diakronikong pananaw, naipakikita ng anim na obrang bumubuo sa panahon ng pananakop ng mga Amerikano ang malawakang positibong representasyon ng mga Amerikano sa kasaysayan ng Pilipinas. Gayunpaman, hindi nagtatapos dito ang pagtingin sa mga obrang ito. Para sa mga bisita ng Gateway Gallery na may mas mapanuri at makabayang pananaw, ang unang tatlong obrang may liberal-libertaryang ideolohiya ay nag-aalok ng mahalagang puwang para sa mas malalim na repleksiyon ukol sa ating masalimuot na ugnayan sa Estados Unidos. Sa ganitong pagbasa, ang sining ay hindi lamang salamin ng nakaraan, kundi imbitasyon din sa patuloy na pagtanong, pag-unawa, at pagtindig sa gitna ng kasaysayan, ideolohiya, at kapangyarihan.

Mula sa pagsusuring ito, iminumungkahi ang mga kasunod na maaaring aksyunan o rekomendasyon sa polisiya: 1) maaaring maglagay ng guide map ang Gateway Gallery para sa bawat obra nito sa baba ng bawat write-up/label para lalong mauunawaan ng mga bisita ang mga historikal na naratibo isiniksik sa bawat obra sa pamamagitan ng estilong collage; 2) maaaring balikan ng kurador kung dapat bang pagpalitin ang eksibit na pagkakasunod-sunod ng obrang *American Betrayal of an Ally* at *Filipinos Experiencing Invasion* para maging mas naaayon ang mga ito sa kanilang historikal na pagkakasunod-sunod; at 3) maaaring gumawa at mamimigay ang Gateway Gallery ng karagdagang gabay, lalo na sa mga guro at mag-aaral na gumagamit sa nasabing museo bilang edukasyunal na materyal, tungkol sa politikal na mensahe ng mga obra.

Mula sa parehong pagsusuri, iminumungkahi ang mga kasunod na paksa na maaaring saliksikin sa hinarahap: 1) ang mga ideolohiyang politikal ng iba pang klaster ng *Sining Saysay*, maliban sa Panahon ng Batas Militar hanggang sa Kasalukuyan na una nang sinuri ng mga may-akda; 2) ang mga ideolohiyang politikal sa mga kahalintulad na koleksiyon sa ibang museo sa bansa; at 3) pag-aaral sa *Sining Saysay* batay sa persepsiyon ng mga bisita nito.

MGA SANGGUNIAN

- “About Us.” *Gateway Gallery*. <https://gatewaygallery.aranetacity.com/about-us/>. Inakses: 7 Apr. 2025.
- Capulla, Rose at Demeterio III, Feorillo Petronilo. “Mga Ideolohiyang Politikál na Nakapaloob sa mga Obra ng Sining Saysay na Kabilang sa Panahon ng Batas Militar Hanggang sa Kasalukuyan.” *Humanities Diliman*, vol. 20, no. 2, 2023, pp. 72-106. journals.upd.edu.ph/index.php/humanitiesdiliman/article/view/9458/8358.
- Cruz, Isaac. “Sining Saysay in Gateway Gallery.” *A-List Manila*. a-listmanila.blogspot.com/2015/03/sining-saysay-in-gateway-gallery_6.html. 2015. Inakses 7 Apr. 2025.
- Defeo, Ruben. *Sining Saysay: Philippine History in Art*. Quezon City: Office of the President, University of the Philippines System, 2015.
- Demeterio III, Feorillo P. *Ang mga Ideyolohiyang Politikál ng Catholic Bishops’ Conference of the Philippines*. De La Salle Publishing House, 2012.
- Olivares, John Paul. “Sining Saysay, Gateway Mall, Cubao, Quezon City, Part 1: From Our Roots to Subjugation.” *Lakbay ng Lakan*. 2019. lakansining.wordpress.com/2019/01/19/sining-saysay-gateway-mall-cubao-quezon-city-part-1-from-our-roots-to-subjugation/. Inakses 7 Apr. 2025.
- “Permanent Exhibits.” *Gateway Gallery*. gatewaygallery.aranetacity.com/permanent-exhibits/. Inakses 7 Apr. 2025.

Rose Pascual-Capulla (rose.capulla@vsu.edu.ph) ay katuwang na propesor sa Department of Philosophy and Social Sciences (DPSS), Faculty of Humanities and Social Sciences (FHSS), Visayas State University (VSU). Nagtamo siya ng PhD sa Pag-aaral ng Pilipino: Wika, Kultura, at Midya mula sa De La Salle University (DLSU) – Manila. Halos tatlong taon na siyang nagtuturo sa DPSS at nakapaglahad ng mga papel sa mga lokal at internasyonal na kumperensiya. Kabilang sa kanyang mga interes sa pananaliksik ang hermenyutika, pag-aaral ng kultura, pag-aaral ng Pilipinas, pag-aaral ng Timog-silangang Asya, at pag-aaral ng espirituwalidad.

Feorillo Petronilo A. Demeterio III (feorillo.demeterio@dlsu.edu.ph) ay isang natatanging ganap na propesor sa Departamento ng Filipino, Kolehiyo ng Malayang Sining ng De La Salle University (DLSU) at Tagapagpaganap na Direktor ng Research and Grants Management Office ng DLSU. Siya ay may-akda o kasamang may-akda ng mahigit isang daang artikulo tungkol sa hermenyutika,

pag-aaral ng kultura, pag-aaral ng pamanang kultural at pilosopiyang Pilipino na nailathala sa mga lokal at internasyonal na journal. Nagsilbi rin siya bilang panauhing propesor sa pananaliksik sa Council for Research in Values and Philosophy sa Catholic University of America (2013), at sa Divinity School of Chung Chi College, Chinese University of Hong Kong (2021). Isa rin siya sa mga tagapagtatag ng Andrew Gonzalez Philippine Citation.

Local Culture and Contextual Design: Visual identification on Lamuri Tombstone Ornaments

Bambang Sunarto

Indonesia Institute of the Arts Surakarta

Agung Zainal Muttakin Raden

Universitas Indraprasta PGRI

Agung Purnomo

Andra Arie Anto

Indonesia Institute of the Arts Surakarta

ABSTRACT

This study aims to identify and analyze ornaments on Lamuri tombstones using a visual methodology encompassing production, image, circulation, and audience sites. An examination of the local culture and contextual design of these tombstones reveals symbolic meanings and socio-religious values, providing insight into how cultural identity and historical narratives are visually conveyed and preserved through funerary art. The identification results of the four sites show that the ornaments were made with traditional techniques that reflect high local skills, with design elements such as symmetry, floral patterns, and geometrics. The influence of trade routes resulted in the enrichment of ornaments from various cultures. The results indicate that the ornaments on the tombstones not only function as decorations but also have aesthetic and religious values that illustrate local identity and culture. Lamuri tombstone ornaments demonstrate the skills of local craftsmen who combine traditional techniques and Islamic art to create spiritual aesthetics through design elements. In addition, cultural interaction through trade routes has become a spiritual symbol and source of inspiration for modern design in the preservation of sustainable and cultural heritage.

Keywords: visual methodology, ornaments tombstones, contextual design, cultural heritage, symbolism

Introduction

The Lamuri site, located in Lamreh Village, Mesjid Raya District, Aceh Besar Regency, Aceh Province, Indonesia, holds significant archaeological and historical value. Situated at an altitude of 40 meters above sea level, the site's topography includes hilly terrain mixed with karst rocks, offering a view of the Strait of Malacca to the east, the Andaman Sea to the north, and the Indian Ocean to the west (Hayati). The site's geographical coordinates are N 5°36'494" and E 95°32'011", covering an area of approximately 88.6 hectares. This strategic location, facing important maritime routes, contributed to Lamuri's prominence as a cross-regional trade hub in the 13th to 15th centuries. Archaeological finds, such as South Indian red pottery, Chinese ceramics, and Chinese coins, point to Lamuri's vital role in regional commerce (Feener 1).

Lamuri, once a powerful kingdom, played a key role in the development of the Aceh Sultanate. Following the relocation of Lamuri's political center to Makota Alam, the kingdom was unified with other regional polities, such as Pase, Daya, Lingga, Pedir (Pidie), Perlak, Benua Tamiang, and Samudera Pasai, under Sultan Ali Mughayat Syah in 1513, forming the Sultanate of Aceh Darussalam. This unification marked a crucial moment in the history of Southeast Asia, as it led

Fig. 1: Location of Lamuri Tomb Complex (Google Earth 2025)

to the establishment of a dominant Islamic state motivated by resistance to Portuguese expansion after the fall of Malacca in 1511 (Ningsih and Nailufar).

The Lamuri site offers rich cultural heritage, particularly through its ancient tombstones and its role in bridging Hindu-Buddhist and Islamic influences. The Plak-Plieng (or Plak-Pleng) tombstone, one of the most significant archaeological finds at the site, is considered a symbol of this cultural transition (Husni et al. 60; Noval et al. 41). The site's topography includes steep hills, coastal cliffs, and valleys, with dense shrubs and Krung Raya Bay to the south. The bay, one of the widest along the Aceh coast, and a freshwater river flowing through a cove on the south side further contribute to the site's ecological and archaeological significance (Ibrahim et al. 3). Lamuri's location along the coast, near the Strait of Malacca, made it an important maritime trade center, facilitating cultural exchanges with regional powers such as India, China, and Arab countries. This location also enabled the spread of Islam in the region. The mangrove forests lining the Lamreh estuary play a crucial role in sediment transport and coastal stabilization, indirectly supporting the preservation of the site's archaeological remains. This highlights the importance of the relationship between the site's natural geography and the settlement patterns in Lamreh (Permatasari et al. 2).

The Lamuri Kingdom, considered one of the earliest Islamic kingdoms in Sumatra, played a key role in the spread of Islam in Southeast Asia, predating the more widely known Samudera Pasai. The kingdom served as a cultural bridge between Indian and Islamic influences, as seen in its architectural style and the mixed artifacts left behind. Archaeological research underscores the significance of Lamuri as a focal point for the early spread of Islam in the region, laying the groundwork for the rise of the Aceh Sultanate (Montana 94).

Typologi of Lamuri Tombstones

At the Lamuri site, many ancient tombstone archaeological relics are rectangular in shape with a pointed top, Plak-Plieng (Maler et al. 122), but there are also those in the form of flat beams with wings. Both types of tombstones are made of sandstone and andesite stone. The Plak-Plieng presents a new dimension of knowledge in funerary practices in Aceh, offering insight into the evolution of Islamic art in the region and contributing to the understanding of the spread of Islam and the social structure of the Lamuri Kingdom (Noval et al. 43).

The tombstone displays a range of carved ornamental motifs, including geometric patterns, stylized decorative forms, and representations of natural elements, reflecting the artistic conventions and symbolic expressions of its period. Motifs of geometric patterns such as lines, dotted lines, and intersecting circles are common motifs, similar to the inscriptions in the *Carmina Latina Epigraphica* (Schwitter 134).

Decorative motifs that are synonymous with ornamental varieties that are widely developed in Aceh are tendrils with floral motifs (Andeska et al. 352; Hasanah 292) and motifs of natural objects (Yuzaili 236–37). These motifs are found in Acehese tombstones and Rumoh Aceh (Dedy Afriadi et al. 206).

The decorative elements observed on the two types of tombstones, including geometric motifs, floral patterns, and calligraphic inscriptions, are considered to carry symbolic significance beyond mere ornamentation. These motifs are thought to reflect a particular aesthetic sensibility, consistent with Sheppard's (77) argument that every work of art contains inherent value expressed through its form, beauty, and capacity for aesthetic engagement. The Lamuri tombstone, a funeral monument with artistic characteristics, certainly has significant value. This tombstone is unique because it comes with design, calligraphy, and art on a stone charged with religiosity. This entity has a relationship with life and religion (Raden et al. 133; Suprayitno 366); it can be said that a very valuable spiritual aesthetic is attached to the tombstones. Therefore, uncovering the essence of the spiritual aesthetics manifested in the tombstones at the Lamuri site can be a means of reflecting on cultural identity and understanding local visual traditions to stimulate creativity and innovation among artists.

Conceptual and Scholarly Context

To situate the discussion of Lamuri tombstone ornaments, this study engages with earlier scholarly perspectives on symbolism, cultural interaction, and Islamic artistic influences in Southeast Asian funerary traditions. These studies provide an important conceptual background for understanding how ornamental forms function as cultural markers within historical contexts.

Research by Rajes Ikhlas Rosaguna, Mauliy Purba, and Agus Priyatno investigates the symbolic significance of the Plak-Plieng tombstone, attributed to the Lamuri

Kingdom, which was rediscovered in 1890 and dated to the 12th century CE. Their study emphasizes the tombstone's distinctive features, which are reflective of the specific funerary practices of the Lamuri polity. The authors highlight its historical importance, particularly the intricacy of its carved ornamentation and the limited scholarly attention it has received to date (79-90).

Similarly, Dedi Satria conducted a comprehensive study on the decorative motifs of the Plak-Plieng tombstones, analyzing their cultural and religious significance. The study explores the transformation of motifs as a result of the synthesis between local traditions and external, particularly Islamic, influences. In addition to examining the inscriptions, the research investigates the broader implications of tombstone production during the 13th to 15th centuries. The analysis aims to provide insights into the cultural development of early Muslim communities in Aceh, which emerged through sustained interaction between local and foreign groups. Particular attention is given to the distinctive artistic styles and the arrangement of motifs that characterize the Plak-Plieng tombstones (87-106).

Further discussion offered by Ismail et al. examines the influence of Islamic art on Acehnese tombstones in Sumatra and the Malay Peninsula, with particular emphasis on the tombstones of Sultan al-Malik al-Saleh (d. 1297 CE). The study identifies the use of calligraphic styles characteristic of 10th-century artistic developments in regions such as Iran, Iraq, Anatolia, and Egypt. The authors argue that decorative features, including *mihrab*-shaped motifs and interlacing knot patterns, demonstrate variations in design that reflect a synthesis of local traditions and Islamic artistic influences. Their analysis offers a comparative perspective on the calligraphy and ornamental elements of Sultan al-Malik al-Saleh's tombstones within the broader context of Islamic art across the Muslim world (1-37).

Archaeological perspectives are presented by Husni, S. Saryulis, et al. who conducted archaeological research at the Lamuri site, uncovering significant cultural artifacts including the Plak-Plieng tombstones, imported ceramics, glassware, and Chinese coins. Their study identifies the Plak-Plieng tombstone, dated to the 15th century CE, as a material representation of the transitional period between Hindu-Buddhist and early Islamic influences in the region. The coexistence of Arabic calligraphy with Hindu-Buddhist ornamental motifs on the

tombstone illustrates a distinctive phase of cultural and religious syncretism characteristic of that era (59-88).

From a design perspective, Saputra discusses creating interior works inspired by plaques with a structured process that includes three main stages: the first is the exploration stage, the second is the design stage, and the third is the realization stage. The exploration stage involves researching the decorative design of plaques and their relevance to the elements of the living room. The design stage is the stage of preparing sketches and designs based on the findings of the exploration results. The realization stage is the final stage that transforms the design into a real work of art (134-44). Additionally, Maler et al. highlight the similarities between the tombstones of Barus and the tombstones of Plak-Plieng from Aceh. According to them, both illustrate the historical relationship and cultural exchange between these regions during the spread of Islam. They suspect that the design and motif of the Barus tombstone have influenced the Plak-Plieng tombstone (119-24).

Elizabeth Lambourn provides a critical analysis of material culture, particularly Islamic tombstones, as an essential source for understanding the early spread of Islam in Southeast Asia. The study focuses on the importation of tombstones from Gujarat, India, to major Islamic centers such as Samudera-Pasai in Sumatra and Gresik in Java during the fifteenth century. These tombstones, crafted from Gujarat stone, are interpreted as tangible evidence of cultural, religious, and political relationships across the Indian Ocean region. The analysis underscores the role of transregional religious, commercial, and material networks in facilitating the diffusion of Islamic beliefs and practices. This process enabled the integration of Islamic elements into pre-existing local traditions, resulting in localized Islamic expressions within Southeast Asian societies (221-84).

Lambourn also examines the origins and evolution of the Batu Aceh tradition, a distinctive tombstone style found in the Aceh region within the historical context of Samudera-Pasai. The study suggests that characteristic forms and decorative elements emerged through interaction between indigenous cultural expressions and external Islamic influences, particularly from South Asia. This perspective highlights how the Batu Aceh tradition reflects processes of assimilation and cultural adaptation during the spread of Islam (211-48).

Furthermore, Lambourn investigates early Islamic history in Southeast Asia through typological analysis of tombstones and epigraphic evidence. The analysis demonstrates that Islamic tombstones function not only as religious artifacts but also as primary historical sources for understanding the establishment and expansion of Islam in the region. These monuments reveal patterns of Islamic dissemination, local adaptation, and the formation of a distinct Southeast Asian Islamic identity (252-86).

Overall, existing scholarship demonstrates substantial attention to the historical and cultural significance of tombstones in Aceh and Southeast Asia (Rahman et al. 1). Most studies emphasize historical interpretation, symbolic meaning, Islamic artistic influence, and comparative material culture. However, limited attention has been given to the spiritual aesthetics embedded within the ornamental structures of Lamuri tombstones. This study addresses this gap by examining how aesthetic expression and spiritual meaning are articulated through ornamental design at the Lamuri site.

Visual Analytical Framework

Gillian Rose's visual methodology, which examines visual objects such as paintings, photographs, and sculptures, among others, is the approach used in this study of Plak-Plieng tombstone ornaments. Visual works that are represented could be responded to based on social circumstances, production techniques, and how the designer or artist sees himself, the surrounding environment through the visual representation he designed (Rose 24-25). Visual methodology is the act of reading or looking at works of art to find the essence, source of art, and methods and techniques. The focus of the study on artworks is the substance, source, method, and procedure (Sunarto 620).

The visual methodology developed by Rose offers a structured approach to analyzing visual artifacts through four interrelated sites: production, image, circulation, and audiencing. When applied to the study of Lamuri tombstone ornaments, this framework allows for a contextual reading rooted in local culture and contextual design. The site of production reveals the cultural and historical context of artifact creation, while the image site focuses on the visual elements such as motifs and inscriptions that reflect local Islamic aesthetics. The

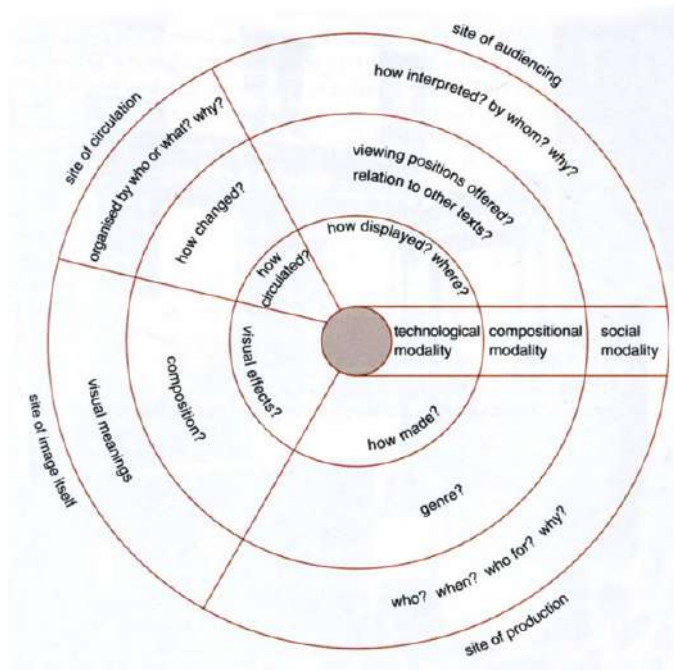

Fig. 2: Visual Methodology Diagram (Rose 24, fig. 2.1)

circulation site addresses the spatial and ritual placement of the tombstones, and audiencing considers community interpretations shaped by regional beliefs and traditions. This approach highlights how local values and spiritual expressions are embedded within visual forms, contributing to a deeper understanding of Acehese Islamic heritage.

The visual methodology adapted from Rose is grounded in an interpretive framework that emphasizes how meaning is constructed through images. It analyzes visual artifacts through interconnected analytical sites addressing production context, visual representation, circulation, and audience interpretation. These dimensions are examined through three key modalities: technological, compositional, and social. Technological modality refers to the materials and techniques employed in the creation of visual objects, encompassing everything from manual craftsmanship to digital reproduction technologies. Compositional modality addresses the formal elements of an image such as color, line, content,

and spatial organization which collectively construct aesthetic styles and visual coherence. Social modality considers the broader socio-political, cultural, and economic contexts in which visual artifacts are produced and interpreted, including the relationships between image and audience (24-47).

To enrich this framework, the analysis in this study incorporates the concept of patron agency, especially relevant in examining production-centered artifacts such as tombstones. Visual artifacts are not only shaped by the hands of artisans or the constraints of available technologies but also by the values and intentions of those who commission them. In the context of the Lamuri tombstones, patrons likely influenced key aspects of the visual design, including epigraphic content, stylistic decisions, and symbolic ornamentation. These choices served not merely decorative purposes but actively communicated messages of social hierarchy, religious identity, and lineage. By integrating patron agency into Rose's framework, this study offers a more nuanced application of the social modality highlighting how visual production operates within negotiated cultural, religious, and political dynamics. This approach allows for a more comprehensive understanding of how meaning is constructed materially and symbolically in the visual culture of Islamic Southeast Asia.

Visual Interpretation of Lamuri Tombstone Ornaments

Four aspects need to be discussed in this research. First is the site of production, which includes the Lamuri tombstones' place of production, techniques and materials of production, concepts that reflect local culture, and external influences such as spirituality at the time of production. Second, site of image itself which provides visual data to help understand the aesthetic, symbolic, and contextual values of the design. Third, site of circulation which influences the interpretation and understanding of ornaments. And fourth, site of audience, which refers to how the ornaments on Lamuri tombstones are understood by the audience in the past and present.

Site of Production

Lamuri has a relationship with the pre-Islamic period. Before gradually transitioning to an Islamic kingdom, Lamuri in pre-Islamic times was an important settlement during the Hindu-Buddhist period. Archaeological evidence, such as

pottery, beads, and bronze objects at the Lamuri site, indicates traces of previous cultural influences. These artifacts reflect the region's long-standing relationship with the wider Asian civilization (Hayati).

The discovery of an Acehnese tombstone at Lamreh, known locally as the “Aceh Tombstone,” suggests that Islamic civilization had already been established in the region. Semiotic traces are evident in the visual elements of these tombstones, including calligraphic inscriptions, symbolic motifs, and ornamental compositions, some of which date back to the fourteenth century. The carvings and inscriptions indicate that the person buried was of Islamic faith. This tombstone is significant not only because it shows religious symbolism but also because it is adorned with a rich diversity of artistic elements. A brief description of the tombstones of Islamic figures is presented in Figure 3, which depicts one of the tomb complexes at the Lamuri cemetery, believed to include the tomb of Malik Syamsuddin, who passed away in 822 H.

The tomb reflects the adoption of Islamic funerary practices. Rather than cremation, burial was commemorated through the installation of a gravestone typical of Muslim graves. The tombstone bears Arabic inscriptions that record the date of death according to the Islamic calendar (Taylor 74). At the Lamuri

Fig. 3: The Lamuri burial complex includes the grave of Malik Syamsuddin, who died in 822 AH. (Raden et al. 2024)

site, according to Arya Purbaya, an Acehnese tombstone archaeologist, there are two private tombs with the title of Sultan and eight tombs with the title Malik (interview, August 12, 2024). The rulers of Lamuri and Pasai expressed their Islamic identity to Muslim maritime networks by assuming the title of Sultan and adopting Arabic names. This practice is reflected in figures such as Sulaiman bin Abdullah bin al-Basir, who died in 608 H/1211 CE, and Malik al-Saleh, who died in 1297 CE (Taylor 74).

The Lamuri site holds significant historical and cultural value, reflecting continuous human occupation and intercultural exchange from the pre-Islamic to Islamic periods. Archaeological evidence, including Islamic gravestones bearing royal and religious titles, confirms Lamuri's role as one of the earliest Islamic polities in the region (Montana 77). The study of tombstones and associated artifacts provides critical insights into Aceh's historical landscape. Ongoing archaeological and environmental research continues to deepen our understanding of the site, contributing to broader analyses of cultural transformation in Southeast Asia.

Site of Image Itself

The tombstones located at the Lamuri site have shapes and ornaments that resemble pre-Islamic forms. However, the various tombstones with their ornaments are the first evidence of Indonesian Muslims in northern Sumatra. In the Lamuri or Lamreh cemetery, the tombstone of Sultan Sulaiman bin Abdullah bin al-Basir, who died in 608 H / 1211 AD, was found (Ricklefs 4). These tombstones, known as Plak-Plieng, feature vertical, pillar-like forms with pyramid-shaped tops, resembling menhirs, and exhibit clear influences from Hindu-Buddhist traditions. Ornamental motifs, such as tendrils and lotus petals, commonly found in pre-Islamic art, are prominently carved on these stones (Husni, S. Saryulis, et al.).

Based on early observations on the north and east coasts of Aceh, early Muslim grave markers carved in distinctive obelisk-like forms, locally known as Plak-Plieng, bear possible southern Indian stylistic overtones (Feener 1). Therefore, the shapes and motifs on the Plak-Plieng tombstone ornaments strongly influence pre-Islamic Hindu-Buddhist culture (Husni, Saryulis, et al. 59-88). The term Plak-Plieng was first mentioned by Montana, who adopted a local term from the locals, calling the tombstones at the Lamuri site as Plak-Plieng (Montana 77).

“Plak-Plieng,” which means open at the top and bottom, is associated with a floral motif with petals that open upwards and downwards on tombstones.

An overview of the various Lamuri tombstones can be seen in Figure 4 showing the types of ornaments on various tombstones at the Lamuri site. These ornaments are generally in the form of flowers, tendrils, and calligraphy as epitaphs, artistic entities with cultural significance. The headstone shape that resembles a menhir is found in the Hindu tradition. The Plak-Plieng tombstone is shaped like a pillar with a square or rectangular base, tapering upwards until the tip is rounded. These headstones appear in several variations, with typical types based on the specific elements of their finial shape (Maler et al. 122; Feener et al. 5). The Plak-Plieng tombstone ornaments at the Lamuri site are dominated by flowers, geometric, and/or calligraphy. The ornament is usually also supplemented with text containing verses of the Qur'an, the date of death, and the name of the person buried (Feener et al. 5).

Fig. 4: Variations of Lamuri tombstones with distinct shapes and symbolic ornaments (Raden et al. 2024)

In the Islamic world and Southeast Asian indigenous cultures, floral motifs symbolize vitality and aesthetic beauty. These symbols often represent beauty, life, and growth, reflecting the continuity of existence and the splendor of nature. Moreover, flowers hold profound spiritual significance, serving as emblems of divine connection and transcendence within these cultural contexts (Tahani 83). In the Hindu tradition, flowers are a symbol of spirituality that is connected to a high supernatural entity. In addition, flowers have an aesthetic meaning because flowers are often present as visual beauty that creates a harmonious and calming atmosphere. The use of flowers in Hindu religious practices is deeply embedded in scriptural traditions, notably the Vedas, which highlight their role in worship and spiritual connection (Tresna and Saputra 178; Desmond 258). In Hindu art and architecture, floral motifs are prominent, symbolizing fertility, life, and the harmonious interaction between humans and nature (Susanti et al. 75-76).

The tendril ornament symbolizes growth, development, and interconnectedness. Tendrils represent entities that expand, adapt, and relate to their surroundings, embodying the spirit of integration across elements of life. Their curved forms suggest flexibility and adaptability, while their balanced patterns imply stability and order. As symbolic forms, such ornaments convey cultural and historical meaning, serving as mediums of intergenerational communication and markers of collective knowledge (Katsevych). Beyond aesthetics, ornaments function as cultural guides, shaping behavior and mediating the internalization of cultural values (Valsiner 68).

Calligraphy in the Islamic tradition is a highly esteemed art form, as its written content often reflects expressions of devotion and reverence toward God. Since the emergence of Islam in the seventh century, Islamic calligraphy has played a central role in Muslim intellectual and artistic endeavors, transcending cultural, linguistic, and religious boundaries (Akin-Kivanç and Ellis). Calligraphic lettering functions not only as visual art and figural representation but also as a symbolic medium deeply rooted in religious, cultural, and aesthetic traditions (Raden et al. 133). Historically, calligraphy has been intrinsically linked to human existence, spirituality, and modes of communication, with its origins traceable to prehistoric times. In the context of Acehese tombstones, calligraphy serves both decorative and symbolic purposes. It enhances the aesthetic quality of the tombstones while

reflecting the high artistic sensibility of the Acehnese people, their craftsmanship, and the cultural importance of written language in honoring the memory of their rulers (Rosaguna et al. 86).

Ornaments in the form of flowers hold a significant place in traditional Southeast Asian art and aesthetics. There are at least five important types of floral ornaments commonly found in this cultural context: *bungong seuleupok* (lotus flower), *bungong geulima* (pomegranate flower), *bungong awan sitangke*—scientifically defined as a stylized floral motif characterized by spiral, cloud-like elements integrated with a central stem—*bungong pucok rebung*, a stylized floral motif derived from the form of a bamboo shoot, characterized by upward-pointing elements symbolizing growth, vitality, and spiritual renewal, and *on cirih* (betel leaf). It reflects Acehnese cultural values related to life cycles and continuity (Novianti et al. 147). Each of these floral motifs carries deep symbolic meaning, often associated with beauty, fertility, prosperity, and spirituality. The lotus flower, for example, symbolizes purity and enlightenment in many Southeast Asian cultures, while the pomegranate flower is linked to abundance and vitality (Dominas 113). These decorative elements are not merely ornamental but are embedded with layers of cultural, spiritual, and social values, reflecting the intricate relationship between nature and tradition in Southeast Asian societies (Indriati et al. 762).

Fig. 5: Lotus Flower (*Bungong Seuleupok*) motif (Raden et al. 2024)

Figure 5 shows the *bungong seuleupok* (lotus flower) motif on the waist of the tombstone. *Bungong seuleupok*, or lotus flower/*nymphaea*, symbolizes perseverance and spiritual growth, reflecting the idea that purity and renewal can emerge from difficult or impure conditions (Andeska et al. 356). *Bungong seuleupok* in Hinduism and Buddhism is often associated with purity, enlightenment, and spiritual awakening. Usually, the *bungong seuleupok* grows in muddy waters yet, this flower blooms beautifully. Therefore, *bungong seuleupok* is a symbol of purity, spirituality, resilience, and the ability to overcome various challenges.

Fig. 6: Pomegranate Flower (*Bungong Geulima*) motif (Raden et al. 2024)

Figure 6 shows the *bungong geulima* (pomegranate flower) motif on the waist and body of the Lamuri tombstone. In Greek and Roman cultures, the pomegranate symbolizes life and love and is associated with marriage rituals. In Greek tradition, the fruit is offered to the groom, whereas in Roman tradition the bride wears a wreath of pomegranate branches on her head. (Dominas 114). Novianti et al. argue that the *bungong geulima* motif is prominently featured in Acehnese architecture (Novianti et al. 148). The motif symbolizes fertility, abundance, and prosperity, with its cultural significance rooted in the natural characteristics of the pomegranate, namely its numerous seeds and perceived nutritional richness. Across various cultures, the pomegranate is widely regarded as a symbol of vitality, continuity of life, and enduring legacy (Nigro and Spagnoli 49).

Fig. 7: *Bungong Awan Sitangke* motif (Raden et al. 2024)

Figure 7 shows the *bungong awan sitangke* floral motif, which symbolizes both protection and cultural identity. The term *awan sitangke* derives from the Acehnese language and translates to “a single-stemmed cloud,” reflecting a poetic conceptualization commonly found in Acehnese decorative motifs, where natural elements are stylized to convey cultural symbolism and aesthetic values (Novianti et al. 149). This motif is associated with protection and prosperity, as it is traditionally linked to blessings in local customs (Maulin et al.). At the same time, it serves as a marker of cultural identity by reflecting indigenous flora and reinforcing the relationship between local values and the natural environment.

Fig. 8: Bamboo Shoots (*Bungong Pucok Rebung*) motif (Raden et al. 2024)

Figure 8 shows the motif of *bungong pucok rebung* or flower of *pucok rebung*, namely bamboo shoots in the form of young leaves at the end of the young (stem) bamboo, which is still very young and small. The term *pucok rebung* originates from the Acehnese language, meaning “bamboo shoot,” referring to the young sprout that grows from the root of the bamboo. Culturally, this motif symbolizes early-stage development, with the philosophical belief that a strong foundation in early education will shape good character in the future (Novianti et al. 147).

Fig. 9: Piper Betle (*Bungong on Ciri*) motif (Raden et al. 2024)

Figure 9 shows the piper betle motif (*bungong on ciri*). The ornament *on ciri* (sirih leaf/piper betle) is a plant with many benefits and advantages. Betle leaves in many cultural practices have a very important position, especially in ceremonies and social life (Rizal et al. 2; Yuli Astuti et al. 85). The piper betle

motif (*on ciring*) symbolizes core social values such as modesty, respect for guests, and the cultivation of peace and social warmth within the community (Sahputra and Rahmi 33).

Site of Circulation

Muslim artists create beauty by producing works that adhere to Islamic beliefs. They transform representational forms, such as human and animal figures, into vegetal, geometric, and calligraphic designs, allowing them the freedom to develop innovative artistic concepts. Tombstone artists in Lamuri combine vegetal concepts, represented by the *geulima* (pomegranate flower), which symbolizes beauty and fertility. The pomegranate (*Punica granatum*), known in Arabic as *al-rummān*, is a fruit originating from Persia and is mentioned in the Qur'an in Surah Al-An'am (verses 99 and 141) and Surah Ar-Rahman (verse 68) (Afroogh 14; Mansur et al. 70).

In addition to pomegranate, the vegetal concept often encountered is *bungong seuleupok* or *seuleupa* (lotus flower). The lotus flower, or *Padma*, was sacred in ancient Egypt, symbolizing the sun, beauty, and purity. Hindu and Buddhist cultures believe in the lotus as a symbol of knowledge, spirituality, and strength. The lotus further symbolizes spiritual purity, reflecting the ideal of human beings who maintain moral integrity despite worldly influences. (Elnashar et al. 95; Schiffer et al. 127) The lotus flower has been widely adapted into Islamic art through processes of Islamic acculturation and vernacular expression. In Islamic thought, all objects and creations in the visible and invisible universe originate from Allāh and reflect His divine attributes, such as beauty, harmony, balance, and perfection. God is the supreme creator of the universe, known and unknown to man (Kāzmī 126-27).

The floral motifs *bungong geulima* and *bungong seuleupok* symbolize fertility and beauty (Husni 224). The arrangement of floral ornaments, characterized by symmetrical patterns, embodies mathematical order and reflects the divine harmony inherent in the concept of Godhead (Purniati et al. 2097). Islamic ornaments, whether vegetal, geometric, or depicting human or animal forms, appear to have certain connotations or symbolize certain ideals or concepts,

such as well-being or cosmic forces, in Islamic art and architecture (Zahra and Safrizal Bin Shahir 126).

Based on the interaction between local traditions and external Islamic influences, the ornaments are shaped by cultural circulation through trade routes. Lamuri served as a significant hub on the maritime Silk Road from the 9th to the 16th centuries CE, with archaeological findings at Lamreh, recognized as the historical Lamri, revealing abundant ceramics and Muslim funerary steles that underscore active trade and cultural interactions with areas including China, India, and the Middle East (Daly et al. 120). The site of circulation reinforces the development of ornaments that become an integral part of local cultural identity. These ornaments not only serve aesthetic functions but also carry meanings and symbols related to Islamic spirituality. The spread and circulation of ornaments through trade routes and intercultural interactions add to the value and diversity of ornaments in Lamuri.

Site of Audiencing

Ornaments on Lamuri tombstones play an important role in connecting artworks with audiences who have different backgrounds and perspectives, especially in terms of culture, time, and social contexts that have developed over time. The *bungong geulima* (pomegranate) and *bungong seuleupok* (lotus flower) ornaments which were spiritual symbols for the people of the Lamuri region at that time also conveyed aesthetic and religious values to the community and its subsequent generations. *Bungong geulima* (pomegranate) symbolizes life and hope for a blessed life and closeness to God (Afroogh 14; Mansur et al. 70), while *bungong seuleupok* (lotus) symbolizes spiritual awakening and purity that relate to the physical world and the spiritual dimension (Elnashar et al. 25).

In contemporary contexts, the interpretation of these ornaments has extended beyond their original spiritual meanings. The ornaments on the Lamuri tombstones are now appreciated not only as historical elements but also as references for contemporary design and cultural heritage preservation. Contemporary designers see the ornaments on the Lamuri tombstones from an aesthetic perspective that is associated with the function and context of design and culture that are relevant

to the present. Thus, the ornaments of Lamuri tombstones could be treated as a bridge between the past and the future; this broadens the meaning of the relationship between art, spirituality, and local cultural identity. The preservation process of these ornaments can reveal the importance of cultural sustainability in preserving the visual heritage, values, and symbols embedded in the ornaments (Zahra and Safrizal Bin Shahir 119; Kāzmī 129).

Ornaments on Lamuri gravestones may be broadly understood, thus, not only as beautiful works of art but also as a medium of communication that can adapt to the times, inspiring and providing different interpretations for each generation. Across various cultures, gravestones function as a medium through which the deceased communicate with the living, transmitting cultural identity and values across generations. These markers commemorate the deceased while embodying the community's spiritual, cultural, and social values (Bada and Ulum 5420).

Also important to consider is how the Plak-plieng gravestones display geometric and abstract motifs that reflect the Lamuri Kingdom's Hindu-Buddhist heritage and spiritual values. These early designs, dated to the 11th–13th centuries CE, bear strong stylistic parallels with Hindu-Buddhist sacred architecture, indicating their local religious and cultural origins (Rosaguna et al. 81; Noval et al. 42). With the gradual introduction of Islam from the late 13th to 15th centuries CE, Islamic artistic elements such as arabesques and Qur'anic calligraphy began to appear, marking a transition in religious expression while retaining indigenous visual traditions (Akin-Kivanç and Ellis). The coexistence of pre-Islamic and Islamic motifs during this period illustrates a process of cultural adaptation rather than replacement. These ornaments thus represent a synthesis of spiritual meaning, local tradition, and external influence, reinforcing their relevance in contemporary cultural heritage (Schiffer et al. 127).

The existing Lamuri tombstones bear traces of broader cultural syncretism at its creation. The proof is that the tombstones incorporate elements of Islamic, Hindu-Buddhist, and local Acehnese visual culture (Husni, S. Saryulis, et al. 66). The decorative design and inscriptions on the Lamuri tombstones show expertise in art creation with very high aesthetic considerations. Geometric patterns, Arabic calligraphy, and floral motifs typical of Islamic funerary art characterize the decorative design and inscriptions of the Lamuri period (Saryulis et al. 65-72).

Cultural Continuity and Contextual Transformation in Lamuri Tombstones Ornaments

The ornaments of Lamuri gravestones link artworks with diverse audiences across cultures and eras. Floral motifs such as the pomegranate and lotus symbolize life, hope, spiritual awakening, and purity, bridging the physical and spiritual realms. Over time, the interpretation of these ornaments has evolved, and they are now valued for both their spiritual significance and aesthetic appeal, influencing contemporary design and cultural heritage preservation. These ornaments connect past and present, reflecting the interplay of art, spirituality, and cultural identity. The Plak-Plieng gravestones, with their geometric and abstract motifs, illustrate Lamuri's Hindu-Buddhist heritage and Islamic incorporation. This continual adaptation underscores dynamic cultural exchange and highlights the ornaments' role in shaping and preserving the region's visual and spiritual heritage.

ACKNOWLEDGEMENTS

Appreciation and gratitude to the Directorate of Research and Community Service, Director General of Strengthening Research and Development, Ministry of Research, Technology and Higher Education for financing Fundamental-Regular Research activities with the title "Digitization of Batee Jeurat Ornaments as Cultural Heritage of the Acehnese Community," Fiscal Year 2024 DIPA Number: 023.17.1.690523/2024 01st Revision, dated February 4, 2024 and SPPK Number: 033/E5/PG.02.00.PL/2024. Thank you also to the Institute for Research and Community Service of the Indonesian Institute of the Arts (ISI) Surakarta for assisting this research activity through the Research Derivative Contract Number: 1056.C/IT6.2/PT.01.03/2024 dated June 14, 2024.

WORKS CITED

- Afroogh, Mohammad Reza. "Pomegranate and Its Properties According to the Holy Quran." *Research Journal of Food and Nutrition*, vol. 3, no. 4, 2019, pp. 14–17, doi.org/10.22259/2637-5583.0304003.
- Akin-Kivanç, Esra, and Richard William Ellis. "Islamic Calligraphy." *Islamic Studies*, Oxford UP, 2025, doi.org/10.1093/obo/9780195390155-0313.
- Andeska, Niko, et al. "Inventarisasi Ragam Hias Aceh Pada Iluminasi Mushaf Al-Quran Kuno Koleksi Pedir Museum Di Banda Aceh." *Gorga : Jurnal Seni Rupa*, vol. 8, no. 2, Nov. 2019, p. 351, doi.org/10.24114/gr.v8i2.15134.
- Bada, Erdoğan, and Ömer Gökhan Ulum. "My Culture Is Engraved on My Tombstone." *Journal of Human Sciences*, vol. 13, no. 3, Dec. 2016, p. 5407, doi.org/10.14687/jhs.v13i3.4246.
- Daly, Patrick T., et al. "The Historic Trading Port of Lamri on the North Sumatran Coast." *Bulletin de l'Ecole Française d'Extrême-Orient*, vol. 105, no. 1, 2019, pp. 115–44, doi.org/10.3406/befeo.2019.6298.
- Dedy Afriadi, et al. "Transformation of Ornaments in Aceh Traditional House." *IICACS : International and Interdisciplinary Conference on Arts Creation and Studies*, vol. 3, Apr. 2020, pp. 200–09, doi.org/10.33153/iicacs.v3i1.33.
- Desmond, Ray. "Gardening In India." *The European Discovery of the Indian Flora*, Oxford UP, Oxford, , 1992, pp. 258–86, doi.org/10.1093/oso/9780198546849.003.0019.
- Dominas, Konrad. "Between Myth and Literature. The Symbolism of the Pomegranate in Ancient Mythology." *Studia Filologiczne*, 2020, pp. 110–17, doi.org/10.25951/4265.
- Elnashar, Elsayed Ahmed, et al. "Textile Patterns Based on Ancient Egyptian Ornaments." *Applied Researches in Technics, Technologies and Education*, vol. 4, no. 2, 2016, pp. 92–104, doi.org/10.15547/artte.2016.02.002.
- Feener, R. Michael. "CHAPTER I: The Acehnese Past and Its Present State of Study." *Mapping the Acehnese Past*, edited by Michael Feener et al., 1st ed., vol. 268, BRILL, 2011, pp. 1–24, doi.org/10.1163/9789004253599_002.
- . "Islamisation and the Formation of Vernacular Muslim Material Culture in 15th-Century Northern Sumatra." *Indonesia and the Malay World*, vol. 49, no. 143, Jan. 2021, pp. 1–41, doi.org/10.1080/13639811.2021.1873564.
- Hasanah, Ida. "Analysis on the Important Value of Archaeological Resources at the Lamlagang Site, Banda Raya District, Banda Aceh." *Indonesian Journal of Islamic History and Culture*, vol. 2, no. 2, Nov. 2021, pp. 284–308, doi.org/10.22373/ijihc.v2i2.1333.
- Hayati, Nurul. "Jejak Kerajaan Lamuri Di Lamreh Aceh Besar, Lintas Peradaban Dari Prasejarah, Hindu, Hingga Islam." *Serambinews.Com*, 15 Feb. 2016, aceh.tribunnews.com/2016/02/15/jejak-kerajaan-lamuri-di-lamreh-aceh-besar-lintas-peradaban-dari-prasejarah-hindu-hingga-islam.
- Husni, Amir, Saryulis Saryulis, et al. "An Investigation of Archaeological Remains at Lamreh Site, Aceh, Indonesia and Their Context Within the Lamuri Kingdom." *International Journal of Asia Pacific Studies*, vol. 15, no. 2, July 2019, pp. 59–88, doi.org/10.21315/ijaps2019.15.2.3.
- Husni, Amir. *Warisan Sejarah Pidie Jaya: Abad 15 Hingga Awal Abad Ke-20 Masehi*. Edited by Muhajir Al-Fairusy, Lhee Sagoe Press, 2022.

- Ibrahim, Husaini, et al. "Early Islam of Lamuri Site Based on Archaeological Evidence." *Archaeological Research in Asia*, vol. 29, Mar. 2022, p. 100350, doi.org/10.1016/j.ara.2022.100350.
- Indriati, Mefa, et al. "Frieze Pattern on Siak Weaving Motifs and Their Implementation in Mathematics Learning." *JNPM (Jurnal Nasional Pendidikan Matematika)*, vol. 6, no. 4, Dec. 2022, p. 761, doi.org/10.33603/jnpm.v6i4.7711.
- Ismail, Muhammad Uzair, et al. *Islamic Art Influences on Several Batu Aceh Gravestones in Sumatra and the Malay Peninsular: Revisited*. 2022, api.semanticscholar.org/CorpusID:254704299.
- Katsevych, Olha. "Ornament as Symbolic Form of Culture." *National Academy Of Managerial Staff Of Culture and Arts Herald*, no. 1, Apr. 2023, doi.org/10.32461/2226-3209.1.2023.277644.
- Kāzmī, Latīf Hussaīn Shāh. "Islāmic Aesthetics: Art and Beauty." *Philosophy and Progress*, Oct. 2022, pp. 119–44, doi.org/10.3329/pp.v69i1-2.60186.
- Lambourn, Elizabeth. "From Cambay to Samudera-Pasai and Gresik—the Export of Gujarati Grave Memorials to Sumatra and Java in the Fifteenth Century C.E." *Indonesia and the Malay World*, vol. 31, no. 90, July 2003, pp. 221–84, doi.org/10.1080/1363981032000165903.
- . "The Formation of the Batu Aceh Tradition in Fifteenth-Century Samudera-Pasai." *Indonesia and the Malay World*, vol. 32, no. 93, July 2004, pp. 211–48, doi.org/10.1080/1363981042000320143.
- . "Tombstones, Texts, and Typologies: Seeing Sources for the Early History of Islam in Southeast Asia." *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, vol. 51, no. 2, 2008, pp. 252–86, doi.org/10.1163/156852008X307447.
- Lamreh, Aceh Besar Regency, Aceh. *Google Earth*. Google, 2025, earth.google.com/. Accessed 08 May 2025
- Maler, Wani, et al. "Comparison Between Barus and Plak-Pling Tombstones Based on Analysis of Motif Design." *Bulletin Of The Geological Society Of Malaysia*, vol. 70, no. 1, Nov. 2020, pp. 119–24, doi.org/10.7186/bgs70202009.
- Mansur, Sugeng Ali, et al. "Kandungan Buah Delima (Punica Granatum L.) Dalam Perspektif Al-Qur'an, Sunnah, Dan Sains." *Proceedings of International Pharmacy Ulul Albab Conference and Seminar (PLANAR)*, vol. 2, Dec. 2022, p. 69, doi.org/10.18860/planar.v2i0.2128.
- Maulin, Siti, et al. "Makna Motif Ragam Hias Pada Rumah Tradisional Aceh Di Museum Aceh." *Jurnal Ilmiah Mahasiswa Pendidikan Seni, Drama, Tari & Musik*, vol. IV, no. 1, Feb. 2019, pp. 78–96.
- Montana, Suwedi. "Nouvelles Données Sur Les Royaumes de Lamuri et Barat." *Archipel*, vol. 53, no. 1, 1997, pp. 85–95, doi.org/10.3406/arch.1997.3393.
- Nigro, Lorenzo, and Federica Spagnoli. "Pomegranate (Punica Granatum L.) from Motya and Its Deepest Oriental Roots." *Vicino Oriente*, vol. 22, 2018, pp. 49–90, doi.org/10.53131/VO2724-587X2018_4.
- Ningsih, Widya Lestari, and Nibras Nada Nailufar. "Kerajaan Lamuri, Cikal Bakal Kesultanan Aceh Darussalam." *Kompas.Com*, 2021, www.kompas.com/stori/

- read/2021/11/08/140000179/kerajaan-lamuri-cikal-bakal-kesultanan-aceh-darussalam.
- Noval, Muhammad, et al. "Tombstone of Plak Pleng: New Finding in Lamreh, Aceh Besar, Indonesia." *Jurnal Arkeologi Malaysia (JAM)*, vol. 31, no. 2, Sept. 2018, pp. 41–49.
- Novianti, Yenny, et al. "Ornamen Rumah Adat Aceh Utara Dalam Terminologi Arsitektur." *Arsir*, vol. 6, no. 2, Jan. 2023, p. 136, doi.org/10.32502/arsir.v6i2.5282.
- Permatasari, I., et al. "The Correlation between Mangrove Density and Suspended Sediment Transport in Lamreh Estuary, Mesjid Raya Subdistrict, Aceh Besar, Indonesia." *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, vol. 216, Dec. 2018, p. 012004, doi.org/10.1088/1755-1315/216/1/012004.
- Purniati, Tia, et al. "Ethnomathematics Study: Learning Geometry in the Mosque Ornaments." *International Journal on Advanced Science, Engineering and Information Technology*, vol. 12, no. 5, Sept. 2022, pp. 2096–104, doi.org/10.18517/ijaseit.12.5.17063.
- Raden, Agung Zainal Muttakin, et al. "Iconography: Sundanese Calligraphy as Artistic Expressions of Identity." *Harmonia: Journal of Arts Research and Education*, vol. 23, no. 1, June 2023, pp. 132–40, doi.org/10.15294/harmonia.v23i1.37716.
- Raden, Agung Zainal Muttakin, et al. *Field Observation of Lamuri Burial Complex*. 2024.
- . *Field Observation of Lamuri Tombstone Variations with Symbolic Ornaments*. 2024.
- . *Field Observation of Lotus Flower (Bungong Seuleupok) Motif on Lamuri Tombstones*. 2024.
- . *Field Observation of Pomegranate Flower (Bungong Geulima) Motif on Lamuri Tombstones*. 2024.
- . *Field Observation of Bungong Awan Sitangke Motif on Lamuri Tombstones*. 2024.
- . *Field Observation of Bamboo Shoots (Bungong Pucok Rebung) Motif on Lamuri Tombstones*. 2024.
- . *Field Observation of Piper betle (Bungong On Ciri) Motif on Lamuri Tombstones*. 2024.
- Rahman, Aulia, et al. "Pelestarian Warisan Sejarah Budaya Berbasis Masyarakat Di Kabupaten Aceh Tamiang ." *Seminar Nasional Peningkatan Mutu Pendidikan*, 2020, pp. 1–6.
- Ricklefs, M. C. *A History of Modern Indonesia since C. 1200*. 3rd editio, Stanford UP, Stanford, California, 2001.
- Rizal, Khairul, et al. "Encouraging Communities' Creativity in Utilizing Betel Leaf as a Traditional Aceh Wedding Ornament." *International Review of Community Engagement*, vol. 1, no. 1, Apr. 2024, pp. 1–5, doi.org/10.62941/irce.v1i1.27.
- Rosaguna, Rajes Ikhlas, et al. "Aesthetics of Plak-Plieng Gravestone of Lamuri Kingdom Aceh: A Study According to Susanne Knauth Langer's Aesthetic Concept." *JUPIIS: JURNAL PENDIDIKAN ILMU-ILMU SOSIAL*, vol. 16, no. 1, June 2024, pp. 79–90, doi.org/10.24114/jupiis.v16i1.55815.
- Rose, Gillian. *Visual Methodologies: An Introduction to Researching with Visual Materials*. 4th ed., SAGE, 2016.
- Sahputra, Zulhadi, and Mujibatur Rahmi. "Analisis Ragam Hias Dan Pemaknaannya Pada Arsitektur Rumah Tradisional Di Desa Lambunot, Aceh Besar." *Jurnal Sositologi*, vol. 22, no. 1, Mar. 2023, doi.org/10.5614/sostek.itbj.2023.22.1.3.

- Saputra, M. Iqbal. "Ekspresi Plak Pleng Pada Interior Ruang Tamu: Penciptaan Kriya Dengan Pendekatan Eksplorasi Atas Ornamen Kerajaan Lamuri." *Bercadik: Jurnal Pengkajian Dan Penciptaan Seni*, vol. 5, no. 2, Apr. 2022, doi.org/10.26887/bcdk.v5i2.2491.
- Saryulis, et al. "Reka Bentuk Dekorasi Dan Ragam Hias Pada Batu Nisan Aceh Di Tapak Lamreh Aceh Besar, Aceh, Indonesia (Decorative Design and Ornamental Variety of Acehese Tombstones at Lamreh Aceh Besar, Aceh, Indonesia)." *Jurnal Arkeologi Malaysia*, vol. 33, no. 1, 2020, pp. 65–72.
- Satria, Dedy. "Batu Nisan Tipe Lamuri –PlangPleng' Gano – Lamdingin." *Berkala Arkeologi Sangkhakala*, vol. 24, no. 2, Nov. 2021, pp. 87–106, doi.org/10.24832/bas.v24i2.458.
- Schiffer, Lia Rosmala, et al. "Pengaruh Akulturasi Pada Makna Ornamen Bunga Teratai Di Mihrab Masjid Sang Cipta Rasa Cirebon." *Jurnal Ilmiah Desain & Konstruksi*, vol. 18, no. 2, Dec. 2019, pp. 124–39, doi.org/10.35760/dk.2019.v18i2.2581.
- Schwitter, Raphael. "Funkelnde Buchstaben, Leuchtende Verse: Die Materialität Der Inschrift Und Ihre Reflexion In Den Carmina Latina Epigraphica." *Antike Texte Und Ihre Materialität*, De Gruyter, 2019, pp. 119–38, doi.org/10.1515/9783110641042-007.
- Sheppard, Anne. *Aesthetics: An Introduction to the Philosophy of Art*. Oxford UP, 1987, <https://books.google.co.id/books?id=ZYCcAQAAQBAJ>.
- Sunarto, Bambang. "Comparative Study in the Paradigm of Art Research and Art Creation." *Creativity Studies*, vol. 16, no. 2, Sept. 2023, pp. 604–23, doi.org/10.3846/cs.2023.16789.
- Suprayitno, Suprayitno. "Acehese Tombstones in Southeast Asia: Chronology and Typology." *International Society for the Study of Vernacular Settlements*, vol. 10, no. 11, Nov. 2023, pp. 364–75, doi.org/10.61275/ISVSej-2023-10-11-23.
- Susanti, Retno, et al. "Motif Flora Dan Fauna Pada Candi Hindu Masa Kedatuan Sriwijaya Untuk Pembelajaran Sejarah." *Jurnal Penelitian Agama Hindu*, vol. 9, no. 1, Jan. 2025, pp. 71–94, doi.org/10.37329/jpah.v9i1.3609.
- Tahani, Mohammad Nasser AL-Arifi. "Decorative Aesthetic Aspects and Their Use in Islamic Architecture." *Al-Academy*, no. 107, Mar. 2023, pp. 77–92, doi.org/10.35560/jcofarts107/77-92.
- Taylor, Jean Gelman. *Indonesia: Peoples and Histories*. Yale UP, 2003.
- Tresna, I. Gusti Ngurah Agung Panji, and I. Made Gede Nesa Saputra. "The Symbolic and Spiritual Role of Flowers in Hindu Religious Rituals in Bali: A Qualitative Analysis." *Vidyottama Sanatana: International Journal of Hindu Science and Religious Studies*, vol. 8, no. 2, Oct. 2024, pp. 176–82, doi.org/10.25078/vidyottama.v8i2.3618.
- Valsiner, Jaan. "Ornamented Worlds and Textures of Feeling: The Power of Abundance." *Outlines. Critical Practice Studies*, vol. 10, no. 1, 2008, pp. 67–78, tidsskrift.dk/outlines/article/view/1967.
- Yuli Astuti, et al. "Pelestarian Adat Dan Budaya Aceh Melalui Pelatihan Ranup Meususun Pada Generasi Milenial." *KREATIF: Jurnal Pengabdian Masyarakat Nusantara*, vol. 3, no. 2, May 2023, pp. 84–90, doi.org/10.55606/kreatif.v3i2.1472.
- Yuzaili, Nasral. "Hiasan Dan Kaligrafi Makam Shadrul Akabir 'Abdullah Di Kabupaten Aceh Utara." *Melayu Arts and Performance Journal*, vol. 1, no. 2, Oct. 2018.

Zahra, Fatima, and Safrizal Bin Shahir. "Spiritual Aesthetics of Islamic Ornamentation and the Aesthetic Value in Islamic Architecture." *Journal of Islamic Thought and Civilization*, vol. 12, no. 1, June 2022, pp. 164–75, doi.org/10.32350/jitc.121.08.

Bambang Sunarto (bambangsunarto@isi-ska.ac.id) is a professor of Art Philosophy, specializing in aesthetics, semiotics, and the integration of artistic practice and theory. He is affiliated with the Indonesian Institute of the Arts (ISI) Surakarta, Indonesia.

Agung Zainal Muttakin Raden (agung.zainalmr@unindra.ac.id) is a lecturer and researcher in Visual Communication Design at the Faculty of Language and Arts, Universitas Indraprasta PGRI, Jakarta, Indonesia, with research interests in Nusantara manuscript adaptation, Sundanese script, typography, and interdisciplinary art and culture studies.

Agung Purnomo (agpnomo@gmail.com) is a lecturer in the Interior Design Study Program at the Faculty of Fine Arts and Design, Indonesian Institute of the Arts Surakarta, Indonesia, specializing in the interior design of conservation and heritage buildings.

Andra Arie Anto (andra.arieanto@unindra.ac.id) is a doctoral student specializing in Architecture at the Postgraduate Program of the Indonesian Institute of the Arts (ISI) Surakarta, Indonesia, where his academic work focuses on advanced architectural studies and research.

‘Our Silent Slavery, Our Silent Martyrdom’: The Janus-Facedness of Silence as a Feminist Rhetorical Art

Nicko Enrique L. Manalastas

University of the Philippines Diliman

ABSTRACT

In this essay, I investigate how silence, that is, remaining silent and choosing when to break it, is as conscious and powerful a rhetorical act as speaking. The discussion is placed in the context of the 2024 case of Tessa Luz Reyes-Sevilla, a military wife in the Philippines who spoke out against the verbal and emotional abuse she and her children received from her husband, a military officer who was supposed to be appointed to the rank of Brigadier General in the Armed Forces of the Philippines. I argue that although silence may be imposed on women like Tessa Luz Reyes-Sevilla by certain dominant institutional structures and practices such as the patriarchal order and the traditional familial system, it still proves to be a cogent source of female empowerment and agency.

Keywords: Silence, rhetorics, Philippines, domestic abuse, feminist rhetoric

Introduction

Moving from silence into speech is for the oppressed, the colonized, the exploited, and those who stand and struggle side by side, a gesture of defiance that heals, that makes new life and new growth possible.

– bell hooks, *Talking Back*

In the Philippines, “17.5% of Filipino women aged 15-49 have experienced any form of physical, sexual, and emotional violence from their intimate partners” (Philippine Commission on Women, “Violence against Women”). This means that, as of the 2020 national census, roughly around 1.74 million Filipino women

have experienced some form of sexual abuse and violence (Philippine Statistics Authority, “2020 Census of Population and Housing”). According to Statista:

Among those who experienced physical violence, their current and former husbands or intimate partners were identified as the leading perpetrators of such abuse. [. . .] [I]t remains important to note [however] that some victims may not be included in these figures as *they may not feel comfortable enough to go to the authorities*. According to the same survey [conducted by Statista in 2022], *more than a quarter of the women surveyed never sought help or never told anyone after they experienced both physical and sexual abuse*. (“Number of minor victims of sexual violence”, emphasis mine; see also Philippine Statistics Authority, “National Demographic and Health Survey”)

The significant number of violence against women (VAW) cases is therefore pressing, given that some of the victims who experienced domestic abuse and violence chose to remain silent. And most of the time, victims of VAW remain silent to ensure not only their own protection from their spouses or partners but also the protection of their children (Philippine Statistics Authority, “National Demographic and Health Survey”). It is only when this silence is broken that we are able to see and fully grasp the extent of violence and trauma that VAW victims endured while in their abusive relationship. Breaking this “silence” is therefore a powerful and symbolic act. It is, above all, deliberate and cathartic. Blair describes it as “the power women can hold—[the] violence [of which] is symbolic, encouraging not real-life murder but emotional release” (“Female Rage”). In a similar vein, Cheryl Glenn characterizes “silence” as a “specifically feminist rhetorical art, often one of resistance [. . .] despite the fact that our talkative western culture equates speech with civilization itself, gendering speaking as masculine and silence as feminine” (262). Classical rhetorical theory, in this regard, highlights the speaking subject as the wielder of conversational power through language, thereby marking the non-speaking subject as powerless and weak. In a patriarchal society then, this unequal power dynamic gets translated into the gendered ways of doing language in that the speaking subject is constructed as male, while the non-speaking subject—powerless, weak, and silent—is constructed as female. As Paolena Comouche pointed out, “[w]ith the historical silencing of

women, rhetorical theories of speech exist within a masculinized context that has been strategically designed for the benefits of men” (3). Contrary to classical rhetoric, however, I reaffirm Glenn’s and Blair’s position in this essay that silence, (i.e., remaining silent and choosing *when* to break it), is as conscious and powerful a rhetorical act as speaking.

To demonstrate that silence is indeed a conscious and powerful rhetorical act, I will use the recent case of Tessa Luz Reyes-Sevilla—a military wife who broke her silence and spoke up about the mental and physical abuse she and her children received from her husband, Ranulfo Sevilla, a military officer of the Armed Forces of the Philippines (AFP) who was supposed to be appointed as Brigadier General of the AFP last March 2024 (Cayabyab, “Abused’ wife blocks CA promotion of AFP general”; Ramos, “Army wife convinces lawmakers to defer general’s promotion”)—as my rhetorical artifact (see “Abused’ wife blocks AFP exec’s confirmation at CA”). I will specifically look into her press releases and television interviews from March 2024, selections of which will be provided throughout the essay.

By and large, the objective of this paper is to investigate the notion of “silence” as a powerful rhetorical act and the attendant social, political, and gendered discourses that mark it as a deeply feminist and resistant rhetorical strategy. Specifically, this essay answers the following questions: How does Reyes-Sevilla characterize her own silence? What motivations (and situational constraints) prompted her silence and eventual “speaking out”? Does silence have to be broken for it to have power? Or can silence, on its own, carry power?

Silence as a Rhetorical Art in Classical and Feminist Rhetoric

Silence has never figured prominently in classical rhetoric where emphasis was (and still is) given on the activity of speaking. As Glenn explains, “[t]o imagine a rhetoric of silence might seem peculiar, given the Western tendency to overvalue speech and speaking out” (263). This “Western tendency” was, after all, a product of the patriarchal cultures of the Greeks and the Romans who had developed their own rhetorical traditions suited for and only taught to the male citizens of the state (Kristeva 279-82). Cameron, in a similar vein, observed the same patriarchal underpinning in traditional societies, saying that

In the field of public speaking and rhetoric, it is taboo and custom we are dealing with above all. [And] in traditional societies, restrictions may be formulated as rules with serious penalties attached to violation: anthropologists have reported societies, for instance, where women are forbidden to speak outside the private house, or in the presence of male relatives and superordinates, or where they must avoid certain words and expressions. (4)

Caren Kaplan even goes on to say that the societal preference for women’s silence “is connected with the patriarchal definition of ideal femininity. ‘Silence gives the proper grace to women,’ Sophocles writes in *Ajax*” (67). To be a woman, then, is to be silent, and as Mwangi said: “Silence *is* a woman”. All of these go to show that, in rhetorical study, the act of speaking and its inverse, silence, are both deeply gendered activities. Speaking has always been equated with masculinity and silence with femininity, and society at large has continuously reinforced this dichotomy by

[. . .] accept[ing] as natural this abstract identification of *woman* = *silence* and the complementary imaging of women’s speech as whispered, subvocal, the mere escape of trapped air . . . shhhhhhhh.
(Kaplan 65, emphasis mine)

Because of this, women’s voices have been suppressed, unheard, and othered throughout the course of history. Generally, women’s experiences have been silenced in part by the practices enforced by not only the dominance of male-centric thinking but also the preposterous notion that the male experience is *the* universal experience, e.g., the use of “he” as the gender-neutral pronoun (Cameron, *The Feminist Critique of Language*; see also Kristeva, *Language the Unknown*). Taken further, languages have even been underpinned by misogynistic tendencies by designating certain derogatory lexemes as feminine (see, for example, the case of Spanish in Anzaldúa, “How to Tame a Wild Tongue” and English in Lakoff, *Language and Woman’s Place*).

While this much is true, Glenn contends that some forms of silence are done by women as strategic and resistant rhetorical acts (262). Glenn even goes as far as

saying that, as a rhetorical act, silence is anything but inaction and weakness. As Glenn argues:

Although some silences are, indeed, unproductive or passive, not all are; but whether it is a forced position or a tactical choice, it carries meaning. *Silence is not, in itself, necessarily a sign of powerlessness or emptiness*; it is not the same as absence; and silencing for that matter, is not the same as erasing. Like the zero in mathematics, silence is an absence with a function. (263, emphasis mine)

Silence, in the sense Glenn points out, is therefore *not* the inverse of speaking. If anything, silence should be characterized as being on the same level of rhetorical potency and usage as speaking, if not completely *complementary* to it. As Glenn pointed out:

Silence [. . .] reveals speech at the same time that it enacts its own sometimes complementary rhetoric. [. . .] Silence is every bit as important as speech, that the unspoken offers us an as yet underexamined rhetorical art. (*Unspoken* 3-4)

In other words, it is an equally powerful tool as speaking because by being silent, we are already stating a position—and a meaningful one at that. It just so happens that silence has been categorized as inferior to speaking because it has long been equated with femininity, the sex deemed inferior—problematic as it may be—in patriarchal societies. As Comouche opines in *Feminist Rhetorics: Theory and Practice of Strategic Silence*:

Women are commonly expected to display qualities of submission and passivity, which often include being silent. For upper class women in the west, such qualities were frequently celebrated as the key characteristics a “proper lady” should have, (even though actual women’s lived realities frequently contradicted these imperatives), ultimately defining traditional perceptions and expectations of womanhood across a range of classes, cultures, and time periods. (10)

In the West, then, silence and speech socially and rhetorically index the passivity and power of one's gender, respectively.

Moving forward, Glenn touches on the presence of agency and power behind rhetorical silences. Taking the case of Anita Hill as an example, Glenn asserts that "women [like Anita Hill] recognized immediately how gendered power differentials continue to determine who gets to speak out, who should remain silent, who gets to decide—and when" (267). Anita Hill, it may be remembered, spoke out against then-nominee Clarence Thomas during his U.S. Supreme Court confirmation hearings in 1991, testifying that she had been sexually assaulted by him when he was just chair of the Equal Employment Opportunity Commission (Gross, "Anita Hill Started A Conversation"; see also Ferrara, "Not a Sprint"). Here we can see how silence, although forced in the case of Hill, was nevertheless deployed as a strategic rhetorical act in that Hill was consciously aware that her speaking out would be to the detriment of her safety, well-being, and political career and that being silent was her way of consciously reaffirming the gendered biases and power imbalances in American politics (Glenn 283). Hill's rhetorical silence, in this regard, was "strategically used as an empowered action," co-opting what would have otherwise been construed as female submissiveness and passivity as "a form of control, a demonstration of resistance to domination, [and] a refusal to comply with authority" (Comouche 7).

In a similar vein, Christine Blasey Ford, a professor at Palo Alto University in the U.S., broke her silence and spoke out against then-nominee Brett Kavanaugh during his Supreme Court confirmation hearings in 2018, testifying that he "grop[ed] her and tr[ied] to take her clothes off when they were both attending suburban Maryland high schools in the early 1980s" (Anderson, "Who Is Christine Blasey Ford"; see also Brown, "California professor"). Similar to the case of Hill, Christine Blasey Ford waited for decades before breaking her silence, using the most opportune time when her assaulter, i.e., Brett Kavanaugh, was in a position to be questioned regarding his ethical and moral stances vis-à-vis American political issues (Brown, "California professor"). Hill's and Ford's rhetorical silences, in this case, were characterized by their subsequent "perforations" or breaking. As Glenn reminds us: "Silence relies on the *impending* perforation of speech [while] speech depends on its own renunciation" (*Unspoken* 7, emphasis mine). In other words,

the rhetorical act of silence is anything but “a lamentable essence of femininity” or essentially a “trope for oppression, passivity, emptiness, stupidity or obedience” (Gleen, *Unspoken* 2). If anything, rhetorical silence is, as mentioned earlier, strategic and always in contact with systems of power, unsettling the expected relations of power between men and women in an otherwise patriarchal social context. This valuation of rhetorical silence—as a necessary antecedent to speaking out and as an “inherently rhetorical [act] as purposeful speech” (Comouche 7)—is unsurprising since it traces its roots within a broader history of queer, feminist, and racial liberation and equality movements in the latter half of the 20th century. As Patti Duncan observes in *Tell this Silence*:

Since the late 1960s and early 1970s, feminist and African American, Asian and Pacific Islander American, Native American, and Latino/a and Chicano/a activist leaders have advocated to their constituencies the importance of “finding a voice,” of “speaking out” against oppression and injustice, and of moving away from the silences that may imply consent to subjugation, as well as to the maintenance of dominant power. (7)

Employing Silence in the Philippine Context: An Example

While the notion of silence as a rhetorical act has been scrutinized pervasively and comprehensively in Western rhetorical literature, the same may not be said in the context of the Philippine rhetorical tradition. If anything, the current body of rhetoric studies in the Philippine context largely revolves around the rhetorical practices of national politicians like then-Presidents Rodrigo Duterte and the underlying ideological positions which they employ (see, for example, Navera, “War on Terror,” “Metaphorizing Martial Law,” “Belligerence as Argument,” “The President as Macho” 187-202). In Gene Navera, for example, then-President Rodrigo Duterte’s rhetoric of toxic masculinity and machismo was proven to be institutional and that his rhetoric was, in fact, anything but novel vis-à-vis the long line of Philippine presidential discourse throughout history (“The President as Macho”). Navera shows that in the Philippines, rhetoric studies has long been political in nature and has allotted significant focus on the rhetorical act of speaking as opposed to its complement: silence.

Nimrod Delante, however, addresses this gap in the literature by looking into the rhetorical practices of six Filipino domestic workers (FDWs) in Singapore and argues that

[...] the rights of many domestic workers to express their opinions and to reason out are almost always silenced due to their abusive employers, unscrupulous agents, the fear of losing their jobs, and other forms of exploitation. (1)

Gwen, a Filipina domestic worker and one of Delante's six case studies, for example, employed silence when she was the subject of her employer's anger and mistrust, saying that "[she] keep[s] quiet and [...] just pray[s] to God to guide [her] and give [her] more patience and strength [because she] need[s] to sacrifice for [her] family back home" (7). In a similar vein, Beth, another Filipina domestic worker in Delante's study, revealed that on one occasion, her employer told her that she would be replaced if she "can't keep [her] mouth shut", reprimanding Beth to "keep silent [and] [...] do [her] job. No answering back" (10).

Both of these case studies, however, do not necessarily mean that the silence Filipina domestic workers employed as a rhetorical practice is "a sign of powerlessness or emptiness" (Glenn 263). As a matter of fact, the rhetorical silences employed by Gwen and Beth—along with those of the four other Filipina domestic workers studied by Delante—were direct outcomes of "expressing resistance to a hegemonic force (e.g., the position of the employer as a higher entity in the domestic space" (Delante 14). Gwen's silence, for example, was triggered when she "reason[ed] out to her employer by explaining that the budget she leaves her with is not enough to do the errands [that the employer] wants her to do while she is away" (Delante 7). Beth's silence, on the other hand, was a response to her employer's screaming when Beth "advised her employers to stop bringing food into their bedroom" to stop ants from "attack[ing] their bedroom" (Delante 10). By and large, these cases show how silence can be employed strategically to navigate the precarious gendered, racialized, and classed conditions of Filipina migrants (Barber 93).

Contextualized within the Japanese rhetorical tradition, Gwen's and Beth's silence in Delante's study prove unsurprising. In Japanese culture, for example, silence plays a key role in "convey[ing] defiance and estrangement" as well as establishing truthfulness where "the spoken word was discouraged" (Jones 18-20, see also Lebra 126). Silence, in this regard, carries as much weight in meaning as spoken communication, signifying the subject's defiance not only to participate in the politics of the communicative situation but also to assert one's truthfulness.

Let us now turn to how rhetorical silence is employed by another class of marginalized and oppressed group, i.e., battered wives, by looking at the case of Tessa Luz Reyes-Sevilla.

A Mother's Silence: The Case of Tessa Luz Reyes-Sevilla

In March 2024, the case of Tessa Luz Reyes-Sevilla sparked national interest when she and her 12-year-old daughter went to the Senate to block the Commission on Appointments' nomination of her husband, Ranulfo Sevilla, to the rank of Brigadier General in the Armed Forces of the Philippines, claiming that she and her children were victims of domestic abuse and that "her husband does not deserve to be promoted [. . .] to be a general [. . .] because it was [her] belief that a general should be accountable to the people" (Abarca, "'Abused' wife blocks promotion of Army official at CA"). Aside from the issue of domestic abuse, Reyes-Sevilla also said that "her husband [. . .] gave only P2,000 in financial assistance for their two children and flaunted his extramarital affair by bringing his mistress to the AFP camp" (Cayabyab, "'Abused' wife blocks CA promotion of AFP general"). All of these domestic issues Reyes-Sevilla had to endure "for too long" and "that she has been *silent long enough*" (Abarca, "'Abused' wife blocks promotion of Army official at CA", emphasis mine).

Reyes-Sevilla's response to domestic abuse is nothing short of surprising, as "silence" has long been observed to be a telling "response to violence and terror" (Gammeltoft 428). Her silence, in this regard, is part of a broader culture of silence, particularly among Asian women and victims of domestic and sexual violence (Gammeltoft 429, Waller & Forinder 12, McAlister et al. 1157). "Among

Tamil and Sinhala victims of violence,” for example, “the lasting effect that one often witnesses is a sort of stunned repose settled upon individuals and groups” (Daniel 121). Even during the aftermath of the partition of India and Pakistan, a culture of silence reigned among the people about the cases of sexual violence that resulted from the event. As Veena Das observes:

[. . .] a zone of silence [was present] around the event. This silence was achieved either by the use of language that was general and metaphoric but that evaded specific description of any events so as to capture the particularity of their experience, or by describing the surrounding events but leaving the actual experience of abduction and rape unstated. (84)

In her case, Reyes-Sevilla had this to say in front of the national press shortly after blocking her husband's appointment:

Hindi ko na po kayang manahimik. Nagtiis na po kami nang matagal. Ang masakit doon ay nilulunok na nga namin 'yung walang sustento – eh nakukuha pang mambabae [I can't keep quiet anymore. We have endured for a long time. What's painful is that we have been tolerating his lack of financial support and yet he still has the gall to womanize.]. (Abarca, “‘Abused’ wife blocks promotion of Army official at CA”, emphasis and translation mine)

Reyes-Sevilla's silence here is resoundingly multifaceted and complex. It may be observed that the silence she is referring to only comes from her own person as opposed to, say, her children or close relatives, hence the emphasis on the self or *(a)ko* in the act of *katahimikan* (silence). Annie Leclerc, reflecting on the silence of women and men's role in it, characterizes its internal nature as metaphorically martyrizing:

It is our silence and the triumphant sound of your voice that authorized the theft of our labor, the rape of our bodies, and all *our silent slavery, our silent martyrdom*. How can it be that we are now coming out of our coma, and that our tongues, though still sticky with respect for your values, are loosening up, slowly? You had proclaimed

the universality of your language. Very good for asserting your power, but not so good for keeping it. (76, emphasis mine)

Reyes-Sevilla then, by choosing to remain silent, taps into its rhetorical potency as an alternative response to speaking out in the least opportune moment. As Trinh T. Minh-ha opines in *Woman, Native, Other*, “Silence [. . .] provide[s] us with a means to gain a hearing. It is a voice, a mode of uttering, and a response in its own right” (83).

However, while Reyes-Sevilla’s silence is deeply intrapersonal, the emotional and physical pain perpetuated by her husband is endured (*pagtitiis* or *nagtiis*) not by Reyes-Sevilla *alone*. In this case, Reyes-Sevilla’s emphasis on *kami* (us) implies that although she alone was silent about the whole ordeal, the pains of domestic abuse were felt and endured by her *and* her children. The silence was personal, but the physical and emotional pains were familial.

Nevertheless, it may also be argued that Reyes-Sevilla’s silence was forced upon her by not only the rigid and deeply patriarchal structure of the family in the Philippines but also the very institutions which her husband was (and is) a part of—the Armed Forces of the Philippines. On the one hand, her silence was operationalized and policed by a deeply patriarchal social system, owing largely to “the standpoint of male privilege” and the “silencing of the ‘Other’” as characteristic “hallmark[s] of patriarchy” (Cronin 14, 25). Reyes-Sevilla’s silence is, by this logic, concomitant to a “natural gender order” (Kemp 1998) that operates on “the use of violence against women” *and* their subsequent silence on male-perpetuated violence “as a means of achieving and maintaining male power” (Cronin 26, see also Johnson 284).

Institutional structures, on the other hand, also had a profound impact on Reyes-Sevilla’s silence, suggesting the oftentimes covert complicity of social institutions in the perpetuation of cultures of silence among VAW victims. On one occasion, for instance, Reyes-Sevilla

[...] sought the assistance of the AFP to compel her husband to provide them with enough financial support [...] [and] filed complaints at the Office of the Ethical Standards and Public Accountability in the

Army headquarters in Fort Bonifacio, where she found out that at least 10 women go to the OESPA everyday to report their abusive spouses, only to be told "to just file cases in court." (Philippine Daily Inquirer, "Enough!")

Reyes-Sevilla's silence was therefore enforced "in the shape of institutional structure" as Glenn (264) points out (also refer to the cases of Hill and Guinier in the previous sections). However, while this facet of Reyes-Sevilla's experience may be described as a case of enforced rhetorical silence, the seemingly negligent and apathetic attitude of the institutional structure to the plight of battered military wives like Reyes-Sevilla and their desire to finally speak out on their own terms complicates the understanding of enforced rhetorical silence. Rather than being read as simply acts of being "manipulated into choosing to remain silent, or [being] threatened with consequences," such a position may be more rightfully interpreted as a result of being products of the social and institutional apathy towards the lived experiences of women, particularly issues that concern violence against them (Comouche 6). This does not mean, however, that enforced silences do not offer an avenue for resisting authority and gaining control, since the act of staying silent alone is, to repeat Comouche's words, "as inherently rhetorical as purposeful speech," and that breaking one's silence redirects attention to the now-speaking subject, thereby "enforc[ing] rhetorical listening upon them" (Comouche 6, 53). Essentially, while Reyes-Sevilla's silence was indeed a product of the conditions of patriarchy, its very situatedness within the patriarchal system also provided her the potency to disrupt the logics of patriarchy from within by breaking her silence at her own volition. Put differently, by exercising control over the rhetorical conditions under which she breaks her silence—that is, its timing, site, and involved interlocutors—Reyes-Sevilla reclaims agency within the patriarchal system. The stringent nature of the patriarchal system and the gendered conditions it sets out for the rhetoric of silence to exist therefore becomes an avenue for its own undoing.

And so, to surface her husband as the perpetrator of domestic abuse in their family, Reyes-Sevilla had to "speak out" just when her husband was at the cusp of spreading his influence and power in an already patriarchal institution, that is, the military, in a deliberate and conscious manner. In other words, she *chose*

when, where, and how to expose her husband's acts, similar to how Hill and Christine Blasey Ford waited for the most opportune time to expose their sexual assaulters on national television. Discussing Hill's public testimony, for example, Glenn comments that

Very quickly, Hill—and all her listening and watching audience—would see that her silence [...] would not protect her. But until that moment, her silence had worked to protect her from becoming a public spectacle. She had not been afraid to speak; silence had not been imposed upon her: Anita Hill chose silence. Years later, she chose to speak. (*Unspoken* 14)

Similar to Hill, Reyes-Sevilla's deliberate intent in choosing when to tap into the powers of speech is evocative of the rhetorical power of her silence and her breaking it (see Bell, "What does silence signify?"). She had, by way of her silence, the agency and power to expose and publicly shame her husband's violent acts, effectively dismantling the unequal marital and gendered dynamics between them that was in place but never made explicit (until she spoke up). As Kaplan remarks:

Women speak on sufferance in the patriarchal order. Yet although the culture may prefer them to be silent, they must have the faculty of speech in order that they may be recognized as human. (67)

So, while her silence may have protected her initially from further—perhaps even more violent—acts from her husband, her speaking out cemented and ensured that such acts would be placed under public scrutiny at the expense of her husband's military service and reputation (see Anita Hill's case above). That is, Reyes-Sevilla's silence operates as a temporally situated rhetorical resource, one that affords protection for her and her children all the while preserving the conditions for a later, more consequential act of disclosure. Silence, in this sense, works as a calculated deferral that amplifies the force of eventual speech, as opposed to the mere absence of it (Glenn 3-4, Leclerc 76). In this particular case, then, rhetorical silence "contains everything in itself. It is not waiting for anything; it is always wholly present in itself and it completely fills out the space in which it appears" (Picard 17).

Reyes-Sevilla's silence therefore proves cathartic in that the act of breaking it finally releases the emotional stress, pain, and turmoil of having to experience domestic abuse from one's husband and witnessing the same violent act be done on one's children (see Blair, "Female Rage"). As Reyes-Sevilla remarked in the same interview: "I can no longer stay silent. No amount of sorry or money will make me back down. *We deserve to be vindicated*" (Cayabyab, "'Abused' wife blocks CA promotion of AFP general", emphasis mine). By and large, it is this acknowledgement of one's limits and the desire to be vindicated that make Reyes-Sevilla's silence symbolically violent (Bourdieu, *The Weight of the World*; Blair, "Female Rage"). Women are "shut up in their bodies, in their silence and their 'home'", but when they *do* break their silence, it disrupts the patriarchal order and puts into public spectacle the injustices of the dominant social system (Irigaray 94). Here, "spectacle" should be understood as a kind of forced public confrontation in which what is typically privatized in the patriarchal system—domestic abuse, coercion, and gendered subjugation—is rendered legible and contestable within institutional and social arenas such as the Commission on Appointments hearing. Such a disruption, however, is neither total nor permanent; instead, it is episodic and contingent, one that exposes fractures in the patriarchal order without fully dismantling its structures. "Escaping the silence," Comouche points out, therefore "becomes a priority that consists of seeking to understand the silence through careful consideration and reflection" (53).

Moving Forward: Conclusions

In this essay, I have highlighted how silence, that is, remaining silent and choosing *when* to break it, is as conscious and powerful a rhetorical act as speaking, resonating "loudly along the corridors of purposeful language use" (Glenn, *Unspoken* 14). Although silence may be imposed on women by certain dominant institutional structures and practices such as the patriarchal order and the traditional familial system, it still proves to be a cogent source of female empowerment and agency because it allows women to regain agency by controlling the rhetorical conditions under which the silence can be broken. Women like Reyes-Sevilla, for example, have used their silence to transgress and resist the patriarchal order by drawing the public's attention to the social and gendered injustices perpetrated by men such as domestic abuse and financial

negligence even if it comes at the expense of making their own emotional, physical, and mental pains a public spectacle (see Glenn 264). If anything, it may be said that silence, while powerful and symbolically violent, still makes women endure their own “silent slavery and silent martyrdom” while, on the other hand, also imbibe them with the power to disrupt, transgress, and resist the patriarchal order (Leclerc 76). As Delante rightfully points out: “[...] silence acts as a double-edged sword: as a form of resilience or strength or as a vehicle for potential and more damaging abuse to happen” (14).

Having discussed Tessa Luz Reyes-Sevilla’s case, the question stands: Does it now mean that silence should be broken for it to have power? Or can silence, on its own, as a rhetorical act, carry power? I argue that having a polarized model of silence—that is, whether it should be broken or kept to have power—grossly misrepresents the rhetorical situation in which such an act is done. If anything, speaking out and keeping silent both bear significant rhetorical power. Speaking out, for example, provides an avenue for otherwise marginalized and ostracized groups to expose social, cultural, economic, and gendered inequalities in the status quo, thereby disrupting and calling attention to, if only for a brief moment, the current workings and ills of the hegemonic system. Reyes-Sevilla, for one, was able to effectively and publicly question the integrity of the Philippine military, a highly patriarchal and male-centric institution, by calling attention to how it treats battered military wives like her (see Abarca, “‘Abused’ wife blocks promotion of Army official at CA”; Cayabyab, “‘Abused’ wife blocks CA promotion of AFP general”). In this particular case, by speaking out, Reyes-Sevilla was able to amplify an otherwise discreet (or perhaps hushed?) matter for public scrutiny and consequent indignation. The power of speaking out or breaking one’s silence is therefore contingent on its capacity to draw public attention to social inequalities and to visibilize otherwise marginalized and oppressed voices. As Patti Duncan in *Tell this Silence* propounds, “silence, rather than being outside of discourse, is very much within it, functioning along with and in relation to what is said” (14).

Keeping silent therefore bears significant rhetorical power in that it provides the rhetor space for resilience and strategic intrapersonal maneuvering. According to Delante, for example, Filipina domestic workers in Singapore regularly and reasonably speak out against their abusive employers, but they oftentimes “remain

silent or appear passive and subservient when talking with [...] employers [...] [in] fear of losing [their] domestic job" (14, emphasis mine). In other words, silence is deployed "to avoid altercation in the house [and ...] to keep [one's] job", all of which are done to navigate the precarious position of Filipina migrants as both racialized Other and classed subjects (Delante 12; Barber 93-95). In a similar vein, Reyes-Sevilla kept her silence in order to navigate the complexities and inequalities of an otherwise patriarchal political and military system, choosing instead to use their silence *as* the locus of rhetorical meaning even if it is not rendered perceptible with speech. As Glenn saliently reiterates,

Containing everything in itself, *silence is meaningful, even if it is invisible*. It can mean powerlessness or emptiness—but not always. Because it fills out the space in which it appears, it can be equated with a kind of emptiness, but that is not the same as absence. And silencing, for that matter, is not the same as erasing. Like the zero in mathematics, silence is an absence with a function, and a rhetorical one at that. (*Unspoken* 4)

All of these, however, raise the question as to whether or not a rhetoric of silence may begin with or involve its enforcement by institutional structures and, instead, be done as a rhetorical choice resulting from female agency. As the case of Reyes-Sevilla—and those of Hill and Blasey Ford as well—shows, female agency and structures of power are two inextricably linked forces. On the one hand, their rhetorical silences were produced and influenced in part by patriarchal structures of power such as the Philippine military institution and the U.S. Supreme Court system, respectively, where they had experienced sexual abuse and assault. On the other hand, their silences were also kept and maintained not only as a way to shield themselves from becoming an object of public spectacle, but also to protect their loved ones (Glenn, *Unspoken*). Reyes-Sevilla's desire to safeguard her children's safety and anonymity further suggests that she had the agency to maintain her silence *and* decide when and where to break it, similar to the act of speaking. As Scott points out in "Rhetoric and Silence":

Every decision to say something is a decision not to say something else, that is, if the utterance is a *choice*. In speaking we remain silent. And in remaining silent, we speak. (146)

Ultimately, Reyes-Sevilla's case illustrates how the rhetorical act of silence functions as a deliberate and strategic form of agency within patriarchal structures. This paper contributes to feminist scholarship and rhetoric studies by demonstrating that the exercise of silence—like the act of speaking—is a consequential and agentive rhetorical practice. Even though it is a direct manifestation of the physical and symbolic violence of the patriarchy on women, silence provides VAW victims the space to negotiate, resist, and subvert power within the patriarchal order in such a way that it gives them control of the rhetorical conditions under which their silence is broken—that is, by determining the time, place, and audience of their eventual disclosure. In doing so, this analysis foregrounds silence as an indispensable, yet often overlooked, site of rhetorical power and agency.

WORKS CITED

- Abarca, Charie. "'Abused' Wife Blocks Promotion of Army Official at CA." *Philippine Daily Inquirer*, 12 Mar. 2024, newsinfo.inquirer.net/1917361/abused-wife-blocks-promotion-of-army-official-at-ca. Accessed 13 June 2024.
- "'Abused' wife blocks AFP exec's confirmation at CA." *YouTube*, uploaded by INQUIRER.Net, 12 Mar. 2024, www.youtube.com/watch?v=FKY5_VE2114.
- Anderson, Meg. "Who Is Christine Blasey Ford, The Woman Accusing Brett Kavanaugh Of Sexual Assault?" *National Public Radio (NPR)*, 17 Sept. 2018, www.npr.org/2018/09/17/648803684/who-is-christine-blasey-ford-the-woman-accusing-brett-kavanaugh-of-sexual-assault. Accessed 28 Nov. 2024.
- Anzaldúa, Gloria. "How to Tame a Wild Tongue." *Borderlands/La Frontera: The New Mestiza*, Aunt Lute Books, 1987.
- Barber, Peter G. "No/Ma(i)ds: Silenced Subjects in Philippine Migration." *Silence: The Currency of Power*, edited by Maria-Luisa Achino-Loeb, Berghahn Books, 2006, pp. 92-112.
- Bell, Shelby P. "What does silence signify? Investigating the rhetoric of silence in Berghuis v. Thompkins." *Western Journal of Communication*, vol. 78, no. 2, 2014, pp. 175-93.
- Blair, Iona. "Female Rage: Too Normal to Be So Rare." *Cherwell*, 7 May 2023, cherwell.org/2023/05/07/female-rage-in-film/. Accessed 20 May 2024.
- Bourdieu, Pierre. *The Weight of the World*. Vol. 217, Polity Press, 1999.
- Brown, Emma. "California professor, writer of confidential Brett Kavanaugh letter, speaks out about her allegation of sexual assault." *The Washington Post*, 16 Sept. 2018, www.washingtonpost.com/investigations/california-professor-writer-of-confidential-brett-kavanaugh-letter-speaks-out-about-her-allegation-of-sexual-assault/2018/09/16/46982194-b846-11e8-94eb-3bd52dfe917b_story.html. Accessed 17 Nov. 2024.
- Cameron, Deborah. *The Feminist Critique of Language: A Reader*. Routledge, 1990.
- Cayabyab, Marc Jayson. "'Abused' Wife Blocks CA Promotion of AFP General." *The Philippine Star*, 13 Mar. 2024, www.philstar.com/headlines/2024/03/13/2340183/abused-wife-blocks-ca-promotion-afp-general. Accessed 13 June 2024.
- Comouche, Paolena. *Feminist Rhetorics: Theory and Practice of Strategic Silence*. 2021. Chapman University, MA Thesis. Chapman University Digital Commons, doi.org/10.36837/chapman.000251.
- Cronin, Virginia Lee. *Silence Is Golden: Older Women's Voices and The Analysis Of Meaning Among Survivors of Domestic Violence*. 2013. Syracuse University, PhD Dissertation. Syracuse University SURFACE. surface.syr.edu/etd/19.
- Daniel, E. Valentine. *Charred Lullabies: Chapters in an Anthropography of Violence*. Princeton UP, 1996.
- Das, Veena. "Language and Body: Transactions in the Construction of Pain." *Social Suffering*, edited by Arthur Kleinman, Veena Das, and Margaret Lock, pp. 67-92. U of California P, 1997.

- Delante, Nimrod L. "'Reasoning Out' as Intercultural Competence: An Exploration of Rhetorical Practices of Filipino Domestic Workers (FDWs) in Singapore." *Journal of Mass Communication & Journalism*, vol. 8, no. 6, 2018, pp. 1-15. DOI: 10.4172/2165-7912.1000402.
- Duncan, Patti. *Tell this silence: Asian American women writers and the politics of speech*. U of Iowa P, 2009.
- Ferrara, Angelica Puzio. "'Not a Sprint, but a Relay Race:' Anita Hill's Politics of Hope." *Stanford University: The Clayman Institute for Gender Research*, 29 Jan. 2024, gender.stanford.edu/news/not-sprint-relay-race-anita-hills-politics-hope. Accessed 17 Nov. 2024.
- Gammeltoft, Tine M. "Silence as a Response to Everyday Violence: Understanding Domination and Distress Through the Lens of Fantasy." *Ethos*, vol. 44, no. 4, 2016, pp. 427-47. JSTOR, www.jstor.org/stable/44075278.
- Glenn, Cheryl. "A Rhetorical Art for Resisting Discipline(s)." *JAC*, vol. 22, no. 2, 2002, pp. 261-91.
- Glenn, Cheryl. *Unspoken: A Rhetoric of Silence*. Southern Illinois UP, 2004.
- Gross, Terry. "Anita Hill Started a Conversation About Sexual Harassment. She's Not Done Yet." *National Public Radio (NPR)*, 28 Sept. 2021, www.npr.org/2021/09/28/1040911313/anita-hill-belonging-sexual-harassment-conversation. Accessed 15 Nov. 2024.
- Hooks, bell. *Talking Back*. South End Press, 1989.
- Irigaray, Luce. "Women's Exile: Interview with Luce Irigaray." *The Feminist Critique of Language: A Reader*, edited by Deborah Cameron, translated by C. Venn, Routledge, 1990, pp. 80-98.
- Johnson, M. "Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence Against Women." *Journal of Marriage and the Family*, vol. 57, no. 2, 1995, pp. 283-94.
- Kaplan, Caren. "Language and Gender." *The Feminist Critique of Language: A Reader*, edited by Deborah Cameron, Routledge, 1990, pp. 57-69.
- Kristeva, Julia. *Language the Unknown: An Initiation into Linguistics*. Columbia UP, 1989.
- Lakoff, Robin. *Language and Woman's Place*. Harper & Row, 1975.
- Leclerc, Annie. "Woman's Word." *The Feminist Critique of Language: A Reader*, edited by Deborah Cameron, translated by C. Duchén, Routledge, 1990, pp. 74-79.
- McAlister, Siobhán, et al. "Gender, violence and cultures of silence: young women and \paramilitary violence." *Journal of Youth Studies*, vol. 25, no. 8, 2022, pp. 1148-63.
- Minh-ha, Trinh T. *Woman, Native, Other: Writing Postcoloniality and Feminism*. Indiana UP, 1989.
- Mwangi, Wanjiku. "Silence Is a Woman." *The New Inquiry*, 4 June 2013, thenewinquiry.com/silence-is-a-woman/. Accessed 13 June 2024.
- Navera, Gene S. "'War on Terror' Is a Curative: Recontextualization and Political Myth-Making in Gloria Macapagal-Arroyo's 2002-2004 State of the Nation Addresses." *Critical Inquiry in Language Studies*, vol. 8, no. 4, 2011, pp. 313-43.
- . "Metaphorizing Martial Law: Constitutional Authoritarianism in Marcos's Rhetoric (1972-1985)." *Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints*, vol. 66, no. 4, 2018, pp. 417-52.

- . "Belligerence as Argument: The Allure of the War Metaphor in Philippine Presidential Speeches." *Kairos: A Journal of Critical Symposium*, vol. 5, no. 1, 2020, pp. 67-82.
- . "The President as Macho: Machismo, Misogyny, and the Language of Toxic Masculinity in Philippine Presidential Discourse." *When Politicians Talk: The Cultural Dynamics of Public Speaking*, edited by Ofer Feldman, Springer, 2021, pp. 187-202.
- Philippine Commission on Women. "Violence Against Women." *Philippine Commission on Women*, n.d., pcw.gov.ph/violence-against-women/. Accessed 20 May 2024.
- Philippine Daily Inquirer. "Enough!" *Philippine Daily Inquirer*, 16 Mar. 2024, opinion.inquirer.net/172039/enough-2. Accessed 13 June 2024.
- Philippine Statistics Authority. "2020 Census of Population and Housing (2020 CPH) Population Counts Declared Official by the President." *Philippine Statistics Authority*, psa.gov.ph/content/2020-census-population-and-housing-2020-cph-population-counts-declared-official-president. Accessed 20 May 2024.
- . "National Demographic and Health Survey." *Philippine Statistics Authority*, psa.gov.ph/statistics/national-demographic-health-survey. Accessed 20 May 2024.
- Picard, Max. *The World of Silence*. 1948. Gateway Press, 1988.
- Ramos, M. "Army Wife Convinces Lawmakers to Defer General's Promotion." *The Philippine Daily Inquirer*, 13 Mar. 2024, newsinfo.inquirer.net/1917728/army-wife-convinces-lawmakers-to-defer-generals-promotion. Accessed 13 June 2024.
- Scott, Robert L. "Rhetoric and Silence." *Western Journal of Communication (includes Communication Reports)*, vol. 36, no. 3, 1972, pp. 146-58.
- Statista. "Number of Minor Victims of Sexual Violence Recorded by Security Services in France in 2020, by Gender and Type of Violence." *Statista*, www.statista.com/statistics/1246288/monthly-number-sexual-assaults-minors-reported-france/. Accessed 20 May 2024.
- Skoog Waller, Sara, and Ulla Forinder. "Speaking Through Silence: The Lonelification at the Core of Domestic Abuse." *Violence Against Women*, online first, 2025. doi.org/10.1177/10778012251323268.

Nicko Enrique L. Manalastas (nlmanalastas@up.edu.ph) is a teaching associate and graduate student in the Department of English and Comparative Literature at the University of the Philippines Diliman. His works have appeared in *Linguistic Landscape*, *Multimodal Communication*, *Language Problems and Language Planning*, and *Current Issues in Language Planning*. His research interests include linguistic landscapes, language policy and planning, decolonial studies, and the politics of language. Recently, he was awarded the *Gawad Tsanselor para sa Natatanging Mag-aaral ng 2025* [Chancellor's Award for Most Outstanding Student of 2025].

The War Against COVID: A Critical Discourse Analysis of Former President Duterte's Speeches During the 2020 Pandemic in the Philippines

Ejay R. Domingo

University of the Philippines Diliman

ABSTRACT

With critical discourse analysis as the main framework, supplemented by tools and techniques of corpus linguistics and critical metaphor analysis, this study attempts to analyze the patterns of discourse during the first few months of the COVID-19 pandemic in the Philippines. This study gives particular focus on the speeches of former President Rodrigo Duterte, analyzing a total of 21 transcripts, covering the first three months of the pandemic, from March 2020 to May 2020. The analysis shows how Duterte's specific lexical and metaphorical choices contributed to the construction of the pandemic as a "war," and how these choices justified the militarized response to the pandemic.

Keywords: *Duterte speeches, critical discourse analysis, COVID-19 pandemic, pandemic discourse, political discourse, metaphors*

Key Events During the COVID-19 Pandemic in the Philippines

On March 12, 2020, in response to the rising cases of COVID-19 in the country, former President Rodrigo Duterte declared Code Red Sublevel 2 on the entirety of the Philippines, and imposed what would be the first in a long series of strict lockdowns in Metro Manila (Pabelo). Thus began his administration's war on COVID.

Upon establishing the National Task Force (NTF) Against COVID-19, Duterte appointed many retired army generals in key positions. Delfin Lorenzana, who was also the secretary of National Defense, was appointed chair of the NTF Against COVID-19, with Secretary of Interior and Local Government Eduardo Año as his vice-chair (Levien). Meanwhile, the role of chief implementer for the NTF's

policies was given to Carlito Galvez Jr., and he was also later named vaccine czar. In order to stop the spread of the airborne virus, the administration deployed the Philippine National Police (PNP) and the Armed Forces of the Philippines (AFP), established checkpoints and curfews, and ordered the citizens not to leave their houses, or else face arrest. And for those who might resist, the president ordered his forces to “shoot them dead” (Tomacruz).

The hashtag #SolusyongMedikalHindiMilitar began trending on social media in March and early April. Many citizens criticized the lack of health-based responses to the pandemic. For instance, there was a distinct lack of accessible testing, making it difficult to assess the spread of the virus within the population. Many citizens were also afraid of getting tested: many feared that they would test positive, be forced to quarantine, and thus be unable to provide support for their families. This, in itself, was tied to the slow distribution of food and necessities amid the strict lockdowns. Health care workers also lacked support in terms of protective equipment and monetary compensation. There were even incidents where doctors and nurses had to walk many kilometers just to reach their hospitals, due to the suspension of public transportation without adequate travel measures for health care workers being put in place.

Despite the Philippine citizens raising these issues about the pandemic, the “war” continued to intensify over the following months. According to reports from human rights groups, the drug war killings increased by 50 to 70% during the pandemic (Mangosing). There were multiple cases of barangay officials punishing curfew and quarantine violators by beating them up, forcing them into cages, or sexually harassing them (Gonzales). It was also during this time that the controversial Anti-Terrorism Act was passed which was criticized for its hazy definitions of “terrorism” and provisions allowing for the jailing of suspects even without legal charges (McCarthy). One of the leading broadcast networks in the country, ABS-CBN, was also shut down around May 2020, producing a significant “chilling effect” among critics in journalism and news media. Overall, the “military rule” established to address the pandemic seemed to have been extended and wielded in other sectors of Philippine society.

These issues and incidents show the inextricable relationship between discourse and society. This paper therefore examines the metaphors of war embedded in Duterte's rhetoric, particularly in his speeches and national addresses at the onset of the COVID-19 pandemic. In making these lexical choices and framing the pandemic as a war, the president thereby justified the war-like and militaristic pandemic response of his administration. Taking after Fairclough and van Dijk's ideas of ideology, social cognition, and discursive practices, this research investigates the construction of Philippine pandemic discourse as a war, as well as the implications of these discursive practices on Philippine society.

This study on pandemic discourse seeks to contribute to the growing body of knowledge on this significant chapter of human history. Furthermore, while there have already been a number of studies on the linguistics of the COVID-19 pandemic, the patterns of discourse still have their nuances across different cultures and societies. Therefore, it is worth examining within our own context, in order to see how the characteristics of the war discourse in the Philippines might fit with the broader, global discourse on the issue. This study explores how Duterte's "war on COVID" might also be seen as an extension of his brutal war on drugs, with how the war discourse has emphasized fear and compliance.

In terms of the scope of this study, it covers COVID-19 pandemic discourse over the first three months of the nationwide lockdowns, given that this time period was very crucial in establishing the discourses and policies in the years to come. Furthermore, it focuses on the official public statements and nationwide addresses of Duterte as the primary source of linguistic data. In analyzing the data, this study primarily looks at lexical and semantic linguistic features such as word choice, collocation, and connotations. It also examines figurative language, especially metaphors. Finally, this research only focuses on pandemic discourse within the context of the Philippines. Some references and examples of pandemic discourse from other countries are brought up, but these are discussed briefly for comparison and contrast.

Language and Power Relations in Medical Issues

This section is a brief survey of studies dedicated to research that delve into the intersection between discourse, power relations, and medical issues. As a matter of fact, the militarization of health-related discourses is not a new phenomenon, nor is it limited to the COVID-19 pandemic. Examining these related studies will also demonstrate the areas in which this research can develop upon previous studies.

“Healing Without Waging War: Beyond Military Metaphors in Medicine and HIV Cure Research” (2016) by Nie et al. examines many common expressions and idioms in HIV medical development and practice. The military metaphors they identify include very common expressions such as “doctor’s orders,” “the body’s defenses,” “eradicating the virus,” or “the patient is winning/losing the fight,” among many others. They acknowledge some benefits that come with the use of these metaphors, as some patients embrace these metaphors and find them encouraging in what is often a matter of life and death. Still, they find that the use of military metaphors come with many drawbacks, such as increased risk of stigmatization of patients, a diminished emphasis on the “psychological, spiritual, communal, and social dimensions of illness and healing,” and “a tendency to impose unnecessary suffering on the patient” (6).

Nie et al.’s study shares some similar goals as this research, as both question the predominance of militarized language in what is ultimately a medical issue. However, Nie et al. claim to have used a primarily philosophical and anthropological study in their research, as they compare various metaphors, imagery, and conceptions of the medical issues from across different cultures. In contrast, this research on Duterte’s speeches has a primarily linguistic approach. Furthermore, “Healing Without Waging War” focuses on HIV, while the COVID-19 pandemic comes with its own unique issues and challenges, given the sheer difference in scale of the infections of the virus.

From here, it would also be crucial to examine some of the literature that has been written about the COVID-19 pandemic. Given its devastating worldwide effects, this has been a rapidly-developing field of study.

For instance, the neologisms that have been created amid the COVID-19 crisis have generated a fair amount of research interest (Al-Salman and Haider, 2021;

Asif et al.; 2021, Bharati, 2020, Haddad and Montero-Martinez, 2020, etc.). These studies explore both older terms in English that have gained new significance (such as “lockdown” or “quarantine”) or entirely new expressions (such as “covidiot” or “covid party”), as seen in the study of Bharati (123). Studies such as that of Haddad and Montero-Martinez, on the other hand, look at how the pandemic introduced new words in the Arabic languages.

There have also been several psycho-linguistic analyses on public opinion on the pandemic, especially on social media (Bantugan, 2020, Kučera, 2021, Nicomedes and Avila, 2020). Bantugan studied editorial cartoons made by Filipinos, which were posted on Facebook following the implementation of the first Enhanced Community Quarantine (ECQ) in Metro Manila. His findings show that the majority of the cartoons “gravitated toward the tragic realities that call for acts of social justice and equity” (Bantugan 428). Meanwhile, the psycho-linguistic studies of Kučera, as well as that of Nicomedes and Avila, both cite high levels of fear and anxiety among their respondents, especially in the first months of the pandemic in 2020.

For this section of the survey of related studies, specific attention will be given to three studies that have tackled the formation of particular discourses amid the pandemic.

First, there is Mohammed et al.’s “The ‘Nurse as Hero’ Discourse in the COVID-19 Pandemic: A Poststructural Discourse Analysis” (2021). In this study, they use data from a wide range of mass media sources, including newspaper and magazine articles, corporate advertisements, posts on social media, and so on. They look at the discourse regarding nurses and their roles during the pandemic, and describe what they call the “hero discourse.”

According to their findings, the “hero discourse” has three elements. First, the “nurse as necessary sacrifice” implies that they worked (or must work) “selflessly” even without necessary protective equipment (Mohammed et al. 4). Second, the “nurse as model citizen” implies that they were (or must be) compliant to any policies and measures enacted by the local government (Mohammed et al. 4). Third, “heroism is its own reward” means that long-term policy changes to improve their working conditions and compensation were not enacted, because it was viewed that their work was rewarding enough in and of itself (Mohammed et al. 6).

Overall, Mohammed et al.'s study is a good model of the kind of discourse analysis that this research sets out to do: it analyzes how a particular form of discourse was constructed, the ways in which it manifested, and the effects of this discourse. However, the focus of Mohammed et al.'s study is on the situation of nurses in Canada, the US, and the UK, and in their recommendations, they cite that their study was limited in its subjectivity, and other studies from different contexts might yield different patterns of discourse. On the other hand, this research focuses on the war discourse and militarized language within the Philippine context, and looks at how this kind of discourse might be similar or different. Furthermore, this research takes on a "top-down" approach, with a focus on the language of the authorities, compared to Mohammed et al., which follows a "bottom-up" approach, focusing on the language and discourse of lay members of society.

In relation to this, it is also worth mentioning Wicke and Bolognesi's study titled "Framing COVID-19: How We Conceptualize and Discuss the Pandemic on Twitter" (2020). The project pursues a "bottom-up" approach, similar to that of Mohammed's et al., in contrast to the "top-down approach" that this research is taking, but the study is still notable for its analysis of the war discourse in the tweets of regular citizens. They found that the war metaphor was the most common framing or approach when talking about the pandemic, with many tweets containing keywords such as "fight," "threat," "battle," "front line," and so on. Other alternative metaphors for the pandemic such as "storm" (the pandemic as a "storm that is approaching") or "monster" (the virus as something "monstrous" or "horrific") were also investigated, but they appeared much less frequently than "war" and its related concepts. Finally, the "family" frame was noted to appear fairly frequently, emphasizing the general concern of the public for their relatives and loved ones, but often still seen under the frame of an ongoing "war."

As a final example, this time of a "top-down" approach in a linguistic analysis of the pandemic, there is the study of Dada et al.: "Words Matter: Political and Gender Analysis of Speeches Made by Heads of Government During the COVID-19 Pandemic" (2020). Here, they closely examine the speeches of over twenty leaders in different countries, including: Bangladesh, Belgium, Bolivia, Brazil, Dominican Republic, Finland, France, Germany, India, Indonesia, New Zealand, Niger, Norway, Russia, South Africa, Scotland, Sint Maarten, United Kingdom, United States, and

Taiwan. They note the differences between male and female authority figures, and how those politicians had talked about and approached the pandemic crisis.

In their findings, they cite that "... men tended to use more war rhetoric while women tended to employ personal or empathetic appeals" (Dada et al. 10). While male leaders emphasized fear and battle, female leaders focused on "compassion and social cohesion." Similarly, the Philippines' Duterte frequently used war rhetoric in his speeches, and it will be interesting to see how he compares to other leaders who used similar rhetoric in response to the pandemic. The study of Dada et al., however, focuses primarily on gender roles and relations, which is not a major area of concern for this research. Moreover, they did not include the Philippines or Filipino authority figures in their analysis. As with other studies, there may be some cultural and social differences in the discourse that emerge in my own study.

Overall, while there has already been existing research on COVID-19 linguistics, there are still other areas that this present study hopes to fill. For instance, there will always be the matter of cultural differences, where the nature of particular discourses might have subtle changes across different societies. Furthermore, the aforementioned studies focus on public opinion and perception, such as with Bantugan's analysis on Facebook users reacting to pandemic policies (2020), or Kučera's study on Czech Republic's citizens during the pandemic (2021). On the other hand, this study focuses on the discourse of authority figures, such as Duterte.

Discourse and Metaphors as Instruments of Power

Before delving into the methodology and the analysis of data, it is crucial to understand the conceptual framework behind this study, as well as the theories informing it.

This research is deeply-rooted in the field of Critical Discourse Analysis (CDA), which is primarily concerned with power relations and ideologies embedded in discourse. Two key figures in the establishment of CDA are Norman Fairclough and Teun van Dijk, who both write extensively on the subject. Fairclough's groundbreaking works include *Language and Power* (1989) and *Discourse and Social Change* (1992), where he elaborates on his three-dimensional framework:

discourse as text, as discursive practice, and as social practice. In this manner, he argues that ideologies are produced and reproduced in various texts; not just in the way things are said, but also in how they are said, how they are distributed, and how they are consumed. Fairclough's theoretical framework remains relevant even today, and these notions of discourse and discursive formations will inform some of the arguments later on in this study.

Meanwhile, van Dijk's "Principles of Critical Discourse Analysis" (1993) covers similar principles of power relations, ideology, and discourse, but he places more emphasis on social cognition. Here, he discusses how one's discursive practices are naturally shaped by one's own cognition or perception of the world, but also how it works both ways; one's cognition is also shaped by the discourses that they participate in. This relationship between discourse and cognition is used to examine how hegemonic social structures spread and maintain their influence by controlling discourse. His studies place an emphasis on top-down relations of dominance, or how authority figures and other influential social actors often have much more influence in the construction and reinforcement of discourse.

This perspective is crucial in the analysis of the pandemic and political discourse in the Philippines, especially with texts coming from leading authorities. In this sense, Duterte's administration can be considered the hegemonic power in Philippine society at the time, and they were able to maintain and reinforce their dominance and authority over the populace through the discourse of war. This was emphasized all the more by the pandemic situation, where the national government had to take charge in dealing with the widespread crisis. Duterte's belligerent speeches are not "mere words" either; they affected policy-making as well. As mentioned in the introduction, the administration focused on policing the citizens with curfews and checkpoints, and there was an increase in punitive measures by local authorities and human rights abuses, as seen in reports (Gonzales).

Jonathan Charteris-Black is a key figure in the study of politicians and their discourse, and he wrote extensive analyses on political speeches. He conceptualized a theoretical framework for analyzing the use of metaphors, known as Critical Metaphor Analysis (CMA). This theory is outlined comprehensively in

his book, *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis* (2004) where he builds upon the previous works on CDA and shows how metaphors work in establishing and reinforcing particular ideologies in texts.

There are two core concepts in Charteris-Black's arguments that are relevant to this study. First, he argues that metaphors bring together two different ideas and their corresponding contexts. He quotes another scholar, Paul Ricoeur, who says, "... we are not dealing any longer with a simple transfer of words, but with a commerce between thoughts, that is a transaction between contexts" (2). With this, Charteris-Black emphasizes the pragmatic dimension of metaphors, and how ideas from both the source domain and the target domain of any metaphor are crucial in understanding them. The second core concept is that metaphors, due to their ability to make connections, are often used to persuade, especially in political contexts. In his analyses of political speeches, he demonstrates how different politicians use metaphors in their speeches to convince their audiences and constituents to vote for them, support their policies, and so on.

Thus, his research is a valuable reference for this study on Duterte and pandemic discourse, given that the construction of the "war on COVID" makes heavy use of metaphors. In the same way that politicians across history have used metaphors for persuasion, Duterte arguably used the metaphor of war in the context of the pandemic to persuade Filipinos of the necessity of the strict policies, law enforcement, and lockdowns.

Another scholar of note for this section is Gene Segarra Navera, with his extensive work on the rhetoric of different Philippine presidents. Since these studies were written in the Philippine context, they provide more insight on the unique sociocultural aspects of political discourse in the country. Of particular note is his article, "Belligerence as Argument: The Allure of the War Metaphor in Philippine Presidential Speeches" (2020). Just like Charteris-Black, Navera recognizes the persuasive power of metaphors, and its importance in making a president's policies more acceptable to the public. In this study, he argues that the war metaphor has, in fact, been used by all Philippine presidents since the time of Ferdinand Marcos Sr. Originally, Marcos Sr. had used the war metaphor to justify his implementation of martial law, and framed it as a necessary means to

preserve “democracy” at the time. Navera argues that later Philippine presidents all used similar war metaphors (the so-called “Marcosian rhetoric”) but against different enemies: insurgency, crime, poverty, drugs, and even criticism. Duterte, who is quite well-known for his belligerent speeches especially with the war on drugs, is in fact tapping into this Marcosian rhetoric. Furthermore, Navera claims that these metaphors “appeal to the public’s yearning for immediate, if not, instant justice” (76). Appealing to this yearning is therefore part of what makes these metaphors so persuasive.

This paper on the COVID-19 pandemic can thus be viewed within the context of this history, as an extension of the Marcosian rhetoric being applied by Philippine presidents in discussing various social issues of their time. The linguistic data demonstrates that during the 2020 pandemic, Duterte reappropriated the Marcosian rhetoric to justify the use of military force against the new enemy, which was the virus itself.

Overall, the works of both Charteris-Black and Navera have shown how political figures rely heavily on metaphors and narratives in their speeches, in order to construct their various agenda. In a similar manner, this study seeks to examine how the Philippine administration constructed the pandemic discourse as a “war” through particular lexical choices.

Preparing the Linguistic Data for Analysis

The linguistic data for this research covers a portion of Duterte’s “Talk to the People” series, the televised Inter-Agency Task Force (IATF) briefings, and other relevant speeches broadcasted during the first three months of the nationwide lockdowns in the Philippines, from March to May 2020. This study also includes a speech from February 2020 which discussed the pandemic. This was the only speech from February about the pandemic, however, and it came prior to the lockdowns, which is why the rest of the speeches from this month were not included. There are twenty one transcripts in this dataset, which were obtained from the official Presidential Communications Office (PCO) website, with a total of 61,703 words for analysis. This specific range was chosen because these first three months were crucial in constructing and reinforcing the metaphor of war in pandemic discourse. Furthermore, the policies that were announced and enforced

during this time ultimately shaped the Philippines' pandemic response for the months and years afterward. Taking after van Dijk's top-down approach in CDA, this research focuses on Duterte's rhetoric for analysis. As the president of the country at the time, his rhetoric had a considerable impact on the construction and reinforcement of certain values and ideas in pandemic discourse, especially his particular choice of metaphor: the war on COVID.

This is a mixed methods research, combining both quantitative and qualitative data. The quantitative data comes primarily in the form of statistics on word/phrase use frequencies, along with some insights on collocation. This data was processed with the help of #LancsBox, the Lancaster University corpus analysis software, which can be downloaded for free on their website. Meanwhile, the qualitative data is primarily a lexical analysis, focusing on lexical choices and metaphors gathered from the texts. This mixed methods approach allows for a more holistic discussion of the issue, with the quantitative analysis providing a statistical foundation for the findings, while the qualitative analysis delves into and attempts to explain the general patterns found in the quantitative data.

The primary theoretical framework for data analysis is CDA, taking after the foundational works of Fairclough and van Dijk. Furthermore, certain aspects of Charteris-Black's CMA have also been crucial in the qualitative analysis of the metaphors of war.

Before moving on, however, there are a few key points to take note of with regard to the methodology behind the quantitative analysis and the software used to examine the data.

Quantitative Analysis: Addressing the Strengths and Limitations of the Software

One advantage of the #LancsBox software is that it does not rely on an in-built dictionary; rather, it categorizes all "words" (letters separated from others by spaces or punctuation marks) as "types." This allows it to process the data for texts that contain multiple languages, such as Duterte's speeches, which often combine English and Filipino.

However, there are four key points which had to be accounted for in using this software. First, it does not account for plural forms of words or tenses. For example, “soldier” and “soldiers” were logged as separate entries, as well as “die” and “died” or “fight” and “fighting.” For the analysis, the variations and conjugations of certain words therefore had to be located and added up. Second, the synonyms or word equivalents in English and Filipino were also logged separately. For example, the words “sundalo” and “soldier(s)” were all logged separately, and therefore had to be added as well. Third, the multiple conjugations in Filipino were also all logged separately (e.g., “patay,” “patayin,” “ipapatay,” “pumatay,” “mamatay,” etc.), and similarly had to be added up. Fourth, a good number of the linguistic data is taken up by articles, conjunctions, linking verbs, pronouns, and so on, in both English and Filipino.

Given the aforementioned four points, it would therefore be more productive to analyze the corpora in terms of particular word categories and themes. The program’s search function helped in tracking down specific words among the thousands of types. The data on the word categories were then organized into graphs and tables, which are presented and discussed in the data analysis section below.

After removing the prepositions, articles, and other extraneous words, some of the lexical items that came up most frequently include words like “COVID” (149 times) or “pulis” (104 times). Synonyms and word equivalents for these words were then searched for and tallied alongside them. For example, words like “virus” and “coronavirus” were used synonymously with the word “COVID,” and they were then tallied together. Meanwhile, “pulis,” was used similarly as its English equivalent “police,” or words like “kapulisan” (police force), “policemen,” and so on. Through this process, the various word categories in the analysis were formed, which is explained in depth in the next section.

Recurring Themes in Duterte’s Speeches

The data analysis comprises both quantitative and qualitative data. This section begins with the quantitative data, which also serve as the basis for the qualitative analysis of lexical choices later on in the section.

Figure 1 represents the frequencies of particular word categories throughout the data set:

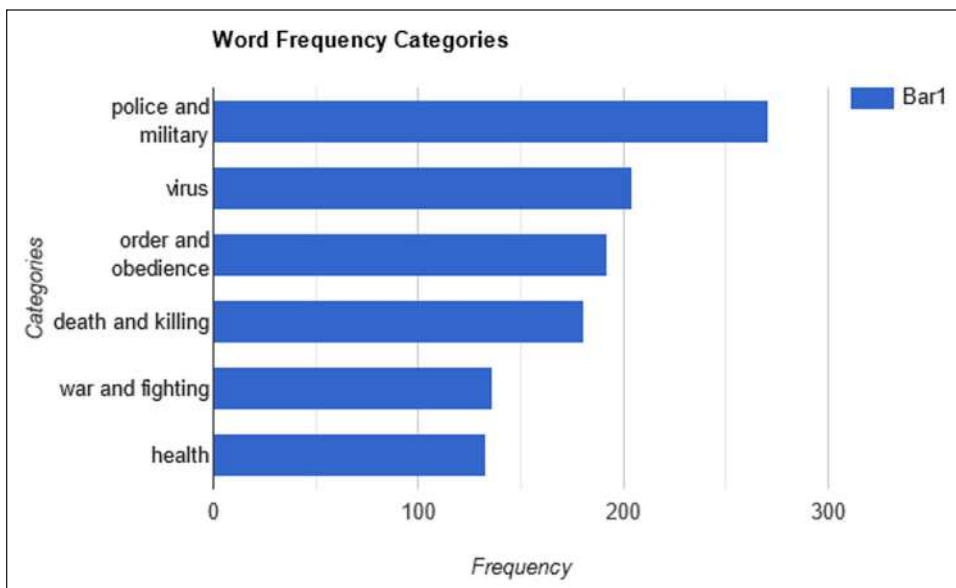

Fig. 1: Word frequency categories for Duterte's speeches.

As the data shows, words pertaining to the military and police forces have the highest frequencies throughout the speeches, appearing over 276 times through the different speeches. Table 1 presents the words and other associated terms included under this category:

Table 1: Police and military category entries.

Police and Military - 276	Associated Words and Categories
Police - 163 (police, pulis)	Arrest - 36 (arrest[s]), aresto, arestuhin)
Military - 71 (military, army, AFP)	Shoot - 20 (shoot, barilin, baril)
Soldier - 42 (soldier, sundalo)	Order and obedience category (see below)

Within this category, “police” is mentioned the most at 163 times (fifty-nine in English, 104 in Filipino as “pulis”). Meanwhile, the military in general was referred to a total of seventy-one times. The word “military” itself was mentioned sixty-one times, while “army” was mentioned five times, and “AFP” (Armed Forces of the Philippines) another five times. Soldiers were referred to a total of forty-two times (seven in English, thirty-five in Filipino as “sundalo”). This means that the military and police were, on average, explicitly mentioned about thirteen times in every single speech.

It is also worth mentioning some associated words that often appeared with mentions of the police and military. Though not included in Figure 1, the word “arrest” and its conjugations often appeared with these terms (fourteen times in English, twenty-two times in Filipino). Duterte often made threats of police arrest to those who will not comply with the protocols. The verbs “shoot” and “baril” (“barilin,” “mabaril”) also appear four and sixteen times respectively, again in relation to his orders for the police to shoot unruly citizens.

For example, in his April 1 speech, he said: “Huwag ninyong subukan ang Pilipino. Do not try to test it. Alam mo we are ready for you. Gulo o **barilan** o patayan, I will not hesitate [to order? Or sic] my **soldiers** to **shoot** you. I will not hesitate to order the **police** to **arrest** and detain you” (emphasis mine). These remarks were made as a warning to “the left” (Communist Party of the Philippines/New People’s Army [CPP/NPA] militant groups), but were extended to any possible rioters or dissenters during the lockdowns.

The police and military were also often mentioned alongside words and statements in the order and obedience category, which will be discussed shortly. For now, it is clear that the police and military were expected to be the primary means of maintaining “peace and order” during the pandemic.

The second biggest word category is the virus category, which comparatively reaches a total of 204 times. The following table shows the distribution of the words:

Table 2: Virus category entries.

Virus - 204	Associated Words and Categories
COVID - 149	Death and killing category (see below)
Virus - 46	War and fighting (see below)
Coronavirus - 9	

“COVID” appears 149 times throughout the speeches, while the word “virus” itself appears only forty-six times. The word “coronavirus” is also included in this category, mentioned nine times. What makes this category interesting is how the words are often associated with two other categories: death and killing, as well as war and fighting. There are common phrases such as “the fight against COVID,” “defeat the virus,” or even Duterte hurling expletives at the virus (March 13, 2020). Rather than “curing” patients or preventing infections, the speeches focus on “killing” the virus, instead. The two categories (death and killing, war and fighting) will be discussed at length in their respective sections after this portion.

The third word category pertains to order and obedience, as seen in Table 3:

Table 3: Order and obedience category entries.

Order and Obedience - 192	Associated Words and Categories
Order - 28 (law and order, peace and order)	Police and military (see above)
Sunod - 61 (sumunod, sundin, sundan)	
Obey - 28 (obeys, obedience, follow)	
Rule(s) - 31	
Protocol(s) - 9	
Disobedience - 4	
Gulo - 16 (gulo-gulo, guluhin, manggulo)	

“Order and obedience” is a rather sizable category, appearing a total of 192 times. The phrases “law and order” and “peace and order” are used often, with the noun “order” appearing twenty-eight times. The Filipino word “sunod” and

its conjugations (“sumunod,” “sundin,” “sundan,” etc.) appear sixty-one times. Meanwhile, the English words “obey,” “obedience,” and “follow” appear a total of twenty-eight times. These words are most often used as commands or warnings, to compel the citizens to obey the government’s directives and protocols. In relation to this, mentions of “rules” and “protocols” appear thirty-one and nine times, respectively. Finally, this category also includes related antonyms such as “disobedience” (four times) and the Filipino word “gulo” and its conjugations (sixteen times), often used to warn against disobedience or creating trouble (“gulo”) of any sort.

These words often appear with other words in the police and military category, since it was those groups that Duterte relied on in maintaining “peace and order.” For example, in his March 13 speech, he said, “The purpose of government is to see to it that things are in **order**. To do that, if things deteriorate, I said, the **military** and **police** will maintain **order**” (emphasis mine).

The fourth category, pertaining to death and killing, also reaches considerable numbers, appearing over 181 times. Table 4 shows the breakdown:

Table 4: Death and killing category entries.

Death and Killing - 183	Associated Words and Categories
Patay - 138 (papatayin, pumatay, napatay)	Virus category (see above)
Kill - 23 (kill, killed, killer)	War and fighting (see below)
Die - 22 (die, dead, deadly, dying)	

Interestingly, the words are most often spoken in Filipino, with the word “patay” and its various conjugations (“papatayin,” “pumatay,” “napatay,” etc.) making up the bulk of the frequencies at 138 times. Meanwhile, the associated English words (“kill,” “die,” and their respective conjugations) appear forty-five times overall.

These words are heavily associated with the virus category. It is often one of two things: either the virus being killed (or attempting to “kill” the virus) through the health protocols, or regular citizens dying due to the virus. For example, in the April 4 speech, Duterte said, “Kung ikaw gusto mong mamatay, wala naman

nagpipigil sa iyo.” Here, he was referring to quarantine violators, and how they seem to have a “death wish” in refusing to follow government protocols.

There are also noticeable associations with the next category, about war and fighting, as these two concepts are closely tied to each other. Death and killing are, so to speak, natural consequences of getting in a war or in a fight.

The fifth category includes words for war and fighting, and these also appear fairly frequently, reaching 136 times as a whole. Table 5 shows the breakdown:

Table 5: War and fighting category entries.

War and Fighting - 136	Associated Words and Categories
Laban - 25 (lumaban, lalabanan, labanan)	Virus category (see above)
Fight - 28 (fight, fought, fighting)	Death and killing category (see above)
Enemy - 34 (enemies, kalaban)	
War - 31 (war, digmaan, giyera)	
Frontliner - 12	
Frontline - 6	

This category includes the Filipino word “laban” and its conjugations (“lumaban,” “lalabanan,” etc.) at twenty-five times, and the English word “fight” (including “fighting”) at twenty-eight times. There are also many references to enemies (twelve in English, twenty-two in Filipino as the word “kalaban”), as well as explicit mentions of war (the English word “war” at twenty, the Filipino words “digmaan” and “giyera” at eleven). Finally, this category also includes the popular term “frontliner,” referring to health workers and others at the forefront of the pandemic response, at twelve instances, with the word “frontline” at six times.

This category is heavily associated with the virus category. COVID-19 is often referred to as an “unseen enemy,” the main adversary in the “war” that is being fought. In his March 16 speech, Duterte said, “We are at **war** against a vicious and invisible **enemy**, one that cannot be seen by the naked eye. In this extraordinary **war**, we are all soldiers” (emphasis mine).

The sixth and final category is the health category, which appears 133 times. Table 6 shows the words included in this category:

Table 6: Health category entries.

Health - 133	Associated Words and Categories
Health - 121 (public health, health protocols, health secretary, Department of Health, etc.)	Order and obedience (see above)
Healthcare - 10	
Healthy - 2	

In contrast, the word category for “health” appears 133 times, most often as the terms “public health” or “health protocols.” This word also necessarily appeared in discussions involving Department of Health (DOH) Secretary Francisco Duque, or the DOH in general. This category also includes “healthcare” (ten times) and “healthy” (two times).

What is interesting is how these words were often used in relation to the order and obedience category. “Public health” is used to justify the strict protocols, that the lockdowns and quarantines were all “for the sake of public health.”

There are a few other words and categories that were not included in the graph in Figure 1 that might still be of interest. For example, drugs (including “droga,” “adik,” etc.) were mentioned twenty-four times. References to insurgents (“NPA,” “communist,” “rebel,” etc.) totaled over twenty-seven times. This means that these extraneous issues were mentioned, on average, at least once per speech, despite how the addresses were meant to discuss the COVID pandemic. Furthermore, Duterte cursed a total of ninety-one times in the official transcripts. Even before the pandemic, Duterte was already known for cursing profusely and going off tangent in his speeches, especially to bring up the war on drugs. As the data shows, these characteristics persisted even in his public speeches about the pandemic.

Mapping the War on COVID

Given the word categories and quantitative data discussed earlier, several key aspects of the war on COVID discourse begin to surface, at least with respect to Duterte's speeches in the critical early phases of the pandemic. As with Fairclough's CDA model, the data about the texts also reveal insights about the discursive practices and social practices involved. Furthermore, in relation to van Dijk's framework of hegemonic powers perpetuating particular discourses, it can be seen how Duterte wielded his power and influence to construct this discourse of war.

There are three key aspects for discussion: first, the role of the police and the military, second, the concepts of order and obedience, and third, death and fighting.

First and foremost, it is evident that the police and the military played a crucial role in Duterte's pandemic response. He relied on them as his primary means of executing orders and directives, and he lent these institutions legitimacy and power. For example, on March 13, 2020, he opened his speech with "My countrymen, good evening. I am now addressing the nation together with the civilian, military, and police sectors—the organizations that would count in our enforcement of the laws to protect the people of the Republic of the Philippines." Right from the beginning, he emphasized the civilian, military, and police personnel present with him during his speech, and framed them as the sectors in charge of law enforcement to "protect the people."

All of these actions are framed as "under the orders" of the president, the highest political figure in the country, and in effect, they can be seen as extensions of his will.

Given the patterns discussed in the frequency analysis earlier, it can be observed how the linguistic data concurs with the history of the Philippine pandemic response. For instance, the primary leaders that were appointed by Duterte in the NTF for addressing the pandemic are former army generals or police officers, such as Lorenzana and Año. The initial pandemic response focused on very militaristic procedures like lockdowns and checkpoints, instead of medicine-based solutions such as mass testing and contact tracing.

The prominent role of the military and the police is further supported by the explicit war metaphors and analogies that Duterte frequently made. In the March 16 speech, when the first enhanced community quarantine was implemented, he said, “We are at war against a vicious and invisible enemy, one that cannot be seen by the naked eye. In this extraordinary war, we are all soldiers.” The pandemic is framed as a “war” with the virus as the “enemy,” and therefore the heightened military and police presence is justified. The studies of Navera show that Duterte tapped into a much older Marcosian rhetoric, which other Philippine presidents also used to discuss various issues of their time. In his article, “Belligerence as Argument,” Navera states:

The war frame involves the use of military or hard power in order to eliminate the enemy. In various ways and levels, this frame was also present in the rhetoric of other post-Marcos presidents such as Corazon Aquino, Fidel Ramos, and Benigno Aquino III, especially when dealing with the communist and Moro rebellions and even public criticism. (72)

This means that Duterte’s words are a form of reappropriation, using a familiar and effective discursive tactic. The only thing that had changed is the kind of “enemy” that must be defeated, and in this case, it was the COVID-19 virus.

Particular lexical choices foreground and subsequently background certain concepts and values, especially the more they get repeated throughout the text. In this case, Duterte heavily foregrounded the military and the police in the pandemic response, with his repetitive mentions of them. In comparison, the DOH and Secretary Duque were only mentioned sixteen and twenty times, respectively. Amid a health crisis, Duterte chose to emphasize the role of the military, rather than that of the DOH, and these lexical choices were reflected in his policy-making.

This issue can be tied back to Charteris-Black’s ideas of metaphors as persuasion. In this case, war metaphors might be used to persuade the public of the necessity for having massive police and military presence. It is, after all, supposed to be a “war,” so it seems justified to have them leading the government response.

The second aspect for discussion is how the concepts of “order” and “obedience” play a more subtle but equally significant role in the discourse of war. Beyond the explicit mentions of war and death, there is a persistent command in Duterte’s speeches. “Sumunod na lang kayo,” is an oft-repeated phrase, frequently followed by threats of military or police action. The strict community quarantine measures and heightened police presence were also justified in this manner: that all of it was for the sake of “maintaining law and order.” More than the health and safety of the citizens, Duterte would emphasize the need for “keeping the country in order,” and that there would only be trouble if the people disobeyed.

The emphasis on order and obedience taps deeply into the culture of military systems, where the commands from authority figures are absolute and must be followed without question. In framing the pandemic situation as a war, Duterte therefore places himself in that position of unquestionable power; in a war where “we are all soldiers,” the citizens must therefore comply with all his commands. Here, we see an overt display of hegemonic power, and how, through discourse, it is both demonstrated and reinforced.

Though it is outside the scope of this study, it is worth mentioning how these concepts of order and obedience tie in with other discourses later in the pandemic. When cases spiked, it was not the government’s pandemic response which was criticized, but rather the disobedient (“pasaway”) citizens who supposedly failed to comply with health protocols. A *TIME* article by Aie Balagtas-See titled “Rodrigo Duterte is Using One of the World’s Longest COVID-19 Lockdowns to Strengthen His Grip on the Philippines” (2021) delves deep into Duterte’s pandemic response. In the article, Balagtas-See cites Ela Atienza of the University of the Philippines, who provides a succinct summary of the misplaced priorities of the government:

Professor Atienza explains that there has been hardly any effort to educate people about coronavirus. The priority, she says “is more on people having to obey lockdown procedures instead of [ensuring] that people will be healthy or health will be protected. People should be educated why they need to stay at home and why certain facilities have to close down.” (Balagtas-See)

In terms of van Dijk's framework, the emphasis on order and obedience seems to be an effective way of maintaining the dominance of the hegemonic powers. In this case, the Philippine administration attempted to persuade the populace that all measures were for "peace and order," which also implies that to refuse or to criticize these measures was to promote chaos and disorder in society. This also ties back to the Marcosian rhetoric as discussed by Navera. In one of his studies, he argues that "the war metaphor has particularly been useful when silencing opposing views or critical perspectives while boosting the position of the government as the infallible leader of the nation" (68). Again, these linguistic patterns of "peace and order" frequently appearing in the speeches can be tied to Charteris-Black and the use of metaphors as persuasion. It appears that all the talks of maintaining order and demanding obedience seem to justify the strict lockdown measures and protocols, on top of the punitive measures of the authorities.

The findings discussed above are further corroborated by other studies regarding the policymaking of the Duterte administration during the height of the COVID-19 pandemic. For instance, Karl Hapal's "The Philippines' COVID-19 Response: Securitizing the Pandemic and Disciplining the Pasaway" describes the strict lockdowns and the "draconian measures" employed by the administration during this period of time. He argues that the war against COVID was an extension of Duterte's war on drugs, necessitating a high level of police and military presence. The construction of the war discourse necessitated an "enemy" as well, and Hapal argues that while initially it was the COVID-19 virus (the "unseen enemy"), it later turned into the pasaway, or the citizens who disobeyed the lockdown and quarantine protocols. These findings in Hapal's study, among others, align quite well with the linguistic data from this research, which exhibit similar themes in the lexical choices of Duterte: the presence of the police and military, as well as the emphasis on order and obedience. Ultimately, this further demonstrates the strong connections between language and policy-making.

The final key aspect of the war discourse pertains to the related concepts of fighting and dying. These kinds of statements coming from Duterte are nothing new. Years before the pandemic, he was already quite infamous for his war on drugs and his brutal statements even in front of national television. In a speech

on September 30, 2016, he said, “Hitler massacred three million Jews . . . there’s three million drug addicts. There are. I’d be happy to slaughter them.” We can see that he extended this same kind of language to the COVID pandemic.

In his March 16 speech, just before declaring the first lockdowns, Duterte said, “We all have a responsibility to fight this disease and prevent it from spreading to our fellowmen. These social distancing measures are necessary to kill the adversary.” Just as Atienza had mentioned, there was no mention of “treating” or “healing” a sickness, but rather Duterte focused on “killing” the “enemy,” which was, in this case, the virus.

Furthermore, when the speeches are not centered around fighting and killing the virus, they are often about the Filipino citizens dying or being threatened by death. In the April 4 speech, Duterte spoke of quarantine violators: “Kung gusto ninyo, lumabas kayo, ikaw. Pero pagka naghirap ka, huwag kang magtawag sa akin. Eh ginusto mo ‘yan eh, talagang mamamatay ka.” (“If you want, go outside, you. But if you get into difficulties, don’t call for me. Since that’s what you wanted, you will really die.”)

Interestingly, the majority of the times that the Filipino word “laban” was used in the speeches was not, in fact, in reference to fighting against the virus. Duterte would often directly warn the listeners and citizens of the consequences of disobeying the police; for example, he would say, “Kung lumaban ka sa pulis, it is a direct assault” (“If you fight the police, it is a direct assault”) or “Huwag kang lumaban (sa pulis)” (“Do not fight the police”). Again and again, he made it clear that the citizens can die or will get killed if they do not obey him and the police. His orders to “Shoot them dead,” referring to quarantine violators, made waves on social media on April 2020 (Tomicruz). Many citizens feared running out of food and resources due to weeks of lockdowns, yet his response was to threaten them with police action.

Once again, the linguistic data concur with the findings of Hapal’s study: during the pandemic, Filipino citizens were often branded as pasaway, and the rising cases were blamed on citizens who did not follow strict protocols. Addressing the pandemic became primarily a matter of enforcing the law and disciplining the populace, rather than implementing health-based solutions.

Overall, the language of Duterte's speeches paints a grim picture of the Philippine pandemic response. After all, what does it mean to wage a war against a virus? The data above reveals three important things. First, the police and the military were at the forefront of the pandemic response, rather than the DOH. Second, death and killing were commonplace, or even acceptable, in the context of a "war." Finally, obedience was expected from each citizen who had to follow the orders of the "commanding officers," given that we were all "soldiers" in this war. By implication, this means that to disagree or to criticize these policies was to cause chaos and disorder. And as Duterte himself stated, those who cause such trouble should be "shot dead."

Toward Future Studies in Metaphors and Discourse

This paper has demonstrated how the war on COVID discourse was constructed through specific lexical and metaphorical choices in Duterte's speeches. In these speeches, there were many overt and explicit references to war, battle, death, and fighting, with the military and the police taking a central role in the pandemic response. This further implies that even regular citizens were treated as "soldiers" in this "war," and that the government demanded and expected their utmost obedience to and compliance with various directives. Charteris-Black has argued that metaphors are deployed for persuasion; in Duterte's discourse of pandemic in the Philippines, then, the war metaphors were deployed to persuade Filipino citizens of the need for a militaristic response, as well as of the importance of obeying government orders. These were clearly reflected in the actual government policies, as there was a focus on strict compliance, arrests for violations, and military checkpoints. Discourse, thus, intersects with policies and governance, which in turn affects the daily lives of Filipino citizens as the former are implemented.

This research has only managed to cover key areas (e.g., the lexical dimension, particularly word frequencies of the speeches) of the broad issue of pandemic discourse, and there are still various dimensions of verbal communication that are open to future research. The speeches' tone and syntax may be analyzed.

Furthermore, the top-down CDA approach of this study, which focuses on how authority figures use discourse to establish and reinforce their power, means

that the texts examined are limited to Duterte's speeches. However, discourses are shaped by many other texts from news media and the social media posts of regular citizens. Van Dijk also discusses the potential of bottom-up forms of resistance, which emphasizes how common citizens can challenge the dominant discourses of those in power and establish their own, and our modern social media age has made it even easier for the average person to participate in such discourses. These areas may be further studied, especially to determine if there are alternative discourses emerging from these interactions. The social media trend #SolusyongMedikalHindiMilitar shows one such alternative discourse, as citizens called for a more science-based, healthcare-based pandemic response.

Finally, the word frequency data was analyzed with the framework of CDA, which focuses on power relations. This influenced which words, phrases, and categories were given focus in this analysis. Other researchers might want to take on a different framework or thematic focus, in order to arrive at other possible conclusions.

WORKS CITED

- Al-Salman, Saleh and Ahmad Haider. "COVID-19 Trending Neologisms and Word Formation Processes in English." *Russian Journal of Linguistics*, vol. 25, no. 1, 2021, pp. 24-42.
- Asif, Muhammad, et al. "Linguistic Analysis of Neologism Related to Coronavirus (COVID-19)." *Social Sciences & Humanities Open*, vol. 4, no. 1, 2021. doi.org/10.1016/j.ssaho.2021.100201.
- Balagtas-See, A. "Rodrigo Duterte is Using One of the World's Longest COVID-19 Lockdowns to Strengthen His Grip on the Philippines." *TIME*, 15 Mar. 2021, time.com/5945616/covid-philippines-pandemic-lockdown/. Accessed 18 Dec. 2024.
- Bantugan, Brian. "Public Opinion on the Duterte Administration's COVID-19 Period through Editorial Cartoons on Facebook." *Asian Journal for Public Opinion Research*, vol. 8, no. 4, 2020, pp. 409-31. dx.doi.org/10.15206/ajpor.2020.8.4.409.
- Bharati, Padam Lal. "COVID-19 Neologisms in English." *The Saptagandaki Journal*, vol. 11, no. 11, 2020, pp. 122-35.
- Charteris-Black, Jonathan. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Palgrave Macmillan, 2004.
- Dada, Sara, et al. "Words Matter: Political and Gender Analysis of Speeches Made by Heads of Government during the COVID-19 Pandemic." *BMJ Global Health*, vol. 6, no. 1, 2020. dx.doi.org/10.1136/bmjgh-2020-003910.
- Fairclough, Norman. *Language and Power*. Longman Inc, 1989.
- . *Discourse and Social Change*. Polity, 1992.
- Gonzales, Cathrine. "'Human Rights Violations' Amid Quarantine Enforcement Add to COVID-19 Blues." *Inquirer.net*, 26 July 2020, newsinfo.inquirer.net/1312093/human-rights-violations-amid-quarantine-enforcement-add-to-covid-19-blues. Accessed 18 Dec. 2024.
- Haddad, Amal Haddad and Silvia Montero-Martinez. "COVID-19: A Metaphor-Based Neologism and its Translation into Arabic." *Journal of Science Communication*, vol. 19, no. 5, 2020. doi.org/10.22323/2.19050201.
- Hapal, Karl. "The Philippines' COVID-19 Response: Securitising the Pandemic and Disciplining the Pasaway." *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, vol. 40, no. 2, pp. 224-44. doi.org/10.1177/1868103421994261.
- Kučera, Dalibor. "Our Words in a State of Emergency: Psychological-Linguistic Analysis of Utterances on the COVID-19 Situation in the Czech Republic." *Psychol Stud(Mysore)*, vol. 66, no. 3, 2021, pp. 239-58. doi.org/10.1007/s12646-021-00613-y.
- Levien, Simon. "Meet the Generals Leading COVID Response in Philippines, Indonesia." *Rappler*, 25 Aug. 2020, www.rappler.com/newsbreak/iq/meet-generals-leading-covid-response-philippines-indonesia/. Accessed 18 Dec. 2024.
- Mangosing, Frances. "Abuses Escalate Under Duterte Even during Pandemic, Report Says." *Inquirer.net*, 13 Sept. 2021, newsinfo.inquirer.net/1487304/abuses-escalate-under-duterte-even-during-pandemic-report-says. Accessed 18 Dec. 2024.
- McCarthy, Julie. "Why Rights Groups Worry about the Philippines' New Anti-Terrorism Law." *NPR*, 21 July 2020, www.npr.org/2020/07/21/893019057/why-rights-groups-worry-about-the-philippines-new-anti-terrorism-law. Accessed 18 Dec. 2024.

- Mohammed, Shan, et al. "The 'Nurse as Hero' Discourse in the COVID-19 Pandemic: A Post-Structural Discourse Analysis." *International Journal of Nursing Studies*, vol. 117, 2021. doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2021.103887.
- Navera, Gene. "Belligerence as Argument: The Allure of the War Metaphor in Philippine Presidential Speeches." *Kairos: A Journal of Critical Symposium*, vol. 5, no.1, June 2020, pp. 67-82.
- Nicomedes, Christian Jasper and Ronn Mikhael Avila. "An Analysis on the Panic during COVID-19 Pandemic through an Online Form." *Journal of Affective Disorders*, vol. 276, 2020, pp. 14-22. 10.1016/j.jad.2020.06.046.
- Nie, Jing-Bao, et al. "Healing Without Waging War: Beyond Military Metaphors in Medicine and HIV Cure Research." *The American Journal of Bioethics*, vol. 16, no. 10, 2016, pp. 3-11. pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5064845/.
- Panelo, Salvador. "On Code Red Sublevel 2." *GOV.PH*, Office of the President of the Philippines, Presidential Communications Office, 12 Mar. 2020, pco.gov.ph/PCO-content/on-code-red-sublevel-2/. Accessed 18 Dec. 2024.
- Tomacruz, Sofia. "'Shoot Them Dead': Duterte Orders Troops to Kill Quarantine Violators." *Rappler*, 1 Apr. 2020, www.rappler.com/philippines/256705-duterte-orders-troops-shoot-kill-coronavirus-quarantine-violators/. Accessed 18 Dec. 2024.
- van Dijk, Teun. "Principles of Discourse Analysis." *Discourse & Society*. Sage, 1993.
- Wicke, Philipp, and Marianna M. Bolognesi. "Framing COVID-19: How We Conceptualize and Discuss the Pandemic on Twitter." *PLoS ONE* vol. 15, no. 9, 2020. doi.org/10.1371/journal.pone.0240010.

Ejay R. Domingo (erdomingo1@up.edu.ph) is an assistant professor at the Department of English and Comparative Literature in the University of the Philippines Diliman. He teaches the history and development of the English language, and works on studies on the application of corpus linguistics in critical discourse analysis.

Pagsasalin ng Dugo: Ang Ugnayan ng Rasismo at Kolonyalismo sa Salin ng *The Octoroon* ni Mary Elizabeth Braddon tungong *Dugo sa Dugo* ni Francisco Laksamana

Transfusing Blood: The Relationship between Racism and Colonialism in the Translation of *The Octoroon* by Mary Elizabeth Braddon into *Dugo sa Dugo* by Francisco Laksamana

Christoffer Mitch C. Cerda
Ateneo de Manila University

ABSTRAK

Sinusuri ng sanaysay na ito ang *Dugo sa Dugo* (*Blood for Blood*, 1921) ni Francisco Laksamana at kung paano isinasalin ng bersiyong ito hindi lamang ang naratibo ng *The Octoroon* (1862) ni Mary Elizabeth Braddon kundi pati na rin ang mga pangunahing tema at politika ng akda. Sa pamamagitan ng programang pang-analisis na ginamitan ng kompiyuter (computer-aided analysis programs), na pinangunahan ni Ramon Guillermo sa *Translation and Revolution*, at ng sanaysay na “The Pulse of the Text: Using Digital Tools for Closer Reading”, ang dalawang bersiyon ng nobela ay ihahambing upang itampok, sa makrong antas kung paano isinalin ang mga pangunahing tema at idea mula sa orihinal na Ingles na *The Octoroon* tungo sa Tagalog na *Dugo sa Dugo*. Gamit ang mga pamamaraan ni Guillermo, ang mga bahaging may mataas na bilang ng mga bagong salita at *hapax legomena* ay kukunin at ihahambing upang maunawaan kung paano isinasalin ang mga konseptong ito sa mikrong antas ng mga sipi sa loob ng dalawang bersiyon. Sa pamamagitan ng makro at mikrong pagbasang ito ng dalawang bersiyon ng nobela, ipakikita ng sanaysay kung paano nababago ng pagsasalin ang mga tema ng pang-aalipin at rasismo sa loob ng diskursong abolisyonista at anti-rasista ng *The Octoroon* tungo sa diskursong kontra-kolonyal at kontra-imperyalista sa *Dugo sa Dugo*. Samakatwid, ang *Dugo sa Dugo* ay isang pagtatangka na ilatat

ang pundasyon para sa pagbuo ng pagkakaisa sa pagitan ng mga inaaping mamamayan.

Mga Susing Salita: The Octoroon, Dugo sa Dugo, Araling Salin, panunuring pampanitikan na ginagamitan ng kompiyuter, pang-aalipin, rasismo, kontra-imperyalismo

ABSTRACT

This essay analyzes Francisco Laksamana's *Dugo sa Dugo* (*Blood for Blood*, 1921) and how this version not only translates the narrative of Mary Elizabeth Braddon's *The Octoroon* (1862) but also its main theme and politics. Using computer-aided analysis programs pioneered in Ramon Guillermo's *Translation and Revolution* (2009) and the essay "The Pulse of the Text: Using Digital Tools for Closer Reading," the two versions of the novel will be compared to highlight, in the macro level, how the main themes and ideas from the original English *The Octoroon* are translated into the Tagalog *Dugo sa Dugo*. Using Guillermo's tools, sections with high counts of new-words and hapax legomena will be extracted and compared to understand how these concepts are translated in the micro level of passages in the two versions. With this macro and micro level reading of the two versions of the novel, the essay will show how the translation of the themes of slavery and racism are transformed within the abolitionist and anti-racist discourse of *The Octoroon* into the anti-colonial and anti-imperialist discourse in *Dugo sa Dugo*. *Dugo sa Dugo*, therefore, is an attempt to lay the groundwork for the building of solidarity between oppressed peoples.

Keywords: The Octoroon, Dugo sa Dugo, Translation Studies, computer-aided literary analysis, slavery, racism, anti-imperialism

Panimula

Inilathala sa mga pahina ng pahayagang *Taliba* mula Pebrero hanggang Mayo ng taong 1921 ang *Dugo sa Dugo* (DSD) na salin ni Francisco Laksamana ng nobelang *The Octoroon* o *The Lily of Louisiana* ni Mary Elizabeth Braddon o M. E. Braddon (Antonio 55). Unang nalathala ang *The Octoroon* ni Braddon noong 1861 hanggang 1862 nang de-serye sa *Halfpenny Journal* sa Inglatera habang nagsisimula na

ang Digmaang Sibil ng Estados Unidos (Brantlinger 438). Natatangi ang *Dugo sa Dugo* bilang akda dahil salin ito sa Tagalog ng isang nobelang Ingles. Bihira itong mangyari kung susuriin ang bibliograpiya ni Lilia F. Antonio ng mga nobelang naisalin sa Tagalog noong panahon ng mga Amerikano (46-67). Karamihan ng mga nobelang isinalin sa Tagalog ay mga akdang Europeo na nakasulat o may bersiyon sa Pranses o Espanyol. At kung nakasulat man sa Ingles, madalas ay mga nobelang detektib ito na tampok ang tauhang si Nick Carter.

Bakit nga ba isinalin ang *The Octoroon* tungong *Dugo sa Dugo* gayong napakalayo ng kaligiran ng nobelang ito sa Pilipinas? Kaligiran na rin mismo ng pagkakalathala ng *Dugo sa Dugo* ang maaaring makapagbigay ng paliwanag. Dahil matapos na ilathala sa *Taliba* ang *Dugo sa Dugo*, magaganap noong Mayo 31 hanggang Hunyo 1, 1921 sa Greenwood District sa Tulsa, Oklahoma ang isa sa pinakamadugong masaker laban sa mga Afrikano-Amerikano pagkatapos ng Digmaang Sibil ng Estados Unidos. Opisyal na itinalang 36 katao lamang ang namatay ngunit tinatayang higit pa dito ang bilang ng mga namatay dahil sa di-masinsing paglilibing sa mga namatay (Messer et al. 387). Sa isang imbestigasyon, may mga mass grave pang pinaghihinalaang nagkalat sa Tulsa na posibleng tumukoy sa higit na maraming bilang ng namatay (Oklahoma Commission 123-32). Matapos mangyari ang naturang masaker, ilalathala bilang libro ang *Dugo sa Dugo* sa parehong taon.

Tinangka ng pamahalaang lokal ng Tulsa na ibaon sa limot ang nangyari sa pamamagitan ng paglikha ng isang “opisyal na naratibo” tungkol sa nangyaring masaker bilang isang uri ng “pag-aalsa” ng mga “radikal” na Afrikano-Amerikano (Messer et al. 390). Ngunit umalingawngaw sa Pilipinas ang balita ng masaker sa Tulsa. Mismong si Jose Corazon de Jesus ay nagsulat ng tula, na pinamagatang “Black and White,” upang alalahanin ang nangyaring masaker. Ani de Jesus sa ikatlong saknong ng tula,

Sawimpalad ang maitim
na sumilang sa daigdig na tao ring may damdamin!
Sawimpalad iyang Negrong dahilan sa kulay na rin
ay lagi nang habang-buhay ay api at alipinin!
Sawimpalad, iyang kulay na sa kulay tumitingin
kayo'y dapat na sumpain! (161)

Simpatetiko si de Jesus sa pang-aaping dinanas ng mga Afrikano-Amerikano dulot ng rasismong laganap sa Estados Unidos. Gayundin, itong rasismong ito ang natatanging bahid sa demokratikong ideal ng Estados Unidos. Dagdag ni de Jesus,

Ipagdiwang ang tagumpay!
 Patayin ang mga Negro't iya'y hindi taong tunay,
 palayasin ninyo sila at sunugin ang tahanan,
 pabayaang ninyong sila'y lumaboy sa daigdigang,
 at sa ganyan itong mundo'y nagkar'on ng bagong aral!
 Ayan, Demokrasya iyan! (161)

Malinaw ang kritika ni de Jesus sa dimuno'y demokratiko't malayang lipunan ng Estados Unidos: demokratiko't malaya lamang ang mga puti.

Para sa mga Pilipinong tulad nina de Jesus at Laksamana na sinubaybayan ang nangyari sa Tulsa, isang bahid sa proyektong demokratiko ng mga Amerikano sa Pilipinas ang nangyaring masaker. Paano magiging huwaran ng demokrasya ang isang bansang puno ng kawalang katarungan at namamayani ang rasismo?

Ang kontekstong ito ng matinding rasismo sa Estados Unidos ang panahon kung kailan isinalin ni Laksamana ang *The Octoroon* ni Braddon tungong *Dugo sa Dugo*. Susuriin sa tulong ng mga programang pangkompiyuter ang salin ni Laksamana upang matukoy kung paano nagbanyuhay ang kritikang nakapaloob sa *The Octoroon* laban sa pang-aalipin sa Estados Unidos—na legal pa noon bago ng Digmaang Sibil ng mga Amerikano—tungo sa pagiging isang tekstong kritikal sa kolonyal na kaayusang nakaugat sa isang rasistang imperyalismo. Sa ganitong paraan, nagkaroon ng bagong buhay ang nobela ni Braddon na maaaring mag-ugnay ng kampanya ng mga Afrikano-Amerikano tungo sa higit na malaya at demokratikong Estados Unidos sa kampanya ng mga Pilipino tungo sa isang nagsasarili't malayang Pilipinas.

Maikling Buod ng *Dugo sa Dugo/The Octoroon*

Magsisimula ang nobela sa isang handaan sa Nueva Orleans/New Orleans. Dumalo dito ang pangunahing tauhang si Cecilia (Cora sa *The Octoroon*) Leslie na kagagaling lamang mulang Londres/London. Dito niya makikilala si Gilberto (Gilbert) Margrave, isang inhinyerong Ingles galing Manchester at mapapaibig si

Gilberto kay Cecilia. Ngunit isisiwalat agad ni Augusto (Augustus) Horton, kapatid ng kaibigan ni Cecilia na si Adelaida (Adelaide) Horton, na isang *octroon* o may dugong Afrikano't alipin si Cecilia sa kabila ng puting-puti nitong hitsura, na mismong si Cecilia'y hindi alam ang katotohanang ito. Hindi alintana ni Gilberto ang rebelasyong ito at sa halip ay lalong nabuo sa kaniyang loob na protektahan si Cecilia. Ibinunyag din ni Augusto kay Cecilia na nasugatan ang ama niyang si Ernesto (Gerald) Leslie nang maghimagsik ang mga alipin nito sa plantasyon. Magdudumaling pumunta si Cecilia sa kaniyang ama nang malaman ang balitang ito.

Ang hindi alam ni Cecilia'y nababaon na rin sa utang si Ernesto dahil sa pagkamatay sa duwelo ng pinagkakatiwalaang kasosyo nitong si Felipe (Philip) Treverton. Nakipagsabwatan si Augusto sa tusong abogado si Silas Craig upang mapasakaniya si Cecilia. Dahil, ayon sa mga batas ng Luisiana, isa pa ring alipin si Cecilia at kapag hinabol na si Ernesto ng batas dahil sa mga pagkakautang nito, maaari nang makuha ni Augusto si Cecilia bilang isang aliping kanyang mabibili sa isang subastahan.

Darating si Cecilia sa bilya Leslie at makakaharap si Tobias (Toby), ang matapat na alipin ng kaniyang ama. Kay Tobias malalaman ni Cecilia na anak siya ni Ernesto kay Francilia, isang alipin. Isasalaysay ni Tobias na magpapakamatay si Francilia nang ibenta siya kay Silas Craig at tangkain siyang gahasain nito. Nang magbalik si Ernesto sa kaniyang bilya'y nagalit siya kay Tobias ngunit ipinagtanggol ni Cecilia si Tobias at sisisihin ni Cecilia ang kaniyang ama sa sinapit na kasawian ng kaniyang ina.

Magpapasya si Cecilia na hanapin ang puntod ng libingan ng kaniyang ina sa lupain ni Silas Craig. Sa barkong sasakyan nina Cecilia'y makakasama niya sina Gilberto at Augusto. Doo'y magkakalapit ng loob sina Cecilia at Gilberto. Ngunit babastusin ni Augusto si Cecilia sa pagtukoy sa pagiging alipin nito at dahil dito'y hahamunin ni Gilberto si Augusto sa isang duwelo. Tatanggapin ito ni Augusto at nagtakdang isagawa ang duwelo sa Iberville.

Magpapatuloy si Cecilia sa lupain ni Craig at doon matatagpuan ang puntod ng kaniyang ina na may mga salitang "Dugo sa Dugo." Maghaharap naman sina Gilberto at Augusto sa kanilang duwelo at masusugatan si Gilberto. Nagkataong

malapit lamang sina Cecilia at Tobias sa pinangyarihan ng duwelo at nailigtas si Gilberto sa kamatayan sa tulong nina Mortimer Percy at ni Guillermo (William/Bill) Bowen, isang kasosyo sa mga negosyo ni Augusto.

Pagkauwi ni Cecilia'y biglang darating ang awtoridad na hinahabol si Ernesto sa kaniyang utang. Sasamsamin ang lahat ng ari-arian ni Ernesto upang isubasta, kasama ang mga alipin at si Cecilia. Nang dumating ang araw ng subastahan, nagkasundo sina Gilberto at Ernesto na bilhin si Cecilia. Ngunit mas maraming pera ang itinaya ni Augusto kaya't napasakaniya si Cecilia. Iluwi ni Augusto si Cecilia ngunit tatakas si Cecilia. Mahahabol ni Augusto si Cecilia at tatangkaing gahasain siya. Lalaban si Cecilia gamit ng balaraw na ibinigay ni Tobias sa kaniya, ang parehong balaraw na ginamit ni Francilia upang kitlin ang buhay nito. Igagalang ni Augusto ang lakas ng loob ni Cecilia dahil nais pa rin niyang mahalín siya ni Cecilia. Upang lumapit ang loob ni Cecilia sa kaniya, ibinigay ni Augusto si Cecilia kay Adelaida bilang regalo.

Biglang sisipot si Felipe Treverton matapos ng isang taong pagpapagaling sa kaniyang natamong sugat. Hindi pala ito patay at ang pagbebenta at pagkamkam ng kaniyang mga ari-arian ay pakana ni Silas Craig. Pineke ni Silas Craig ang mga dokumentong nagpapatunay na ibinenta ni Felipe ang kaniyang ari-arian. Dahil dito'y mababawi ni Ernesto ang kaniyang ari-arian at pupunta siya kasama si Gilberto kay Augusto upang mabawi si Cecilia. Sasabihin ni Augusto na ibinigay niya kay Adelaida si Cecilia. Nang lapitan nina Ernesto at Gilberto si Adelaida, nagulat na lamang sila nang sabihin nitong pinalalaya na niya si Cecilia. Dahil malaya na, maaari nang pakasalan ni Gilberto si Cecilia. Ngunit kailangan niyang dalhin sa Inglatera si Cecilia upang doon magpakasal dahil, kahit na malaya na, ipinagbabawal ng batas ng Luisiana na magpakasal ang isang puti sa isang may dugong alipin. Magtatapos ang nobela sa kasal nina Mortimer Percy at Adelaida Horton at sa pag-alis nina Gilberto at Cecilia sakay ng barkong patungong Inglatera.

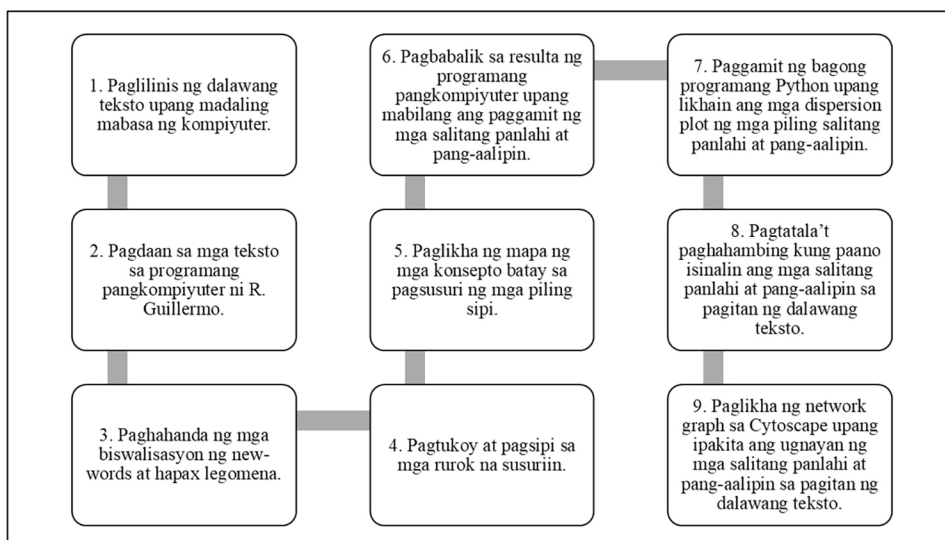
Masinsinang Pagbasa at Pagsusuring Salin Gamit ang Kompilyuter

Susuriin at paghahambingin ang *Dugo sa Dugo* (DSD) at *The Octoroon* (TO) gamit ang mga pamamaraang nilikha ni Ramon Guillermo sa kanyang librong *Translation*

and Revolution: A Study of Jose Rizal's Guillermo Tell (2009) at sanaysay na “The Pulse of the Text: Using Digital Tools for Closer Reading” (2018). Sa *Translation and Revolution*, ipinaliwanag ni Guillermo ang halaga ng paggamit ng kompiyuter sa sistematikong pagsusuri ng salin ni Rizal sa Tagalog kumapara sa Aleman ni Schiller. Bakit nga ba kakailanganin ang kompiyuter sa pagsusuri ng batis at salin? Hindi ba sapat ang tradisyunal na masinsinang pagbasa? Para kay Guillermo, kung gagawin ang masinsinang pagbabasa, paghahambing, at pagsusuri ng batis at salin, magiging lubhang makapal ang pagsusuri at nagiging sagabal ang paghahambing sa maliliit na mga detalye (micro-level discourse) para maabot ang isang pangkalahatang pag-unawa sa mga teksto (29-30).

Gamit ng nilikhang programang pangkompiyuter at proseso ni Guillermo, nababalanse ang isang masinsinang pagsusuri at mas pangkalahatang pag-unawa. Gayundin, nababalanse din ang tendensiya ng pagsusuri sa larangan ng digital na humanidades na kumiling sa malakihang datos sa halip na maging pantulong masinsinang pagbasa, isang pagkiling na umusbong nang ipakilala ni Franco Moretti nang ipakilala niya ang konsepto ng “distant reading” (Bushell at Hutcheon 12). Inaasahan na magiging ambag ang pagsusuring ito sa yumayamang araling pagsasalin at pagsusuri ng mga akdang salin. Gayundin, inaasahan ding magiging ambag ang sanaysay na ito sa lumalagong pagnunuring pampanitikan nang may tulong ng kompiyuter. Umaasa ang may-akdang maipakikita kung paano tumatawid at nagsasalimbayan ang mga idea’t diskurso galing sa labas ng Pilipinas at kung paano ito inaangkop ng mga Pilipino.

Ngunit hindi lamang sasalalay ang pagsusuring ito sa programang pangkompiyuter ni Guillermo. Upang madagdagan at matukoy ang pangkalahatang mga padron ng pagsasalin ng TO tungong DSD, sumalalay din ang pagsusuring ito sa iba pang mga programang pangkompiyuter upang lumikha ng mga *dispersion plot*, o kung kailan o saan lumilitaw ang isang salita sa loob ng isang teksto, at *network graph*, o ugnayan ng ilang susing salita’t konsepto sa pagitan ng dalawang teksto. Tingnan ang Ilustrasyon 1 upang makita kung paano dumaloy ang pagsusuring ito na ipaliliwanag sa susunod na bahagi.

Ilustrasyon 1: Daloy ng gawain ng pagsusuri ng *The Octoroon* at *Dugo sa Dugo*.

Paglalarawan ng mga Programang Pangkompiyuter at Proseso ng Pagsusuring Tinulungan ng Kompiyuter

Bago isalang sa isang programang pangkompiyuter, nilinis muna ang dalawang tekstong susuriin sa tulong ng kompiyuter. Ang teksto ng *Dugo sa Dugo* ay galing sa Internet Archive (www.archive.org) habang ang kopya ng *The Octoroon* ay galing sa Project Gutenberg (www.gutenberg.org). Nilinis sa mga pagkakamali sa pagbabaybay ang mga kopyang ito. Tinanggal din ang mga bantas, maliban sa gitling, at ginawang maliliit lahat ng titik (lower case), maliban sa mga pangngalang pantangi ng mga tauhan, upang higit na madaling mabasa't mabilang ng kompiyuter ang mga teksto. Gayundin, inilagay ang dalawang teksto sa magkaibang .txt file.

Ginamit ng pagsusuring ito sa DSD at TO ang programang *Python* na “textanalysis-1.py” na nilikha ni Ramon Guillermo at inilakip niya sa apendise

ng kaniyang sanaysay na “The Pulse of the Text: Using Digital Tools for Closer Reading.” Pagbabatayan dito ang kaniyang programang pangkompiyuter na inilakip sa sanaysay at maging ang pangkalahatang proseso sa pagsusuri ng datos na naging resulta ng programa. Idinaan sa programang pangkompiyuter na ito ang mga .txt file ng DSD at TO tulad ng ginawa ni Guillermo sa kaniyang pagsusuri ng *Bumi Manusia* ni Pramoedya Ananta Toer at sa mga saling Ingles at Filipino nito.

Lumilikha ang “textanalysis-1.py” ng apat na file. Ang unang file ay nagsisimula sa pangalang “1-TEXT” na isang .txt file. Sa simula ng file na ito ay may impormasyon nang inilalatag tungkol sa teksto tulad ng pangkalahatang bilang ng *token* o kabuuang bilang ng mga salita sa dokumento, bilang ng *type* o ng natatanging salitang ginamit sa kabuuang dokumento, at ang *lexical complexity* o ang sopistikasyon at variability ng mga salitang ginamit sa isang teksto, na makikita sa pagkuha ang bilang ng type at hahatiin ito sa bilang ng token. Inilista din sa dokumento na ito ang lahat ng salita sa dokumento at binibigyan ito ng katapat na bilang para sa katumbas nitong *scan window*, o sandali ng pagkakabilang ng kompiyuter.

Ang pangalawang file ay may pangalang “2-WORDFREQS” na isa ring .txt file at nililista nito kung kailan unang nagpakita sa dokumento ang isang salita at ilang beses itong mauulit sa dokumento. Pagkatapos tukuyin ang unang pagpapakita at bilangin kung ilang beses umulit sa dokumento’y tatanggalin na sa listahan ang salita.

Ang pangatlong file ay may sa pangalang “3-NEWORDS” na isang .csv file. Dito itinatala ang mga *new-words* o unang pagkakabanggit ng isang bagong salita isang teksto. Tatlong kolum ang malilikha ng file na ito. Ang unang hanay ay ang scan window number, ang pangalawa naman ay ang bilang ng bagong salita na makikita sa scan window na iyon, habang ang pangatlong kolum ay ang resulta ng paghati ng haba ng scan window sa bilang ng mga bagong salita sa scan window na iyon.

Ang pang-apat na file ay nagsisimula sa pangalang “4-HAPAXA” na isa ring .csv file. Mayroon din itong tatlong kolum. Ang unang ay ang scan window number,

ang pangalawa naman ay ang bilang ng *hapax legomena* o isang salitang isang beses lamang lumalabas sa isang teksto at mabibilang lamang sa isang partikular na scan window, at ang pangatlo naman ay ang bilang ng hapax legomena na ginawang isang bahagi ng isang scan window.

Bukod pa sa programang nilikha ni Guillermo, ginamit din ang Python Library na *SpaCy* upang tingnan ang bilang at konteksto ng mga salita (*SpaCy Concordance Creation Tutorial*). Gamit din ng Python at *SpaCy*, lumikha ng mga dispersion plot o grap na ipinakikita kung kailan o saan sa teksto lumalabas ang isang salita upang ipakita ang padron ng umuulit na mga salita. Mano-manong nilista at itinala kung paano isinalin ang ilang susing salita mula Ingles tungong Tagalog. Ang datos na bunga ng paglilista na ito'y idinaan sa isa pang programang pangkompiyuter sa Python at inilagay sa app na *Cytoscape* upang likhain ang network graph o ugnayang sapot upang maipakita kung paano isinalin ang ilang mga susing salita (*Translation Network Graph; NetworkX to Cytoscape Conversion*). Ginamit din ang *ChatGPT* upang pinuhin ang mga Python code na ginamit sa pagsusuring ito. Ginawa ang mga programang pangkompiyuter na ito upang madagdagan ang mga pagsusuring nakuha mula sa programang pangkompiyuter ni Guillermo, lalo na sa usapin ng higit na mas malawakang pagtingin sa mga padron sa loob ng dalawang teksto.

Resulta ng Pagsusuring May Tulong ng Kompiyuter at Mga Grap ng *New-Word* at *Hapax Legomena*

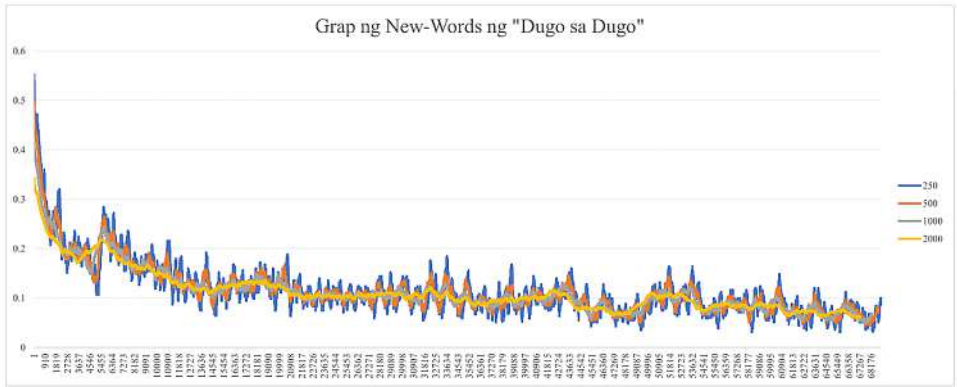
Ang unang resulta ng “1-TEXT” ng DSD at TO ay makikita sa Talahanayan Blg. 1. Ang DSD ay may 69294 na token, 8090 na type, at may lexical complexity na 0.116748924870840. Ang TO naman ay may 79092 at may 6800 na lumilikha ng 0.08597582562079603 na lexical complexity. Sa bilang token, masasabing higit na mahaba ang TO kaysa DSD. Makikita din ito sa mga kabanata ng dalawang bersiyon. Mula 34 na kabanata sa TO, naging 24 na kabanata na lamang ang mayroon sa DSD. Gayundin, may mga talata’t diyalogong wala sa DSD. Ayon kay Lilia Antonio, batay ang *Dugo sa Dugo* sa bersiyong Espanyol na *Lucha de Razas* (55). Wala pang natatagpuang kopya ang awtor ng bersiyong Espanyol ng *The Octoroon* kung kaya’t hindi makasisiguro ang awtor kung batay ba sa bersiyong Espanyol ang

pagpapaikli o interbensiyong ito ni Laksamana. Kung ano man, naging tapat ang DSD sa orihinal na Ingles sa pagsunod sa pangkalahatang banghay nito at kung titingnan din ang naging resulta ng pagtatapat ng mga rurok ng new-words at hapax legomena sa pagitan ng dalawang dokumento. Halos tuwirang salin ang DSD ng TO, kung pagtatapat ng mga sipi ang pag-uusapan.

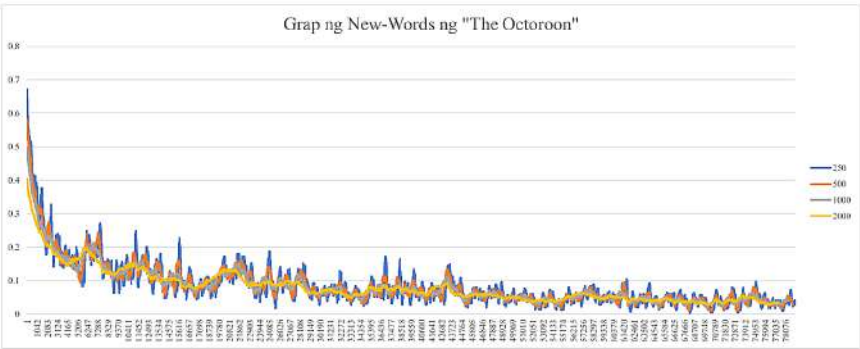
Talahanayan 1: Bilang ng tokens, types, at lexical complexity ng *Dugo sa Dugo* at *The Octoroon*.

	TOKENS	TYPES	LEXICAL COMPLEXITY (TYPES/TOKENS)
<i>Dugo sa Dugo</i> (DSD)	69294	8090	0.116748924870840
<i>The Octoroon</i> (TO)	79092	6800	0.08597582562079603

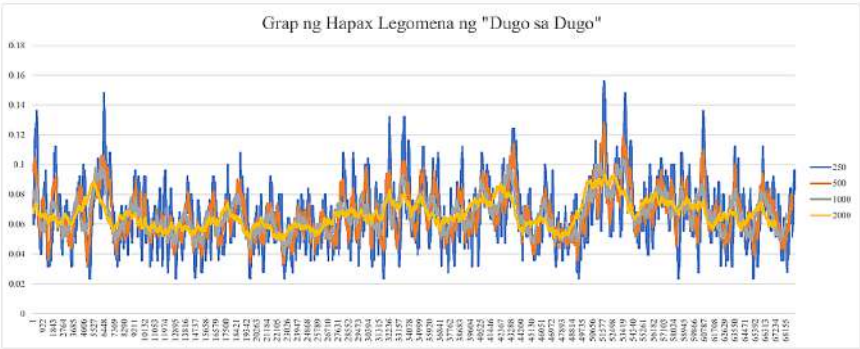
Sa pagsusuri ng DSD at TO, ginamit ang magkakaibang haba ng scan window upang makita kung alin ang pinakaakmang gamitin sa isang masinsinang pagsusuri. Ginamit ang mga habang 250, 500, 1000, at 2000. Makikita sa Ilustrasyon 2 ang grap ng new-words ng DSD na inihahambing ang magkakaibang haba ng scan window. Makikita sa Ilustrasyon 3 ang grap ng new-words ng TO na inihahambing ang magkakaibang haba ng scan window. Sa Ilustrasyon 4 makikita ang grap ng hapax legomena ng DSD na inihahambing ang magkakaibang haba ng scan window. Habang sa Ilustrasyon 5 naman makikita ang grap ng hapax legomena ng TO na inihahambing ang magkakaibang haba ng scan window.

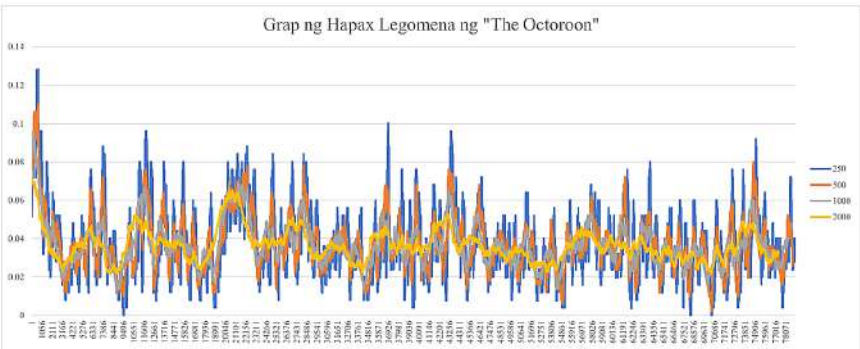
Ilustrasyon 2: Paghahambing ng grap ng new-words sa *Dugo sa Dugo* na may 250, 500, 1000, at 2000 na haba na scan window.

Ilustrasyon 3: Paghahambing ng grap ng new-words sa *The Octoroon* na may 250, 500, 1000, at 2000 na haba na scan window.

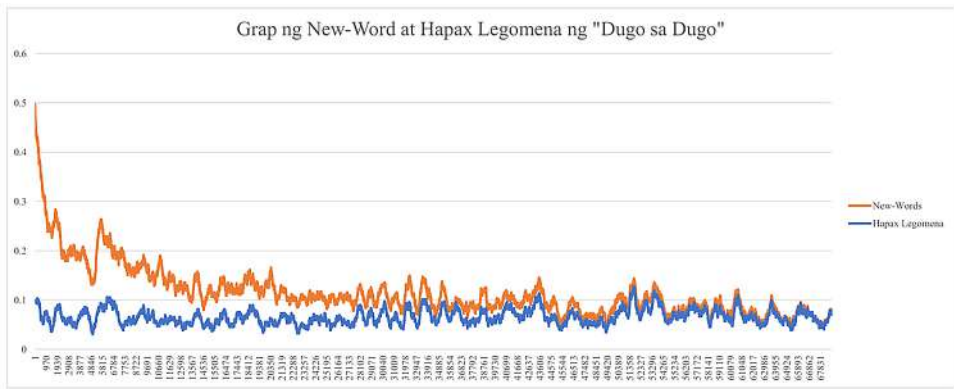
Ilustrasyon 4: Paghahambing ng grap ng hapax legomena sa *Dugo sa Dugo* na may 250, 500, 1000, at 2000 na haba na scan window.

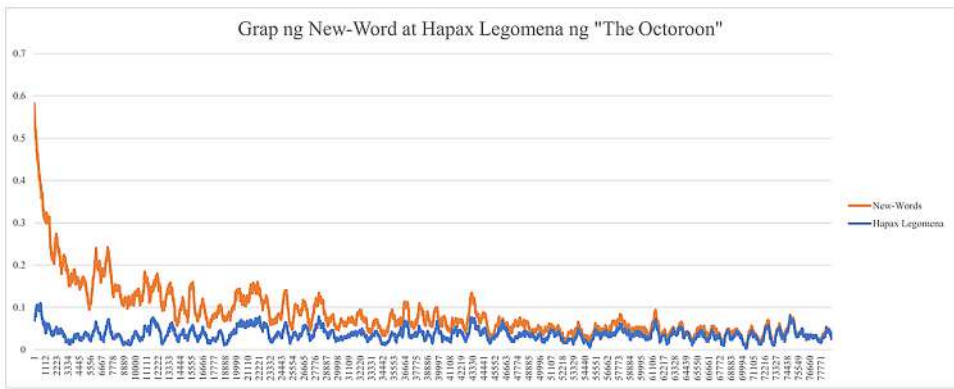
Ilustrasyon 5: Paghahambing ng grap ng hapax legomena sa *The Octoroon* na may 250, 500, 1000, at 2000 na haba na scan window.

Para sa pagsusuring ito, pinili ang habang 500 para sa scan window bilang sapat na haba upang makita ang mga pagpasok ng mga bagong salita't konsepto sa pagdaloy ng teksto nang may sapat nang detalye. Makikita sa Ilustrasyon 6 ang mga rurok na nililikha ng pagsusuri ng DSD sa habang 500 na scan window para sa new-words at hapax legomena. Makikita naman sa Ilustrasyon 7 ang mga rurok na nililikha ng pagsusuri ng TO sa habang 500 na scan window para sa new-words at hapax legomena.

Kung paghahambingin ang mga rurok ng new-words at hapax legomena ng DSD, na may pagkakatatugmang makikita sa mga rurok, lugdo, at kabuuang ritmo

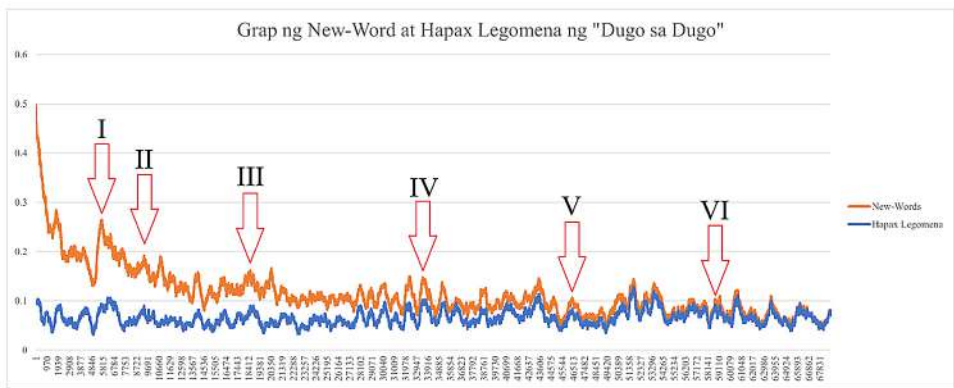
Ilustrasyon 6: Paghahambing ng grap ng new-words at hapax legomena sa *Dugo sa Dugo* na may 500 na haba na scan window.

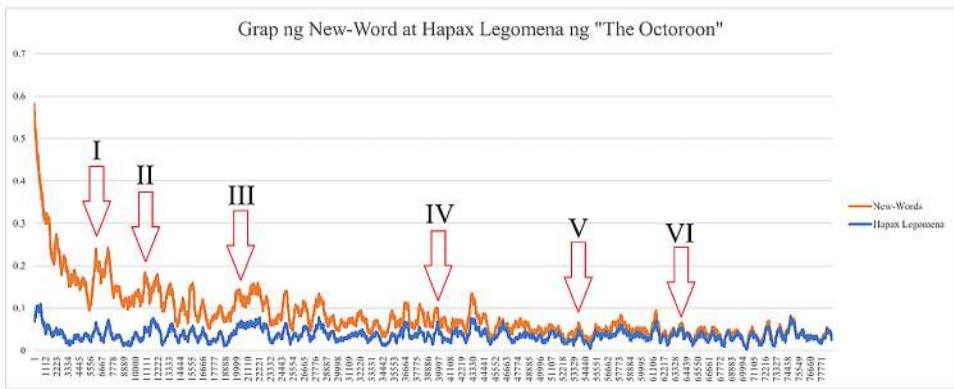
Ilustrasyon 7: Paghahambing ng grap ng new-words at hapax legomena sa *The Octoroon* na may 500 na haba na scan window.

sa pagitan ng new-words at hapax legomena. Makikita din ito sa new-words at hapax legomena ng TO. Kung ipagtatapat naman ang mga grap ng DSD at TO sa isa't isa, may bahagyang pagkakahawig na mapapansin bagaman may ibang ritmo ng mga lugdo at rurok ang dalawang dokumento lalo na sa gitna, resulta marahil ng pagkakaiba ng haba ang pagkawala ng ilang bahagi sa DSD kung ihahambing sa TO.

Anim na rurok sa DSD at TO ang pinili na makikita sa mga Ilustrasyon 8 at 9. Kinuha mula sa anim na rurok ang mga siping masinsing susuriin at paghahambingin

Ilustrasyon 8: Pagtukoy sa grap ng mga rurok sa new-words at hapax legomena sa *Dugo sa Dugo* na pinagkunan ng mga siping susuriin.

Ilustrasyon 9: Pagtukoy sa grap ng mga rurok sa new-words at hapax legomena sa *The Octoroon* na pinagkunan ng mga siping susuriin.

upang makita kung paano nagkakatulad o nagkakaiba ang diskursong binubuo ng bawat akda sa malapitang antas o micro level at hindi lamang sa isang malawakang antas o macro level. Sa ganitong paraan, maaaring makita ang mga maliit na mga pagkakaiba sa pagitan DSD at TO na hindi madalas makikita kung tututok lamang sa pagpansin sa mga pinakamaraming salitang binanggit. Gayundin, tulad ng panukala ni Guillermo sa kaniyang *Translation and Revolution*, magagamit ang ganitong pagpansin sa mga ruok ng mga new-word at hapax legomena sa pagpansin sa pagpasok ng mga mahahalagang salita't diskursong tinatangang ipakilala ng bawat akda (60-62). Ibig sabihin, kung may biglang bugso ng mga bagong salita o salitang isang beses lang ginamit, may bagong mga tauhan o eksena na ipinakilala sa naratibo bukod pa sa bagong mga konseptong ipinakilala para sa mambabasa.

Masinsing Pagsusuri ng mga Piling Rurok

Muli, mahalaga para kay Guillermo na matukoy ang mga pagpasok ng new-words at hapax legomena sa mga sandaling ito dahil natutukoy ang mga salitang hindi madalas mapansin sa iba pang pamamaraang digital kung saan mas binibigyang-pansin ang mga salitang umuulit. Sa ganitong paraan, higit na masusuri ang mga tema't ideang isang beses lang o bihirang banggitin ("Pulse of the Text" 278-79).

Sa bawat siping tatalakayin, tinutukoy ang mga new-words at mga hapax legomena gamit ng ilang biswal na mga tanda. Naka-boldface ang mga new-words o mga salitang unang beses babanggitin sa loob ng teksto ngunit susulpot pa sa iba pa susunod na mga bahagi. Naka-bold-italics naman ang mga hapax legomena o mga salitang isang beses lang makikita sa kabuuan ng teksto. Kapansin-pansin na lahat ng anim na sipi mula sa DSD at TO ay may mga salitang patungkol sa pang-aalipin o lahi. Ginagamit ang salungguhit upang makita nang mas madali ang mga salitang patungkol sa pang-aalipin at lahi. Sa ganito'y isang mahalagang *seed-word*, o mga salitang nagluluwal ng mga bagong konsepto sa paligid nito, ang mga salitang patungkol sa pang-aalipin at lahi (Guillermo, "Pulse of the Text" 287-88).

Bukod sa pagsipi ng mga ruok mula sa DSD at TO sa mga talahanayan, lumikha rin ng mga biswal na pagmamapa ng mga konsepto sa loob ng bawat sipi. Halaw sa pamamaraan nina Klaus Mudersbach at Heidrun Gerzymisch-Arbogast sa kanilang

sanaysay na “Isotopy and Translation”, tunguhin ng mga mapang ito na maipakita kung paano nag-uugnay ang mga konsepto sa loob ng isang sipi at maihahambing kung paano naiiba ang batis sa salin nito sa isang higit na biswal na paraan. Sa bawat mapa’y gumagamit ng iba’t ibang kulay upang madaling matukoy ang mga tema at grupo ng mga konsepto.

Sipi I: Pagkaalipin bilang Sumpa

I <i>Dugo sa Dugo (5445-5604)</i>	I <i>The Octoroon (6034-6211)</i>
ay ano ang aking mahihita kung sabihin ko man nananaig sa akin ang pagkaawa kay Miss Leslie siya ay pinaglihimang talaga ng kanyang ama tungkol sa kanyang tunay na kalagayan at pinanggalingan at ngayon ang kaawa-awa ay nag-aakalang siya ay liping europa hindi nga ako makapangahas magpahayag ng lihim na itong ikapagdurugo ng kanyang puso inaakala mo bang ang pag-uwi niya sa Nueva Orleans ay ikasasawi ng kanyang palad ganyan ang palagay ko ani Mortimer ang lahat nang pintong lalapitan niya pagdating doon ay mapipinid sa kanyang pagtawag maging ang pinsan ko na ngayon ay isang matalik niyang kaibigan kung may loob mang maawain sakali ay di makapaghahagis sa kanya kundi ng isang tinging may pagdusta at ano ang marapat sa isang kung nag-aangkin man ng lubos na kagandahan kayamanan at kabutihang ugali ay inaagusan naman sa mga ugat ng pinakasusumpang dugong Aprikana ang lahat ay lalabi at susurot sa kanyang mukha at pauyam na magsasabing siya ay isang <u>alipin</u>	what would have been the use since i cannot tell it to Miss Leslie that is what seals my lips her father has concealed from her her real origin she thinks she is of the europa race i discovered that in my interview with her and i dare not reveal a secret which is not mine to tell and you fear that her return to New Orleans will cause sorrow to herself said Gilbert i do replied the young south American every door at which she dares to knock will be closed against her even my cousin her friend will turn from her with pity perhaps but with contempt you who dwell in a land where the lowest beggar crawling in his loathsome rags is as free as your mightiest nobleman can never guess the terrors of slavery genius beauty wealth these cannot wash out the stain the fatal taint of African blood still remains and though a man were the greatest and noblest upon earth the curse clings to him to the last he is a <u>slave</u>

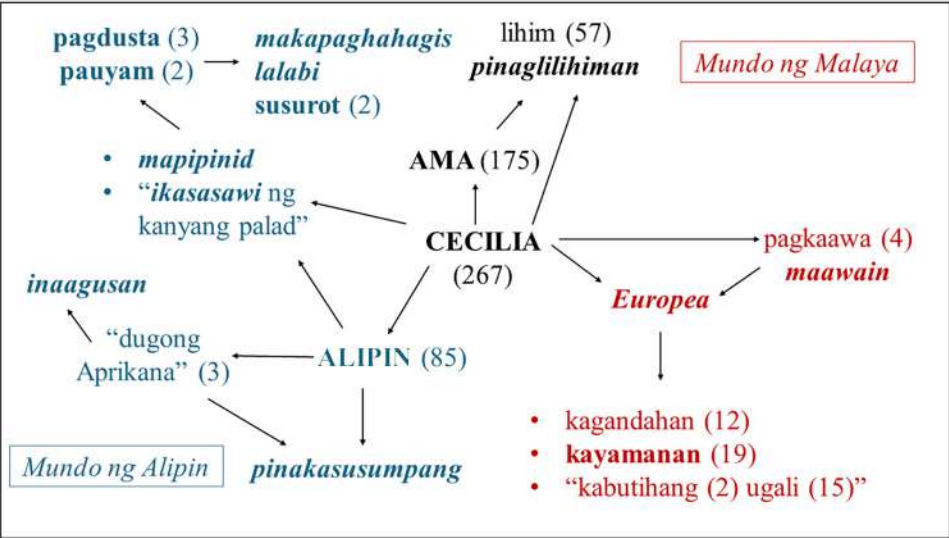
Ang unang ruok na bibigyang-pansin sa DSD at TO ay mamarkahang bilang I. Sa DSD, makikita ang ruok na ito sa pagitan ng mga salita mula scan window 5445 hanggang 5604 at ito’y binibuo ng 159 na salita. Makikita naman ang ruok I ng TO mula scan window 6034 hanggang 6211 at ito nama’y binubuo ng 177 salita. Dito’y tinatalakay ng mga tauhang sina Mortimer Percy at Gilberto Margrave ang

paglilihim ng pagiging alipin at pagkakaroon ng dugong Afrikana ni Cecilia/Cora. Inilihim ito ni Ernesto/Gerard Leslie na tinutukoy sa DSD sa salitang “ama.” Isang mahalagang salita ang “ama” sa DSD na lumabalas nang 175 beses. Ito ay salin ng salitang “father” sa TO na lumabas naman nang 149 na bese sa kabuuan ng dokumento. Masasabing ang mga salitang “ama” para sa DSD at “father” sa TO bilang mga pangunahing salita o *seed-words*. Kaugnay nito ang pangalang “Leslie,” na parehong apelyido nina Ernesto/Gerard at Cecilia/Cora na lumabalas nang 209 na beses sa DSD at 233 na beses sa TO. Ang isa pang pangunahing salita ay “alipin” na 85 beses lumabas sa DSD at ang katapat nitong salitang “slave” na lumabas nang 130 beses sa TO. Sa kabuuan ng DSD, 57 umuulit sa kabuuan nito ang salitang “lihim” na maitatapat sa salitang “secret” sa TO na lumabalas naman doon ng 60 beses. Ang mga salitang nag-uugat sa “awa” (“pagkaawa,” “kaawa-awa,” at “maawain”) ay makikita din sa rurok na ito ng DSD. Parehong lalabas sa DSD ang “pagkaawa” at “kaawa-awa” nang apat na beses sa kabuuan ng dokumento. Ang salitang “maawain” ay isang beses lamang na lumabas sa DSD bagaman ang salitang “loob” mula sa katagang “loob na maawain” ay lumabalas nang 200 beses. Maitatapat ang mga salitang nakaugat sa “awa” sa salitang “pity” sa TO na lalabas ng 11 na beses sa kabuuan nito. Ang katagang “cause sorrow to herself” sa TO ay isinalin sa DSD bilang “ikakasawi ng kaniyang palad.” Hapax Legomena ang salitang “ikakasawi” habang ang salitang “sorrow” naman ay lumabalas sa TO nang walong beses. Ang mga salitang “genius,” “beauty,” at “wealth” sa TO ay isinalin bilang “kagandahan,” “kayamanan,” at “kabutihang ugali” sa DSD. Madaling maitatapat ang “kagandahan,” na lumabalas sa DSD nang 12 beses, sa “beauty,” na lumabalas sa TO nang 27 beses. Ang salitang “wealth” naman, na lumabalas sa TO nang 21 beses, ay maitutumbas sa “kayamanan” sa DSD na 19 na beses lumabas. Ang kataka-taka ay ang pagsasalin ng salitang “genius” bilang “kabutihang ugali.” Ngunit kung babalikan ang etimolohiya ng salitang “genius,” nagiging malinaw ang dahilan ng ganitong pagsasalin. Bagaman, sa modernong gamit ang “genius” sa kakaibang natural na talento’t abilidad, pumapatungkol ang orihinal na Latin “genius” sa gumagabay na espiritu sa pagkatao ng isang tao. At mula sa ganitong espiritu, naisalin ang “genius” bilang “kabutihang ugali.”

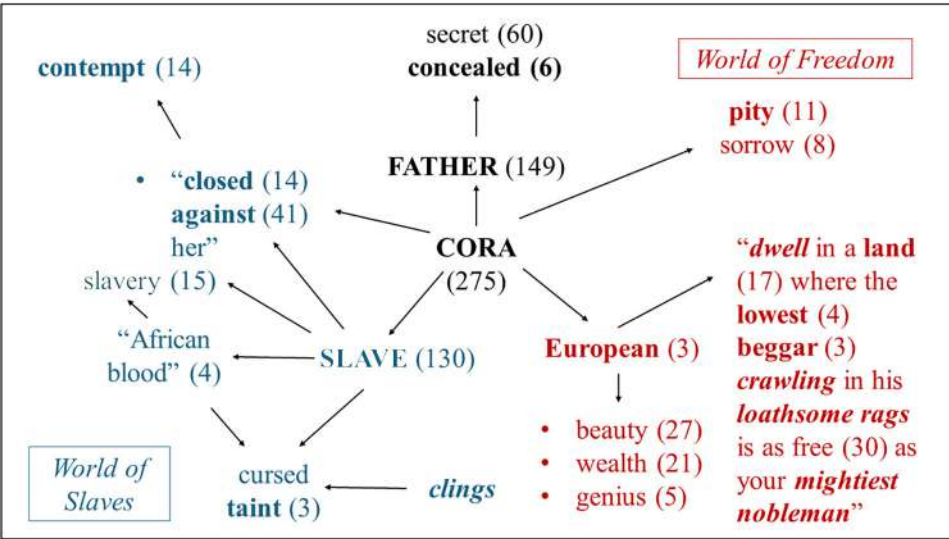
Sa kabilang dako naman, wala sa DSD ang mahabang katagang “you who dwell in a land where the lowest beggar crawling in his loathsome rags is as free

as your mightiest nobleman can never guess the terrors of slavery” mula sa TO. Katakata-taka ito dahil dito sa siping ito matatagpuan ang karamihan ng mga hapax legomena ng Sipi I ng TO (“dwell,” “crawling,” “loathsome,” “rags,” “mightiest,” “nobleman”). Idinidiin ng katagang ito, lalo na ng mga tinukoy na hapax legomena, ang kawalan ng Malay ni Gilberto/Gilbert sa tunay na kalagayan ng pang-aalipin at pagiging alipin sa Estados Unidos. Idinidiin sa sipi na ito ang pagkakapantay ng mayaman (mightiest nobleman) sa mahihirap (lowest beggar) dahil parehong silang tinitingnan bilang parehong malaya (free) dahil ito ang namamayaning kalakaran sa Inglatera. Sa simulang ito, makikita ang paglalatatag ng rasistang mundo na kinabubuhayan ng mga alipin kumpara sa mundong malaya na kinagisnan ni Cecilia/Cora. Sa ganito’y dinidiin ng DSD ang kasawiang palad ng pagiging alipin habang higit na idinidiin naman ng TO ang pamamayani ng kalayaan at pagkakapantay-pantay sa Inglatera.

Ang huling mahalagang pagkakaiba ng DSD at TO ay ang huli nitong mga kataga na umiinog sa konsepto ng “dugo.” Isinalin sa DSD bilang “inaagusan naman sa mga ugat ng pinakasusumpang dugong Aprikana” ang mga katagang “these cannot wash out the stain the fatal taint of african blood still remains” mula sa TO. Mapapansing bahagyang magkaiba ang diin ng dalawang sipi pagdating sa lahi. Parehong idinidiin ang pagiging natural at isang katotohanan ang pagkakakaroong ng dugong Afrikana ni Cecilia/Cora, higit na negatibo ang paglalarawan sa dugong ito sa TO dahil sa paggamit ng mga salitang “stain” at “taint” na hindi mahuhugasan (cannot wash out). Bagaman ginagamit ng DSD ang salitang “pinakasusumpang” bilang paglalarawan sa dugo, isa itong salin ng salitang “curse” sa TO na sumipot din sa sipi. Idinidiin, kung gayon, ng TO ang pagiging “marumi” ng dugong Afrikana ni Cecilia/Cora, isang malubhang rasistang pananaw, habang idinidiin ng salitang “sumpa” ang isang husga o pataw sa dugo. Ibig sabihin, natural o likas ang pagiging marumi ng dugong Afrikano sa TO habang ipinapataw ng lipunan bilang sumpa ang dugong Afrikano sa DSD, isang pananaw na nilikha ng lipunan at, kung gayo’y, maaaring mabago o baguhin. Nakaugat, ang magkaibang turing sa isang alipin kumpara sa isang malayang tao sa lahi, sa pagkakaiba ng “dugo” sa pagitan ng mga Afrikano at ng mga Europeo. Tingnan ang mga Ilustrasyon 10 at 11 upang makita ang ugnayan ng mga salita sa pagkaalipin.

Ilustrasyon 10: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi I sa DSD.

Ilustrasyon 11: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi I sa TO.

Sipi II: Batas ng Pang-aalipin at ang Ugnayang Pampamilya

II <i>Dugo sa Dugo (9216-9392)</i>	II <i>The Octoroon (10759-10943)</i>
<i>nawawatasan</i> ko na ang ibig ninyong sabihin sa <i>pagkamarangal</i> na taong bayan ni Mr Leslie at sa kanyang pagkabinyagan at <i>pagkamaginoo</i> ayon sa <i>pakahulugang ibinibigay</i> natin sa ganitong salita ay ipinadala sana niya ang kanyang anak na babae hindi sa Londres kundi sa kanyang taniman upang gumawa ng <i>labing-anim</i> na oras sa araw at gabi dapat <i>sanang pinahirapan</i> niya sa <i>hampas</i> ng <i>latigo</i> ang batang ito kung <i>nagtatamad-tamara</i> sa <i>paggawa</i> o kaya ay <i>ipinagbili</i> naman kung <i>sakaling</i> dahil sa kanyang <i>pagkaama</i> ay <i>nahihiyang magpasakit</i> sa kanyang anak ngunit kung ang gagawin gaya ng kanyang ginawa ay <i>minahal pinagsumakitang lumiwanag</i> ang pag-iisip at <i>pinaturuan</i> ng <i>nararapat</i> sa pag-aakalang may langit na <i>nagpapala</i> na di <i>nagtutulot</i> ng <i>pang-aalipin</i> ay <i>sapilitang</i> siya ay <i>mahuhulog</i> sa pagkakasala sa mga batas at sa bayan ng Luisiana iyan nga ang totoo ani Silas Craig nakikita kong kayo ay nakababatid at nakatatalos na mabuti sa mga <i>utos</i> ng bayan Mr Percy hindi nga <i>kataka-takang magkahirap-hirap</i> ang pamumuhay ni Ernesto <i>nagkagugol</i> siyang gaya sa isang <i>prinsipe</i> sa <i>pagpapaaral</i> sa batang babaeng ito na isa lamang <i>busabos</i>	i <i>understand</i> as a <i>worthy</i> member of society then as a <i>christian</i> and a gentleman in the <i>sense</i> in which we regard these things he may <i>send</i> his daughter to <i>toil</i> sixteen hours a day on his plantation he may hand her to his overseer to be <i>flogged</i> if she is too <i>weak</i> or too <i>lazy</i> as it will most <i>likely</i> be called to <i>work</i> he may sell her if he will no matter to what <i>degradation</i> no matter to what <i>infamy</i> but let him dare to love her let him dare to look upon her with one thrill of <i>fatherly</i> affection let him <i>attempt</i> to <i>elevate</i> her mind by education to teach her that there is a free heaven above her where <i>slavery</i> cannot be let him do this and he has <i>committed</i> a <i>crime</i> against society and the <i>laws</i> of Louisiana <i>exactly</i> so replied Craig rubbing his oily hands i see you understand the law of the land Mr Percy no wonder that Gerald Leslie is a ruined man he has <i>wasted</i> a <i>princely income</i> on the education of this girl this <i>slave</i>

Sa pangalawang sipi na ito'y puno ng mga nagtatalabang konsepto sa loob ng mga sipi mismo. Sa isang panig nariyan ang mga salitang patungkol sa pamilya't pag-aaruga dito. Sa DSD nariyan ang mga salitang "anak (na lumabas sa DSD nang 145 na beses)," "pagkaama," "pinaturuan," "minahal," "lumiwanag," at "pagpapaaral" na matatapat sa mga salitang "daughter (na lumabas sa TO nang 82 beses)," "fatherly," "affection," "love," "elevate," "teach," at "education." Sa ganito'y maaaring makita ang salitang "anak" sa DSD at "daughter" sa TO bilang mga seed-words. Umabot ng 118 banggit sa salitang "love" sa TO bagaman, sa sipi sa itaas, ay tatlong beses lang binanggit ang salitang "minahal" sa DSD, 37 beses binanggit ang salitang "mahal" at 64 na beses naman ang salitang "pag-ibig."

Sa kabilang banda, ang mga salitang patungkol sa pag-aalaga'y itinatambal sa mga salitang patungkol sa pagpapahirap at pagtatrabaho ng mga alipin. Sa DSD, nariyan ang mga salitang "taniman (binanggit sa DSD nang 11 beses)," "labing-anim na oras (1)," "gumawa (13)," "pinahirapan (1)," "hampas (3)," "nagtatamad-tambaran (1)," "paggawa (6)," "ipagbili (8)," at "magpasakit (2)." Isinalin ang mga salitang ito sa DSD mula sa mga salita ng TO na "toil (8)," "sixteen hours (2)," "plantation (36)," "flogged (1)," "weak (4)," "lazy (1)," "work (27)," "sell (6)," "degradation (4)," at "infamy (10)."

Nagtatapat ang dalawang grupo ng mga konsepto na ito, ang una'y mapagkalinga at ang pangalawa'y mapagmalupit dahil sa kabalintunaan ng buhay ni Cecilia/Cora. Sa isang banda, isa siyang anak ni Ernesto/Gerard na ninais nitong kalingain at arugain. Sa kabila nama'y isa siyang alipin, isang pag-aaring dapat na nasa taniman upang magtrabaho. Nabubuo ang ganitong balintuna dahil sa pagtatalaban ng natural na mapagkalingang kalooban ng isang magulang sa kaniyang anak at sa mahigpit na ipinapataw ng batas. Sa sipi mula sa DSD, binabanggit ang salitang "batas," nang 18 beses, at ang salitang "utos," na binabanggit nang walong beses sa kabuuan. Sa TO, binabanggit ang salitang "law," nang 21 beses, at "laws," 11 beses. Dahil sa maghigpit na pag-aatas ng batas na ikahon si Cecilia/Cora bilang isang alipin, "nahuhulog sa pagkakasala/committed a crime" si Ernesto/Gerard. Hindi lang sa batas nagkakasala si Ernesto/Gerard. Nagkakasala din siya sa bayan at lipunan. Ang salitang "bayan," na binanggit nang dalawang beses sa sipi, ay lalabas nang siyam na beses sa kabuuan ng DSD. Ang salitang "society" ay binabanggit nang 18 beses at ang "land" nang 17 beses sa kabuuan ng TO. Sa ganito'y nilalabag ni Ernesto/Gerard ang mga batas ng Lusiana at nagkakasalasiya sa mata ng lipunan. Nawawawala na, kung gayon, ang paggalang kay Ernesto/Gerard.

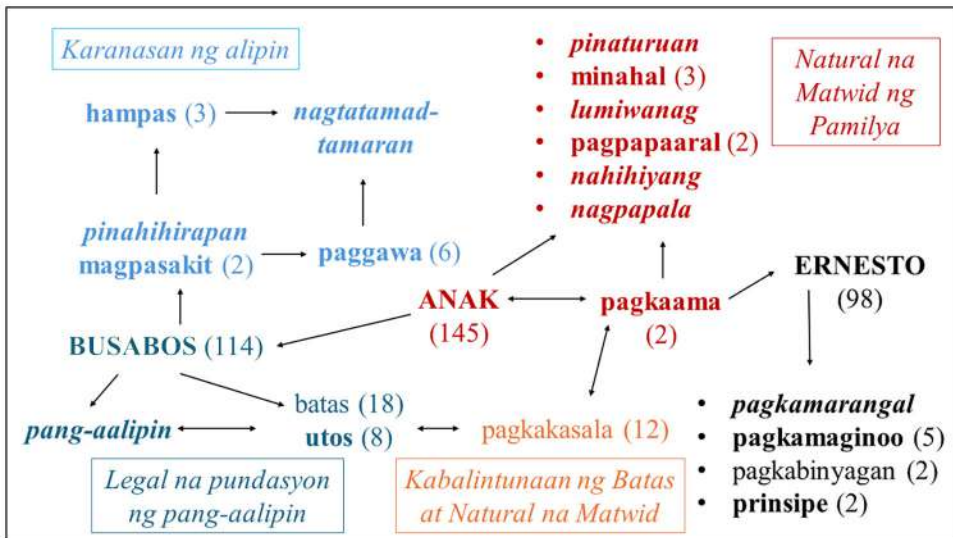
Sa mata ng lipunan at batas ng Luisiana, nagkakasala si Ernesto/Gerard sa pagkalinga nito kay Cecilia/Cora, isang may dugong alipin. Ngunit para sa mga mambabasa ng nobela, hindi si Ernesto/Gerard ang nagkakamali kundi ang buong lipunan at batas ng Luisiana. Para kay Jules Zanger sa kaniyang "The "Tragic Octoroon" In Pre-Civil War Fiction," malinaw na isang paraan ang paggamit ng pagkatao at kalagayan ng mga octoroon na tulad ni Cecilia/Cora upang batikusin ang namamayaning pang-aalipin sa Katimugan ng Estados Unidos. Ani Zanger,

The octoroon, to the North, represented not merely the product of the incidental sin of the individual sinner, but rather what might be called the result of cumulative institutional sin, since the octoroon was the product of four generations of illicit, enforced miscegenation made possible by the slavery system. The very existence of the octoroon convicted the slaveholder of prostituting his slaves and of selling his own children for profit. (66)

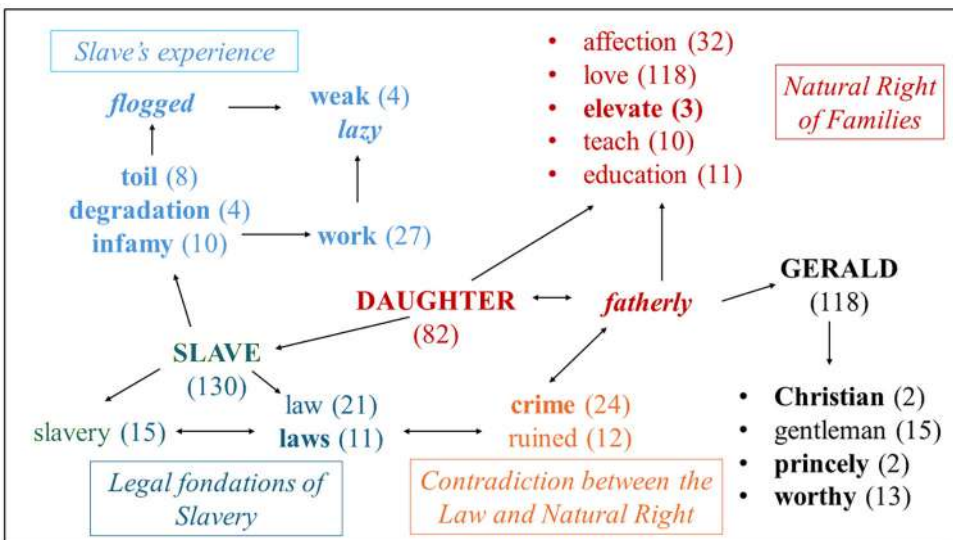
Kinakatawan ng octoroon, para sa Hilaga, hindi lamang ang pagiging produkto ng panandaliang pagkakasala ng isang tao, ngunit bilang isang resulta ng nagkakapatong-patong na pagkakasalang pang-institusyon, dahil produkto ang octoroon ng apat na salinlahi ng ilegal at sapilitang paghahalo ng lahi na nilikha ng sistema ng pang-aalipin. Ang mismong pagkakaroon ng octoroon ay isang hatol sa may-ari ng alipin ng kaniyang pambubugaw sa kaniyang mga alipin at sa pagbebenta ng kaniyang sariling mga anak para sa kita. (Salin ng may-akda)

Hindi si Ernesto/Gerard ang nagkakamali kundi ang mismong mga batas ng Katimugang Estados Unidos. Ito ang batikos ng mga *abolitionist* o abolisyunistang akdang tulad ng DSD/TO. Sa ganitong paraan, may katwiran ang natural na pagnanasa ni Ernestong pangalagaan ang kaniyang anak, kahit isa pa man itong may dugong Afrikana. Sa kabilang banda, buktot ang mga batas kung hindi ito sumusunod sa natural na matwid. Tingnan ang Ilustrasyon 12 at 13 upang makita kung paano nagtatalaban ang batas at natural na matwid o karapatang ito.

Sa huli'y kailangang kilalaning ang yaman ni Ernesto/Gerald ay nakaugat sa mismong sistema ng pang-aalipin. Ang kanyang yaman ay dulot ng hirap at pagod ng kaniyang mga alipin, mga aliping dapat kasama si Cecilia/Cora. Ang yaman na ito ang ugat din ng kaniyang mataas na katayuan sa lipunan sa Luisiana na makikita sa “pagkamarangal (1),” “pagkabinyagan (2),” “pagkamagino (5)” na salin ng mga salitang ito mula sa “worthy (13),” “Christian (2),” at “gentleman (15)” sa TO. Ngunit pinagdududahan ang mabuting katayuan na ito dahil sa kaniyang pagsuway sa mga batas ng Luisiana.

Ilustrasyon 12: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi II sa DSD.

Ilustrasyon 13: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi II sa TO.

Sipi III: Ekonomikong Kaligiran ng Pang-aalipin at Pagsasamantala sa mga Alipin

III <i>Dugo sa Dugo (18434-18725)</i>	III <i>The Octoroon (19933-20119)</i>
kahambal-hambal nang totoo ang nangyayari hindi siya nakapaglakas loob na magtagal sa tahanang kinalalagyan ng kanyang anak pagkat doon at sa lahat ng sandali ay napapanganib siyang surutin sa mukha ng mapanumbat na tinig ni Cecilia na siyang-siya rin at walang pinag-ibhan sa tinig noong si Francilia na yumao hindi hindi siya makakatagal doon sa piling na lamang ng kanyang sulatan at sa gitna ng nagsabog na mga aklat ni sawing palad na pangangalakal niya ay doon mag-isang magpupumilit makalimot sa bugtong na anak sa anak na yaong marahil hindi na iibig sa kanya kailan man at sa mga araw na iyon saan naman naroon si Cecilia Leslie nasa kanyang silid na tulugan na ang mga bintana ay pinid na pinid at di mapamusutan ng kahit kaunting liwanag naroong nakasubsob ang mukha sa mga sinutlaang unan at taos sa pusong ginugunita ang ina yaong inang ang mukhang puspos kalumbayan ay bahagya nang matandaan ng kanyang pangwari naroong ginugunita rin ang ama yaong amang noong kabataan ay nakagawa ng mga kasamaan at katampalasanang kalagim-lagim na nang mabatid niya ay huli na sa panahon napakapapanglaw ngayong mga isipin ang gumigiyagis sa dalagang ito na kamakailan lamang ay kalong-kalong pa ng di masayod na kaligayahan at katahimikan kung minsan ay magpumilit na maglakas-loob at ipagwalang pansin ang mga nangyayari ngunit pinasusuko ring pilit ng nakikinitang masungit na anino ng kanyang hinaharap siya na laging hampulan ng mga papuring kalugod-lugod at siya na laging handugan ng mga pagmamahal at paggiliw na sakdal ng tamis at siyang parating may ingat na gandang hinahangaan kamakailan lamang sa buong Londres ay isa palang alipin lamang oo isang alipin ang isang patak ng dugong Aprikanang taglay niya ay nakapagpaitim sa matingkad niyang uri at ikinapussyaw ng mataas na kapalarang tinutungo	it was too horrible he dared not remain at the summer pavilion he dared not meet the reproachful glances of those eyes which appeared to him as the ghostly orbs of the late Francilia no alone in his office surrounded only by the evidences of commerce and the intricate calculations of trade he endeavored to forget that he had a daughter and a daughter who no longer loved him and where all this time was Cora with the venetian shutters of her apartment closed with the light of day excluded from her luxurious apartment she lay with her head buried in the satin cushions of her couch weeping for the mother whose mournful face she could scarcely recall weeping for the father whose youthful sins she so lately learned bitter were the thoughts of the young girl whose life had heretofore been one long summer sunshine she the courted the caressed the admired beauty of a London season she was a slave an octoroon a few drops only of the african race were enough to taint her nature and change the whole current of her life

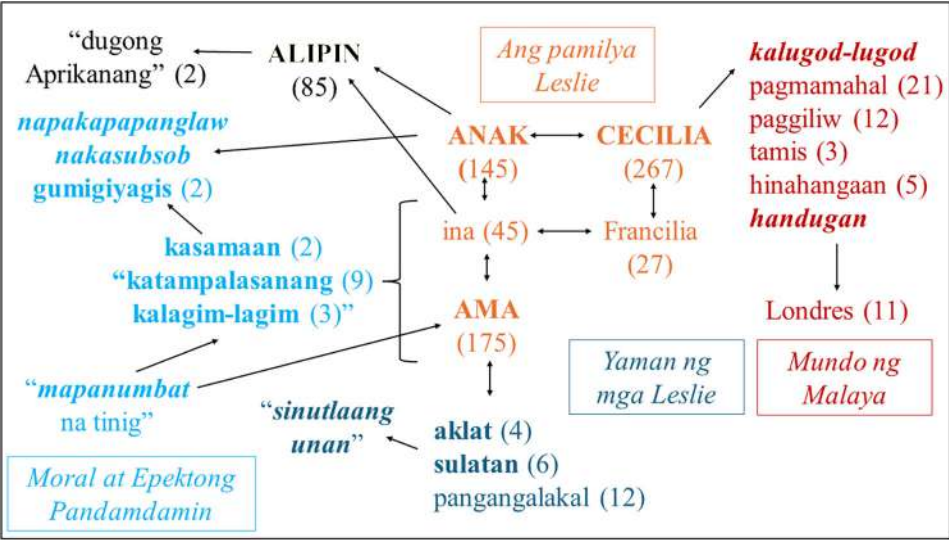
Sa ikatlong sipi na ito mula sa DSD at TO, katatapos pa lang harapin ni Cecilia/Cora ang kanyang amang si Ernesto/Gerard sa katotohanan ng ina niya ang alipin si Francilia. Marami sa mga salita dito'y sa bahagi lamang na ito lalabas o unang lalabas. Sa partikular, nagtatalaban sa sipi na ito ang mga salita tulad ng "iibig (2)" at "loved (42)" sa mga salitang "pangangalakal (12)," "trade (6)," at "commerce (1)." Sa siping ito lamang lumalabas sa TO ang mga salitang "commerce (1)" at "intricate calculations (1)."

Tinutukoy ng mga salitang "pangangalakal," "trade," at "commerce" ang halaga ng pagyaman para kay Ernesto/Gerard. Itinatapat ito sa pag-ibig sa pamilya at lumilikha ito ng kontradiksiyon para kay Ernesto/Gerard. Tulad ng nabanggit sa Sipit II, ang kaniyang yaman ay nakaugat sa pang-aalipin. Sa kabilang banda naman, ang kaniyang pag-ibig para kay Cecilia'y taliwas sa pundasyon na ito ng kaniyang yaman sa harap ng katotohanang may dugong alipin si Cecilia/Cora. Hiya ang nararamdaman ni Ernesto/Gerard at makikita ito sa mga salitang "mapanumbat (1)," at "reproachful glances (2)." Hindi maharap ni Ernesto/Gerard si Cecilia/Cora dahil pinaaalala ng kaniyang anak ang kaniyang mga kasalanan. Ngunit hindi ang kasalanang taliwas sa mga batas ng Luisiana ang ikinahihiya niya kundi ang kasalanang hindi niya mapanindigan ang kaniyang pagmamahal sa sariling anak. At interesanteng makita na may ibang panamdam ang salin ni Laksamana mula sa orihinal ni Braddon upang ipakita ang pagsisisi na ito ni Ernesto/Gerard. Isinalin ni Laksamana ang "reproachful glances of those eyes which appeared to him as the ghostly orbs of the late Francilia" tungong "mapanumbat na tinig ni Cecilia na siyang-siya rin at walang pinag-ibhan sa tinig noong si Francilia na yumao." Mata ang mapanghusgang tumitingin kay Ernesto/Gerard sa Ingles ngunit tinig naman ang naririnig sa bersiyong Tagalog.

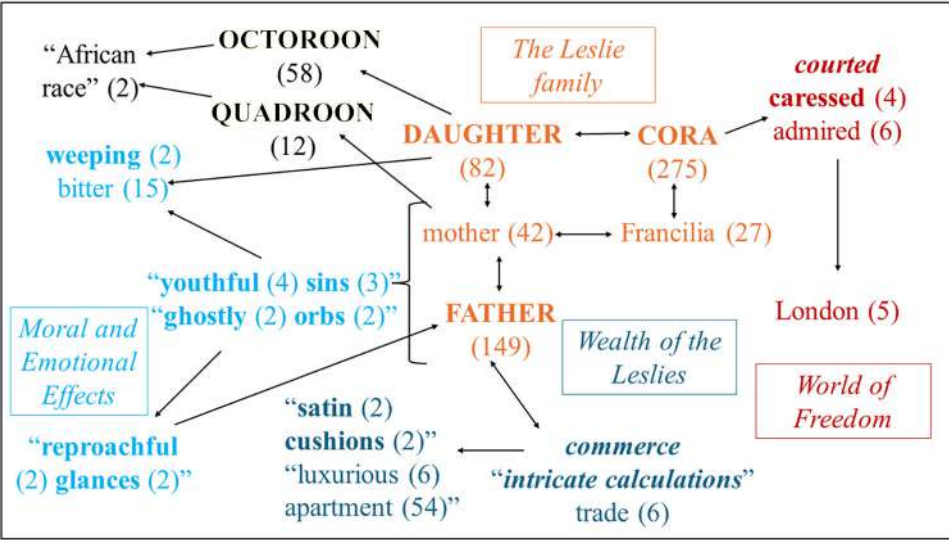
Sa kabilang banda, lungkot at pamamanglaw ang dinaramdam ni Cecilia/Cora. Umiiyak si Cecilia/Cora sa "sinutlaang unan (1)" o "satin cushions (2)" sa loob ng "luxurious apartment." Ngunit ang silid na ito ang naghihiwalay sa mag-ama dahil ito'y "pinid (2)" at "excluded (2)" na kahit liwanag ay hindi makapasok. Ngunit may ambigwidad ang pagkukulong na ito ni Cecilia/Cora. Itinataboy ba niya ang

kaniyang ama o ikinukulong ang sarili? Tila ang huli ang nangyayari dahil sa pagsiwalat ng katotohanang may dugong alipin pala si Cecilia/Cora.

Tulad ng nabanggit na, ang yaman ni Ernesto/Gerard, ang yamang nakapundar sa pang-aalipin, ang nagbigay kay Cecilia/Cora ng kakayahang mangibambayan at pansamantalang makatakas mula sa mapait na kalagayan ng pagiging alipin. Sa Inglatera siya’y “kalong-kalong (1)” o “caressed (4)” ng lipunan doon. Ngunit sa Luisiana, ang kaniyang pagkakaroon ng dugong Afrikana ang “nagpapaitim (1)” sa kaniyang “kapalarang tinutungo” o “current of her life.” Sa ganito’y hindi matatakanan ni Cecilia/Cora ang kaniyang kapalaran bilang alipin ayon sa mga batas ng Luisiana at kahit ang yaman ng kaniyang ama ay hindi makapangtatanggol o mapagpapabago sa kaniyang kapalaran. Makikita sa Ilustrasyon 14 at 15 ang nagtatalabang mundo ng Londres, na kumakatawan sa kalayaan, kumpara sa mapang-aliping mundo ng Luisiana.

Ilustrasyon 14: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi III sa DSD.

Ilustrasyon 15: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi III sa TO.

Sipi IV: Ang Awit at Karanasan ng Alipin

IV <i>Dugo sa Dugo (33626-33755)</i>	IV <i>The Octoroon (39827-39938)</i>
at sa malaking pananabik sa mangyayari ay muling tumahimik siya upang mapakinggang mabuti ang putok ngunit ang narinig niya ay kakaibang totoo sa pangkaraniwang putok di iba kundi ang malungkot na dalit sa gabi ng mga aliping sabay-sabay sa pagpupuri at pagpapasalamat dahil sa pagsapit ng maligayang sandali na kanilang maipagpapahinga lumuhog ang araw na saksi ng pagod tayo <u>mga itim</u> magsipagpapahinga oh gaanong aliw ang inihahandog ng buwang ninikat sa inyong kalulwa kulang palad na mga tao ang nabigkas ni Mortimer sila ang mga busabos ni Craig na ngayon lamang nagsisiuwi mula sa gawaing patay-katawan sa buong maghapon nagsisipag-awit ang mga kahabag-habag na likha ng dios ang panghampas ng kapatas ay di ipinagmamaliw ng piping kaligayahan sa kanilang puso kay dali silang paginhawahin kung ibig ng isang mabuting panginoon	it was for the report of the firearms that he listened but the sound which met his ear was of altogether a different nature it was the evening chorus of the negroes floating upon the tranquil air a sweet harmonious strain of melody which breathed of peace and repose day is dying day is gone weary niggers rest work all day and toil and moan quiet night is best poor fellows said Mortimer they are Craig's negroes returning to their cabins after the day's labor they sing poor simple creatures the overseer's lash cannot destroy the quiet content of their honest hearts how easily might a good master make them happy again

Sa siping ito mula sa DSD, 18 hapax legomena ang makikita, ang mga salitang “mapakinggang,” “dalit,” “sabay-sabay,” “pagpupuri,” “maipagpapahinga,” “lumuhog,” “magsipagpahinga,” “ninikat,” “kalulwa,” “nagsisiuwi,” “patay-katawan,” “nagsisipag-awit,” “kahabag-habag,” “panghampas,” “kapatas,” “ipinagmamaliw,” “piping,” at “paginhawahin.” Sa TO, 7 natatanging salita ang makikita, ang mga salitang “firearms,” “strain,” “melody,” “moan,” “fellows,” “cabins,” “overseer’s,” at “lash.” At ang mga natatanging salitang ito’y maihahanay sa magkatambal na konsepto ng paghihirap at ginhawa. At hindi kataka-taka ang ganitong pag-usbong ng mga konseptong ito sa bahaging ito dahil isa itong eksena kung kailan maririnig nina Mortimer at Gilberto ang pag-awit ng mga alipin ni Silas Craig pagkatapos ng buong araw na pagtatrabaho sa lupa. Ito rin ang dahilan kung bakit dito lamang sa sipi na ito makikita ang mga salitang kaugnay sa pag-awit (“dalit,” “nagsisipag-awit,” “melody”). Ito ang mismong awit ng mga alipin sa DSD at TO:

“Lumuhog ang araw na saksi ng pagod
 Tayo, mga itim: magsipagpahinga
 Oh, gaanong aliw ang inihahandog
 Ng buwang ninikat sa inyong kalulwa!” (Dugo sa Dugo 96)

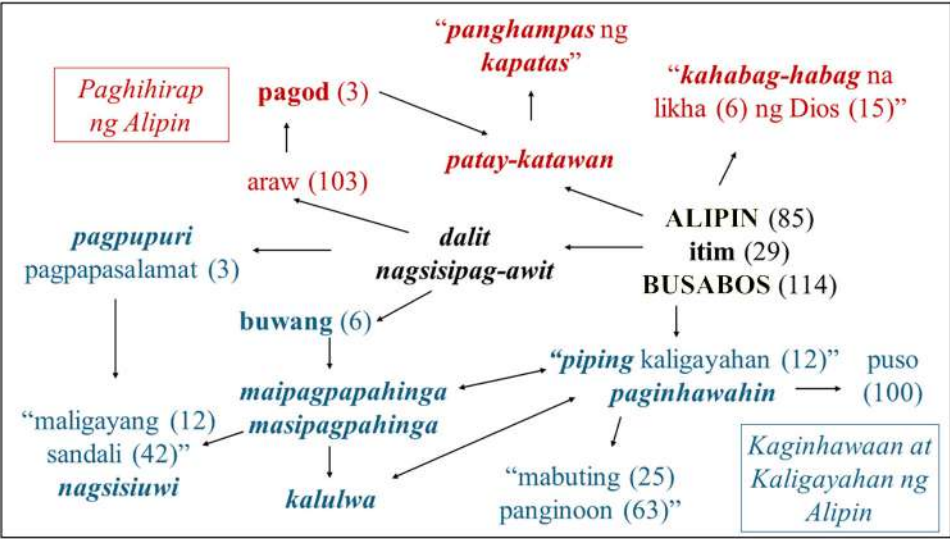
“Day is dying, day is gone,
 Weary niggers, rest;
 Work all day, and toil and moan,
 Quiet night is best!” (The Octoroon 106)

Sa awit ng mga alipin, malinaw ang pagtatambis sa “araw” o “day” kumpara sa “buwan” o “night.” Puno ng hirap ang araw dahil sa pagod ng pagtatrabaho habang ipinapangako ng gabi ang ginhawa. Ngunit hindi lamang mabigat ang trabaho ng mga alipin kundi isa itong sapilitang paggawa. Hindi lamang ang hirap ng trabaho ang nagpapabigat sa mga alipin kundi ang mismong “panghampas” o “lash” ng kapatas/overseer.

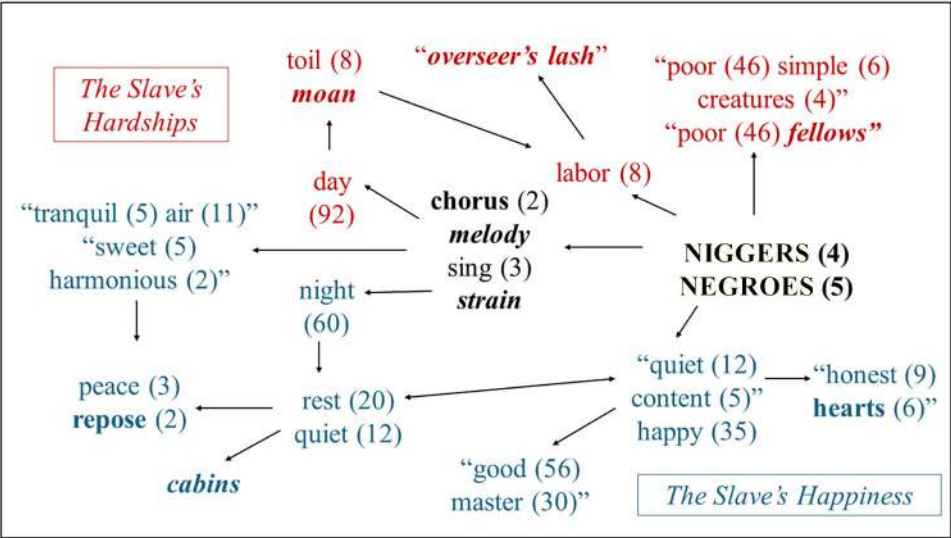
Sa sobrang pagkahabag ng kalagayan ng mga alipin, napagtanto nina Mortimer at Gilberto/Gilbert na magiging sapat na ang pagkakaroon ng “mabuting panginoon” o “good master” upang magdulot ng kaligayahan sa kanilang puso. Sinasabi ba ng nobela na hindi gusto ng mga alipin na sila’y lumaya? Hindi. Ngunit ang mga

maliliit na bagay tulad ng pagkakaroon ng isang mabuting amo o panginoo'y nagbibigay na ng kaligayahan sa mga alipin. Ngunit nananatili silang alipin. Sa pananaw ng isang abolisyunista, isang uri ng huwad na kamalayan o *false consciousness* ang ligaya o sayang ito na mararanasan ng isang alipin sa ilalim ng isang mabuting panginoon. Kalayaan lamang ang magbibigay sa mga alipin ng tunay na kaligayahan at kaginhawahan.

Ngunit mapapansing bahagyang magkaiba nakatuon ang DSD sa aspektong ito ng paghihirap ng mga alipin kumpara sa TO. Higit na pisikal ang tuon ng TO pagdating sa usaping ito ng hirap ng mga alipin kung babalikan ang awit. Natutuwa ang mga alipin dahil tapos na ang araw at maaari na silang pagpapahinga. Tulad ng makikita sa mga Ilustrasyon 16 at 17, gumagamit ng mga salitang tulad ng “kalulwa” at “paginhawahin” ang DSD, hindi lamang pisikal ang usapin ng pagpapahinga. Tumatagos ang pagpapahinga sa kalooban ng isang tao kasabay ng pisikal na aspekto.

Ilustrasyon 16: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi IV sa DSD.

Ilustrasyon 17: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi IV sa TO.

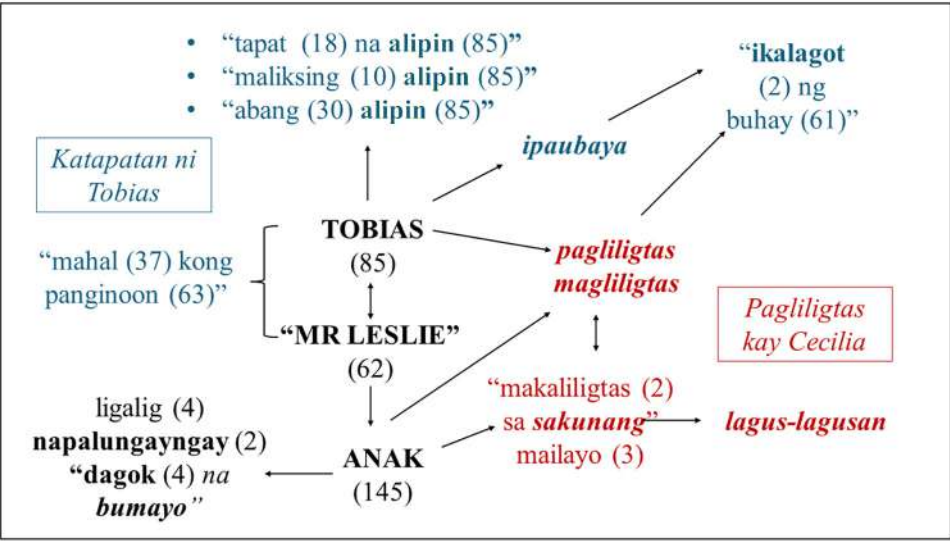
Sa siping ito’y may 12 natatanging salita dito lamang makikita sa DSD, ang mga salitang “bumayo,” “kabiglaanan,” “sakunang,” “masilayan,” “lagus-lagusan,” “aabutan,” “magkantututo,” “sabing,” “kaway,” “ipaubaya,” “magliligtas,” at “pagliligtas.” Sa TO naman, dalawa lang ang natatanging salita sa siping ito lamang lumabas: “illumining,” at “communicates.” Sa sipi na ito matatagpuan ang eksena kung saan tinangka nina Ernesto/Gerard at Tobias na itakas si Cecilia/Cora mula sa mga humahabol sa utang ni Ernesto/Gerard. Bilang isang alipin, isa na lamang pag-aaring maaaring kamkamin si Cecilia/Cora. Ito ang dahilan ng lito at takot na dinadanas ni Ernesto/Gerard. Maaaring mawala sa kaniya ang kaniyang anak. Iniatas ni Ernesto/Gerard kay Tobias na maghanap ng paraan upang maitakas si Cecilia/Cora. Tila maililigtas na si Cecilia/Cora kaya’t makikita sa mukha ni Ernesto/Gerard na “unti-unting masilayan ng pag-asa” / “a gleam of hope illumining his dusky face.” Inako ni Tobias/Toby ang responsibilidad na iligtas si Cecilia/Cora sa kabila ng panganib ng kamatayan (ikalalagot ng buhay / his own life pays the price). Ngunit mahuhuli pa rin siya at mapapasama sa mga ari-ariang isusubasta upang bayaran ang mga utang ni Ernesto/Gerard.

Sipi V: Mula Kalayaan tungong Pagkaalipin at ang Wika ng Alipin

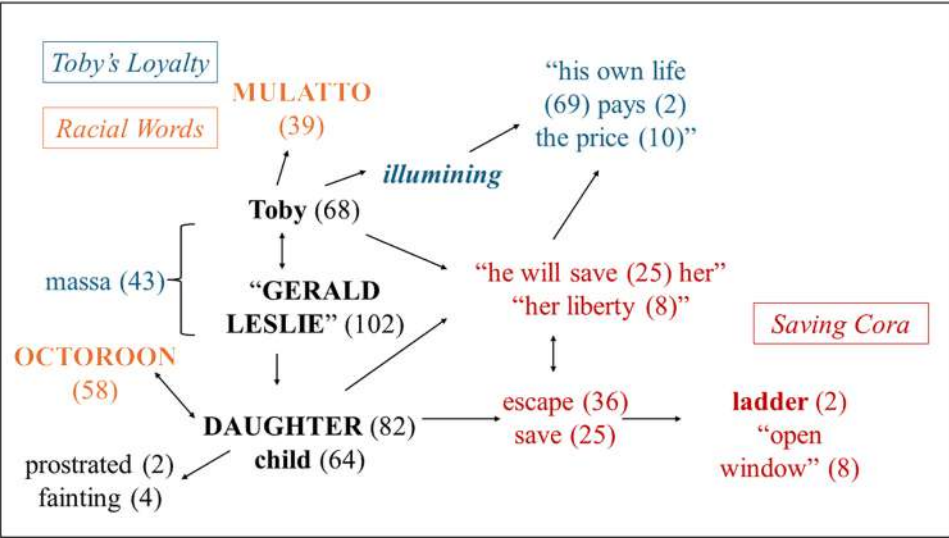
V <i>Dugo sa Dugo (46220-46430)</i>	V <i>The Octoroon (53605-53766)</i>
ang bagong ligalig na ito ay parang isang malakas na dagok na bumayo sa dibdib ng dalaga at sa kabiglaanan ay halos walang hiningang napalungayngay sa mga bisig ng ama oh ang anak ko ani Mr Leslie ang anak ko Tobias ang batang inalagaan mo noong maliit hindi ba makaliligtas sa sakunang ito wala ka bang nalalamang paraan upang siya ay iyong mailayo ang tapat na alipin ay malaong di nakapangusap ang ulo niya at pag-iisip ay litong-lito sa paghanap ng mabuting kaparaanan pagkatapos na ang kanyang mukha ay unti-unting masilayan ng pag-asa ay marahang nagsabi sa panginoon ng ganito mahal kong panginoon ang halamanang ito ay lagus-lagusan hanggan sa pataniman natin kung kami ay makaalis dito ng lihim ay hindi kami aabutan ng kahit sino sila ay na sa ibaba pa ngayon hintay hintay pagkasabi nito ay dalidaling umalis si Tobias at si Mr Leslie ay iniwang hindi magkantututo ng gagawin nang makailang sandali ang maliksing alipin ay lumitaw sa bintana ng isang silid na may isang pintuang papanaog at ang sabing kasabay ng kaway sa panginoon ligtas na po siya Mr Leslie siya ay ipaubaya ninyo sa mga bisig ni Tobias at ito ang magliligtas sa kanya kahit ang pagliligtas na ito ay ikalagot ng buhay ng abang alipin	the agitation of the morning had been too much for the <u>octoroon</u> the last shock completely prostrated her and she sunk fainting into her father's arms my daughter cried Gerald my child Toby the one you nursed is there no escape no way to save her the <u>mulatto</u> wrung his hands in silent anguish then with a gleam of hope illuminating his dusky face exclaimed stay massa the garden below this communicates with the plantation if we could reach that they could never find us they are all below in the vestibule wait wait he rushed from the room leaving Gerald Leslie in utter bewilderment as to what he was about to do but in three minutes he appeared at the open window of the apartment standing at the top of a ladder see massa he cried we will save her yet give her into Toby's arms and he will save her though his own life pays the price of her liberty

Makikita din sa sipi na ito ang pagkakaiba ng wikang ginamit sa pagsasalita ni Tobias sa pagitan ng DSD at TO. Sa DSD, higit na pormal ang pagkakasalin sa pananalita ni Tobias habang gumagamit ng diyalektong Afrikano-Amerikano si Tobias sa TO sa paggamit niya ng salitang tulad “massa” sa halip na “master” kapag kinakausap si Ernesto/Gerard. Bakit hindi ginagad ni Laksamana ang ganitong diyalekto ni Tobias sa DSD? Masasabing imposibleng masalin ang diyalektong ito dahil wala talagang katapat na diyalekto sa wikang Tagalog ang diyalektong Afrikano-Amerikano sa wikang Ingles. Ngunit maaari ding tanungin kung bakit pinili ni Braddon ang diyalektong Afrikano-Amerikano para sa pananalita ni

Tobias sa TO. Maaaring may realistikong tunguhin si Braddon ngunit maaaring pagtatangka din ito ng pagbibigay-tuon sa pagkakaiba ng lahi gamit ng pagkakaiba ng pananalita. Ngunit problematiko ang paggamit ng diyalektong Afrikano-Amerikano dahil madalas inilalarawan ang mga Afrikano-Amerikano sa isang negatibong paraan tulad ng pagbibigay-tuon sa kanilang kahirapan at kamangmangan (Graziano 263-64). Sa paggamit ng pormal na pananalita sa bersiyong Tagalog, nawawala ang mababang pagtingin na ito sa mga Afrikano-Amerikano at sa halip ay nadidiin ang matayog at dakilang dangal ng mga alipin sa kabila ng kanilang mababang kalagayan. Tila nagiging kapantay ni Tobias si Ernesto/Gerard sa DSD kumpara sa TO dahil walang ipinagkaiba ang kanilang pananalita sa isa't isa sa DSD. Higit na umaangat din ang pagkatao ni Tobias sa DSD dahil sa paggamit ng mga pang-uring tulad ng “tapat”, “maliksing”, at “abang” katabi ng salitang “alipin” bilang paglalarawan kay Tobias (tingnan ang ilustrasyon 18). Sa TO, higit na ginagamit ni Braddon ang mga salitang tungkol sa lahi (tingnan ang Ilustrasyon 19). Sinasadya man o hindi, higit na umaangat ang pagkatao ni Tobias sa DSD dahil tinatrato siyang katulad ni Ernesto/Gerard kumpara sa TO na idinidiin ang kaniyang pagiging iba kundi di man mababa.

Ilustrasyon 18: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi V sa DSD.

Ilustrasyon 19: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi V sa TO.

Sipi VI: Ang Puting Alipin bilang Reyna

VI Dugo sa Dugo (58748-58838)	VI The Octoroon (63939-64021)
malal kong panginoon anya huwag kayong umiyak dito ay hindi kayo magiging <u>alipin</u> natatalastas kong ang marikit na tahananang ito ay sadyang inilaan sa inyo ng panginoon kong si Mr Horton at sa bahay na ito ay kikilanlin kayong tulad sa isang reina reina ang buong saklap na naibulong ng binibini oo nga reinang dinala rito upang lubusang mapag-ukulan ng bala nang maruming tangkang maisip ng nag-aakalang siyang tanging makapangyayari tingnan mo batang musmos ano at makikiramay ka sa aking pagpipighati kailan man ay hindi mo mauunawa ang aking mga dinaramdam	My dear mistress do not weep thus she said you will be no <u>slave</u> here i know for our master has had these beautiful rooms prepared on purpose for you and you are to be treated as a queen a queen said Cora hysterically yes the empress of a profligate's hour of pleasure to be trampled beneath his feet when the whim has passed go my good girl why should i distress you with my griefs you can never understand my misery

Sa siping ito, may walong natatanging salita sa DSD, ang mga salitang “umiyak,” “inilaan,” “kikilanlin,” “reinang,” “mapag-ukulan,” “makapangyayari,” “makikiramay,” at “mauunawa.” Sa TO naman, mayroong tatlong hapax legomena: “hysterically,”

“empress,” at “profligate’s.” Sa siping ito matatagpuan ang eksena sa pagitan ni Cecilia/Cora at batang aliping inatasan ni Augusto/Augustus Horton na pagsilbihan si Cecilia/Cora. Napasakamay na ni Augusto/Augustus si Cecilia/Cora pagkatapos mapanalo si Cecilia/Cora sa naganap na subastahan sa mga ari-arian ni Ernesto/Gerald Leslie. Naging mataas ang halaga na iginugol ni Augusto/Augustus kay Cecilia/Cora dahil sa pagiging aliping puti nito.

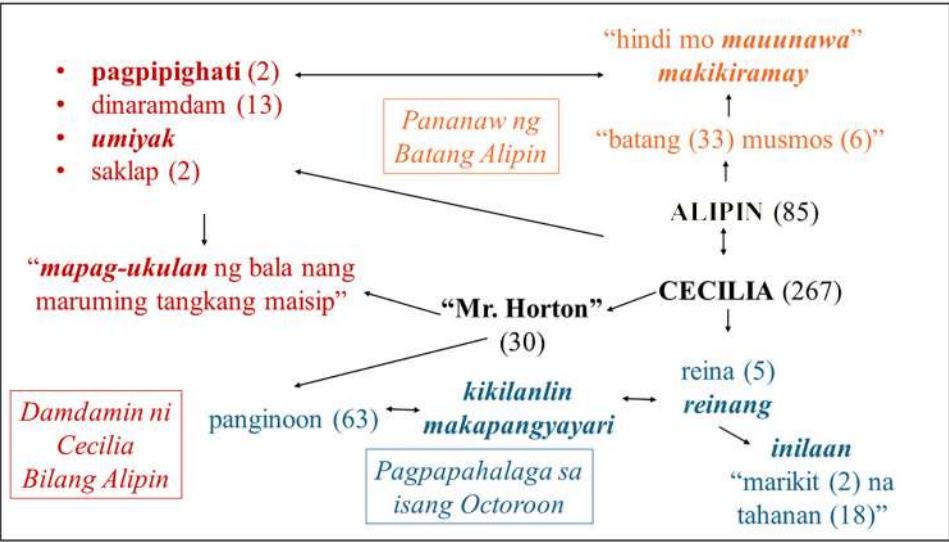
Isang mahalagang eksena ang subastahan ng mga quadroon o octeroon sa mga akdang abolisyunista dahil sa paghuhubad ng kaligtasan at katayuan ng mga babaeng tulad ni Cecilia/Cora. Ani Kimberly Snyder Manganelli,

The transgressions that occur in the domestic sphere are resolved in the privacy of the home rather than in the public court of law. However, in British and American abolitionist tales of the Tragic Mulatta, the mixed-race heroine is ripped from the comfort and privacy of the domestic sphere and subjected to public exposure and sale on the auction block. Exposed on the auctioneer’s platform, she is stripped of her whiteness. (86)

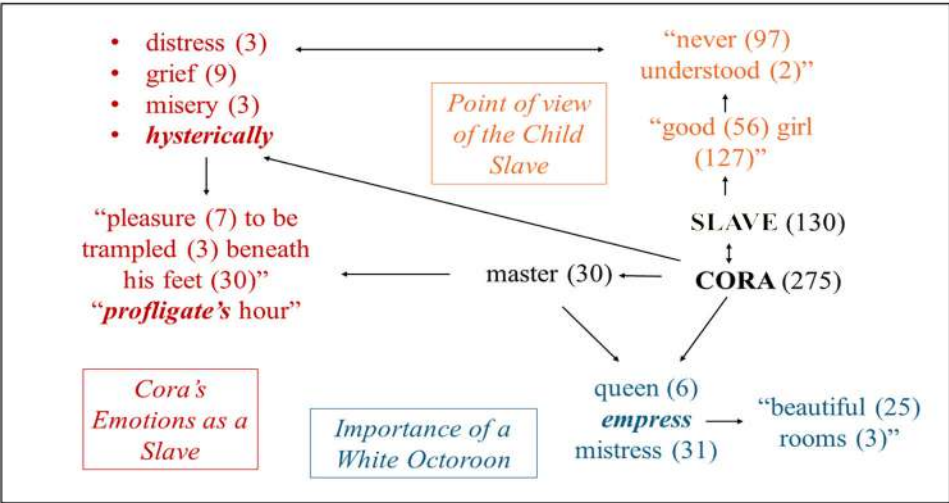
Ang mga paglabag na nangyayari sa loob ng tahanan ay nireresolba sa pribadong buhay sa halip na sa pampublikong hukuman. Gayunpaman, sa mga kuwento ng mga abolisyonistang Briton at Amerikano tungkol sa Tragic Mulatta, ang halong-lahing bidang babae ay inaalisan ng kaginhawahan at ng pribadong buhay ng tahanan at isinasailalim sa pampublikong paglalantad at pagbebenta sa subastahan. Inilalantad sa plataporma ng subasta, hinuhubaran siya ng kanyang pagiging puti. (salin ng may-akda)

Isang kabalintunaan, kung gayon, ang pagtukoy kay Cecilia/Cora bilang “reina” o “empress.” Makikita sa Ilustrasyon 20 at 21 ang kabalintunaang ito. Isa siyang reyna dahil sa laki ng halagang iginugol sa kaniya sa subastahan at sa kaniyang natatanging katangian bilang puting alipin. Ngunit ipinakikita ng subastahan ang katotohanang isa pa rin siyang alipin na nasa pagmamay-ari ni Augusto/Augustus. Nagiging mahalaga lamang si Cecilia/Cora bilang isang bagay na magagamit ni Augusto/Augustus para sa kaniyang masasamang balak. Makikita ito sa inisip ni

Cecilia/Cora: “reinang dinala rito upang lubusang mapag-ukulan ng bala nang maruming tangkang maisip ng nag-aakalang siyang tanging makapangyayari” sa DSD at “empress of a profligate’s hour of pleasure to be trampled beneath his

Ilustrasyon 20: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi VI sa DSD.

Ilustrasyon 21: Ugnayan ng mga mahahalagang salita sa Sipi VI sa TO.

feet when the whim has passed” sa TO. Kaya’t pagkalugmok ang nararamdaman ni Cecilia/Cora sa kaniyang pagiging bagong “reyna” ni Augusto/Augustus. Si Augusto/Augustus, kung gayon, ang nananatiling makapangyarihan, ang panginoon o master ni Cecilia/Cora at sa batang alipin. Ngunit si Cecilia/Cora lamang ang nakauunawa ng pagkalugmok na ito dahil hindi malay ang batang nagsisilbi sa ipinagkakait sa kanilang kalayaan.

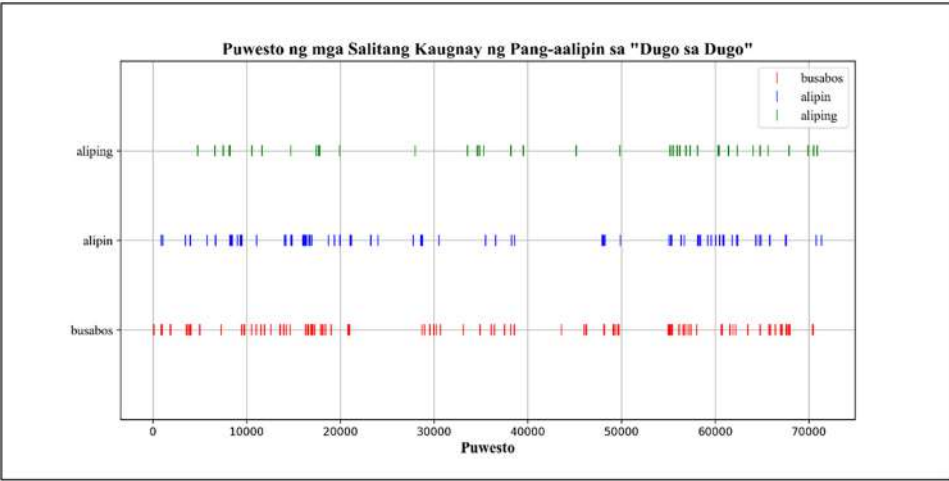
Pagsasalin ng Pangunahing mga Salita Tungkol sa Pag-aalipin at Lahi

Sa ngayo’y, maaaring tingnan muli ang mga mahahalagang salitang madalas na umuulit sa DSD at TO. Ulit, kapansin-pansin na umuulit sa lahat ng sipi na ito ang mga salitang kaugnay ng pang-aalipin at panglahi. Kung titingnan muli ang pagbibilang na nilikha ng mga programang pangkompiyuter ni Guillermo para sa DSD at sa TO, makikita ang malaking bilang ng mga salitang ito ay kaugnay ng tema pang-aalipin at tema ng lahi. Makikita ito sa Talahanayan 2.

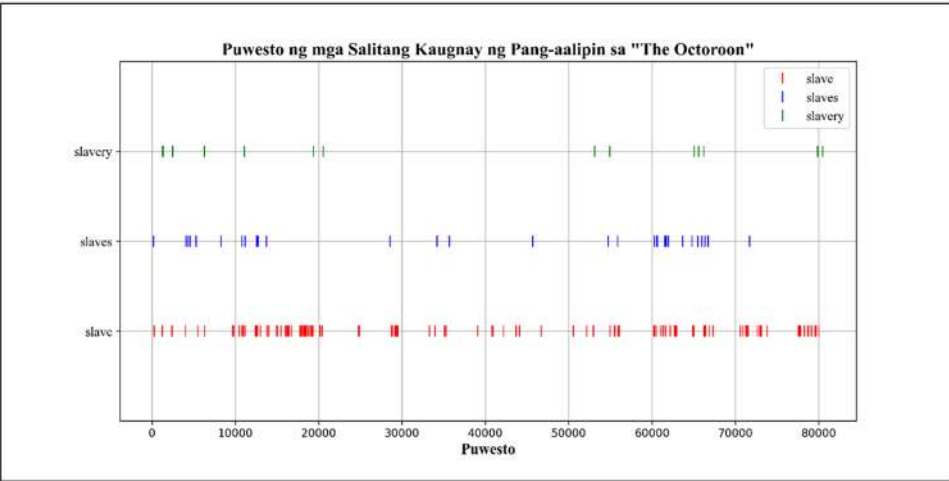
Talahanayan 2: Mga salitang patungkol sa pang-aalipin.

Dugo sa Dugo	Bilang	The Octoroon	Bilang
alipin	85	slave	130
aliping	44	slaves	32
busabos	114	slavery	15
pang-aalipin	1	slave-leaders	1
pang-aaliping	1	slave’s	2
alipinin	1	slaver	4
kaalipinan	2	slave-sale	1
pagkaalipin	3	slave-daughter	1
pangbubusabos	2		
binubusabos	1		
pangbubusabos	2		

Halos nagpapalitan ang DSD sa paggamit ng mga salitang “alipin” at “busabos” upang tumukoy sa salitang “slave” sa TO. Kung paghahambingin ang dalawang hanay, higit 256 na beses ginamit ang mga salita’t baryasyon ng “alipin” at “busabos” sa DSD habang umabot sa 186 na beses ang paggamit sa “slave” at mga baryasyon nito sa kabuuang TO. Maaaring maihambing ang paggamit ng DSD ng “alipin” at “busabos” sa “slave” sa isang biswal na paraan gamit ng dispersion plot na nilikha sa Python gamit ang *SpaCy* na makikita sa Ilustrasyon 22 at 23.

Ilustrasyon 22: Dispersion plot ng mga salitang “aliping” (unang hanay), “alipin” (ikalawang hanay) at “busabos” (ikatlong hanay) sa DSD.

Ilustrasyon 23: Dispersion plot ng mga salitang “slavery” (unang hanay), “slaves” (ikalawang hanay) at “slave” (ikatlong hanay) sa TO.

Bakit higit na marami ang mga salitang pang-aalipin na ginamit sa DSD kung ihahambing sa TO? Dito lalabas ang pangalawang pangunahing tema’t salita na bumubuo sa DSD at TO, ang mga salitang kaugnay ng lahi at paghahalo ng dugo na makikita sa Talahanayan 3.

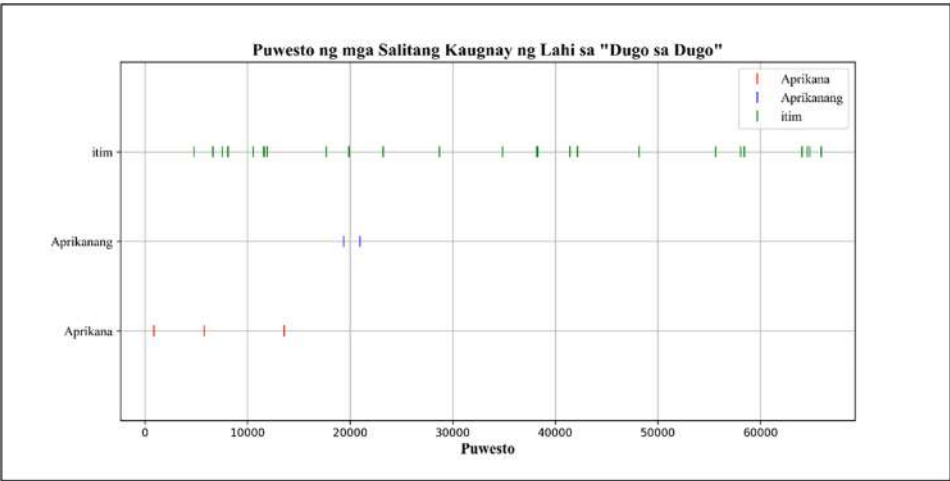
Talahanayan 3: Mga salitang patungkol sa lahi at dugo.

Dugo sa Dugo	Bilang	The Octoroon	Bilang
kalahi	2	mulatto	39
lahi	3	quadroon	12
lahing	4	octoroon	58
aprikana	3	negro	54
aprikanang	2	negroes	4
dugong	8	negro's	2
dugo	20	nigger	7
lipi	5	niggers	4
liping	3	creole	6
itim	29	creoles	3
		creole's	1
		race	21
		african	9
		blood	25
		black	26

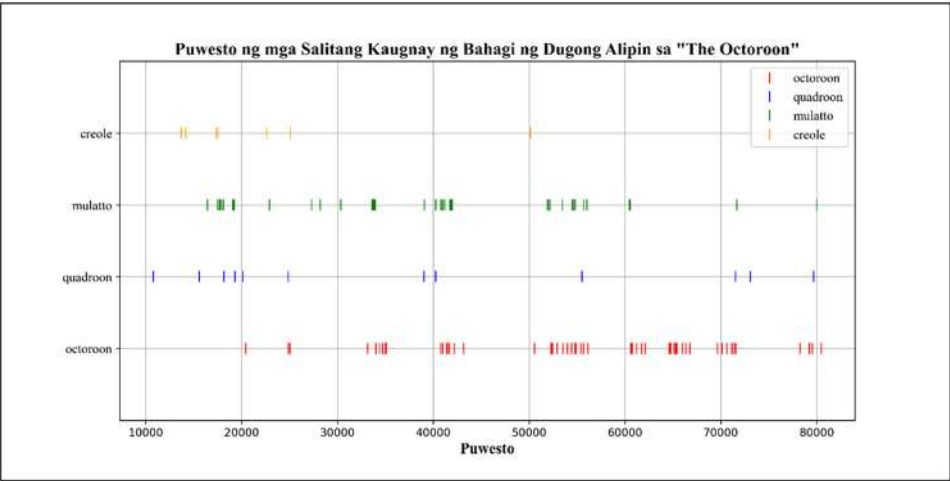
Makikita na walang katapat na salin sa wikang Tagalog ang mga salitang patungkol sa lahi o kung ilang bahagi ng dugo na dumadaloy sa isang tao ay dugong Afrikano o alipin. Sa TO, nariyan ang mga salitang “mulatto” (39), “quadroon” (12), “octoroon” (58) at “creole” (10). Tinutukoy ng mga salitang “creole,” “mulatto,” “quadroon,” at “octoroon” kung ilang bahagi ng dugo ay Afrikano o alipin. Kalahati ang sa “mulatto,” sangkapat ang “quadroon” at sangwalo ang sa “octoroon.” Ang salitang “creole” ay patungkol sa pangkalahatang paghahalo ng dugo’t lahi ng mga galing Afrika sa mga Europeo’t katutubo ng Hilaga’t Timog Amerika. Bukod pa sa mga salitang naglalarawan sa bahaginan ng dugong alipin o Afrikano, nariyan din ang mga salitang tuwirang rasista tulad ng “nigger” (7), “niggers” (4), “negro” (54), at “negroes” (4). Kung titingnan ang concordance plot ng mga salitang ito, makikitang nagkalat at mga salitang ito sa kabuuan ng TO at idinidiin ang halaga nito sa TO (tingnan ang Ilustrasyon 24, 25, at 26).

Kung walang katapat ang mga salitang ito tungkol sa lahi, paano ito isinalin? Dito babalik ang naunang pansin kung bakit higit na marami ang salitang patungkol sa pang-aalipin sa DSD kung ikukumpara sa TO. Makikitang isinasalin ang mga salitang ito bilang “alipin” o “busabos” sa sipi III, IV, at V. Ang salitang “slave” at “octoroon” sa sipi III ng TO ay isinalin bilang parehong “alipin” sa DSD. Ang mga salitang “negroes” at “niggers” sa IV ng TO ay isinalin bilang “alipin,” “itim” at “busabos.” Ang mga salitang “octoroon” at “mulatto” sa sipi V ng TO bilang

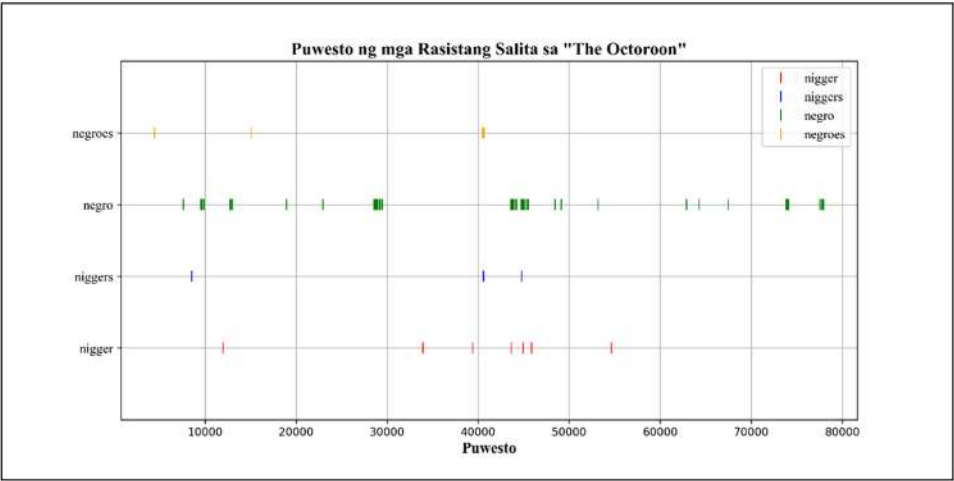
“alipin.” Makikita na isinasalin ang mga salitang “slave” sa TO bilang “alipin” at “busabos.” Ngunit isinasalin din ang mga salita patungkol sa lahi tulad ng “octoroon” at “negro” sa TO sa parehong mga salitang bilang “alipin” at “busabos” sa DSD. Makikita ang pangkalahatang pagkakasalin ng mga salitang pang-aalipin

Ilustrasyon 24: Dispersion plot ng mga salitang “itim” (unang hanay), “Aprikanang” (ikalawang hanay), at “Aprikana” sa DSD.

Ilustrasyon 25: Dispersion plot ng mga salitang “creole” (unang hanay), “mulatto” (ikalawang hanay), “quadroon” (ikatlong hanay) at “octoroon” (ikaapat na hanay) sa TO.

Ilustrasyon 26: Dispersion plot ng mga salitang “negroes” (unang hanay), “negro” (ikalawang hanay), “niggers” (ikatlong hanay), at “nigger” (ikaapat na hanay) sa TO.

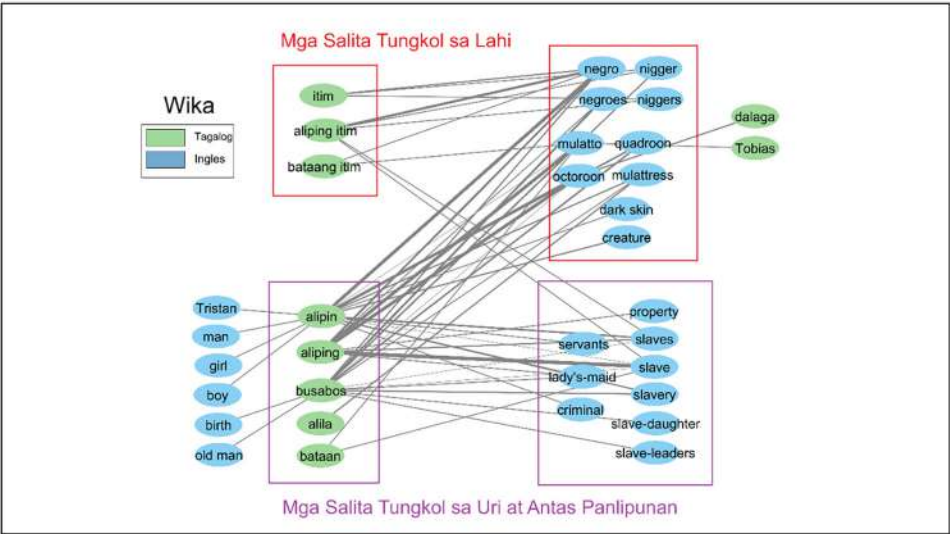
at panglahi sa Talahanayan 4. Makikita naman sa Ilustrasyon 27 ang ugnayan o daloy ng pagsasalin ng mga salita sa pagitan ng DSD at TO nang idaan ang datos sa *Cytoscape*.

Talahanayan 4: Bilang kung paano isinalin ang mga salitang pang-aalipin at panglahi sa pagitan ng TO at DSD.

Ingles	Tagalog	Bilang
slave	busabos	43
slave	alipin	24
slaves	busabos	21
mulatto	alipin	15
octoroon	busabos	14
slave	aliping	8
mulatto	aliping	7
negro	alipin	7
octoroon	aliping	7
octoroon	alipin	6
negro	aliping itim	5

Ingles	Tagalog	Bilang
negro	aliping	4
negroes	busabos	4
mulatto	busabos	3
quadroon	alipin	3
quadroon	busabos	3
slaves	alipin	3
creature	alipin	2
lady's-maid	alipin	2
mulattress	alila	2
mulattress	alipin	2
negro	busabos	2
negro	itim	2
nigger	busabos	2
octoroon	dalaga	2
slavery	alipin	2
slavery	busabos	2
slaves	aliping	2
Tristan	alipin	1
birth	busabos	1
boy	alipin	1
criminal	alipin	1
dark skin	alipin	1
girl	alipin	1
lady's-maid	aliping	1
lady's-maid	busabos	1
man	alipin	1
mulatto	Tobias	1
mulatto	bataan	1
mulatto	bataang itim	1
mulattress	busabos	1
negro	bataang itim	1
negroes	aliping	1

Ingles	Tagalog	Bilang
nigger	aliping itim	1
nigger	itim	1
niggers	aliping itim	1
niggers	itim	1
old man	busabos	1
property	aliping	1
servants	alipin	1
slave	aliping itim	1
slave	bataan	1
slave-daughter	busabos	1
slave-leaders	busabos	1
slaves	aliping itim	1

Ilustrasyon 27: Pagsasalin ng mga salitang pang-alipin (nasa loob ng kahong ube) at mga salitang panlahi (nasa loob ng kahong pula) sa pagitan ng DSD (kulay luntian) at TO (kulay bughaw). Kung higit na makapal ang linya, ibig sabihin ay higit na marami ang pagkakasalin sa pagitan ng dalawang salita.

Sa ganito'y mahihinuha sa mga salitang ginamit patungkol sa pang-aalipin at lahi na magkaiba ang tuon ng DSD at TO. Higit na maraming salita ang ginagamit ng DSD kumpara sa TO para sa pang-aalipin bukod pa sa mas maraming banggit sa mga salitang ito. Sa partikular, ginagamit ng DSD ang dalawang salitang katumbas ng "slave" sa Ingles, ang "alipin" at "busabos." Higit na malawak naman ang bokabularyo ng TO pagdating sa usapin ng paghahalo ng dugo.

Maipaliliwanag ang pagkakaibang ito sa wika't pananalita sa dalawang teksto sa pagkakaiba ng kultural, panlipunan, pangkasaysayan, at legal na konteksto ng pang-aalipin sa Pilipinas at Estados Unidos. Para sa Estados Unidos, lahi ang nagtatakda sa pagiging alipin, o posibilidad ng pagiging alipin. Para kina Alejandro de la Fuente at Ariela J. Gross, bubuo sa mga kolonya ng Espanya, Inglatera, at Pransiya sa Hilaga't Timog Amerika ng mga batas na patatatagin ang pagkaalipin ng mga aliping galing Afrika. Ayon kina de la Fuente at Gross, sa kanilang pag-aaral sa mga batas at panukala tungkol sa pang-aalipin sa Virginia, Louisiana, at Cuba,

In all three places, slaveholding elites acted to cement the association between African origin and slavery, linking blackness to social degradation. By the early eighteenth century, the legal regimes in all three jurisdictions constituted blackness as a debased category that was equivalent to enslavement. But despite these similar beginnings, by the midnineteenth century the social implications of blackness in each region were fundamentally different. (5)

Sa lahat ng tatlong lugar, ang mga elit na nagmamay-ari ng alipin ay kumilos upang patibayin ang ugnayan sa pagigitan ng pagiging Aprikano at pang-aalipin, ang ugnayan sa pagiging itim sa panlipunang pagkaimbi. Pagsapit ng unang bahagi ng ika-18 siglo, itinuring ang pagiging itim sa legal na panuntunan sa lahat ng tatlong hurisdiksyon bilang isang abang katerya na katumbas ng pagkaalipin. Ngunit sa kabila ng mga magkakatulad na simulang ito, pagsapit ng kalagitnaan ng ika-19 na siglo, ang mga implikasyon sa lipunan ng pagiging itim sa bawat rehiyon ay magkakaroon ng malalim na pagkakaiba. (Salin ng may-akda)

Kaya't napakahalaga ng dugo sa wika ng TO kung ikukumpara sa DSD. Sumusunod ito sa malalim na pag-uugnay ng kalagayan ng pagkaalipin sa pagiging Afrikano sa Estados Unidos sa usaping legal.

Sa kabilang dako naman, may ibang tuon ang konseptong “alipin” sa DSD dahil sa ibang kultura at kasaysayang pinagdaanan ng Pilipinas. Bago pa man dumating ang mga Espanyol, laganap ang pang-aalipin sa mga sinaunang lipunan sa Pilipinas. Nang ipataw ng mga Espanyol ang kanilang kapangyarihan sa Pilipinas, ipinagbawal nila ang pang-aalipin sa mga nasakop nilang katutubo ngunit nagtalaga ng sistema ng *polo y servicios* upang mapunan ang pangangailangan ng pamahalaang kolonyal ng lakas-panggawa (Kimuell-Gabriel, 21-22). Bagaman tinangka ng mga Espanyol na ipagbawal ang pang-aalipin sa mga nasasakupan nito, may mga kaso pa rin ng pang-aalipin sa Pilipinas nang dumating ang mga Amerikano. Laganap sa mga lipunang Muslim ang pang-aalipin, na pundasyon ng kapangyarihan ng mga sultan at datu, at sa mga katutubo ng Koldilyera. May mga pagkakataon pa nga na bumibili ang mga Katolikong Pilipino ng mga alipin mula sa mga lipunan ng kabundukang Kordilyera (Salman 161-180). Ngunit ang pang-aalipin ay ipinapataw sa kalahi, kung hindi man sa malapit na etnikong grupo. Sa ganito'y kinakatawan ng mga salitang “alipin” at “busabos” ang kalagayang panlipunan at legal na ipinapataw sa isang kalahi sa halip na ipinapataw sa isang taong iba ang lahi.

Ang Diskurso ng Pang-aalipin sa Panitikan at Kasaysayan

Magkakaroon tayo ng higit na malalim na pag-unawa sa mga salitang panlahi at pang-aalipin kung pag-uugnayin ang mga ito sa mga salita't konseptong umusbong sa paligid ng mga salitang ito sa masinsing pagsusuri ng sipi mula sa anim na piling rurok. Kung pagbabatayan lamang ang pangmalawakang paghahambing sa mga salitang panlahi at pang-aalipin, nagmumukhang tila naglalaho ang usapin ng lahi sa mga salitang panlipunang ginagamit sa DSD kumpara sa TO. Ngunit kung babaling sa mga rurok, makikitang idinidiin pa rin ng mga salita (at ng naratibo mismo na tatalakayin nang mabuti mamaya) ang hirap at sakit na pinagdadaanan ng mga alipin habang idinidiin pa rin ang pagkakaaba ng lahing Afrikano. Tatlong beses na lumabas ang tambalan o *bigram* na “dugong Aprikana” at dalawa naman ang “dugong Aprikanang” sa DSD,

na makikita sa Sipi I at III. Lumilitaw din lagi sa paligid ng mga salita ng pang-aalipin ang mga salitang idinidiin ang abang kalagayan ng mga alipin tulad ng “pagdusta”, “pinakasusumpang”, “pinahihirapan”, “magpasakit”, “hampas”, “pagod”, “patay-katawan”, “kahabag-habag”, at “maruming tangkang”.

Sumusunod ang TO/DSD sa tropo ng “tragic octoroon” o ang kuwento ng isang babaeng biglaang malalamang isa pala siyang alipin dahil mayroon siyang dugong Afrikano. Mahalaga ang tropo na ito bilang retorikal na sandata para sa mga abolisyunista o ng mga gustong palayain ang mga alipin sa Estados Unidos laban sa mga pabor na panatilihin ang pagiging alipin ng mga may dugong Afrikano sa mga estado ng Katimugan ng Estados Unidos. Sa nobelang tulad ng TO/DSD, malinaw na imoral ang pang-aalipin dahil sa di-makatwiran nitong pagtrato sa isang tao dahil lamang sa dugo at lahi nito. Kailangang ipakitang sa kabila ng kanyang tagumpay at pagiging “puti”, maaaring mahulog sa pagkaalipin ang isang tao dahil may katiting na dugong Afrikano. Nakababagabag para sa mga mambabasang puti ang ganitong kalagayan ni Cecilia/Cora. Ngunit hindi lubos na naisasalin ang katwirang abolisyunista na ito. Sa orihinal na konteksto nito, may malinaw na partikular na reaksiyon dapat ang mambabasa ng mga nobelang may tropo ng “tragic octoroon” kung saan dapat makakuha ang kuwento ng mga babae na ito ng simpatya mula sa mga mambabasa, lalo na sa mga puting mambabasa. Ayon kay Zanger,

On the imaginative level, at least, each witness to the octoroon's tragedy was threatened by a similar fate, by the sudden reversal of fortune that was so much a part of the American experience, and the ironic underside of the American dream. . . . In an age when women of the middle class were nearly as dependent upon the head of the household as the poor octoroon was upon her master-father, the antislavery propagandist could draw upon the audience's own dread of the life they would face if the bank failed, the tariff were defeated, the speculation fizzled. (67)

Sa nibel ng imahinasyon, kahit papaano, nagbabanta sa bawat saksi sa trahedya ng octoroon ang isang katulad na kapalaran, ang biglaang pagbaligtad ng kapalaran na naging malaking sangkap ng karanasang Amerikano, at ang mabalintunang bahagi ng pangaraping

Amerikano Sa isang panahon kung kailan ang mga babaeng gitnang uri ay umaasa lamang halos sa pinuno ng tahanan tulad ng kawawang octoroon sa kanyang amo-ama, maaaring gumamit ang propagandistang kumakalaban sa pang-aalipin ng naturang pangamba ng mga manonood para sa buhay na kanilang haharapin kung lumubog ang isang bangko, matalo ang taripa, maglaho ang ispekulasyong pinansiyal. (salin ng may-akda)

Bagaman inilalatag ng Estados Unidos ang sarili nito bilang isang bansa na puno ng oportunidad para sa mga tao, para lamang ang pag-unlad para sa iilan lalo na sa mga lahing di-Afrikano. Ngunit hindi pa rin sigurado ang tagumpay at pag-unlad na ito kahit sa mga lahing di-Afrikano. Para sa isang mambabasa sa Estados Unidos noong unang hati ng ika-19 na siglo, walang kasiguraduhan ang yaman at pag-unlad na kaniyang nakamit. Maaaring maabot ang “American dream” ngunit maaari din itong maglaho lalo na sa harap ng isang hindi makatwirang sistema.

Bagaman tila naglalaho ang usaping panlahi sa DSD kumpara sa TO, tulad ng nabanggit na, napatatag nito ang usapin ng kawalang katarungan para sa mga inaalipin. Sa bagong konteksto ng mga Pilipino sa simula ng ika-20 siglo sa ilalim ng imperyalismong Amerikano, nagbabago ang kahulugan ng tropo ng “tragic octoroon” sa DSD at nakaugat ito sa pag-uugnay ng konsepto ng pang-aalipin sa karanasan ng kolonyalismo. Sa mga sulatin ng mga ilustrado at sa mga sulatin at ritwal ng Katipunan, gagamitin ang konsepto ng pang-aalipin bilang metapora ng pangkalahatang kalagayan ng Pilipinas sa ilalim ng Espanya (Salman 130-140). Ayon kay Michael Salman, ipagpapatuloy ng makabayang diskurso ng mga Pilipino noong unang mga dekada ng ika-20 ang ganitong pag-uugnay ng pang-aalipin sa kolonyalismo. Ani Michael Salman,

In the American colonial Philippines, the powerful meaning of slavery was not merely, or only, projected as a part of colonial ideology or a manifestation of capitalism. It was also refracted in struggles over the construction of colonial hegemony and nationalist alternatives. Much as Orlando Patterson implied, the modern world’s embarrassment in the face of slavery has deeply affected understandings of nationality, freedom, and the workings of various forms of dishonorable subordination, including colonialism. Like

slavery in the postabolitionist world, colonialism has become an embarrassment in our postcolonial world of independent nation-states. (Salman 20)

Sa panahon ng kolonyalismong Amerikano sa Pilipinas, ang makapangyarihang kahulugan ng pang-aalipin ay hindi lamang, o natatanging, ipinakikita bilang bahagi ng ideolohiyang kolonyal o isang manipestasyon ng kapitalismo. Binabago rin ito ng tunggalian hinggil sa pagbuo ng kolonyal na gahum at mga nasyunalistang alternatibo. Tulad ng ipinahiwatig ni Orlando Patterson, lubos na nakaapekto ang kahihiyan ng modernong mundo sa pagkakaroon ng pang-aalipin sa mga pag-unawa sa nasyunalidad, kalayaan, at ang paggana ng iba't ibang anyo ng kawalang-dangal ng panunupil, kabilang na ang kolonyalismo. Tulad ng pang-aalipin sa mundo pagkatapos ng abolisyon, naging isang kahihiyan ang kolonyalismo sa ating postkolonyal na mundo ng mga malayang bansa-estado. (salin ng may-akda)

Gagamitin ng mga Pilipino ang diskurso ng abolisyon upang maging kritika sa imperyalismo at kolonyalismo Amerikano tulad ng ginawa ng mga Amerikanong miyembro ng Anti-Imperialist League.

Tulad ng naipakita na sa Sipi II at III mula sa DSD at TO sa itaas, nakaugat sa mga di-makatarungang batas ang pang-aalipin, mga batas na sa pananaw ng mga abolisyunista ay sumusuway sa likas na katwiran ng pag-aaruga sa pamilya. Makikita din sa pagsusuri ng mga sipi ang pangunahing diskursong rasista na inilalarawan ang likas na pagiging mababang lahi ng mga may dugong Afrikano at kinakatawan ng mga batas sa pang-aalipin ang kalikasan na ito. Ngunit alin ba ang tunay na kaso? Nagiging alipin ba ang isang tao dahil sa kaniyang dugo o dahil lang sinasabi ito ng batas? At dito na gumuguho ang argumento ng posisyong pabor sa pang-aalipin dahil kung kailangang patatagin ng batas ang pagiging alipin ng isang tao, ibig sabih'y hindi natural ang kalagayan ng pagiging alipin.

Hindi nalalayo, kung gayon, ang mga rasistang argumentong pabor para sa pagpapatuloy na pagiging legal ng pang-aalipin noong 1860 sa pangangatwiran ng Estados Unidos sa kanilang pananakop ng Pilipinas noong 1898. Ang mga

argumento ng “hindi kahandaan” at “kahinaan” ng mga Pilipino pagdating sa pamamalakad ng isang bansa ang pangunahing argumento ng mga Amerikano upang sakupin ang Pilipinas at tatawagin itong *inclusionary racism* o inklusibong rasismo ni Paul A. Kramer (191-98). Mabalintuna ang katagang *inclusionary racism* ni Kramer. Sa isang banda, inklusibo ito dahil tinatanggap ng kolonyalismong Amerikano ang halaga at pangangailangan ng pakikisama’t pakikisanggot ng mga Filipino sa kanilang kolonyal na proyekto. Ngunit rasista pa rin ito dahil may likas na pagkukulang ang mga Pilipino kung kaya’t hindi sila handa sa pamamahala ng kanilang sariling pamahalaan. Sa ganito’y kailangang “patunayan” ng mga Pilipino ang kanilang kahandaan sa pamamahala’t pamumuno. “Batas” ang maikakatwirang paraan upang makamit ang kalayaan at kasarinlan ng Pilipinas. Aakitin ng mga Amerikano ang mga Pilipino na makibahagi sa kanilang politikal na proyekto ng kolonisasyon upang mapatunayan ng mga Pilipino ang kanilang kahandaan sa pamamahala na tatawagin namang *calibrated colonialism* ni Kramer. “Calibrated” ang kolonyalismo ng mga Amerikano dahil nagmumukha itong tumutugon sa hiling ng mga Pilipino ng mas malawakang partisipasyon sa pagpapasya ng mga polisiya ng pamahalaan ngunit nananatili itong kolonyalismo dahil sa huli’y hindi malaya ang Pilipinas at ang mga Amerikano pa rin ang may kapangyarihan. Bagaman puno ang mga talumpati ng mga Amerikano ng mga pangako ng isang malayang Pilipinas sa hinaharap, maipapaloob lamang ang mga pangakong ito sa kasulatan ng batas ng Estados Unidos nang ipasa ang Jones Law noong 1916 at magsisimulang magpadala ng residenteng komisyoner sa Kongreso ng Estados Unidos ang mga Pilipino simula 1919. Ngunit walang tumpak na panahon na ibinigay ang Jones Law para sa kalayaan at kasarinlan ng Pilipinas. Kung mapatutunayan lamang ng mga Pilipino ang kanilang “kahandaan” ay saka lamang darating ang minimithing kalayaan.

Batas ang inihahaing daan ng mga Amerikano upang makamit ang kalayaan at kasarinlan. Ngunit paano kung ang mismong batas ang di-makatwiran at di-makatarungan? Paano kung ang batas mismo ang nagpapanatiling nakatanikala ng Pilipinas? Ito ang kontradiksiyon ng kolonyalismong ipinataw ng mga Amerikano sa Pilipinas. Batas ang magpapalaya ngunit batas din ang nagtatanikala.

Ang kabalintunaan na ito ng batas at di-makatarungang kalagayan ng kolonyalismo ang itinatawid ng pagsasalin ng TO tungong DSD. Kung babalikan

ang konteksto't orihinal na mambabasa ng TO, ang pagiging alipin ni Cecilia/Cora ay isang paraan upang isiwalat sa mga mambabasang Ingles noong 1861 ang suliraning etikal, moral, at legal ng pang-aalipin sa Estados Unidos (Harrison 217). Ngunit sa punto de bistang Pilipino, madaling maunawaan ang sitwasyon ni Cecilia/Cora dahil ang sitwasyon niya ay ang kalagayan ng Pilipinas na dumadanas ng di-makatwirang pang-aalipin. Alegoriko, kung gayon, ang magiging pagbasa ng isang mambabasang Pilipino kay Cecilia/Cora bilang kinatawan hindi lang ng lahing Afrikanong inaalipin ng mga Amerikano kundi pati ng mga lahing di-puti na inaalipin ng Kanluran. Tulad ng paggamit ng batas upang ipataw ang kapangyarihan ng Estados Unidos sa Pilipinas bilang kolonya, ginagamit din ang batas sa DSD/TO upang ipataw ang pagmamay-ari ni Augusto/Augustus Horton kay Cecilia/Cora. Ito ang dahilan kung bakit hindi kinailangang ipasok ni Laksamana sa DSD ang debate sa pagitan ng abolisyunista at makapang-aalipin sa ibang bahagi ng TO. Alam na ng mga Pilipino ang kabuktutan ng pang-aalipin, una, bilang institusyon at, pangalawa, bilang metapora ng kolonyalismo. Sapat na ang pagpapakita ng kawalang katarungan at kabuktutan ng katwiran ng kalagayan ni Cecilia/Cora upang maunawaan ang karanasang Afrikano-Amerikano.

Kongklusyon: Mula Kontra-rasismo at Kontra-kolonyalismo tungong Pakikipagkapatiran ng mga Lahi

Bagaman ipinakikita ng pagsusuring ito ang pagkakaiba ng diskursibong kaligiran ng wikang Ingles sa TO at wikang Tagalog sa DSD—na makikita sa pagkakaiba ng mga salitang panlahi, na kinakatawan ng mga salitang “octoroon” at “negro”, sa mga salitang panlipunan, na kinakatawan ng mga salitang “alipin” at “busabos”—ipinakikita din ang ugnayan ng kilusang kontra-rasista at abolitionist ng Estados Unidos sa kilusang kontra-kolonyalismo ng Pilipinas. Bagaman magkaiba ang tuon ng kilusang kontra-rasista at abolisyunista, na higit na nakatuon sa panloob na kalakaran ng lipunang Amerikano tungo sa abolisyon ng pang-aalipin, sa kilusang kontra-kolonyalista, na higit na nakatuon sa ugnayang panlabas ng Estados Unidos sa iba pang mga bayan, binabaka ng dalawang kilusan na ito ang rasistang pundasyon ng lipunang Amerikano.

Kung kaya't ang pagbasang alegoriko na inihahain ay hindi lamang isang pagtatangkang isa-Filipino ang karanasan ng isang aliping Afrikano. Sa halip,

isa itong paraan upang makapasok ang isang mambabasang tinitingnan ang karanasan ng pagkaalipin ng isang may dugong Afrikano bilang banyaga sa kanilang sariling karanasan. Sa pamamagitan ng kuwento ni Cecilia/Cora Leslie, higit na kongkretong nauunawaan ng isang mambabasang Pilipino ang partikularidad ng rasismong dinadanas ng mga may dugong Afrikano. Sa ganitong paraan, maaaring makabuo ang mga Pilipino hindi lamang ng ugnayan o paghahambing sa karanasang Pilipino sa karanasang Afrikano-Amerikano kundi pati na rin ng isang higit na makabuluhang kilos tungo sa pagpapatatag ng ugnayan sa pagitan ng mga lahing inaalipin ng imperyalismo at kolonyalismo tulad ng mga Afrikano at Pilipino.

At dahil dito’y nananatiling mahalaga ang nobelang tulad ng *Dugo sa Dugo* dahil sa patuloy na impluwensiya ng rasismo sa Estados Unidos at maging sa Pilipinas. Bagaman higit sandaang taon na ang lumipas mula nang maganap ang masaker sa Tulsa, Oklahoma, nananatili pa rin ang mga suliranin ng lipunang Amerikano lalo na sa usapin ng lahi. Ayon sa estadistika noong taong 2019, dalawa’t kalahating beses na posibleng mapatay ng pulis ang isang Afrikano-Amerikano kumpara sa isang puting Amerikano (Roper). Hindi man tuwirang naaapektuhan ang Pilipinas, tumatawid ang mga usapin ng rasismo sa kasalukuyan dahil makikita ito sa mga produktong kultural ng Estados Unidos. Nananatiling sentro ang Estados Unidos ng pandaigdigang kalakarang kapitalista at nagpapatuloy ang dominasyon ng kulturang Amerikano na nililikha ng iba’t ibang industriya nito.

Bukod dito, may direkta pa ring impluwensiya ang rasismo sa polisiya ng Estados Unidos tulad ng paghihigpit sa pagpasok ng mga migranteng Pilipino tungo sa Estados Unidos o paghuli sa mga TNT (tago nang tago) sa hanay ng mga manggagawang Pilipinong naghahanap ng kabuhayan sa Estados Unidos. Sa pagkapanalo ni Donald Trump ng kaniyang ikalawang termino, malaking paghihigpit ang kaniyang ginawa upang tugisin ang mga para sa kaniya’y “illegal immigrants”. Sa katunaya’y isang Pilipina-Amerikana na si Alma Bowman ang inaresto ng Immigration and Customs Enforcement (ICE) noong Marso 2025 (Abad). At hindi lamang sa Estados Unidos, hinaharap din ng mga Pilipino ang rasismo sa kanilang pangingibambayan sa iba’t ibang bahagi ng daigdig. Sa Canada, nasasamantala ang mga imigranteng Pilipino, lalo na ang mga manggagawa sa larangan ng agrikultura at pag-aaruga o mga caregiver (Mooten 6). Sa kaso

naman sa mga bansa sa Gitnang Silangan, makikita ang diskriminasyon laban sa mga Pilipino at sa iba pang migranteng manggagawa sa hindi pagbibigay ng matagalang kontrata tungo sa pagiging mamamayan sa mga bansa roon at sa pang-aabusong dinadanas ng mga manggagawa sa ilalim ng kanilang mga amo (Jureidini 52). Tulad ng pagpapahalaga ni Jose Corazon de Jesus at Francisco Laksamana sa naganap sa Tulsa, Oklahoma noong 1921 at ang ugnayan nito sa polisiyang kolonyal ng Estados Unidos, mahalaga ding makisangkot sa usapin ng kilusang Black Lives Matter dahil sa ugnayan nito sa pangkalahatang direksiyon ng Estados Unidos sa pagtrato nito sa mga neokolonya nito tulad ng Pilipinas. Paano magiging huwaran ang Estados Unidos ng isang demokratiko't malayang daigdig sa ika-21 siglo kung nananatili pa rin ang mga kontradiksiyong panlipunan nito na nakaugat pa sa ika-17 na siglo?

Gayundin, ang rasismong tila pundasyon ng lipunang Amerikano'y matatagpuan din sa Pilipinas lalo na sa di-patas na pagtrato sa mga dayuhan—tulad ng dinadanas ng mga Tsino at Tsino-Pilipino—at maging sa panghihimasok sa kalayaan at karapatan ng mga etnikong grupong hindi bahagi ng Kristiyanisadong kultura ng malaking bahagi ng lipunang Pilipino—tulad ng mga Mangyan ng Mindoro o Manobo sa Mindanao. Naging pundasyon ng nasyonalismong Pilipino na nabuo noong kolonyalismong Amerikano na tingnan ang sarili nito bilang natatanging pangkat sa loob ng Pilipinas kung ihahambing sa mga tatawaging di-Kristiyanong mga grupo (Kramer 208-14). Tigib, kung gayon, ang nasyonalismong Pilipino ng diskriminasyon laban sa mga titingnan nitong kaiba sa pangkaraniwan nitong binibuong imahen ng pagka-Pilipino—Kristiyano, Kanluranin, at moderno. Kailangang matuto ang mga Pilipino mula sa mga sularining kinakaharap ng Estados Unidos sa pagbuo ng isang multikultural na lipunan dahil kailangang tingnan din ang Pilipinas at ang lipunang Pilipino bilang isang multikultural na lugar at lunan.

Kailangang tandaan na puno ng tunggalian at di-pagkakapantay-pantay ang kasalukuyang kaayusang pandaigdig. Tulad ng pansin ni Homi Bhabha, nakaugat sa dominasyon ang kasalukuyang kalakaran kapitalista, hindi lamang dominasyon ng kapital sa manggagawa kundi pati na rin sa dominasyon sa mga minoryang komunidad (50-51). Ang sistema ng pang-aalipin na laganap sa Estados Unidos bago ng Digmaang Sibil ng mga Amerikano ay isang uri ng dominasyon sa mga

taga-Afrika upang magamit ang kanilang lakas sa pagpapalago ng ekonomiya ng malaking bahagi ng Katimugan ng Estados Unidos. Makikita ito sa pundasyon ng yaman ni Ernesto/Gerald Leslie sa DSD/TO. At bagaman binuwag na ang pang-aalipin sa Estados Unidos, naging mahalaga ang patuloy na dominasyon sa mga may dugong Afrikano—kasama na ang mga Asyano, Latino-Amerikano, at iba pang migranteng lipunan kalaunan—upang ipagpatuloy ang paglago ng industriyalisasyong Amerikano, ang pundasyon ng kasalukuyang kalakarang kapitalistang global. Ang diskriminasyong nararanasan ng mga Afrikano-Amerikano sa Estados Unidos, kung gayon, ay hindi mailalayo sa diskriminasyon laban sa mga minorya ng Pilipinas. Sa kasalukuyan, laganap ang pangangamkam ng lupang ninuno ng mga etnikong grupo sa Pilipinas upang tugunan ang pagnanasa at pangangailangan ng mga malalaking korporasyong multinasyonal ng lupa para sa pagsasakang industriyal (Imbong 27-29). Bilang institusyon, ginagawa ng pamahalaan ng Pilipinas sa mga grupong etniko ang diskriminasyong isinasagawa ng pamahalaan ng Estados Unidos sa mga minoridad na grupo doon, mga minoridad na kasama ang mga migranteng Pilipino. Hindi malayo, kung gayon, ang aspirasyon ng mga nagtataguyod ng Black Lives Matters sa aspirasyon ng mga Pilipino na nagtataguyod ng mga karapatang pantao ng lahat ng Pilipino—Krisitiyano, Muslim, o Lumad man—para sa isang makatarungan at makatwirang lipunang kinakalinga ang kabutihan at kaginhawaan ng lahat. Ngunit upang makamit ang mga mithiing ito, kailangang talikuran at buwagin ang mga kaayusan at kalakarang ginagamit ang dominasyon upang magkamal ng kapangyarihan. Tanging sa pakikipagkapatiran ng iba’t ibang lahi—mahalagang sangkap ng isang tunay na demokratikong lipunan—makakamit ang mga adhikain ng makatarungan at makatwirang lipunan sa loob at sa pagitan ng Pilipinas at Estados Unidos.

MGA SANGGUNIAN

- Abad, Michelle. "Fil-Am, Living in US with Citizenship Claim, Detained by ICE – Groups." *RAPPLER*, 28 Mar. 2025, www.rappler.com/philippines/overseas-filipinos/alma-bowman-us-citizenship-claim-detained-ice/.
- Antonio, Lilia Francisco. *Apat na Siglo ng Pagsasalin: Bibliograpiya ng mga Pagsasalin sa Filipinas (1593-1998)*. Sentro ng Wikang Filipino, 1999.
- Bhabha, Homi. *The Location of Culture*. Routledge, 1994.
- Braddon, M. E. *Dugo sa Dugo*. Isinalin ni Francisco Laksamana. *Internet Archive*, <https://archive.org/details/atk8758.0001.001.umich.edu>. Inakses 26 Set. 2021.
- . *The Octoroon. Project Gutenberg*, www.gutenberg.org/ebooks/74484. Inakses 15 Abr. 2025.
- Bushell, Sally, at Rebecca Louise Hutcheon. *New Approaches for Digital Literary Mapping: Chronotopic Cartography*. Unang ed., Cambridge UP, 2025. doi.org/10.1017/9781009353632.
- Brantlinger, Patrick. "Class and Race in Sensation Fiction." *A Companion to Sensation Fiction*. Unang ed. Pamela K. Gilbert, pat. Blackwell Publishing, 430-41.
- Corazon de Jesus, Jose. "Black and White." *Mga Piling Tula*. Virgilio S. Almario, pat. De La Salle UP, 1995, 160-61.
- de la Fuente, Alejandro, at Ariela J. Gross. *Becoming Free, Becoming Black: Race, Freedom, and Law in Cuba, Virginia, and Louisiana*. Cambridge UP, 2020.
- Graziano, John. "The Use of Dialect in African-American Spirituals, Popular Songs, and Folk Songs." *Black Music Research Journal*, Vol. 24, No. 2, 2004, 261-86.
- Guillermo, Ramon. *Translation and Revolution: A Study of Jose Rizal's Guillermo Tell*. Ateneo de Manila UP, 2009.
- . "The Pulse of the Text: Using Digital Tools for Closer Reading." *Tomas*, Vol 2, No. 12, 2018, 277-311.
- Harrison, Kimberly. "Political Persuasion in Mary Braddon's *The Octoroon; or, The Lily of Louisiana*." Sa *Victorian Sensations: Essays on a Scandalous Genre*. Kimberly Harrison at Richard Fantina, mga pat. Columbus: The Ohio State UP, 2006, 212-24.
- Imbong, Jerry Degollacion. "'Bungkalan' and the Manobo-Pulangihon Tribe's Resistance to Corporate Land-Grab in Bukidnon, Mindanao." *AlterNative: An International Journal of Indigenous Peoples*, Vol. 17, No. 1, Mar. 2021, 23-31, doi:10.1177/1177180120967724.
- Jureidini, Ray. "Migrant Workers and Xenophobia in the Middle East." *Racism and Public Policy*, Yusuf Bangura and Rodolfo Stavenhagen, mga pat. Palgrave Macmillan UK, 2005, pp. 48-71, doi.org/10.1057/9780230554986_3.
- Kimuell-Gabriel, Nancy. *Ang Timawa sa Kasaysayang Pilipino*. Lungsod Quezon: Palimbagan ng Lahi, 1999.
- Kramer, Paul. *The Blood of Government: Race, Empire, The United States, & the Philippines*. Ateneo de Manila UP, 2006.
- Manganelli, Kimberly Snyder. *Transatlantic Spectacles of Race: The Tragic Mulatta and the Tragic Muse*. Rutgers UP, 2012.
- Messer, Chris M., et al. "Official Frames and the Tulsa Race Riot of 1921: The Struggle for Reparations." *Sociology of Race and Ethnicity*, Vol. 4, No. 3, Hulyo 2018, 386-99.

- Mooten, Nalinie. *Racism, Discrimination and Migrant Workers in Canada: Evidence from the Literature*. Immigration, Refugees and Citizenship Canada, Hulyo 2021. www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/reports-statistics/research/racism-discrimination-migrant-workers-canada-evidence-literature.html.
- Mudersbach, Klaus, at Heidrun Gerzymisch-Arbogast. "Isotopy and Translation." *Translator and Interpreter Training and Foreign Language Pedagogy*, Peter W. Krawutschke, pat. John Benjamins Publishing, 1989, pp. 147–70, www.jbe-platform.com/content/books/9789027286093-ata.iii.13mud.
- NetworkX to Cytoscape Conversion. *ChatGPT*, OpenAI, 20 Set. 2024, chatgpt.com/share/69940f0c-6aec-8004-8431-463df49c87b6.
- Oklahoma Commission to Study the Tulsa Race Riot of 1921. *Tulsa Race Riot: A Report*. 2001.
- Roper, Willem. "Black Americans 2.5x More Likely Than Whites to Be Killed By Police." *Statista*, Statista, 2 Hunyo 2020, www.statista.com/chart/21872/map-of-police-violence-against-black-americans/.
- Salman, Michael. *The Embarrassment of Slavery: Controversies over Bondage and Nationalism in the American Colonial Philippines*. Ateneo de Manila UP, 2001.
- SpaCy Concordance Creation Tutorial. *ChatGPT*, OpenAI, 16 Hulyo 2024, chatgpt.com/share/69941080-a308-8004-8507-6facf2bdc973.
- Translation Network Graph. *ChatGPT*, OpenAI, 20 Ago. 2024, chatgpt.com/share/69940ccc-ef00-800c-9be1-06e91ed6119c.
- Zanger, Jules. "The 'Tragic Octoroon' In Pre-Civil War Fiction." *American Quarterly*, Vol. 18, No. 1, Spring 1966, 63-70.

Si **Christoffer Mitch C. Cerda** (ccerda@ateneo.edu) ay guro sa Kagawaran ng Filipino ng Pamantasang Ateneo de Manila. Nagtapos siya ng BFA Creative Writing at MA Panitikang Filipino sa parehong pamantasan at ng Ph.D. Philippine Studies sa Unibersidad ng Pilipinas Diliman.

Ang D.A.N.A.S at Kuripot: Dalumat-Salita sa Marangyang *Padas* ng Diasporang-Ilokana sa Singapore

D.A.N.A.S. and Frugality: A Conceptual Analysis of the Lavish *Padas* Among the Ilocano Women Diaspora in Singapore

Baby Jean VC. Jose

Central Luzon State University

ABSTRAK

Aktibo ang lokal at internasyunal na migrasyon sa Pilipinas. Kahirapan at pamilya ang nag-uudyok sa pagtangkilik sa diaspora. Sa hilagang bahagi ng Pilipinas, agrikultura ang mayoryang ikinabubuhay partikular na ng mga Ilokana-Isabela. Mabagal at mababa ang kita, bagay-panulak na dahilan upang maghanap ng ibang pagkakakitaan kaakibat ng matinding pagtitipid at pag-iimpok, panagkuripot, na nagiging branding at istigma sa kanila.

Mula sa resulta ng katutubong pamamaraan sa pananaliksik at paraan at proseso ng pagdadalumat, gayundin ng paglalapat ng teoryang tulak-hila, lumabas sa pag-aaral na ang “panagkuripot” ay kalakasang kultural ng mga Ilokana dahil ito ay pagtitipid at komyunal na pagtutulungan. Sa pamamagitan ng *triangulation*, lumabas sa pag-aaral na multi-layered ang D.A.N.A.S (*danag*—alalahanin; *anus*—sakripisyo; *namnama*—pag-asa; *arapaap*—pangarap; *sanikua*—mga pundar) at *padas* (danas/karanasan). Malaki ang impluwensiya ng diaspora sa pag-iral ng Ilokanong konsepto ng panagkuripot sa paghulma ng globalisadong identidad.

Mga Susing Salita: diaspora, etnograpiya, globalisadong kultura, kuripot, pagdalumat

ABSTRACT

Local and international migration remain salient features of the socioeconomic landscape of the Philippines. Poverty and familial obligations are the main reasons for migration. In the Northern Philippines, among Ilocano women in Isabela Province, agriculture serves as the primary livelihood; however, its low and unstable returns act as push factors for migration and pursuit of alternative sources of income. This condition fosters practices of thrift and resource management, termed *panagkuripot*, which has emerged as both a cultural marker and a stigmatized identity.

Employing indigenous research methodologies, particularly *pagdadalumat* (conceptual analysis), guided by the push–pull theory of migration, this study re-examines *panagkuripot* as a form of cultural strength that encapsulates frugality and communal support. Through triangulation, findings reveal that D.A.N.A.S.—*danag* (anxiety), *anus* (sacrifice), *namnama* (hope), *arapaap* (aspiration), and *sanikua* (material accumulation)—as well as *padas* (lived experience), function as multi-layered constructs. Diasporic conditions shape the persistence and reinterpretation of *panagkuripot*, contributing to the formation of a glocalized Ilocano identity.

Keywords: diaspora, ethnography, glocalized culture, *kuripot*, *pagdalumat*

Panimula

Karangalan sa mga Ilokano/a ang kanilang malaking ginampanan sa kasaysayan ng diaspora ng Pilipinas. Hindi matatawaran ang naging ambag ng mga Ilokano sa mga pambansa at internasyunal na diasporang pagkilos. Kilala ang probinsiya ng Isabela na madalas salantahin ng bagyo sanhi na rin ng katangiang topograpikal ng pook. Nagiging pangkaraniwan na lamang sa mamamayan na halos taon-taon nag-aayos at nagpapatayo muli ng kanilang mga tahananang nawasak ng kalamidad. Maraming pagkakataon na kakikitaan ang pook ng katatagan (*resiliency*) kung saan patuloy silang bumabangon sa kabila ng kahirapang kanilang natatamo. Likas din sa kanila ang pagiging malapit sa pamilya lalo na ang mga Ilokana. Bukod dito, kilala rin silang magaling sa pakikisalamuha at madaling makibagay (McKay 20).

Sa paglobo ng bilang ng sobrang paggawa at sa pangkalahatang kondisyon ng ekonomikong paghihirap sa sariling bansa, marami ang napipilitang maghanap ng trabaho sa ibang pook o mangibang-bansa (Tolentino 419). Dito pumapasok ang *push-pull theory* (Pe-pua at Hao 32). Sa pamamagitan nito, makikita ang mga dahilan ng paglisan sa lugar na kinalakhan mula sa panulak (internal at eksternal na dahilan bunga ng pinanggalingan pook) at panghila o puwersa mula sa labas ng kinagisnang pook o tutunguhang bansa. Kadalasan, ang puwersang nagtutulak ng migrasyon ay maiuugnay sa sosyo-kultural at pang-ekonomiyang salik (Javier 60).

Sa kabilang banda, agrikultura ang mayoryang ikinabubuhay ng mga Ilokano-Isabela. Tumatagal ng tatlo hanggang apat na buwan bago mag-anihan. Madalas silang dumadayo sa mga karatig-probinsiya tuwing panahon ng anihan at babalik sila sa Isabela pagkatapos makigapas (McKay 50). Isang danas o *padas* na nag-uudyok sa kanila upang maghanap ng ibang pagkakakitaan kaakibat ng pagtitipid at pag-iimpok. Ito ang posibleng dahilan kung bakit naging bansag sa kanila ang pagiging “kuripot” at karamihan sa kanila ay nangingibang-bayan o nangingibang bansa sa paniniwalang ito ang magbibigay sa kanila ng panatag at maalwan na buhay. Kaugnay nito, ang penomenon ng pangigingibang bansa upang magtrabaho ay may mahabang kasaysayan sa ating bansa (Tullao 1).

Samantala, mahalagang matalakay ang wika sapagkat nakaugat dito ang kulturang mayroon ang isang tiyak na pook. Inaarok ng wika ang yaman, kakayahang umangkop, kalakasan at kahinaan ng tradisyon at paniniwala ng isang tiyak na lugar. Sa ganitong balangkas, itinakda ang malinaw na direksiyon ng pananaliksik. Nilayon ng pag-aaral na ito na: (a) mailahad ang D(anag) A(nus) N(amnama) A(rapaap) S(anikua) o D.A.N.A.S ng mga Ilokanang migrante sa Singapore at pamilya sa Pilipinas; (b) mailarawan ang Ilokanong konsepto ng panagkuripot; at (c) mailarawan ang umiiral na globalisadong identidad na nabuo sa Singapore.

Inspirasyon ng pag-aaral na ito ang isang Manang na dalawang dekada nang naninilbihan sa Singapore ngunit wala pang planong umuwi kahit na may mga naipundar na ito. Dakila ang sakripsiyong inilaan niya para sa pamilya. Taglay niya ang kulturang panagkuripot na likas sa mga Ilokana at bitbit niya ito mula Quirino, Isabela patungong Singapore. Siya at ang karanasan niya ang naging hugot upang liparin ng mananaliksik ang Singapore at marinig mula sa kanya

ang makulay na kuwento ng kanyang pakikipagsapalaran kasama ng iba pang kapwa-Ilokano na nasa Singapore gayundin na mabalikan ang bayan ng Quirino at marinig din ang masentimyentong kuwento ng kanilang pamilyang iniwanan. Madalas, naisasantabi ang kanilang saloobin bilang miyembro ng pamilyang naiwan dahil nakapokus tayo sa mga lumilisan sa bayan. Dagdag pa rito, naging mahalagang batayan ang obserbasyon sa baryo kung saan kapansin-pansing halos lahat ng sambahayan ay may kasaping OFW, ano man ang kasarian. Gayundin, nagsilbing inspirasyon sa pag-aaral ang umiiral na istigma at “kuripot” na branding na ikinakabit sa mga Ilokano.

Sa pamamagitan ng snowball sampling, labintatlong (13) Ilokanang OFW mula sa Isabela na may lima (5) hanggang dalawampu’t limang (25) taon ng pagtatrabaho sa Singapore bilang domestic helper, caregiver, nurse, at sales representative ang naging pangunahing kalahok ng pag-aaral. Kalakip nito tig-iisang (1) miyembro ng kanilang pamilya sa Pilipinas—maaaring magulang, asawa, o anak—ang isinama bilang sekondaryang kalahok. Ang pagpili sa kanila ay nakabatay sa kanilang tuwirang karanasan at ugnayan sa danas o *padas* ng *panagkuripot*, migrasyon, at pag-iral ng lokalisasyon.

Malaki ang gampaning kinapapalooban ng mga Ilokanang OFW pagdating sa pinansiyal na aspekto ng pamilya. Hindi biro ang ginagawang pagbabadyet para sa pamilya, at posibleng naisasapamuhay ang panagkuripot kung paano nila ito nagagamit sa kanilang trabaho at personal na pag-unlad.

Isang kuwalitatibo at deskriptibong pananaliksik ang kasalukuyang pag-aaral. Isang empirikal na paraan ng pananaliksik ang pag-aaral ng kaso at ginagamit upang imbestigahan o suriin ang isang penomenon na tumutuon sa “dynamics” ng kaso sa makatotohanang konteksto (Yin 15-25).

Nilayon ng pananaliksik na ito na maobserbahan, mailarawan at mailahad ang iba-ibang buhay na karanasanng D.A.N.A.S ng panagkuripot at migrasyon ng mga Ilokanang-Isabela. Gayundin, mailahad ang tumutulak at humihilang puwersa sa mga migrante sa pagsasagawa ng migrasyon at pag-iral ng kulturang panagkuripot. Ginamit sa pag-aaral ang *triangulation* sa pagkuha ng mga datos upang matiyak na walang nakaligtaang mahahalagang pangyayaring nararapat

na maidokumento. Gumamit ng gabay na tanong na nakasulat sa Iloko para sa pakikipagkuwentuhan at pakikipanayam upang higit na dalisay ang makukuhang mga sagot.

Kuwento sa Katutubong Pamamaraang Pangangalap ng Datos

Sa layuning makuha ang mga pagpapakahulugan sa salitang kuripot at panagkuripot, gayundin ang marinig karanasan ng mga kalahok, gumamit ng metodong pakikipagkuwentuhan sa pangangalap ng datos, kung saan wikang Ilokano ang naging midyum ng pakikipagtalastasan.

Sa midyum na ito, natiyak na mas komportable ang mga kalahok sa pagsagot sa mga tanong. Ang mga sumusunod ay mga katutubong pamamaraang isinagawa sa pagdodokumento tulad ng pagdalaw at pagmamasid na isinagawa noong Hunyo 2018 na tumagal ng walong araw at noong Enero 2020 na tumagal ng dalawampu upang makita ang potensiyal na pagsasakatuparan ng paksa. Tuloy-tuloy ang pakikipag-ugnayan sa mga kalahok mula 2018 kaya madaling naisagawa ang pakikipanayam sa kanila gayundin ang pagsasagawa ng harapang focus group discussion at naisagawa ito tuwing araw ng Linggo sa isang partikular na pook sa araw ng day-off ng karamihan ng kalahok. Kadalasang ang mga OFW ay may nakatakdang pook na lunsaran ng pagkikita-kita at salusalo (Constable 1-17). Ang sama-sama at pinatnubayang pagsagot ay nakatulong upang makapagpasimula ng bahaginan sa kanilang mga karanasan. Gumamit ng digital voice recorder at cellphone video ang mananaliksik sa buong proseso ng pakikipanayam upang maidokumento nang mabuti ang mga datos. Naging hamon ang transkripsyon (Ilokano patungong Filipino) dahil nasa wikang Ilokano ang mga sagot at kinailangan pang isalin ito sa Filipino upang maunawaan ng nakararami. Samantala, mahalagang gawain ang pagteteorya/pagdadalumat-salita upang higit na mabigyang linaw ang kahulugan ng kuripot sa perspektibo ng mga pinatutungkulan dito.

Tuon ng pag-aaral na ito na madalumat ang salitang kuripot na istigma sa mga Ilokano at matukoy ang D.A.N.A.S. ng mga migranteng Ilokana-Isabela. Mahalagang malaman ang marami at nagkakaiba-ibang dahilan ng pangingibang-bansa at ang kanilang D.A.N.A.S: a) danag—mga kaba, takot, alalahanin o suliranin kapwa sa pook na nilisan at pinatunguhan; b) anus—tiyaga, sakripisyo ng paglayo sa

pamilya ang kanilang pangunahing dahilan kung bakit sila nangibang—bansa kaya anumang hirap na kanilang mararanasan, gaano man kasakit sa kanila ang nag-iisa sa ibang bansa, pinagtitiyagaan; c) namnama—pag-asa; d) arapaap—mga pangarap; at e) sansanikua—mga naipong bunga ng pagtitipid upang higit na maunawaan at makapagmungkahi ng programa para sa kanilang sektor.

Sa konteksto naman ng glokalisasyon, naisagawa rin ang pagsusuri sa indibidwal na pag-unlad ng mga kalahok (personal at propesyunal) gayundin ang pisikal na pag-unlad ng pook na pinanggalingan na hindi nawawala nang lubusan ang kulturang kinagisnan bilang salalayan ng pagkamakabayan o pagkabansa. Mababalikan ang “pagpopook” bilang mahalagang konsepto ng “pagkabansa.” Mahihinuha malaki ang naidudulot ng diaspora sa pagkalusaw ng kultura (cultural erosion) ng mga Pilipino. Malaki ang gampanin ng pagpopook upang maiwasan ang pagkalimot sa kulturang kinagisnan. Ang patuloy na pakikipag-ugnayan sa pook na nilisan sa diwa ng pagkukusa, “*pannakikadwa/pakikisama*” at “*ammuyo/bayanihan*” ay malaking hakbang upang patuloy na nakaugat sa pinagmulan. Mula rito, makikita na ang halagahang Pilipinong kinagisnan ay hindi basta-basta matatangay ng daloy ng modernisasyong dala ng globalisasyon.

Dalumat-Salita at Pagteteorya ng Pag-aaral

Tinatawag na dalumat-salita ang paggamit ng wika sa mataas na antas ng pagteteorya sa masusi, masinop, kritikal at analitikal na paggamit ng mga salitang kumakatawan ng mga idea at kaalamang nagiging konsepto sa malalimang pag-uuri’t paggamit nito (Nuncio 200).

Isang nakapananabik na gawain ng pagdalumat na ayon kay Rhoderick Nuncio (41; di nailathala) ay “tawag sa proseso ng pag-iisip at pag-urir at sa mga kahulugang lantay at ipinahihiwatig ng isang salita”. Pamilyar ang mananaliksik sa salitang dadalumin ngunit sa proseso ng pagsasagawa ng mananaliksik nito, mahirap at mabususi pala ito. Gayunpaman, naroon ang kasiyahan sa puso ng mananaliksik na dutdutin ang salitang ito upang mabigyang hugis o maibigay ang isang mukha o totoong mukha ng isang luma ng konsepto tungkol sa mga Ilokano.

Nahahati ang Pilipinas sa iba’t ibang pangkat-etnolingguwistikong grupo. Ayon sa aklat ni Teresita Fortunato (pp. 53–54), ang Ilokano ay pumapangatlo sa may

pinakamalaking bilang ng mga tagapagsalita dahil sa tatlong salik: (1) dami ng mga nagsasalita nito; (2) yaman ng mga naisulat na panitikan; at (3) lawak ng migrasyon ng mga gumagamit nito.

Matatagpuan ang mga Ilokano sa mga probinsiya ng Ilocos Norte, Ilocos Sur, La Union at ilang bahagi ng Pangasinan, Tarlac, Cagayan, Isabela, Nueva Vizcaya at Nueva Ecija. May mga Ilokano ring matatagpuan sa ilang bahagi ng Cordillera Region tulad ng Baguio at Ifugao. Bilang pangkat-etnolinggwistiko, may kani-kaniyang kasaysayan, ninuno o add “at” - pinagmulan, at may tiyak na kulturang tinataglay. Madalas, ang ideolohiya, gawi, kilos at pagpapahalaga ay magkakaiba depende sa kung ano ang nakagisnan at paniniwala. Naniniwala ang mananaliksik na malaki ang bahagi ng kasaysayan ng pananakop at paglaya mula sa mga mananakop.

Mahalagang suriin ang wika sapagkat ito ay sumasalamin sa kulturang umiiral sa isang partikular na lugar. Sa pamamagitan nito, naipapakita ang kabuuang dinamika ng mga tradisyon at paniniwala, kabilang ang mga aspekto ng lakas, limitasyon, at kakayahang umangkop ng isang pamayanang kultural.

Sa pagsasakonteksto, ang “branding” ay tumutukoy sa kolektibong katawagan o imaheng panlipunan na ikinakabit ng ibang pangkat sa isang partikular na etnolingguwistikong grupo. Ito ay nabubuo mula sa mga paulit-ulit na obserbasyon, karanasan, o isteryotipikal na pananaw na kalauna’y nagiging isang “tatak” o generalisadong pagkakakilanlan ng buong pangkat, kahit hindi naman ito tumutukoy sa lahat ng indibidwal.

Ang ilan sa mga ito ay ang galante sa Kapampangan, mahilig sa maanghang sa Bicolano, malambing sa Ilongga, matapang sa Batangueño, takaw-gulo sa Waray, at kuripot sa Ilokano. Ang mga katawagang ito ay hindi lamang simpleng paglalarawan; bagkus, ito ay nagiging panlipunang representasyon na nag-uugat sa eksternal na pagtingin sa isang grupo.

Sa ganitong paraan, ang branding ay nagiging uri ng *cultural labeling* o *stereotyping* na maaaring maglaman ng positibo o negatibong kahulugan. Sa paglipas ng panahon, ang mga label na ito ay maaaring magpatibay ng identidad ng grupo o kaya naman ay magdulot ng istigmatisasyon, tulad ng “kuripot” na nagiging dominanteng pananaw sa mga Ilokano kahit hindi ito kumakatawan sa kabuuan ng

kanilang kultura at pag-uugali. Madalas, tinatawag na *killjoy* ang isang Ilokanong ayaw sumama sa isang salusalo pagkatapos ng araw ng pagsahod, binabansagang “kilnet” o makunat dahil limitado ang ibinibigay kapag naghahati-hati na ang barkada/grupo sa gastusin at may pagkakataon ding iniwasang maging kagrupo sa isang proyekto dahil sa taglay raw nitong kakuriputan. May negatibong konotasyon kung gayon ang salitang ito at pinabubulaanan ito ng mga Ilokano dahil mayroon silang tiyak na dahilan kung bakit.

Sa pag-aaral na ito dinalumat ang salitang kuripot o panagkuripot (akto o kilos) gamit ang leksikal na pamamaraan, simbolikal at diskursibo. Suriin natin ang salitang “*kuripot*” sa unang antas, ang leksikal o literal na pagpapakahulugan ng salita.

A. Leksikal

1. Kahulugan

Inilalahad ng talahanayan sa ibaba ang salitang sinonimo/ kasingkahulugan ng kuripot mula sa iba’t-ibang diksyunaryo.

LEKSIKAL NA KASINGKAHULUGAN NG KURIPOT			
Wika	Pagtutumbas	Kahulugan	Reperensya
Ingles	Miser; niggard; cheapskate; tightwad	a very mean person who spends as little as possible in order to hoard money// one who saves and hoards avariciously	The New Philippines Comprehensive Dictionary (PCD) and Thesaurus with Philippines 12 languages
Filipino	maramot	taong labis ang tingin sa salapi	The New Philippines Comprehensive Dictionary (PCD) and Thesaurus with Philippines 12 languages (2015)
Cebuano	tihi	ayaw gumastos; ginagamit para sa taong labis ang pagtitipid hanggang ayaw na talagang maglabas ng pera	The New Philippines Comprehensive Dictionary (PCD) and Thesaurus with Philippines 12 languages (2015)

LEKSIKAL NA KASINGKAHULUGAN NG KURIPOT			
Wika	Pagtutumbas	Kahulugan	Reperensya
Hiligaynon	<i>mainot</i>	Ayaw gumastos o magbahagi	Benton, R. A. (1971). <i>Pangasinan reference grammar</i> . Honolulu: University of Hawai'i Press.
Kapampangan	<i>kuripot; maymut</i>	matipid hanggang sa pagiging maramot; ayaw gumastos kahit kinakailangan	Komisyon sa Wikang Filipino (KWF). (n.d.). <i>Mga diksyunaryo at sangguniang pangwika sa mga wikang rehiyonal</i> . Maynila: KWF; mula sa panayam.
Pangasinense	<i>kanengneng</i>	matipid / ayaw maglabas ng pera	Rubino, C. (2000). <i>Ilocano dictionary and grammar</i> . Honolulu: University of Hawai'i Press.
Ilonggo	<i>daluk</i>	sakim o ganid sa pagkain o pag-aari; maaari ring tumukoy sa pagiging labis na mapang-agaw o "greedy" (mas malapit sa sakim kaysa simpleng kuripot)	Rubrico, J. G. U. (n.d.). <i>Hiligaynon dictionary resources and lexical studies</i> .
Batay sa kahulugang nakalahad, ang kuripot ay salitang pantukoy sa taong labis ang tingin sa salapi o taong hindi basta-basta gumagasta ng pera. Konotasyon kung gayon ang pakahulugan sa salitang ito. Konotasyon ang kahulugang ibinibigay sa mga salita, parirala at pangungusap na hindi direktang isinasaad o mensaheng nabubuo mula sa popular na kultura (Barthes; Demeterio & Capulla 93).			

Mapapansin din sa pagpapakahulugang ito na mas lumalabas ang salitang "kuripot" sa bibig ng Pampango (kuriput) hindi sa mga Ilokano (kirnet, nakirmet) tulad ng mga nakalahad sa itaas. Batay rin sa prosesong sounding-out-friends, sinasang-ayunan ng mga Ilokano na ang nakirnet/nakilnet ay tumutugma sa terminong kuripot. Ipinalalagay rin nila na naihalintulad ito sa "naimot"

(madamot), o hindi pagbabahagi ng kung ano ang mayroon siya. Samantala, maaari namang tingnan na ang salitang kuripot ay hindi taal sa mga Ilokano, bagkus sa salin ng adipen(alipin) sa Pampango. Dahil batay kay Propesor Rey Manalo, tagapangulo sa Departamento ng Filipino, San Beda College-Alabang taal na Pampango, maituturing na sila ang nagbansag sa mga Ilokano ng salitang kuripot.

“Kapampangan po talaga ang nagbansag sa kanila (mga Ilokano) ng salitang kuripot. Ang salitang kuripot ay iniuugnay nila sa mga taong ayaw gumasta kapag may handaan o may pagkakagastusan. Taong 1860, ang Capas, Concepcion, Bamban at Lapaz ay bahagi ng probinsiya ng Pampanga. Noong hatiin po ang mga probinsiya noong 1860, ang apat na nabanggit ay naisama sa Tarlac na kung saan majority ay Ilokano. Dumating sa punto na naikumpara ng mga Kapampangan ang tradisyon ng mga Ilokano sa kanila. Karagdagan nito, kuripot ang pantawag nila sa mga taong ayaw gumasta, sa amin kasi kapag pagkakagastusan, todo talaga, kaya nga sabi naman ng iba mayabang ang mga Kapampangan.”

Ang impormasyong ito ay nalaman ni Prop. Manalo sa dinaluhang kumperensiya ng Komisyon sa Wikang Filipino noong 2005. Kung gayon, posibleng ang kuripot ay taal na salitang Kapampangan at hindi sa Ilokano. Posible ring totoo ito dahil ang salitang kuripot ay nakita ng mananaliksik sa *Kapampangan Vocabularies* ni Father Venancio Q. Samson ng Center for Kapampangan Studies, na ang kuripot ay mula sa salitang:

curipot. N. tightwad; adj. rudely frugal; niggardly, miserly; stingy; skinflint, ing taung curiput palagi yang matauad, a tightwad is always seeking bargains; cacuriputan, stinginess, meanness about spending or giving money. Syn. Macunat. Macasacmal magamat.

Mapapansing nakasunod ito sa letrang ‘C’ dahil na rin sa ang wika nila ay higit na naimpluwensiyahan ng wikang Kastila. Patunay ito kung gayon na hindi lahat ng salitang nakapaloob o ginagamit ng isang pook, ay hindi sakop ng kanilang taal na kultura kaya’t maaaring adaptasyon na lamang ito.

Dumako naman tayo sa pag-aanalisang morpolohikal.

2. Morpolohiya

Salitang-ugat ang kuripot dahil wala namang panlaping ku-, gitlaping -ip at hulaping – ot kapwa sa Kapampangan at Ilokano naiuugnay ang salita. Maaaring lapian (panekket) ang salitang ito ng ag- na nangangahulugan ng *panagaramid iti maysa a banag, ti panggaraw, ti panagkuti, ti panagtignay* (nangangahulugan ng paggawa ng isang bagay, pagsunod at /o pagkilos) halimbawa ay *agkuripot*; samantala ang panlaping nag- ay nangangahulugan ng kakayahang maging gawi ang salita kaya ang nagkuripot ay tutukoy sa tao at ang nakakurkuripot naman kung nasa anyong superlatib ito ng pang-uri na tumutukoy sa taong nagkukuripot.

Samantala, maiuugnay rin dito ang salitang *imot/imut* (closed fist) na ipinalalagay ng iba na salitang-ugat ito ng kuripot ngunit walang makitang batayan sa kaisipang ito kaya ito masasang-ayunan gayunpaman, ikukonsidera ito bilang salitang nakapaikot sa salitang dinadalumat.

Silipin naman natin ang pag-aanalisang interlingguwal:

3. Sa Interlingguwal na pag-aanalisa, may nagawang hambingan sa mga panumbas na salita ng ilang lugar/wika sa salitang kuripot: mula sa *UP Diksiyonaryong Filipino Binagong Edisyon* (2010) ni Virgilio Almario, *Diksyunaryo-Tesaurus Pilipino-Ingles* ni Jose Villa Panganiban (1972), at batay sa pakikipanayam sa ilang mga kalahok.

WIKA	KATUMBAS NG "KURIPOT"	KAHULUGAN	SANGGUNIAN
Tagalog	matipid, maramot	hindi madaling gumastos o magbahagi	Almario 2010
Cebuano	<i>tihik</i>	matipid o kuripot	Wolff 1972
Ibanag	<i>fujik</i>	maramot / hindi mapagbigay	Reid 1971
Kapampangan	<i>kuripot; maymut</i>	matipid hanggang sa pagiging maramot	Forman 1971, panayam

WIKA	KATUMBAS NG "KURIPOT"	KAHULUGAN	SANGGUNIAN
Hiligaynon	<i>daluk, dingut</i>	maramot / hindi bukas-palad	Motus 1971
Ilocano	<i>kuripot, nainut</i>	matipid / maramot	Rubino 2000
Ivatan	<i>inut</i>	matipid / hindi mapagbigay	Larson 1986
Indonesian	<i>pelit</i>	Kuripot	Echols & Shadily 1994
Indo-Malaysia	<i>kikir</i>	Kuripot	Wilkinson 1959
Malaysia (Malay)	<i>lolek, bakhil</i>	maramot / kuripot	Wilkinson 1959

Batay rito, magkakaiba ang tumbasan ng mga wika sa salitang kuripot kahit na may pagkakataong magkakasintunog ang mga tumbasan tulad ng sa Cebuano at Ibanag (tuhik vs. fujik), Ilokano at Ivatan (nainut vs. inut) gayundin ang Ilokano at Kapampangan (kuripot). Samantala, malapit naman sa pakahulugan ng wikang Indonesia-Malay sa “pelit” na “pilit” naman sa Tagalog gayundin ang “kikir” sa “kikil”.

Bilang panghuli, gagamitin natin ang intralingguwal.

4. Intralingguwal na Pag-aanalisa

Mula sa salitang “kuripot”/ “kuriput”, makakakuha ng mga salitang may kahulugan buhat dito tulad ng “kur”, “kuri”, “uri”, “ipot” at “pot/put” (basahin sa Ingles)

a. “Kur”- pang. salitang Sumerian na nangangahulugang lupa, bundok o banyagang lupa (a land or mountain or a foreign land) underworld, pangalan ng unang dragon sa kanilang mitolohiya (<https://en.wikipedia.org/wiki/Kur>; huling binasa noong Pebrero 22, 2019).

b. “Kuri”- pang. pangalan ng isang palakaibigang robot na binuo nina Sarah Osentaski at Kaijen Hsiao ng Japan; dinisenyo ito na may personalidad, may-alam at nakakakilos. Isa siyang “kasama” imbes na proteksiyon (Mayfield Robotics 1-19). Si Kuri ay “matalinong kasama sa loob ng bahay”.

c. “Uri” - pang. klase, ayos, tayo, taas, lagay, hanay, tasa, grado (*UP Diksiyonaryong Filipino*)

d. “Ipot” - pang. tae ng ibon, kakarampot, maliit (sariling pakahulugan)

e. “Pot” - pang. burnay, banga, palayok, paso, lagakan, pangunahing produkto ng rehiyong Ilocandia.

Mula sa mga salitang nabuo sa salitang kuripot, tunay ngang mayaman sa kahulugang leksikal ang salitang ito. Bawat salitang nabuo mula rito ay posibleng may kaugnayan sa isa’t isa at may tiyak na ambag sa pangkalahatang kahulugan ng salitang dinadalumat.

Konotasyong maituturing ang kahulugan na ibigay sa interlingguwal na pagpapakahulugan at maaaring totoo ang pagpapakahulugan nina Jose C. Austero at ng kanyang mga kasama na may ilang kalituhan itong nalilikha ang pagbibigay ng konotasyon sapagkat maaaring iba ang gustong palitawing kahulugan sa tunay na kahulugan. Kumbaga, kitang-kita ang pagkakaroon ng bias o may tiyak na pagkiling sa isang kaisipan ng nagsasalita o nagbibigay-kahulugan.

Sa interlingguwal na kahulugan, lumutang na ang kuripot o pagkukuripot ay hindi magandang katangian ng mga Ilokano. Nagdidikta ito ng pagkamakasarili at anti-kapwa na argumento. Ngunit nais ng mananaliksik na pansinin ang mga konseptong inihahain ng intralingguwal na posibleng makapagbibigay ng maliit na pag-asang makapaghahantong na banggain ang kaisipan tungkol sa mga Ilokano.

Tunay na malaki ang gampanin ng kasaysayan, demograpiya at topograpiya sa kalinangan ng isang pook. Unang salitang nahugot sa salitang dinadalumat ay “kur”. Ang “kur” ay salitang Sumerian na nangangahulugang lupa, bundok at banyagang lupain. Mababalikang hindi masyadong pinaunlad ng mga mananakop partikular ng mga Kastila ang lugar ng ka-Ilokanohan kahit na sabihin pang malawak ang mga lupa rito. Dahil sa hindi magandang uri ng lupa rito, kakailanganin ng lakas-paggawa para sa pagpapaunlad nito (CCP Encyclopedia 308).

Dahil sa hirap ng buhay, ginagawa nilang buong taon ang pagtatanim ng palay, mais at tabako para matugunan ang kanilang pangunahing pangangailangan. Sa

Lambak ng Cagayan kung saan lumipat ang mga Ilokanong-Ilocos, masasabing maraming bakanteng lupain na maaring gawing bukid at tumana na maaaring tamnan para sa pangkabuhayan. Samantala, matatandaan ding taon-taon, hindi nakaliligtas sa paghagupit ng bagyo ang mga probinsiya ng rehiyon dahil na rin sa posisyon nito sa mundo at isa rin ito sa 'di nakaliligtas sa sinasabing *gawat* o tagtuyot. Bakit binabanggit ito? Upang maipakita ng mananaliksik ang posibleng salalayan ng kanilang pagiging *mainot* o matipid na isang panumbas sa salitang kuripot ay posibleng batay sa kanilang karanasang dulot ng kalikasan. Isa sa mga estudyante sa senior high school ang lumapit noon sa mananaliksik at pinatatanggal niya ang isa niyang kagrupong dahil sa kuripot daw ito. Hindi ito pinagbigyan dahil alam ng mananaliksik na hindi naiintindihan ng estudyanteng iyon ang praktikalidad na mayroon ang miyembro niyang iyon.

Isa pang kahulugan ng “kur” ay banyagang lupain na kung titingnan naman sa kasaysayan ng mga Isabelino, sila ay migranteng galing sa rehiyon ng Ilocos nakalupaan ng mga Ilokano gayundin na maiaangkla ang kahulugang ito sa pag-aaral ng migrasyong Ilokano na pangunahing dahilan sa pagdadalumat ng salitang ito.

Nabuo naman si “Kuri”, isang palakaibigang robot, sa layuning mabago ang konsepto ng robot na laging inuutusan bagkus magkaroon ng robot na maituturing na kaibigan. Kabaligtaran ito kung gayon ng sitwasyong nabanggit sa una—nawawalan ng kasama o kaibigan ang isang kuripot—samantalang marami sa pagkakataon na ang binabansagang kuripot ay siyang laging takbuhan sa oras ng pangangailangan, pinansyal man o hindi.

Dumako naman tayo sa uri. Tulad ng ibang rehiyon o pangkat, may pansosyal na organisasyon ang mga Ilokano; *babaknang* (mayayaman), *cailianes* (taga-ili o tagabayan) at *adipen*. Lumilikha ang uri ng balanseng komunidad. Gayunpaman, ang mga cailianes o taga-ili ay may malaking oportunidad para maging babaknang. Mapapansing nababansagang kuripot ang mga Ilokano ngunit sa katotohanan, higit na sila ang natatakbuhan kapag oras ng kagipitan dahilan para maihanay sila sa uri ng tao sa lipunan na “babaknang” o mayaman, at “addaan” o mayroon. Maaari ring sipatin sa lente na dahil agrikultural ang karamihang kanilang ikinabubuhay, maihanay sila kung gayon sa magsasaka, amo man o naninilbihan. Samantala, maiuugnay naman ang salitang “ipot” bilang maliit, kakarampot o tae

ng ibon. Mula sa pagiging mainot ng mga Ilokano, ang anumang maliit kapag napagsasama-sama nila, makabubuo ng malaki. Bilang panghuli, ang salitang “pot” (wikang Ingles) o banga. Ang salitang ito ay nagpapakita ng kabuhayan ng Ilokano-Ilocos. Ang *burnay* o banga na nagpapakilala ng kanilang pagiging matiyaga, mapagpasensiya, madiskarte at pagiging masining. Ito rin ay maaaring lagakan o lagayan ng mga bagay na maaring imbakin. Maiuugnay rin dito ang “put” (para sa baryasyong kuripot) o ilagay na maaaring pakahulugang “may-pag-iimbak” o “pag-iimpok”. Ito ang konseptong nais ilatag bilang pantapat sa kaisipang nakalakip sa salitang ating dinadalumat. Ipot man ito kung naipon sa *pot* o banga nang hindi nababawasan, pasasaan ba at mapupuno rin ang lagayan/lagakan.

Mula rito, masasabing ang kuripot ay posibleng taong migrante mula sa isang lugar na kung saan naging kasangkapan niya ang hrap na naranasan sa lugar na pinanggalingan at ginawang inspirasyon ito upang yakapin ang pagpapaunlad ng sarili sa bagong lugar na kinaroroonan. Maiuuri rin siya bilang taong nakaluluwag at mapagkaibigan.

B. Simbolismong Burnay: Pagtatagpo ng Loob, Labas, Lalim at Lawak

Naihahalintulad ng pag-aaral na ito ang kuripot o panagkuripot bilang burnay (banga) at langgam. Bilang guro ng wika at panitikan, palasak na ang salitang simbulo at/o imahen. Madalas itinatanong sa mga estudyante: “Ano ang sinisimbulo ng babae sa katha?”, “Ano ang imaheng inyong nabuo sa pagbasa sa tula?” Samantala, sa komunikasyon malaki ang naitutulong ng mga *icon* upang hindi maligaw ang mga motorista, ang label ng mga gamot at mga kemikal sa laboratoryo ay mahalaga upang maiwasang makapahamak, ang ilaw at ang tamang kulay ngilaw-trapiko ay nakapagpapabilis ng trapiko gayundin na ang labeling, pagbabansag o branding ng mga mamamayan sa isang pangkat o pook ay makatutulong upang makikilala ang sarili nilang kalinangan at kakanyahan.

Tunay na mayaman ang wikang Filipino. Anuman ang katuturang ibinigay o taglay na salita sa kasalukuyan ay posibleng kabaligtaran na nito sa hinaharap. Mahalaga kung gayon ang pagbibigay ng sariling pakahulugan sa isang imahen o simbolo na nakabatay sa sariling karanasan o kultura ng isang tiyak na pook dahil anuman ang naging gawi, kaugalian, kaisipan o karanasan na ikakapsula ito sa kultura.

Kilala ang mga langgam sa modelo ng pag-iimpok ngunit sa pagkakataong ito, gagamitin ng mananaliksik ang *pot* o burnay bilang bagay na kumakatawan sa implikasyon ng pagkukuripot gayundin bilang natatanging pagkakakilanlan ng mga Ilokano. May iba't ibang hugis, may mabigat at may magaan, may iba't ibang materyal na gamit ngunit siguradong magiging imbakan o lagakan ito pagkatapos. Naipakikita nito ang kabuuang kalinangan ng mga Ilokano. Praktikalidad at kasiguraduhan ng bukas ang naihuhulma ng paso o banga. Naipakikilala rin ng banga ang mismong kaugalian ng mga Ilokano sa pagiging matiyaga at matipid na batay sa pag-aaral nina Angelina Tagay at Leah Ballesteros na “Ilocano Familism in The Chichacorn Industry in Paoay, Ilocos Norte, Philippines”, ay katangian ng mga Ilokano (34). Matiyaga dahil kinakailangan ng mahabang pasensiya sa *pagdamili* (paggawa ng palayok, banga, paso at iba pa gamit ang luwad) at malikhain dahil naiiba-iba nila ang disenyo.

Bukod dito, maiuugnay rin ng mananaliksik ang konsepto ng loob, labas at lalim ni Prospero Covar. Isang diskursibong analisis ng dalumat ni Covar bilang pundasyon sa gagawing:

(a) konsepto ng loob, labas, lalim bilang inisyal na bunsuran ng diskursong bubuuin sa danas.

(b) rekonseptuwalisasyon ng loob, labas, lalim, lawak bilang “analitikal na balangkas” sa pagbasa, pagpapakahulugan at pagpapakabuluhan sa kuripot ayon sa ganitong eskima na: (1) loob – lokal na identidad ng mga kalahok, identidad sa Pilipinas; (2) labas – ito ang global na, identidad sa Singapore; (3) lalim – ang pagkukuripot bilang pagkakapangyarihan sa mga Ilokana; at (4) lawak – tumutukoy sa transnasyonalismo, kung paanong naililipat ang kulturang Pilipino sa mga gawi ng mga kalahok sa Singapore.

Sa “Kaalamanang Bayang Dalumat ng Pagkataong Pilipino” ni Covar, ginamit niya ang metapora ng banga bilang paglalarawan sa tao, gamit ang tatlong dimensiyon nitong loob, labas at lalim. Ang banga bilang isang sisidlan ay may kakayahang maglaman at pag-imbakan ng iba't ibang mga elementong kakayahan din ng isang taong makatanggap ng iba't ibang elementong maaaring bumuo sa kanyang

pagkatao. Subalit hindi lamang ito may kinalaman sa pagtutumbas ng loob, labas at lalim sa isang pagkatao, manapa’y nangangailangan ito ng tamang lapat at ugnayan sa isa’t isa upang maging katiwa-tiwala. Gayundin naman sa usapin ng pagkatao, kinakailangang may tamang tugma ang panlabas na anyo sa kanyang kalooban sapagkat mas nagiging malalim itong repleksiyon ng kanyang kaibuturan o kaluluwa.

C. Diskursibo: Panagkuripot bilang Marangyang Danas

Bawat pook sa daigdig ay may kani-kaniyang kalinangan—may mga pagkakatulad, ngunit mayroon ding malinaw na pagtataliwas. Sa ganitong balangkas maaaring unawain ang pagka-Ilokano, na nag-ugat sa mga katawagang “i-” na nangangahulugang “mamamayan ng” at “loko” na tumutukoy sa mababang lupain (sariling salin; Alvarez 1969). Sa ganitong etimolohiya pa lamang ay mababanaag na ang identidad ng mga Ilokano ay nakaugat sa espasyo, sa lupaing kanilang ginagalawan, at sa mga karanasang humuhubog sa kanilang kolektibong kamalayan. Bilang isang pangkat etnolingguwistiko, kinikilala ang mga Ilokano sa kanilang mayamang kasaysayan, tradisyon, at kultura—mga elementong higit pang pinatitibay ng kanilang ugnayan sa lupa at pagsasaka bilang pangunahing pinagkukunan ng kabuhayan.

Mahalagang bahagi ng buhay ng mga Ilokano ang lupa at pagsasaka. Dito nila kinukuha ang kanilang ikinabubuhay bagamat marami na rin sa kanila ang nakapag-aral na. Isa sa kilalang katangian ang pagkukuripot o ang kinakuripot na minsan o madalas kinaiinisang bansag ng ibang etnolingguwistikong grupo sa kanila dahil nagdidikta ito ng pagkamakasarili. Ano ba ang pagkukuripot sa mga Ilokano at kung paano ito inilapat o inilalapat sa pag-aaral?

“Ti makaturog, makamukat; Ti nasalukag, isu ti agbiag.”

(Mabubuhay, ang masipag; Magkakamuta ang tamad)

Kasipagan ang dinidikta ng kasabihan sa itaas. Walang ibang bubungkal ng lupang pinamamahalaan ng mga Ilokano kung hindi sila lang kaya mahalaga sa kanila ang bawat sandali. Wika nga’y mabubuhay ang sinomang masipag. Malaking usapin sa kanila ang lakas-paggawa, ang kumita para mabuhay. Kung kaya makikita sa kanila ang pagiging masipag, madiskarte at may kusang-palo. Likas sa kanila

ang pagtitipid, na naihalintulad sa pagkukuripot dahil natututo sila sa bawat sandaling sila ay nasasagupa ng bagyo o ng salot o ng gawat na dala ng kalikasan dahil sa kanilang katangiang topograpikal. Ang kahandaan para sa darating na bukas ang kanilang nasa isipan.

Sa kabilang banda, maaaring ihambing ang panagkuripot sa konsepto ng pagiging “galante,” na sa ilang wika gaya ng Kapampangan ay iniuugnay sa karangyaan o pagiging marangya. Ang salitang “marangya,” mula sa ugat na “rangya,” ay nagpapahiwatig ng yaman, kasaganaan, at maging ng labis na luho o pagpapakita ng kaginhawahan. Kalakip nito ang idea ng materyal na kasapatan, mga bahay, sasakyan, lupain—gayundin ang panlipunang kapital tulad ng maayos na ugnayan sa pamilya at komunidad. Sa ganitong pagbasa, tila nagkakaroon ng banggaan ang dalawang konsepto: ang kuripot bilang kakulangan at ang marangya bilang kasaganaan.

Subalit sa pagdadalumat na ito, binabaling ang lente upang ipakita ang isang paradoks: ang panagkuripot bilang daan tungo sa marangyang danas. Sa halip na magkatunggali, ang dalawang konsepto ay nagiging magkatuwang. Ang pagiging kuripot, sa anyo ng disiplina sa paggastos, kakayahang mag-ipon, at pagpapahalaga sa hinaharap—ang nagiging mekanismo upang makamit ang isang uri ng karangyaan. Hindi man ito agad nasasalamain sa panlabas na anyo, ito ay unti-unting naipon sa anyo ng seguridad, ari-arian, at kakayahang magbigay hindi lamang sa sarili kundi maging sa pamilya.

Ito ang malinaw na lumilitaw sa karanasan ng mga Ilokanang OFW na kalahok sa pag-aaral. Sa pamamagitan ng kanilang panagkuripot, nagiging posible ang pag-iimpok mula sa kanilang pinaghirapang sahod sa ibayong-dagat. Ang dating itinuturing na kakulangan—ang pagiging kuripot—ay nagiging puhunan upang maranasan ang isang anyo ng karangyaan, ang pagkakaroon ng sariling bahay, lupa, edukasyon para sa mga anak, at kakayahang tumulong sa kapwa. Sa ganitong diwa, ang marangyang danas ay hindi lamang bunga ng maluwag na paggastos, kundi resulta ng maingat at estratehikong pamamahala ng limitadong yaman.

Samakatuwid, sa pag-aaral na ito, ang panagkuripot ay hindi basta isang negatibong bansag kundi isang diskursibong konstruk na muling binibigyang-kahulugan. Ito ay nagiging isang *marangyang danas*—isang karanasang nagpapakita na ang

tunay na karangyaan ay maaaring makamit hindi sa agarang konsumo kundi sa disiplina, pagtitiis, at kakayahang magpigil. Sa huli, ang bangga ng “galante” at “kuripot” ay hindi simpleng oposisyon, kundi isang masalimuot na ugnayan kung saan ang panagkuripot mismo ang nagbubukas ng landas tungo sa mas malalim at mas matibay na anyo ng kasaganaan.

D.A.N.A.S (Danag, Anus, Namnama, Arapaap, Sanikua): Pagpapakahulugang Mnemonic

Ang salitang “danas” ay salitang-ugat ng “karanasan” na tumutukoy sa pangyayaring naganap o kinasangkutan ng isang indibidwal na maaaring makaimpluwensiya sa kanya sa kung paano siya mag-isip at kumilos.

Sa pag-aaral na ito, binigyang kahulugan ang salitang DANAS bilang akronim na proseso ng pinagdadaan o pinagdaanan ng nakapaloob sa migrasyon. Batay ito sa mga sumusunod sa salita at konsepto mula sa wikang Ilokano:

Danag (kaba/alalahanin/suliranin) – tumatalakay ito sa takot, alalahanin o suliranin kapwa sa pook na nilisan at pinatunguhan ng mga OFW. Dala-dala ito ng mga OFW sa mga unang taon ng kanilang pangingibang-bansa.

Anus (tiyaga/sakripisyo) – pamilya ang pangunahing dahilan bakit nangingibang bansa ang karamihan. Sakripisyong maituturing ang paglayo sa kanila kaya anumang hrap na kanilang mararanasan, gaano man kasakit sa kanila ang nag-iisa sa ibang bansa, pinagtitiyagaan nila ito. Kasama rito ang pagtitiyaga sa mga ugali ng mga amo at mga trabahong kailangan nilang tapusin sa buong maghapon;

Namnama (pag-asa) – sa kabila ng lungkot at hrap na nararanasan habang nasa ibang bansa, bumabangon sila sa kaisipang balang araw maibibigay nila hindi lamang ang pangangailangan kundi pati kagustuhan ng mga kapamilya at maiangat nila ang istatus-pampinansyal ng pamilya. Umaasa sila na darating ang pagkakataon na kapag bumalik na sila nang tuluyan, may papaikutin na silang negosyo, may sasakahin silang maluwang na bukirin na may mga alagang hayop;

Arapaap (pangarap) - samu't sari ang gustong marating para sa sarili, pamilya at maging sa komunidad ang mga kalahok. Nagiging tuntungan nila ito para sa pananatili sa Singapore; at

Sansanikua (mga pundar) – tinutukoy nito ang mga naipon sa kanilang paninilbihan bilang OFW. Sa pagharap nila sa kanilang takot at bunga ng kanilang pagtitiyaga at pagkapit sa kanilang pag-asa, ang kanilang mga pinangarap ay unti-unti nilang nakamtan. Maaaring tumutukoy ito sa materyal tulad ng lupa, bahay, negosyo, sasakyan, mga gamit, alahas at mga nagawang paglibot. Maaari rin itong tumutukoy sa tagumpay tulad ng napag-aral ang kapatid o pinsan o ang sarili at naipagamot ang mga magulang.

Paghulma ng Glokalisadong Identidad sa Ilokanang Migrante

Ang mga Ilokano ay itinuturing na mahahalagang grupong migrante sa loob at labas ng bansa. Sa paglisan ng mga migrante patungo sa iba't ibang pook-trabahuhan sa lokal o internasyunal, bitbit nila ang sariling kultura na maaaring maimpluwensiyahan ng dinatnang kultura bunga ng akulturasyon o mananatili ito bunga ng glokalisasyon.

Madalas na nagmumula sa mga papaunlad o umuunlad pa lang na bansa ang mga migranteng tumutungo sa maunlad ng mga bansa. Bitbit ng mga migranteng ito ang kanilang kahusayan o kadalubhasaan (expertise), bagay na makatutulong sa mabilis na pag-iisip at paggalaw ng kanilang napapasukang kumpanya na nagdudulot ng positibong epekto sa ekonomiya ng bansa, kalakip ang paghahangad ng higit na urbanisadong estado ng pamilya. Idinidikta naman ng globalisasyon ang pandaigdigang pakikipag-ugnayan ng bansa sa lahat ng halos mauunlad na bansa na kung saan may adaptasyon sa gawi o kilos ng mga kaugnay na mga mauunlad na bansa. Tinutukoy ang lokalisasyon bilang proseso ng sariling pagtangkilik at pagpapaunlad na nakaugat sa kultura, kung saan pinahahalagahan ang lokal na wika, gawi, at tradisyon sa gitna ng impluwensiya ng globalisasyon. Nagsisilbi itong panimbang sa pagkakapareho ng kultura na dulot ng globalisasyon sa pamamagitan ng pagpapatibay ng lokal na identidad. Sa gayon, ang lokalisasyon ay nagiging paraan upang mapanatili at mapaunlad ang sariling kultura sa harap ng pandaigdigang pagbabago.

Sa katinayan walang likas na identidad ang tao. Nililikha at hinuhubog ito ng mga puwersang pisikal o di-pisikal, tuwiran o di-tuwiran (Nuncio 3). Kaugnay nito, ang sinumang migrante na may sariling kalinangan mula sa kanyang pinanggalingang pook ay maaaring makaranas ng pagbabago sa kanyang kultura at tradisyon. Maaaring malusaw ang mga ito bunga ng mas mataas na antas ng akulturasyon sa bansang pinatunguhan.

Sa kabilang banda, maaari ring mas mapatingkad at mapataas ang kanyang nakamulang kultura at tradisyon. Ito ay dahil sa impluwensiya ng globalisadong ideolohiya na maaari niyang mapakinabangan at maibahagi sa kanyang pinanggalingang pook, sa pamamagitan ng patuloy na ugnayan at pakikibahagi kahit siya ay nasa ibang bansa.

Ang pagsasalikop ng lokalisasyon at globalisasyon ay tatawagin nating glocalisasyon. Pinalulutang ng glocalisasyon ang kahinaan at kalikasan kapwa ng lokal at global at kanyang sinasala ang mga bayan na maaaring makatulong sa dalawang idea upang magiging mas kapakipakinabang ang resulta.

Kuripot ang bagong Konsepto ng Masinop

Sa kontekstong Ilokano, ang *kuripot* o *panagkuripot* ay karaniwang itinuturing na may negatibong istigma at iniuugnay sa pagiging maramot. Inilalarawan nito ang indibidwal bilang makasarili, anti-kapwa, at kulang sa pakikipagkapwa. Ang ganitong pagtingin ay sumasalungat sa mga pagpapahalagang Ilokano na nakabatay sa pagbibigayan at malasakit sa kapwa. Dahil dito, ang *kuripot* ay nagiging isang panlipunang etiketa na may malinaw na implikasyong moral. Sa kabuuan, ito ay hindi itinuturing na kaayon ng inaasahang asal ng isang kasapi ng komunidad.

Gayunpaman, batay sa datos ng kasalukuyang pag-aaral, lumilitaw ang isang transpormasyon sa pag-unawa sa konseptong ito. Sa halip na ituring na maramot, ang *panagkuripot* ay muling binibigyang-kahulugan bilang isang anyo ng pagiging masinop isang sinadyang pagkontrol sa paggastos at maingat na pamamahala ng yaman. Ang ganitong gawi ay hindi nakatuon sa pansariling interes lamang, kundi nakaugat sa pangmatagalang layunin tulad ng paghahanda sa mga sakuna, katiyakan ng kinabukasan, at kakayahang makatulong sa kapamilya at kapwa sa

oras ng pangangailangan. Sa ganitong pananaw, ang *kuripot* ay isang bagong konsepto ng *masinop*, isang kultural na pagpapahalaga na pinagsasama ang pagtitipid at pananagutang panlipunan.

Sa kabilang dako, sumang-ayon ang karamihan sa mga Ilokanang OFW na sila ay kuripot pero hindi ang kuripot na nagdadamot. Ang mga sumusunod ang naging pakahulugan nila sa salitang kuripot: a) paglalaan/paghahanda para sa kinabukasan, b) pagbibigay, c) pagtitipid, d) mahalagang pagdadamot, e) pag-iipon, f) pagpapahalaga sa pera, g) pagpapautang ng may katuturan, h) matalinong paggasta at i) paraan ng pakikipagkaibigan. Batay sa kanila, ang kuripot ay taong marunong magpapahalaga ng perang pinagpaguran dahil dugo't pawis ang naging puhunan para magkaroon nito. Mula sa pakikipagkuwentuhan, lumabas ang sumusunod na pagpapakahulugan ng kuripot mula sa kanila:

“Iti panagkuripot ket atay haan nga aggastos iti haan nga nasayaat. Haan nga dakes iti panagkuripot ngamin iti kayat na nga saw- en na ket panagtipid mo iti bagbagem ta adda target mo gatangen. (“Ang pagkukuripot ay paggastos sa mga bagay na mahalaga. Hindi masama ang panagkuripot dahil ang ibig sabihin nito ay pagtitipid ng sarili dahil may gustong abutin o ipundar”; salin ng may-akda).

“Para kanyak iti panagkuripot iti Ilokano ket atoy lang iti wagas da tapnu maakurnong iti pang-emergency da ken nalaing lang mangibudget agitay dadduma nga Ilokano isu iti ammu iti kaadwan ket kuripot dan. (“Para sa akin ang pagkukuripot ng mga Ilokano ay paraan lamang nila upang makapag-ipon ng kanilang pondong pang-emergency at ang ilan talagang Ilokano ay mahusay na sa pagbabadget ngunit ang akala ng lahat ay nagkukuripot na sila”; salin ng may-akda).

“Haan nga naimut iti Ilokana. Adda latta panagkuripot ngem adda panagited.” (“Hindi maramot ang mga Ilokana. May panagkuripot kalakip ng pagbibigay”; salin ng may-akda).

“Iti panagkuripot ket panagimped. Ammok ngamin nu ania iti unaek. Nu agitay kayat ko lang, madi paylang kunak nukua. Ngem nu

makan kasdiay, all-out nak. Stress reliever ko gamin. (“Pagtitipid ang panagkuripot. Alam ko kasi kung ano kailangan ko. Kung ito ay wants lang, nagpapas ako pero pagdating sa pagkain, hindi na”; salin ng may-akda).

“Ibaga da nga ti Ilokano ket kuripot ngem siak haan ngamin uray awan mabati kanyak sige lang, agitednak. (“Sinasabi nila na ang ilokano ay kuripot pero sa akin hindi dahil kahit walang matira sa akin okey lang basta makapagbigay ako”; (salin ng may-akda).

Taliwas sa kinamulatang bansag na ang kuripot ay taong walang pakialam sa iba dahil sa pagiging maramot isang taong mapagbigay ang kuripot para sa kanila. Binigyang kahulugan nila ang panagkuripot bilang paraan pagtitipid na bahagi ng kanilang paghahanda sa kinabukasan. Nalalaman nila na walang ibang unang makatutulong sa kanila kung hindi ang sarili nila pagdating ng mga sakuna at kalamidad. Matalinong paggasta para sa kanila ang panagkuripot dahil may pagtitimbang at pagpili bago nila pakawalan ang kanilang pera. Sa lahat ng ito, masasabing ang panagkuripot at bagong konsepto ng pagsisinop.

Samantala, narito ang pakahulugan ng kanilang kapamilya sa salitang kuripot o panagkuripot: a) pag-iipon para sa emergency; b) masinop na pagbabadyet; c) pagtitipid upang makapagbigay; d) pagbibigay sa mga nangangailangan (hal. simbahan, baranggay); e) pagiging galante sa kapamilya; f) pagkakaloob ng bahagi o share tuwing may inuman/pagtitipon; g) mas pagbili nang ayon sa pangangailangan; h) pag-iipong may pagbibigay; i) paraan ng pagpupundar; o) pag-iipon para sa pangarap ng pamilya; j) pagtatabi ng kinita para hindi makakautang at; k) paraan ng pakikipagkaibigan.

“Iti ilokano kuripot ngem nailugar. Di met hardworking na, nag-e-earn sila para iti pamilya da. Kayat da adda pakitkitan iti pamilya da.” (“Kuripot talaga ang mga Ilokano pero nasa lugar. Hindi ba’t hardworking sila, nagtitipid sila para sa kanilang pamilya”; salin ng may-akda).

“Maymayat iti adda naisalukad na ta nu latta adda pakaaramatam. Atay haanka makaut-utang sabili ta adda maalam, ket baka itsimis

da ka pay nangruna idtoy baryo.” (“Mas mainam ay may naitago ka para kapag may pangangailangan ka, hindi ka makakautang dahil baka dahilan pa ito para maitsismis ka sa lalo na sa baryo”; salin ng may-akda)

Pareho ang pagpapakahulugan ng mga naiwanang miyembro ng pamilya sa Pilipinas kaugnay ng kuripot o pagiging kuripot—pagtitipid at pag-iimpok upang may makukuha o may magagamit sa hinaharap. Dagdag pa, makikita ang malasakit dahil nakikita nila ang halaga ng sakripisyo ng mga asawa, anak o ina nilang nangibang bansa batay sa pahayag na:

“Nasken nga adda panagsalimemet gamin haanmet nga kaskari ti trabaho da Manang mo idiay Singapore, isu nga adda latta panagimped tapnu nu makaawidtun nu addan urnongmi” (“Kailangang magsinop dahil hindi naman madali ang trabaho ng Ate mo sa Singapore, kailangang mag-ipon upang makauwi na kapag may ipon na kami”; salin ng may-akda)

Mula sa mga ito, masasabing positibong katangian o kultura ng etnolingguwistikong grupo ang panagkuripot. Nabibigyan ng panibagong-bihis at pagpapakahulugan mula sa mga sitwasyong kontemporaryo o reartikulasyon ang mga umiiral ng kultura, kaugalian o tradisyon at/o katangian o halagahang Pilipino kung saan may pag-uugnay sa panibagong konsepto ng kuripot/pagkukuripot.

Panulak-hilang Puwersa sa mga Ilokanang Migrante

Lumalabas sa pag-aaral ang mga karaniwang sosyo-kultural at pang-ekonomiyang isyung kinaharap at/o kinakaharap ng mga migranteng kalahok sa Singapore na nakaangkla sa Teoryang Panulak-Panghila (Pe-Pua at Hao 32).

Tunay na may iba’t ibang dahilan ang mga Ilokanang OFW sa kanilang pangingibang-bansa, ito ang tinutukoy ni Pe-Pua sa kanyang teoryang panulak-panghila kung saan karamihan ay internal tulad ng paglimot sa trauma, makapangasawa ng ibang lahi, maiahon ang pamilya sa kahirapan, maip plano nang mabuti ang kinabukasan ng anak, at eksternal na dahilan tulad ng pag-iwas sa kaguluhan ng angkan, inhustisya sa mababang sahod at iba pa. Nagiging panghila naman ng mga bansang pinupuntahan ang paglalarawan sa pook bilang

“lupain ng ginto” o “greener pasture” tulad ng Singapore bunga ng katatagan ng kanilang ekonomiya. Totoong iba-ibaang naging buhay ng mga Ilokanang OFW ng/sa Isabela mula noong nasa Pilipinas pa lang sila hanggang sa naroon na sa Singapore. Malinaw na nailahad na magkakaiba sila ng dahilan kung bakit umalis sa Pilipinas. Batay sa kuwento ng ilang mga kalahok:

“Kayat ku malipatan tay naames napasamak, isu inkaradkad ku ti nag-abrod” (“Gusto kong malimutan ang kahindik-hindik na pangyayari kaya ako umalis”; salin ng may-akda).

“Nagrigat ngamin iti kasasaad idia’y Pilipinas, isu nga urayen ah agkatulong wenno agbalin nga yaya uray graduate nak BS in Commerce” (“Napakahirap kasi ng buhay sa Pilipinas, kahit magkatulong na ah o magyaya kahit graduate ako ng BS in Commerce; salin ng may-akda)

“Nagbaba sweldok idia’y clinic, agasem ta 6,000 lang haan nga sulit gastos idi college, tay greener pasture nga kunada isi immikkat nak” (“Ang baba ng sahod ko noon sa klinik, akalain mong 6,000 lang, hindi masusulit ang gastos noong college, paghahanap ng greener pasture kaya ako umalis”; salin ng may-akda)

Mula sa mga tugon, mapapansing may mga pagkakatulad at pagkakaiba ang mga karanasang ito.

Karamihan sa mga Ilokanang OFW ay nagmula sa mga pamilyang ang pangunahing kabuhayan sa Pilipinas ay pagsasaka. Ibig sabihin, bago pa man sila mangibang-bansa, ang kanilang pamilya ay umaasa sa agrikultura bilang pinagkukunan ng kita, kadalasan sa maliit na sakahan o sa mga sistemang tulad ng *kasama* o *porsiyentuhan*, kung saan ang kita sa ani ay hinahati sa may-ari ng lupa at sa magsasaka. Sa ganitong kalagayan, kapansin-pansin na maraming Ilokano ang kabilang sa uring agrikultural na may limitadong yaman, kaya’t nagiging mahalagang dahilan ito ng pangingibang-bansa upang maghanap ng mas mataas na kita at mas matatag na kabuhayan.

Patunay lamang ito na ang pamilyang kinabibilangan ng mga Ilokanang OFW ay nasa braket ng mahirap, walang sariling ari-arian. Sa lokal ng migrasyon ng mga Ilokano mula sa Ilocos patungong Lambak ng Cagayan kung saan matatagpuan

ang Quirino, Isabela, ang pang-ekonomikong aspekto ang isa sa mga dahilan ng pangingibang-bansa. Nakikita ng mga kalahok na hindi sila maiaangat ng pagiging kasamak lang gayundin ng pagkakaroon ng mababang sahod. Mula rito, makikitang sa kagustuhang maiangat ng mga Ilokanang OFW ang kanilang mga pamilya mula sa braket ng “mahirap” ninais nilang mangibang-bansa. Sa madaling salita, sila ang pananagisag ng ‘di mabilang na Filipinang nangingibang-bansa para maging tagapag-alaga ng mga bata o kasambahay sa kasalukuyan, isang kalagayang binuksan ng labis na kahirapan sa sariling bansa at ng globalisasyon ng paggawa (Torres-Yu 2007).

D.A.N.A.S ng mga Ilokanang Migrante

Tulad ng pagkakaiba ng mga dahilan ng pangingibangbansa ng mga Ilokanang OFW, magkakaiba rin ang danas mula sa kanilang D.A.N.A.S na nagmumula sa kanilang iba’t ibang gampanin tulad ng pagiging anak, asawa, ina, babae at mangggawa sa kabuuan.

Inilalahad sa Figura 1 ang kabuuang D.A.N.A.S ng mga kalahok. Ang D(anag) ay tumutukoy sa takot, alalahanin o mga pangamba para sa sarili, pamilya at lipunan ng mga Ilokanang OFW. Makikitang dala-dala at bitbit nila ito kapwa sa Pilipinas

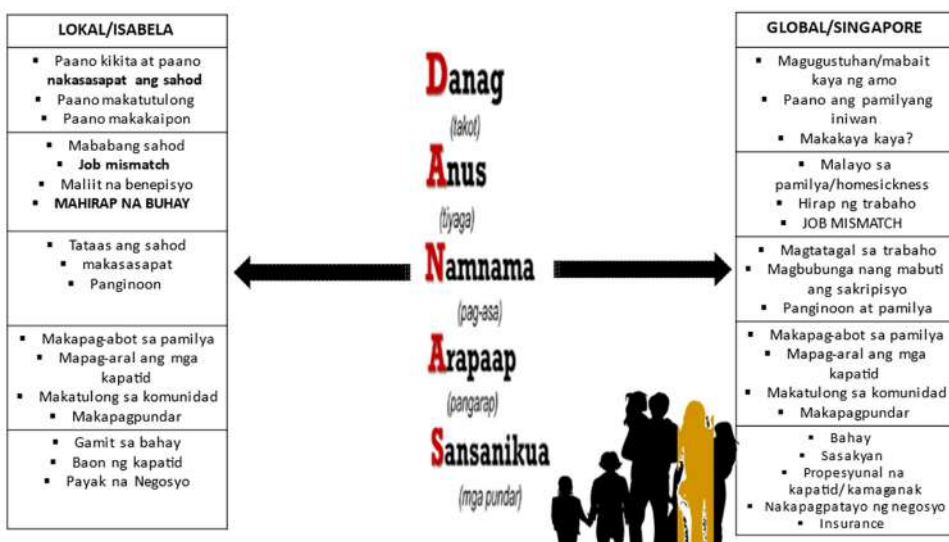

Fig. 1: Magkakaibang D.A.N.A.S ng mga Ilokanang OFW

at sa Singapore. Mapapansin na ang mga sumusunod ang d(anag) o alalahanin ng mga kalahok sa Pilipinas man o sa Singapore: a) pag-iiwanan ng anak habang nasa trabaho; b) kasapatan ng sahod; c) pagtulong sa mga magulang; d) pakikisama sa mga biyenang; e) matinding kahirapan; at f) pag-aaral ng mga anak ng mga sumusunod naman ang mga alalahanin ng mga Ilokanang OFW sa Singapore : a) pagtrato ng amo; b) kaligtasan ng mga alaga; c) bigat ng trabaho; d) alalahanin sa pamilyang iiwanan; e) katatagan ng pamilyang iiwanan; f) sariling kalusugan pati ang anak/mga anak; g) mga magiging kaibigan; at h) walang kasiguruhan ang kontrata. Batay nga sa ilan sa kanila:

“Buteng ko lang idi baka adda haanmi pagtinnunusan ayanti katugangak nga babae. (“Takot ako noon na baka magkaroon kami ng hindi pagkakaunawaan ng aking biyenang”; salin ng may-akda).

“Madanagannak nu kayak metla trabaho (“Alalahanin ko kung kaya ko ba ang trabaho”; salin ng may-akda).

“Dagiti banag nga pagdandanagak idi ket nu madik mapagadal dagiti annak ko. (“Kinatatakutan ko noon ang kaisipan na baka hindi ko mapag-aral ang mga anak ko”; salin ng may-akda).

“Iti nagdandanagak met kada amongku ket nu mayat metlang ti ugali da ken turing da kanyak, agkinnawatan kami ngata ken magustuwan dak metlan ngata nga agserbi kaniada kangrunaan kayak ngata makidanggay kanyada (“Naging alalahanin ko noon kung mabuti ba ang mga amo ko, magkakaintindihan kaya kami at magugustuhan nita kaya iyong serbisyo ko”; salin ng may-akda).

Buhat sa mga alalahaning nabanggit, ang matinding kahirapan na naranasan ang pangunahing isinagot ng mga Ilokanang OFW kaugnay nito ang paraan ng pagtataguyod ng pamilya sa maliit nilang kinikita sa pagsasaka at pamamasukan. Ito ay patunay kung bakit may diasporang Pilipino— dahil may pagnanais na makaahon sa kahirapan. Matatandaang ito rin ang dahilan kung bakit may lokal na migrasyon ang mga Ilokano sa Lambak ng Cagayan batay sa pag-aaral ni Tamayao sa kaniyang Ilocano Diaspora to Cagayan na ang migrasyon kadalasang may kaugnayan sa ekonomikong dahilan pangunahin na ang kahirapan (78).

Sa isang bansang kabilang sa Ikatlong Daigdig tulad ng Pilipinas, itinuturing na “kanser ng lipunan” ang matinding kahirapan na bunga ng iba’t ibang salik na may kinalaman sa mamamayan at pamahalaan. Kadalasan, hindi sapat ang kinikita sa maghaponing pagtatrabaho upang matugunan ang pang-araw-araw na pangangailangan, o kung sapat man, ito ay eksakto lamang para sa pangunahing gastusin tulad ng pagkain, tirahan, at iba pang batayang pangangailangan. Dahil dito, maraming indibidwal ang nananatiling nasa kalagayang “isang kahig, isang tuka,” kung saan walang natitira para sa ipon o pangmatagalang seguridad.

Naging alalahanin din kung kanino ipagkakatiwala ang anak habang sila’y nagtatrabaho. Patunay ito na sa kabila ng kagustuhang matulungan ang asawang lalaki na buhayin ang pamilya, naroon pa rin ang katotohanang walang ibang tao ang makakaako ng maka-inang tungkulin. Mahusay ang nabanggit na pag-aaral ni Myla Arcinas sa kanyang “Ang Mag-Ina sa Panahon ng Feminisasyon ng Lakas Paggawa” (2008), dahil hindi lamang niya inilatag ang patern ng migrasyon at ang kontemporaryong kalalagayan ng mga inang OFW, kundi nailatag rin niya rito ang implikasyon ng paglisan ng ina sa mga anak. Naibibigay nga ang pangunahing pangangailangan ng mga anak gayundin ang mga gusto nila at may pang-araw-araw namang komunikasyon sa mga ito, ngunit naroon pa rin ang pangangailangan ng totoong presensiya nila. Para mabawasan ang “mom-guilt” ng mga inang OFW, gumastos sila sa nagiging yaya o tagapagalaga ng mga ito upang may pansamantalang humalili sa kanila. Batay kay Arcinas, hindi lamang pisikal na naiwan ng mga babaeng migante ang kaniyang anak kung hindi maging ang responsibilidad at obligasyon din bilang isang asawa at ina (25).

Salungat ito sa panayam sa mga kalahok dahil batay sa kanila ang pag-alis ng ina sa anumang lebel, lokal o nasyunal ay hindi nangangahulugang iniwanan na ang responsibilidad nito sa mga anak. Sa halip, dala-dala pa rin ng mga ina ang kanilang tungkulin at malasakit saanman sila mapadpad, bunga ng paniniwala at ideolohiyang nagsasabing ang responsibilidad sa pamilya ay nananatiling bahagi ng kanilang pagkatao at patuloy na ginagampanan kahit sila ay nasa malayong lugar.

Sa Singapore, mapapansing baon din nila ang alalahanin sa kalagayan ng pamilyang iniwanan. Bunga ng matinding ugnayan ng mga pamilya, iniisip pa rin ng mga Ilokanang OFW ang kalagayan ng mga magulang, asawa at mga

anak dahil nasanay na rin ang mga ito sa kanyang presensiya. Kaya nga, halos sa kanila rin napupunta ang lahat ng sahod dahil pakiramdam ng mga OFW ay paraan na lamang nila ito upang makabawi sa kanilang paglayo. Inilahad ni Fanny Garcia sa kanyang pag-aaral na “Pamilya, Migrasyon, Disintegrasyon”, na sa kagustuhang hindi mag-alala ang pamila, ang mga OFW ay hindi nagbabahagi ng kanilang problema sa mga ito. Dagdag pa, nakasanayang kaugalian na rin ang mga pagpapadala ng pera at regalo bilang bawi o panakip-butas dahil sa pagkakawalay sa pamilya (273).

Gayundin naman, pinakaalalahanin din ng mga Ilokanang OFW ang pagtanggap, pagsunod sa kontrata at trato naman ng kanilang mga amo. Bunga ito ng mga balitang marami sa mga OFW ang minamaltrato at hindi nasusunod ang kontratang kanilang pinirmahan tulad ng hindi pagbibigay ng day-off. Alalahanin nila ito dahil nakasalalay sa trato ng mga amo ang kaligtasan at ikatatagal ng kanilang pananatili sa naturang bansa. Sa oras kasi na hindi naging maayos ang trato at pakikisama ng mga ito, malaki ang mababalewalang sakripisyo mula sa kanila lalo na’t karamihan sa kanila ay nangutang lamang ng pera upang maproseso ang kanilang mga dokumento patungong Singapore. Dagdag din sa takot nila na baka makagawa sila ng labag sa batas ng Singapore lalo na at may mga bata silang inaalagaan. Maiuugnay rito ang iba pang kuwento ng mga OFW na nahatulan ng kamatayan sa ibang bansa.

Lumutang sa kanilang mga tugon na pangunahin nilang takot ang para sa mga anak at pamilya sumunod na lang ang pag-alala sa sarili. Patunay ng pagpapahalaga ng Pilipino sa pamilya (Arcemo et.al, 84). Katangian ng mga babaeng miyembro ng pamilya ang buong pusong paglalaan ng sarili para sa pamilya. Susog ito sa talakay ni Aguilar mula sa pag-aaral ni Torres-Yu (2007) na, maternal o likas sa isang ina ang pagsasakripisyo para sa kaniyang pamilya.

Sa pagpapatuloy, naging *a(nus)* o sakripisyo naman ng mga pangunahing kalahok ang: a) maliit na sahod/pinagkakasya ang maliit na sahod; b) hirap ng buhay sa bukid; c) hirap ng buhay may-asawa; d) pakikisama sa mga biyenang sa kabila ng pangungutya ng mga kamag-anak; e) mapanghinalang katangian ng amo; f) walang kasiguruhang trabaho; at g) pagiging working student.

Samantala, ang mga sumusunod naman ang *inan-anusan* o pinagtitiisan ng mga Ilokanang OFW sa Singapore: a) pangungulila; b) walang hanggang pagtulong sa pamilya; c) paglayo sa mga maliit pang anak; d) pagkainggit sa mga masasayang pagdiriwang/kaganapan sa Pilipinas; e) pag-iisa/pag-aalaga sa sarili tuwing nagkakasakit; f) pakikisama sa mga amo; g) pakikisama sa ibang lahi/kustomer; h) hirap ng komunikasyon; i) anak na magastos at asawang manginginom; j) hirap sa pag-aalaga ng tatlong maliliit na bata; k) pasakit na dala ng pangangaliwa ng kabiya; l) paninigaw ng mga amo; m) maagang paggising; n) pagbabayad ng utang; o) ang takot na dulot ng paglayo; p) harapang pamumunang trabaho mo; q) pagtitiyaga sa ugaling paiba-iba ng amo; r) mahirap na trabaho; at s) sunud-sunod na utos ng amo at pagtatrabaho ng off dahil umeekstra.

Sa kabila ng pagtitiis o sakripisyo, nananatiling may *n(amnaman)* pag-asang hawak ang mga kalahok. Sa naisagawang kuwentuhan, nailahad nila ang mga sumusunod:

“Anus iti toxic nga sched, kuma ket pirmi bannug ngem haan nga well-compensated” (“Pagtitiis sa toxic na iskedyul, sa lagay ay pagod na pagod pero kulang ang sahod”; salin ng may-akda)

“Sakripisyo nga makunak iti panagworking student. Narigat ngem talaga kasdiay, kinayak met” (“Sakripisyong maituturing ang pagiging working student petalagang ganoon”; salin ng may-akda)

“Yaman ko ta idi tawen iti 2014-2018, uppat a tawen nga maminsan nak lang agday-off, maysa nga aldaw lang ti bulan nga awan trabahok.” (“Nagpapasalamat ako dahil noong 2014-18, sa apat na taon ko ay minsan lang ako mag “day-off”- araw na walang trabaho”; salin ng may-akda)

Dahil sa likas na positibo ang mga Pilipino, nanatili silang may *n(amnama)* o pag-asa. Marami sa mga Ilokanang OFW na ang kanilang pag-asa’y nanggaling sa Poong-Maykapal gayundin sa asawa’t anak at ang iba naman sa kanila ay ang mismong kahirapan na kanilang naranasan. Ang pag-asang ito ang nag-udyok sa kanila upang patuloy na mangarap. Makikita ito sa mga inilahad nila sa kanilang mga tugon na:

“Ni Love amin paggaggappuan iti tibker ken namnamak, manipud Pilipinasken ditoy. (“Si Love lagi ang pinanggagalingan ng lahat ng lakas ng loob at pag-asa ko mula noong nasa Pilipinas hanggang ngayong nandito ako”; salin ng may-akda)

“Nasayaat latta kuma ida(employer) a kankanayun. (“Mabuti pa rin sana ang trato sa akin hanggang dulo”; salin ng may-akda)

“Namnamak latta nga addantu latta panagdur- as, adda latta panangnga-asi ni Apo (“Darating din ang pag-angat, may awa ang Diyos”; salin ng may-akda)

“Namnamak ken kararag ko nga kinanayun nga kinasingpet dagiti amo (“Manatili ang kabutihan ng mga amo”; salin ng may-akda)

“Dakkel nga tulong iti gagayyem nu adda problema (“Malaki ng bagay na may mga kaibigan tuwing may problema”; salin ng may-akda)

Makikita mula sa mga tugon nila na ang mga anak, pamilya, kaibigan at Panginoon ang tanging sandigan at kuhanan ng lakas ng loob. Mataas ang pananalig at paniniwala nilang may Diyos sa kabila ng lahat.

Lahat ng mga kalahok ay may mga *a(rapaap)* o pangarap na nais maabot— personal, pampamilya at panlipunan. Karamihan sa kanilang mga pangarap sa Pilipinas ay ang mga sumusunod: a) mas maayos/magaan na pamumuhay; b) makatulong sa pamilya; c) makapag-aral ang mga anak; d) makapagpundar; at e) makabukod ng tahanan. Dahil sa matinding hira ng buhay na kanilang naranasan sa sariling bansa, naroon ang higit nilang kagustuhan na makalaya sa kahirapan at magkaroon ng maayos/magaan na pamumuhay. Kaakibat din nito ang kagustuhang matulungan ang pamilya at mapag-aral ang mga anak.

Samantala, bitbit pa rin ng iba ang ilang pangarap na hindi natupad bago magtungo ng Singapore at naging mas tiyak ang mga ito tulad ng mga sumusunod: a) manatiling mabuti ang amo; b) maihanda ang kinabukasan ng mga anak; c) makapagpatayo ng sariling bahay; d) pagiging matino ng asawa; e) matulungan ang anak sa pinansiyal na pangangailangan; f) mapagtapos ang mga anak;

g) maituloy ang pag-aaral; h) makapamasyal sa iba't ibang lugar at mabili lahat ng gustong bilhin; i) makabili ng sasakyan; j) makabili ng lupa/bukid; k) makaipon at makapunta sa iba pang bansa; l) makapag-asawa; m) matulungang makapangibang-bansa ang ibang miyembro ng pamilya; n) kalusugan ng sarili at pamilya; o) manatiling buo ang pamilya; at o) magkaroon ng tunay na kaibigan. Masaya nilang naibahagi ang kanilang mga inasam, inaasam o pinapangarap tulad ng mga sumusunod:

“Atay awan makunkunda kanyak (“Iyon sanang wala silang masasabi sa akin”; salin ng may-akda)

“Maipurwakak bassit da Inang uray bagas lang Ken mabingaybing ay iti tulong iti kakabsat (“Makapagbigay ako kahit kaunti tulad ng bigas sa aking mga magulang”; salin ng may-akda)

“Buo latta kuma iti pamilyak uray addayuak. (“Buo pa rin sana ang pamilya ko kahit malayo ako”; salin ng may-akda)

“Arapaap ko makabalay iti nasayaat kuma met (“Pangarap kong makapagpabahay nang maayos naman”; salin ng may-akda)

“Arapaap ko nga makapagpundar da tao (“Pangarap kong makakapagpundar ako”; salin ng may-akda)

“Itoy sarilik free lang basta han nak met nagsasakit ken syempre haan nakbaybay-an dagitoy amok finacially ken health. (“Sa aking sarili basta hindi nagkakasakit at syempre iyong hindi ako pababayaang mga amo ko lalo na pagdating sa pinansiyal at kalusugan”; salin ng may-akda)

“Atay nasimsimbeng nga panagbiag” (“Iyon sanang mas maayos, maalwan at kuntentong buhay”; salin ng may-akda)

“Makapagpundar iti bassit a negosyo ken lugan nga pagpasyar ken pangtalon (“Makapagpatayo ng isang maliit na negosyo, sasakyang panggala at pambukid”; salin ng may-akda)

“Arapaap ko mit ii sarili mi nga balay, tapno haannak makidiyan kenni katugangak . . . (“Pangarap kong makapagpundar ng sariling bahay, para maiwasang makitira sa mga biyenang”; salin ng may-akda)

“Atay kuma met nu Fiesta ket makapagdonate ito pangraffle (“Iyon sanang kapag may Fiesta ay makakapag-donate ng pang-raffle”; salin ng may-akda)

“Makalippas kuna da Adingko tapno awan makuna ni Tatangko idiay lang (“Mapagtapos ko sana ang aking mga kapatid upang walang masabi ang Tatay sa langit”; salin ng may-akda)

Makikita mula sa mga sagot ng ilang mga kalahok na umiikot lamang sa sa komunidad, sa pamilya at sa sarili ang pangarap. Mahihinuha mula sa mga ito na nasa sistema ng mga kalahok ang pagtulong at pangangarap sa pamilya. Nangangarap nang mataas ang mga panganay at sinisikap maging mabuti dahil ang mga katangiang ito ay inaasahan mula sa kanila (Adler ix-x; Alvarez et.al, 6). Madalas din na ang mga panganay sa pamilya ang tumatayong mga magulang at nagpapaaral sa mga kapatid. Sa ganitong paraan, masasabing mabigat ang responsibilidad na nakaatang sa kanila. Gayumpaman, maoobserbahan sa pakikipanayam na *selfless* ang karamihan sa mga kalahok pagdating sa mga kapatid at pamilya.

Ang makatulong sa mga kapatid, magulang at mapagtapos ang mga anak para sa mas maganda nilang kinabukasan ang pangarap ng mga llokanang OFW. Inilahad din nila na dahil bihira sa kanila ang nakapagtapos ng pag-aaral, ang makitang matagumpay ang miyembro ng pamilya bunga ng edukasyon ay kaligayahan na nila. Sumunod din ang makapagpundar ng bahay at lupa dahil sa pagnanais na mabigyan ng maayos na buhay ang buong pamilya. Pangarap ng karamihan sa kanila ang lupa o bukid dahil naniniwala silang mas malaki ang matitipid kapag may sariling lupang sinasaka. Aminado ang karamihan sa kanila na malaking tulong ang pagiging OFW kaya pangarap ng isang kalahok na makapangibang-bansa na rin ang kanyang kuya para sa pamilya niya dahil hindi man sabihin ng kalahok, naroon ang pagkasawang tumulong dahil nakadepende ang buhay ng pamilya ng kapatid at ng iba pang miyembro ng pamilya sa padala niya.

Samantala, dahil likas sa kanila ang determinasyon hindi katakataka na ang kanilang mga pinapangarap ay kanilang makukuha at ito ang magsisilbing *s(anikua)* o pundar nila. Sa Pilipinas dahil maliit palang ang sahod ng ilan ang mga sumusunod ang itinuturing nilang pundar: a) pansariling gamit; b) maraming kaibigan sa baryo bunga ng magandang pakikisama; c) masayang pamilya; d) nakapagpatayo ng tindahan. Mula rito makikita na wala masyadong pundar dahil sa kakapusan. Subalit, mahihinuha sa kanilang mga kuwento ang pagiging masaya dahil kasama ang pamilya at nakadadalo sa mga salusalo o programa ng baranggay. Wala man pinansiyal, naroon ang naipundar na magandang samahan sa pamilya at mga kaibigan.

Makikita naman na marami ang pagbabago sa kanilang buhay mula nang nakapangibang-bansa bunga ng pagkakaroon ng mas malaking sahod. Pagkarating sa Singapore, ang mga sumusunod ang kanilang naging pundar (materyal at ugnayan): a) bahay, lupa, at bukid; b) mga sasakyan (single na motor, traysikel, *four wheels* at mga gamit sa bukid; c) mga alahas; d) pambayad sa pagkakautang; e) ipong pera sa bangko; f) insurance/SSS; g) dagdag na salapi para sa kasiyahan (biyahe, pagkain sa labas); h) pang-alawans/maintenance na gamot ng magulang; i) pampaaral ng mga kapatid, pamangkin at pinsan; j) magandang ugnayan sa pamilya dahil sa pagbibigay ng alawans sa pinapaaral; k) mga kaibigan; l) edukasyon/propesyunal na mga anak; m) magandang kalusugan; n) buong pamilya sa kabila ng mga pinagdaanan; o.) negosyo para sa pamilya at; p.) donasyon sa mga proyekto sa simbahan. Mula sa mga ito, ang pagpupundar ng bahay, lupa at bukid ang karamihang inunang naipundar ng mga Ilokanang OFW. Ang kaisipang ito ang nagiging simbulo o tanda ng Idagdag pa rito, matatandaang laging dinadaan ng bagyo ang kanilang lugar. Ang maayos at masinop na bahay para sa pamilya ay makapagdudulot sa kanila ng pagiging kampante dahil komportable ang pamilya sa Pilipinas. Ang bukid ang kasunod na ipinupundar upang masiguro na may pagkukuhanan sila ng kanilang ikabubuhay. Dahil sa pagiging maparaan ng mga Ilokano, hindi na nagiging alalahanin ang pang-araw-araw na pagkain dahil marami na silang mapipitas na gulay mula sa kanilang mga tanim. Samakatuwid, gaano man kaliit ang lupang sinasaka kung sarili naman ito, mabubuhay na kahit paano ang pamilya basta nasa payak lamang ang kanilang pamumuhay. Naging pundar din nila ang mga sasakyan at mga gamit sa bukid. Dahil nga ang

mga kalahok ng pag-aaral na ito ay mula sa rural na lugar, mahirap ang walang sariling sasakyan dahil may kalayuan sa kanila ang kabilang bayan kung saan sila namamalengke. Ang pagkakaroon ng single na motor, traysikel at four wheels ay malaking tulong sa kanila kung dumating ang emergency. Gayundin, nagagamit nila ito kapag naglalako ng kanilang mga produktong palay at gulay. Malaki rin ang kanilang matitipid kapag may sarili silang gamit/motor pambukid dahil hindi na sila magrerenta para sa patubig at pag-aani dahil sila na mismo ang operator ng kuliglig at *reaper* nila. Maliban pa ito sa pagkakaroon nila ng mga sariling kalabaw at kariton.

Sinasang-ayunan ng pag-aaral ni Turgo Tullao Jr. ang ganitong pagpupundar ng mga OFW. Ayon sa kaniya, kadalasang ginugugol ng mga pamilyang tumatanggap ng padala mula sa mga nangimbang-bansa ang ipinadalang pera sa pabahay, edukasyon, pangangalagang pangkalusugan at mga serbisyong panlibangan (73).

Sa kabilang banda, pundar ding maituturing ang mabuting relasyon sa pamilya lalo na ang pananatiling buo ng mga ito sa kabila ng pagtataksil ng mga asawa at mabuting relasyon sa mga amo na ang turing na sa kanila ay kapamilya. Dagdag rin dito ang patuloy na pakikipag-ugnayan sa grupo ng Quirinians, grupo ng mga OFW ng bayan ng Quirino sa buong mundo at ang pagsuporta ng mga ito sa mga proyekto ng grupo gayundin na higit na napapayabong ang magandang samahan.

Mula sa datos, masasabing iba-iba ang danas sa D.A.N.A.S ng mga kalahok bunga na rin ng pagkakaiba ng kanilang pinanggalingan o pinaniniwalaan ngunit makikitang ang lahat ng kanilang sakripisyo ay nag-uugat sa pagmamahal sa pamilya. Samantala, masasabi ring malaki ang sakripisyo ng mga naiwanan nilang miyembro ng pamilya dahil sila ang umako at umaakto sa mga responsibilidad-pisikal ng kanilang kapamilyang nangibang bansa. May sarili ring danas ang pamilyang naiwan at malaking bagay ang komunikasyon upang manatiling magkaugnay at buo ang parehong kasangkot sa pangingibang bansa.

Mga Sosyo-kultural at pang-ekonomikong Isyung Kinaharap

Lumalabas din sa pag-aaral na ang mga sumusunod ay ang mga karaniwang sosyo-kultural at pang-ekonomiyang isyung kinaharap at/o kinakaharap ng mga migranteng kalahok sa Singapore na nakaangkla sa Teoryang Panulak-Panghila

(Pe-Pua; Hao 32): a) Kahirapan—ang pangunanging usapin na nagtulak sa mga OFW na makipagsapalaran. Sa kabila ng karangyaan o pagkamayroon dahil sa pangangibang-bansa, makikita pa rin ang pag-iral ng “panagkakuripot” sa mga kalahok dahil sa kahirapang naranasan mula sa kanilang pagkabata; b) Kawalan ng trabaho/mababang sahod. Magkaugnay ang kahirapan at kawalan ng trabaho. Ang dalawang ito’y resulta ng isa’t isa; c) Job mismatch na nakapaloob sa kawalan at pansamantalang trabaho; Maituturing itong global na isyung pang-ekonomiko. Hindi akma ang kanilang natapos sa dinatnang trabaho sa Singapore subalit mas malaki ang sahod kung ikukumpara sa paggamit ng kanilang natapos na digri sa Pilipinas; e) Pagbubuntis sa murang edad— hindi nakapagtapos ng pag-aaral dahil sa maagang pagbubuntis at/o pag-aasawa dahilan ng mas mababang oportunidad ng trabaho sa pinanggalingang pook; f) Pagiging palaasa ng anak sa magulang o ng kapatid sa kapatid—mabuti ang pagkakaroon ng magandang samahan sa loob ng tahanan ngunit ang kaugaliang ito’y posibleng tinuturuan ang isang miyembro ng pamilya na maging tamad at palaasa.

Pag-igpaw at Pag-angkop: Ang Glokalisadong Identidad ng mga Ilokanang Migrante sa Singapore

Idinikta ng globalisasyon ang pag-angat o pagbabago tungo sa pag-unlad samantalang ang lokalisasyon naman ay pagpapanati at pagpapatatag sa mga produkto o kulturang lokal. Ang glokalisasyon ay repleksiyon ng globalisasyon sa lokal. Ibig sabihin, hindi nawawala ang lokal kapag naimpluwensiyahan ito ng globalisasyon (Roudometof 1-45). Mula rito, masasabing ang glokalisasyon ay pinagsanib na globalisasyon at lokalisasyon. Ito ay tumutukoy sa akto ng pagdadala ng ideang global sa lokal bunsod ng puwersa ng migrasyon. Makikita ang aktong ito sa mga sumusunod: a) Pagbili ng gamit pantahanan mula Singapore sa paniniwalang mas matibay ang kalidad nito kasi subok na. Ito ang ginagawa ng ilan sa mga kalahok. Bumibili sa Singapore ng kagamitan tulad ng kobrekama gamit pangkusina at iba pang gamit sa bahay na iniipon sa balik-bayan box sa paniniwalang sulit ang pinambili dahil sa kalidad nito. May pagkakataon din naman humahanap sa Pilipinas ng parehong tatak o brand katulad ng ginagamit sa Singapore; b) Panggagaya sa disenyo ng mga kabinet o muwebles ng bahay sa Singapore sa kanilang bahay. Kadalasang nakakukuha ng idea ang mga kalahok sa istilo ng bahay na pinanunuluyan para sa kaniyang ipinatatayong bahay sa

Pilipinas; c) Pagkakaroon ng pagkakakitaan. Natutunan ng ilang kalahok sa kanilang mga amo ang pagkakaroon ng raket na pagtitinda ng *tupperware brand*. Ang pagbebenta ay nagaganap tuwing day-off ng mga kalahok at mga; kapwa Pinoy rin naman ang bumibili sa kanilang paninda; d) Pagbibigay ng donasyon sa simbahan, baryo, o sa mga nanghihingi o nagsosolicit. Karaniwan nang senaryo sa mga OFW ang pagbebenta ng tiket o sobre ng mga kumakandidata sa mga pakontest sa paaralan o sa baryo na anak ng mga kamag-anak o kaibigan sa Pilipinas. Maraming pagkakataon din na nakatatanggap sila ng liham mula sa kanilang Pastor o mga kapwa miyembro sa kanilang simbahan. Kadalasan, pera ang kanilang naipaaabot na donasyon sa simbahan na naibibili naman ng kagamitang musikal at LED TV para sa bahay-panambahan o kapilya; at e) Pagpapaaral sa mga pinsan at pamangkin. Bahagi ang obligasyon ng mga OFW ang makapagpapaaral ng miyembro ng pamilya. Dahil pamilya ang pangunahing dahilan ng pangingibang-bansa, nagiging prayoridad ng karamihan ng OFW ang edukasyon dahil sa paniniwalang malaki ang magagawa ng diploma upang makaalpas sa kahirapan. Sila ang karaniwang kumukumbinsi sa mga miyembro ng pamilya na unahin ang pag-aaral, kaya karaniwang sila ang sumasagot sa alawans at matrikula ng anak, kapatid, pamangkin o pinsan.

Sa kabuuan, lumilitaw na ang pagiging kuripot, na mas angkop na maunawaan bilang panagkuripot, ay hindi simpleng katangiang personal kundi isang anyo ng tunay na kalakasang kultural ng mga migranteng Ilokana. Matingkad ang pag-iral nito sa kanilang glocalisadong identidad, kung saan nananatili ang matalinong pagpapasya sa paggugugulan ng oras at salapi sa kabila ng kanilang paglalakbay sa isang global na espasyo tulad ng Singapore. Sa mas malawak na konteksto, naiuugnay rin ang panagkuripot sa ambag ng mga migrante sa pambansang ekonomiya at sa pagpapaunlad ng kanilang mga pinanggalingang baryo, sa pamamagitan ng padala, pagtitipid, at maingat na pamamahala ng yaman.

Kaugnay nito, ipinapakita rin ng pag-aaral na malaking bahagi ng diaspora ay binubuo ng mga Ilokano, at kapansin-pansing marami sa mga ito ay kababaihan— isang realidad na sumasalamin sa historikal nang kakayahan ng kababaihan sa pakikipagsapalaran, lokal man o internasyonal. Ipinakikita ng mga datos na ang mga Ilokanang migrante sa Singapore ay may sari-saring indibidwal na danas na hinuhubog ng mga pangtulak, gaya ng kalagayang sosyo-ekonomiko sa Pilipinas,

at mga panghila, tulad ng mga oportunidad para sa mas maayos na pamumuhay sa Singapore. Sa ganitong proseso, lumilitaw ang panagkuripot bilang mahalagang salik sa kanilang pag-angkop at pag-iral sa bagong kapaligiran. Sa huli, ang pagsasanib ng mga lokal na pagpapahalaga at global na karanasan ay nagbubunga ng isang natatanging glocalisadong identidad na sumasalamin sa patuloy na pagdadala, pagbabago, at pagpapatibay ng pagka-llokana sa ibayong dagat.

MGA SANGGUNIAN

- Aguilar, Filomeno V., Jr. *Studying Migration and the Family*. Ateneo de Manila UP, 2009.
- Almario, Virgilio S. *UP Diksiyonaryong Filipino*. Binagong edisyon, UP Sentro ng Wikang Filipino, 2010.
- Arcemo, Micaella, et al. "Ang Magkamali ay Pipingutin Ko: Pagkilatis sa Pamumuhay ng Pamilyang Pilipino sa Modernong Panahon." *PU-Laguna Journal of Arts and Sciences*, vol. 4, no. 2, 2022, pp. 74–90. Web. lpulaguna.edu.ph/wp-content/uploads/2023/10/JAS-22-6.pdf.
- Arcinas, Myla. "Ang Mag-ina sa Panahon ng Feminisasyon ng Lakas Paggawa." *Malay: Internasyunal na Journal sa Araling Filipino*, vol. 20, no. 2, 2008, pp. 26–35. Web. ejournals.ph/function/reader1/read2/web/reader.php?id=uploads%2Farchive%2FMALAY%2FVol.+20+No.+2+%282008%29%2FMS%2FMALAY+202_3Arcinas.pdf.
- Capulla, Rose Pascual, and Feorillo Petronilo A. Demeterio III. "Ang Senyas: Diskurso ng Pagkabansa mula sa mga Pangunahing Materyal na Ikon sa 29 na mga Obra ng Siningsaysay." *International Journal of Research Studies in Education*, vol. 9, no. 8, 2020, pp. 89–112. Web. consortiacademia.org/journal/index.php/ijrse/article/view/574.
- Constable, Nicole. "Foreign and Domestic in Hong Kong." *Maid to Order in Hong Kong: Stories of Migrant Workers*. 2nd ed., Cornell UP, 2007, pp. 1–17. Web. www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt7v7s1.6.
- Covar, Prospero R. "Kalamang Bayang Dalumat ng Pagkataong Pilipino." *Daluyan: Journal ng Wikang Filipino*, vol. 21, no. 1, 2015, pp. 79–89. Web. journals.upd.edu.ph/index.php/djwf/article/view/4915.
- Deleña, Mary Irene Claire S., et al. "Pagbasa sa Identidad ng Kabataan sa Panahon ng Digital na Midya." *Mabini Review*, vol. 8, no. 1, 2025, pp. 40–46. Web. publishing.pup.edu.ph/ojs/index.php/MabRev/article/view/309.
- Fortunato, Teresita V. *Mga Pangunahing Etnolinggwistikong Grupo sa Pilipinas*. De La Salle UP, 1993. Print.
- . *Mga Pangunahing Etnolinggwistikong Grupo sa Pilipinas*. Anvil Publishing, 2017.
- Garcia, Fanny A. *Pamilya, Migrasyon, Disintegrasyon*. C&E Publishing, 2012.
- Hao, Duan. *Embodied Migration: An Affective Understanding of the Push-Pull Theory*. Master's thesis, University of New South Wales, 2012. Web. doi.org/10.26190/unsworks/15749.
- Javier, Roberto. "Mga Migranteng Manggagawang may HIV/AIDS: Pagkalinga sa Pangkalusugang Pangangailangan ng Pamilyang Pilipino." *Malay: Internasyunal na Journal sa Araling Filipino*, vol. 21, no. 2, 2009, pp. 59–70. Web. ejournals.ph/article.php?id=7942.
- McKay, Deirdre. *Global Filipinos: Migrants' Lives in the Virtual Village*. Indiana UP, 2012.
- . *An Archipelago of Care: Filipino Migrants and Global Networks*. Indiana UP, 2016.
- Fortunato, Teresita. *Mga Pangunahing Etnolinggwistikong Grupo sa Pilipinas*. Anvil Publishing, 2017.
- Navarro, Atoy, et al. "Kasaysayan, Lipunan, at Sikolohiyang Pilipino." *Diwa E-Journal*, vol. 1, no. 1. 2013, pp. 1–14. www.pssp.org.ph/diwa/wp-content/uploads/2014/09/03-Pambungad1.pdf.

- Nuncio, Rhoderick V. Sanghiyang sa Mundo ng Internet. Academica Filipina Digital, 2010.
- Nuncio, Rhoderick V., at Elizabeth Nuncio. "Sangandiwa: Araling Filipino bilang talastasang pangkalinangan at lapit-pananaliksik". Animo Repository, 2024, pp. 1–199. Web. animorepository.dlsu.edu.ph/faculty_research/8459/.
- Roudometof, Victor. "Theorizing Glocalization: Three Interpretations." *European Journal of Social Theory*, vol. 19, no. 3, 2016, pp. 391–408. Web. doi.org/10.1177/1368431015605443.
- Tagaya, Angelina, and Leah Ballesteros. "Ilocano Familism in the Chichacorn Industry in Paoay, Ilocos Norte, Philippines". *Humanities & Social Sciences Reviews* vol. 4, no 1, 2016, pp. 27-40, tinyurl.com/4u2dxdxm.
- Tamayao, Antonio. "Ilocano Diaspora to Cagayan: A Historical Account and Framework for Understanding Ilocano Inter-Provincial Mobility." *Philippine Population Review*, vol. 8, no. 1, 2009, pp. 73–88. Web. philippinepopulationreview.upd.edu.ph/index.php/ppr/article/view/35.
- The New Philippine Comprehensive Dictionary & Thesaurus with Philippine 12 Major Languages*. University of Sto. Tomas, 2015.
- Tolentino, Rolando B. "Globalizing National Domesticity: Female Work and Representation in Contemporary Women's Films," *Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints*, vol. 57, no. 3, 2012, doi.org/10.13185/2244-1638.1727.
- Tullao Jr, Tereso "Epekto ng Padalang Salapi ng mga OFW sa Tunay na Palitan ng Salapi". *Malay Internasyunal na Journal sa Araling Filipino*, vol. 21, no. 2, 2009, pp. 41–58. ejournals.ph/article.php?id=7917.
- Villa, Jose. Diksyunaryo-tesauro; Pilipino- Ingles. Manlapaz Pub. Co., 1972.

Si **Baby Jean VC. Jose** (babyjeanjose@clsu.edu.ph) ay kasalukuyang tagapangulo ng Departamento ng Filipino-CASS, CLSU. Nagtapos siya ng digring PhD sa Araling Filipino-Wika, Midya, Kultura sa De La Salle University-Manila kung saan niya nakamit ang pagkilala bilang *Outstanding Dissertation*. Interes niya sa pananaliksik ang Ilocano diaspora at kultura, leksikograpiya at kasarian.

Revaluating Manong: Nicanor Tiongson's *Manong: The Life and Works of Gerardo de Leon*

Laurence Marvin S. Castillo

University of the Philippines Los Baños

Nicanor Tiongson's *Manong: The Life and Works of Gerardo de Leon* (2025), published by the University of the Philippines Press, is a fitting tribute to the cinematic legacy of National Artist for Film Gerardo De Leon. In this new book, Tiongson demonstrates the encyclopedic grasp of Philippine cultural history and archival rigor that have long marked his body of scholarly works, traits that are here enlisted to shed light on and examine the indispensable contributions of one of Philippine cinema's pioneering masters.

The book opens with "Early Years: 1913-1938," tracing the genealogy of De Leon to the influential Ilagan clan, which counts among its members Hermogenes "Moneng" Ilagan, De Leon's father and a descendant of Francisco Baltazar. Known as the "Father of the Philippine Sarsuwela," Moneng Ilagan emerges as a compelling character in this biographical account, casting a shaping force on his children's subsequent creative engagements and instilling in them the necessary discipline and ethical principles in theater work and eventually filmmaking. The detailed chronicle of Ilagan's artistic influence on his children brings to the fore the interaction between familial intimacies and creative labor in giving shape to the country's cultural production, providing some insights into how collaborative artistic practices are enmeshed in the tightly-knit family dynamics in the country. In recounting the family's involvement in theatrical productions which would extend to their eventual venture into filmmaking, the chapter also shows the close link between theater and the development of the then emergent cinematic practice in the Philippines.

In chronicling De Leon's formative years, the book vividly conjures the social dynamics of early twentieth century Philippines, and the prevailing intellectual and cultural environment, in which the director came of age. In the mentioned chapter, Tiongson also takes note of the spheres of cultural exposure, particularly

the moviehouses in Manila, during the 1900s, through which De Leon was able to gain further understanding of artistic practice, apart from the experiences made available to him by virtue of his family's involvement in theater. These intellectual and cultural influences were complemented by his own pursuit of medical education, which provided him a scientific outlook in his subsequent work, and allowed him to imbue his cinematic creations with psychological insights.

Tiongson also locates, in the same chapter, De Leon's creative growth not just in his practical engagement as an actor, but also in his efforts at self-education. De Leon continued his cultural pursuits, at some point playing piano to provide live accompaniment to silent films, and actively sought out foreign films that entered the country. Such an eclectic cultural exposure enabled him to develop his understanding of cinematic styles and aesthetic principles that would prove useful in his own later productions. Tiongson synthesizes the intellectual and cultural discourses, ideological themes and stylistic qualities that mark the works and texts that the auteur was exposed to -- from cinematic masters like Sergei Eisenstein, Yasujiro Ozu and Satyajit Ray to thinkers like Georges Bataille. These extensive influences would be crucial in shaping De Leon's own generically and thematically diverse cinematic practice.

Taking up the bulk of the volume is the discussion of the filmography of De Leon. Across seven chapters, which cover De Leon's filmic outputs from his early works in Parlatone and LVN, R-D-R, and Sampaguita in the late 1930s, his wartime filmography, his postwar works under Sampaguita and Premiere to his forays in both independent and commercial productions in the 1960s to the 1970s, Tiongson chronologically traces the auteur's diverse body of cinematic works, tracking their respective production contexts and collaborative environments and conditions. The chapters contain film synopses, production information and even details about the critical reception that the works generated. Tiongson's careful contextualization reveals De Leon's filmography to be borne out of the various concessions and maneuvers that the director engaged in to negotiate with studio demands while maintaining artistic independence. Grappling with the dialectical dynamics between autonomy and intervention as he worked with studios like Sampaguita Pictures and Premiere Productions while developing his own cinematic vocabulary, De Leon produced a formidable body of work marked

by stylistic and narrative diversity, honing his craft in every production, be it one that complies with the imperatives of popular entertainment or one more invested with arthouse ambitions.

In undertaking such a comprehensive effort at documenting De Leon's cinematic outputs, Tiongson has to contend with the archival problems that hound cultural-historical research in the country. Of De Leon's roughly sixty films, only twenty two are extant. To address the limitations posed by such archival problems, Tiongson fills in the void by turning to other resources like komiks, novels and newspaper clippings to reconstruct the narratives and other significant details of the auteur's lost films.

Drawing on these existing documents allows Tiongson to approximate lost details and make conjectures about the public impact of, and response to, these works. This creative extrapolation also allows Tiongson to emphasize Philippine cinema's entanglement with other art forms like theater, literature and komiks. By bringing to light how De Leon reimagined narratives drawn from non-filmic mediums, Tiongson's book reveals the wealth of intertextual borrowings and reconfigurations that mark film production in the country. At the same time, as some of these productions like the fantasy film *Dyesebel* (1953) were borne out of perceived popular clamor for movie versions of popular literature, what is revealed is how creative decisions about narrative and generic choices for film production are shaped to a significant degree by studio-dictated notions of popular taste and demands.

The reader is hence given a concrete portrait of the vibrancy of creative work from the pre-war era, palpable in De Leon's chameleon-like studio work, his dynamic responses to the changing political climate, and the artistic collaborations that he forged with established and emerging stars and production crew. Across the painstaking reconstruction of De Leon's development as a towering figure in Philippine cinema who polished his craft in and through every project he created, Tiongson gives his own insightful comments on the aesthetic features and stylistic innovations of De Leon's filmic works.

Attentive to the imperatives of historicizing cultural work, Tiongson's discussion of De Leon's filmography takes careful consideration of the shifting landscape of

Philippine politics and society, especially at a highly volatile milieu marked by American colonial tutelage, wartime atrocities, and post-independence challenges. De Leon's development as an artist is marked by the ways in which creative decisions and choices were shaped not just by studio demands, but also by the political pressures of his time. For instance, in "Chapter III. The War Years: 1942-1945," Tiongson offers a nuanced account of the pressures that impelled De Leon to create propaganda films like 1944's *Dawn of Freedom* for the Japanese colonizers during the Second World War. The author examines wartime circumstances under which De Leon labored, clarifying the director's own political stance as a filmmaker forced to do work for colonial propaganda, while also continuing clandestine involvement in a guerrilla organization.

The book emphasizes that examining auteurial agency in creative work requires a profound understanding of how biographical circumstances are embedded in specific socio-historical conditions. Tiongson's task of laying bare and examining the political visions underlying De Leon's work involves a nuanced accounting of the conjunctural and the structural conditions under which artists labor. A fascinating episode that Tiongson fleshes out towards the end of "Chapter IV: Sampaguita Pictures: 1946-1947" is De Leon's vehicular accident in 1947, which was a crucial event that heralded a new phase in the director's filmic work. De Leon's Damascus moment compelled him to elevate his artistic ambitions and articulate nationalist sentiments in his work. Imbued with a renewed sense of direction to create meaningful and socially relevant work, De Leon's commitment to nationalist politics would become pronounced in the following years which would see him producing masterworks that explicitly tackle social concerns like *Sisa* (1951) and *Ang Daigdig ng mga Api* (1965).

In synthesizing the director's body of work, Tiongson offers his own assessment of the various elements of De Leon's work, his professed admiration for the director never getting in the way of nuanced, occasionally candid, evaluations of some of the films discussed in the book. Apart from a careful examination of the technical aspects of the director's films like editing, screenplay and visual style, the book's penultimate sections deepen the readers' appreciation of De Leon as a flesh-and-blood artist through discussions of his political and ideological convictions, his work style and interactions with his artistic collaborators. Tiongson offers a cogent

synthesis of the diverse themes in De Leon's filmography, exploring the personal attitudes and relatively progressive disposition that the auteur held concerning nationalism, social reform, and even gender and sexuality, as they are conveyed in and through his films. The book also gives space to De Leon's frank views about the film industry's transformations, and the emergence of younger auteurs like Ishmael Bernal and Lino Brocka, casting light on his hopes and dreams for the fate of the art form to which he devoted his life. De Leon's insights about these industry developments could further be extended to an elaborate discussion of the influence that the older auteur's works would cast upon the aesthetic and political achievements of the Second Golden Age of Philippine cinema.

One comes away from the book rewarded by the richly detailed examination of an artist who ventured into filmic work at a time when the country was confronted with the challenges of multiple colonial legacies and post-independence concerns. The book concludes with photographs that serve as a visual archive of De Leon's stellar filmmaking career. In this pictographic gallery, the readers are able to glimpse into the workings of the master, whose works demand to be appreciated by the younger generations of scholars, filmmakers and audiences, despite the archival lacunae. Also included is De Leon's detailed filmography, which contains important information that can be used for future research. In assembling this important tribute to the National Artist, Tiongson, reaffirming his stature as one of our foremost cultural historians, accomplishes the essential task of documenting the legacy of one of Philippine cinema's original masters for a new generation of readers and cinephiles.

WORK CITED

Tiongson, Nicanor. *Manong: The Life and Works of Gerardo de Leon*. U of the Philippines P, 2025.

Laurence Marvin S. Castillo (lscastillo@up.edu.ph) is associate professor of literary and cultural studies at the University of the Philippines Los Baños. He is the author of *Figuring Resistance: The Revolution in Film and Literature in the Philippines* (UP Press, 2026). He is a member of the Manunuri ng Pelikulang Pilipino.

UNIVERSITY OF THE PHILIPPINES DILIMAN
Office of the Vice Chancellor for Research and Development

CALL FOR PAPERS

Humanities Diliman, Science Diliman, and Social Science Diliman
are peer-reviewed journals published biannually (in June and December) by the University of the Philippines Diliman through the Office of the Vice Chancellor for Research and Development (OVCRD).

Papers are accepted year-round.

For more information, please visit the OVCRD website
<www.ovcrd.upd.edu.ph>

Cover image credits: Vargas Museum (*Humanities Diliman*) and Biodiversity Research Laboratory (*Science Diliman*)

JOURNAL SUBSCRIPTION FORM

NOTE: This Subscription Form is for the three journals published by UP Diliman through its Office of the Vice Chancellor for Research and Development (OVCRD) – *Humanities Diliman*, *Science Diliman*, and *Social Science Diliman*. Each journal is published twice a year. **The subscription price for each copy is Php 325.00. (Subscription price is subject to change without prior notice.)**

I/We would like to subscribe to the following journal/s:

JOURNAL TITLE (please check)	NUMBER OF SUBSCRIPTIONS (for each journal, please indicate volume number and desired number of copies) (EX. Volume 15, Number 1, 1 copy)	TOTAL AMOUNT (number of subscriptions x Php 325)
☐ HUMANITIES DILIMAN		
☐ SCIENCE DILIMAN		
☐ SOCIAL SCIENCE DILIMAN		
GRAND TOTAL		

METHOD OF PAYMENT (Please check one)

- ☐ PAY ONLINE (Make payment thru Landbank Link.Biz Portal –
<https://www.lbp-eservices.com/egps/portal/index.jsp>)
- ☐ PAY DIRECTLY AT THE U.P. CASH OFFICE (Located at PNB Bldg., Apacible St., U.P. Diliman)

Account Name: Research Dissemination Office (RDO) Publication Fund (Journals)
Account Code: 950-6700-499-460

SUBSCRIBER DETAILS

NAME/INSTITUTION	
CONTACT PERSON	
MAILING ADDRESS	
EMAIL ADDRESS	
TELEPHONE NO.	

Please send accomplished Subscription Form to the RDO-OVCRD via email (rdo.ovcrd@up.edu.ph).

Editorial and Publication Ethics Policy

EDITORIAL POLICIES

Humanities Diliman adheres to editorial policies aligned with international publishing standards and the Core Practices of the Committee on Publication Ethics (COPE). The Editorial Board consists of the Editor-in-Chief, Associate Editors, and Managing Editor, all appointed on the basis of disciplinary expertise and established research credentials.

The Editorial Board is responsible for safeguarding the integrity of the publication process, ensuring editorial independence, and maintaining academic quality. Editorial decisions are made solely on scholarly merit. The confidentiality of submitted manuscripts and related materials is maintained throughout the editorial process.

REVIEW PROCESS

All submissions undergo an initial editorial assessment by the Editor-in-Chief and Associate Editors to determine their suitability for peer review based on relevance to the journal's scope, originality, and scholarly rigor.

Manuscripts that pass the initial assessment undergo a double-blind peer-review process. Reviewers are selected on the basis of subject expertise and the absence of conflict of interest.

Publication decisions are made by the Editor-in-Chief, taking into account reviewer evaluations and editorial recommendations. Decisions to accept, revise, or reject a manuscript are based solely on its scholarly merit, originality, and contribution to the field.

Submissions authored or co-authored by members of the Editorial Board undergo the same review procedures as all other manuscripts. Editorial Board authors are excluded from all editorial and decision-making processes relating to their submissions, and any conflicts of interest are managed in accordance with the journal's ethical standards.

PUBLICATION ETHICS

Authors must submit original work that is not under consideration elsewhere and must appropriately acknowledge all sources and contributions. Any prior dissemination of the manuscript or its data must be disclosed at the time of submission.

For multi-authored manuscripts, one corresponding author must be designated to manage communication with the journal and ensure the accuracy of authorship information, institutional affiliations, and author order.

Research involving human participants must comply with applicable ethical standards. Authors are responsible for obtaining informed consent and securing participants' agreement to the publication of relevant data. A declaration confirming compliance with these requirements must accompany the submission.

Research involving Indigenous Peoples and communities must adhere to applicable ethical protocols, including meaningful community engagement and appropriate forms of consent and authorization.

RESEARCH MISCONDUCT AND CORRECTIVE ACTIONS

The journal investigates allegations of research and publication misconduct in accordance with COPE guidelines and established scholarly publishing standards.

Misconduct may include, but is not limited to, plagiarism, data fabrication or falsification, duplicate publication, citation manipulation, and misrepresentation of authorship.

If there are issues or concerns, the Editorial Board may request clarification, supporting documentation, or institutional review. Manuscripts found to violate ethical standards will be rejected. If misconduct is identified after publication, the journal may issue a correction, expression of concern, or retraction, as appropriate.

For cases involving faculty members, researchers, staff, or students of the University of the Philippines Diliman, the journal shall observe the applicable University procedures governing the investigation and resolution of written complaints and shall coordinate with the appropriate University authorities in accordance with the UP Diliman Faculty Manual, Administrative Manual, and other relevant institutional policies.

Information for Authors

1. Submission Requirements

- Articles must demonstrate a high degree of scholarship. They will be screened by the editorial board and undergo double-blind peer review.
- Submissions may be written in English or Filipino. For articles written in Filipino, the following must be provided in English translation:
 - Title
 - Abstract (not exceeding 300 words)
 - Five (5) keywords
- Articles in Filipino that translate quoted materials in English must provide the original text.
- Reviews of books, exhibits, websites, films, fora, and other relevant events are also accepted. Reviews should:
 - Provide a critical assessment of the work's arguments, methodology, and contribution, rather than a summary
 - Be approximately 1,500 words, written in English or Filipino, with no abstract required
 - Include complete bibliographic information for the work under discussion
 - Be subject to editorial review; double-blind peer review does not apply
- Submissions should be accompanied by approximately five lines of author biodata, including the author's present position and area of work, e-mail address (institutional e-mails preferred), institutional affiliation(s), and country. Individuals who contributed to the conceptualization of the paper may be acknowledged in the Acknowledgments section.
- Funding sources, if any, should be indicated; write *none* if there are no funding sources.
- All submissions must be made via SALIKSIK, the University of the Philippines Diliman's centralized submission and repository platform (<https://saliksik.upd.edu.ph/>), accessible using a Gmail account. The Humanities Diliman journal page is available at <https://saliksik.upd.edu.ph/journal-issue/HD>.

2. Article Length

- Research articles should range from 5,000 to 12,000 words.
- Reviews should be approximately 1,500 words.

3. Citation Style

- *Humanities Diliman* follows the **MLA style (9th edition, 2021)**. Please refer to: https://owl.purdue.edu/owl/research_and_citation/mla_style/mla_formatting_and_style_guide/mla_general_format.html
- Only manuscripts formatted according to MLA will be considered for review.
- Please use in-text citations and provide a Works Cited list. Endnotes should be limited to explanatory notes.
- Non-English sources must be accompanied by English translations.

4. Manuscript Format

- Manuscripts must be electronically prepared, double-spaced, with 1" margin on all sides.
- Accepted file types: **rtf, doc, docx**.

5. File Naming Format

- To facilitate the processing of submissions, please name all files using the following format: Surname_TITLE NAME_File Type

Examples:

Cruz_ThePoliticsOfMemory_MainDocument.docx
Cruz_ThePoliticsOfMemory_TitlePage.docx
Cruz_ThePoliticsOfMemory_BioNote.docx
Cruz_ThePoliticsOfMemory_Acknowledgments.docx
Cruz_ThePoliticsOfMemory_Figure1.jpg

- Please use the same title across all submission files.

6. Double-Blind Peer Review and File Upload Requirements

- Manuscripts must be prepared for **double-anonymized peer review**.
- The Main Document must not contain any identifying information, including author names, affiliations, acknowledgments, ORCID iDs, funding information, self-identifying references, or other details that may reveal the identity of the author(s).
- Upload the following files separately through the submission platform:
 1. **Main Document** – anonymized manuscript, including figures, tables, and captions
 2. **Title Page** – author details
 3. **Bio Note** – 2–3 sentences per author
 4. **Figures** – anonymized, at least 300 dpi (if applicable)
 5. **Acknowledgments** – submitted as a separate file, if applicable
- Authors are responsible for securing permission to reproduce copyrighted materials.

7. Contact Information

Questions regarding submissions may be sent to **humanities.updiliman@up.edu.ph**.
Please address all correspondence to:

The Editor-in-Chief

Humanities Diliman

Office of the Vice Chancellor for Research and Development

LGF Phivolcs Building, C.P. Garcia Avenue

University of the Philippines

Diliman, Quezon City 1101, Philippines

Tel.: (632) 436-8720 / 981-8500 local 4048

Email: humanities.updiliman@up.edu.ph

Office of the Vice Chancellor for Research and Development
University of the Philippines Diliman
Lower Ground Floor, PHIVOLCS Bldg.
C.P. Garcia Ave., Diliman, Quezon City 1101, Philippines
<http://www.ovcrd.upd.edu.ph>

COVER DESCRIPTION:
Pansak ag-iring (2024)
Photograph by Marc J. San Valentin